

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
„ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ”
МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

„ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”

(20 листопада 2019 року)

Запоріжжя 2019

УДК: 340.11:37:340.12(06)

П685

Редакційна колегія:

Бондар Олександр Григорович – Перший проректор Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільного права;

Коломоєць Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Верлос Наталя Володимирівна – заступник декана з навчальної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пелех Ія Василівна – заступник декана з наукової роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент кафедри конституційного та трудового права;

Пирожкова Юлія Володимирівна – доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального права та правосуддя.

Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Запоріжжя, 20 листопада 2019 року / за заг. ред. Т.О. Коломоєць. Запоріжжя: ЗНУ, 2019. 151 с.

У збірнику представлено стислий виклад доповідей і повідомлень, поданих на Всеукраїнську науково-практичну конференцію „Правова освіта та правова наука в умовах сучасних трансформаційних процесів”, яка відбулася на базі юридичного факультету Запорізького національного університету 20 листопада 2019 року.

© Запорізький національний університет, 2019

ЗМІСТ

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Алімов К.О.	
Принцип гласності в цивільному процесі.....	7
Болокан І.В.	
Питання стимулювання виконання сторонами умов цивільно-правових договорів: проблеми нормативного закріплення та практичного використання.....	8
Верлос Н.В.	
Рецепція та інтеграція: проблеми розмежування правових категорій	10
Кірін Р.С.	
Інститут теплопостачання в системі житлово-комунального законодавства.....	12
Ковбас І.В.	
Нагородне законодавство України: пріоритети якісно-кількісних змін	15
Коломієць Ю.Ю.	
Ідейна розбалансованість сучасної освіти в Україні	16
Луц Д.М.	
Щодо правового регулювання забезпечення органічного тваринництва в Україні.....	18
Мельковський О.В.	
Деякі питання діяльності служби безпеки сучасного підприємства	20
Пелех І.В.	
Невизнані держави як суб'єкти міжнародного публічного права.....	22
Пирожкова Ю.В.	
Бюро фінансових розслідувань в Україні: модернізація податкової міліції чи створення нової служби, відповідальної за розслідування фінансових злочинів проти держави?	24
Самойленко Г.В.	
Нормативне закріплення прав пасажирів як основа їх правового забезпечення	27
Середа А.М.	
Принципи кримінального процесу та їх основні ознаки в князівську добу	29
Удовика Л.Г.	
Поняття «міждержавна правова система» та його роль у теорії правової системи	31
Узунова О.В.	
До питання про очікувані (з 01 січня 2020 року) зміни в кримінальному законодавстві України.....	34
Шарая А.А.	
Дослідження принципів адміністративно-процедурного права у вітчизняній адміністративно-правовій науці.....	36
Щипанова О.О.	
Особливості речового права користування житлом.....	39

Трибуна Молодого Вченого

Новоселова В.В.	
Довіра до судової влади в Україні в умовах політико-правових реформ.....	42

Черновицька І.Ю.	
Міжнародні стандарти комунікації судової влади й громадянського суспільства	44
Черновицький М.Ю.	
Соціально-антропологічні засади альтернативних процедур врегулювання спорів.....	46

ДОПОВІДІ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

Амосова Т.В., Бичківський О.О.	
Умови відшкодування шкоди державою фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення	49
Бичков Б.А., Паламарчук І.В.	
Щодо проблемних питань, які виникають при працевлаштуванні осіб з інвалідністю	50
Бондаренко А.О., Коломоєць Т.О.	
Порівняльний аналіз суб'єктів здійснення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком	52
Герасименко Р.І., Ларкін М.О.	
Криміналістична характеристика залишення в небезпеці.....	54
Гінатуліна А.Р., Пирожкова Ю.В.	
Особливості стягнення виконавчого збору у виконавчому провадженні до Державного бюджету України.....	55
Гондзолевська Д.В., Паламарчук І.В.	
Щодо принципів житлового права України.....	57
Гречковський Д.В., Луц Д.М.	
Земельні ділянки для здійснення туристичної діяльності як складова земель рекреаційного призначення.....	59
Гутник Є.С., Щипанова О.О.	
Особливості тварин як об'єктів цивільного права	60
Деркач Д.О., Пирожкова Ю.В.	
Видатки соціального спрямування в Україні: шляхи оптимізації правового регулювання	64
Довженко А.О., Самойленко Г.В.	
Особливості правового захисту права людини на здоров'я	66
Дубас А.В., Кукурудз Р.О.	
Поняття та межі нотаріальної таємниці в Україні.....	68
Здановська К.Ю., Коломоєць Т.О.	
«Електронний суд» як ефективний засіб забезпечення прав на перегляд судового рішення в разі втрати матеріалів адміністративної справи.....	70
Кіореску В.Д., Болокан І.В.	
Розмежування понять «шкода» та її різновидів та «збитки» у доктринальних джерелах та чинному законодавстві України	72
Крат А.С., Єрмоленко Д.О.	
Локальні нормативно-правові акти місцевого самоврядування	74

Лиса Н.А., Щипанова О.О. Проблеми реалізації Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»	76
Литвиненко М.В., Самойленко Г.В. Охорона та реалізація права на охорону здоров'я за законодавством України.....	79
Лукашева А.С., Пирожкова Ю.В. Конституційна скарга як ефективний інструмент захисту порушених прав у сфері оподаткування	81
Мельничук М.І., Коломоєць Т.О. Класифікація спеціальних засобів як заходів примусу, що використовуються працівниками Національної поліції.....	83
Мірошніченко С.С., Кушнір С.М. Роль демократичного цивільного контролю у забезпеченні національної безпеки та оборони України.....	85
Михайліченко В.О., Гаджиєва Ш.Н. Використання технологій штучного інтелекту в судовій системі.....	86
Напха І.С., Щипанова О.О. Аналіз Українського законодавства щодо охорони здоров'я осіб з ВІЛ/СНІД	88
Наумова К.С., Самойленко Г.В. Особливості реалізації та правового захисту права людини на працю	91
Охременко В.О., Паламарчук І.В. Поняття житлового права як системи житлових норм.....	93
Павленко Є.А., Пирожкова Ю.В. Базові вектори внутрішньорганізаційних форм та заходів запобігання та виявлення корупції у діяльності Національної поліції	95
Павлюк Ю.О., Ларкін М.О. Криміналістична характеристика незаконної лікувальної діяльності.....	97
Пацера Ю.О., Карнаухов О.В. Впровадження європейського досвіду в криміналістичну експертизу в Україні. Новели техніко-криміналістичного забезпечення.....	99
Перерва С.А., Курінний Є.В. Перспективи адаптації законодавства України про рекламу та рекламну діяльність до права Європейського Союзу.	101
Пирожкова А.Є., Іщенко М.Ю. Прокуратура: становлення, розвиток та сучасні реформаційні процеси у вітчизняній практиці державотворення.....	103
Прилепський В.М., Омелянчик С.В. Міжнародний досвід впровадження електронного судочинства.....	105
Приходько С.С., Пирожкова Ю.В. Правове регулювання фінансування політичних партій	107
Проданчук О.С., Єрмоленко Д.О. Новели законодавства України, спрямовані на спрощення митних процедур.....	109
Ралик О.М., Щипанова О.О. Правові можливості здійснення малих інвестиційних операцій резидентами України	111
Рибалко Д.С., Ларкін М.О. Спосіб вчинення незаконного проведення абортів	113

Рильська К.В., Самойленко Г.В. Адаптація державної служби України до вимог ЄС: перспективи розвитку	115
Родіна А.С., Єна І.В. Правовий статус інституту присяжних в Україні та інших країнах Європи та Америки	117
Руденко С.К., Болокан І.В. Проблемні питання нормативного врегулювання договору поставки та шляхи їх вирішення.....	119
Саулевич А., Карнаухов О.В. Одноточасний допит як різновид слідчої дії.....	122
Слюсарчук І.В., Петровський А.В. Трудове законодавство України: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення	124
Смірнова А.О., Єрмоленко Д.О. Аналіз останніх змін законодавства щодо повноважень генерального прокурора України.....	126
Тагієв Е.В., Пирожкова Ю.В. Гене́за правового регулювання протидії торгівлі людьми	128
Тарасенко О.О., Самойленко Г.В. Проблеми правового захисту прав осіб з інвалідністю.....	130
Федотова В.П., Колпаков В.К. Аналоги сімейних лікарів: зарубіжний досвід	132
Цибеленко А.М., Алімов К.О. Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги	134
Чернов В.Д., Мельковський О.В. Питання психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності в органах внутрішніх справ	136
Чеченко К.О., Сінельнік Р.В. Нормативно-правовий аналіз проходження діючими суддями кваліфікаційного оцінювання в Україні.....	138
Чудновська Д.І., Пирожкова Ю.В. Публічна фінансова діяльність крізь призму правових позицій Конституційного Суду України	140
Шевер І.О., Луц Д.М. Щодо повноважень об'єднаних територіальних громад у галузі земельних відносин	143
Шеховцова Т.О., Коломоєць Т.О. Інститут громадянства ЄС: історія становлення та правова природа	145
Шилова В.А., Коломоєць Т.О. Проблемні аспекти правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини та їх вирішення в Україні із запозиченням зарубіжного досвіду	147
Шуляр Д.С., Пирожкова Ю.В. Забезпечення принципу непорушності прав людини при функціонуванні Єдиного державного реєстру осіб, як вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення	149

НАУКОВІ ДОПОВІДІ

Принцип гласності в цивільному процесі.

Алімов К.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним із найдавніших в історії права України є принцип гласності цивільного судочинства, про що свідчать багато наукових історичних джерел. Проте і на сьогоднішній день питання, пов'язані із реалізацією даної засади привертають увагу правників і широко поширені серед праць науковців. Адже будь-які зміни, що вносяться, зокрема до Цивільного процесуального кодексу України, мають відповідати принципу гласності і не суперечити йому. І найважливішим в цьому виступає його реалізація, тобто можливість застосування та ймовірні обмеження стосовно учасників справи.

Принцип гласності судочинства належить до категорії міжгалузевих, а отже притаманних усім галузям процесуального права. Це положення законодавчо закріплене ст. 129 Конституції України, в якій зазначено, що основними засадами судочинства є гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами [1]. Проте у цивільному процесі, на відміну від кримінального та адміністративного, йому притаманні свої особливості.

Найбільш повно засада гласності цивільного процесу регламентована у ст. 7 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК). Але сама стаття не містить дефініції даного поняття. Законодавець у частині першій досліджуваної статті Кодексу дав лишень невелике роз'яснення, яким суд та інші учасники цивільного процесу мають керуватися при розгляді справи у суді, а саме: «Розгляд справ у судах проводиться усно і відкрито, крім випадків, передбачених Кодексом» [2]. Отже, «усність» і «відкритість» являються визначальними поняттями, які слід мати на увазі при застосуванні принципу гласності в цивільному судочинстві. Проте вичерпне його розуміння набагато ширше, адже воно включає в себе: 1) основні поняття; 2) коло учасників процесу, до яких застосовується і які застосовують цей принцип; 3) фіксація судового засідання за допомогою технічних засобів; 4) надання доступу до судових рішень; 5) відкритий доступ до інформації про дату, місце та час судових засідань; 6) обмеження у реалізації тощо. Через це тлумачення ст. 7 Цивільного процесуального Кодексу у кожному конкретному випадку відрізнятиметься, що насамперед залежить від рівня правової освіти та досвіду роботи юриста, який застосовує це поняття при розгляді справи судом. Розуміння поняття «гласність» суттєво відрізняється і серед думок науковців. Верба-Сидор О.Б. зміст принципу гласності у своїй праці виклала досить лаконічно – «відкритість судового розгляду полягає в тому, що усі цивільні справи в усіх судових інстанціях розглядаються публічно» [3, с. 34]. Більш повно описав засаду гласності Теліпка В.Е. На його думку, «..відкритий розгляд означає встановлений процесуальним законом порядок розгляду справ у судах, при якому судові засідання проводяться відкрито з наданням реальної й рівної можливості громадянам, які цікавляться справою, бути присутніми в залі, стежити за ходом судового розгляду, конспектувати, стенографувати те, що відбувається, використовувати портативні аудіотехнічні пристрої (кіно, фото та відеозйомка із застосуванням стаціонарної апаратури провадяться тільки з дозволу суду й учасників процесу)» [4]. Іншу думку має Кілічава Т.М. – «..принцип гласності характеризує демократизм цивільного судочинства і сприяє здійсненню ним запобіжної і виховної функцій. Відкритий розгляд справ дає можливість громадянам безпосередньо знайомитися з роботою суду, а це підвищує його відповідальність за законне і правильне вирішення цивільних справ» [5]. А ось Городовенко В.В. вважає, що гласність є вужчим поняттям ніж доступність до правосуддя, яке традиційно означає свободу доступу громадян до залів судових засідань [6, с. 39]. Іншої думки дотримується Гаврилюк О.О., який стверджує, що гласність, а саме «відкритість» судового

розгляду це чіткий та прозорий судовий процес, який є зрозумілим не лише для його учасників, а також і для громадськості [7, с. 50].

Як бачимо, думки науковців схожі, але, водночас, різняться між собою. У кожному із наведених висловлювань автори дають визначення досліджуваному принципу, виходячи із різних позицій, що в свою чергу зумовлює відмінність їхніх точок зору. Одні розглядають засаду гласності у вузькому, а інші – у широкому розумінні. Проте є дещо спільне, що об'єднує ці думки – сутність принципу, яка полягає у його публічності, тобто доступності суспільству. А шляхи цієї доступності кожен розуміє неоднаково, виходячи із особливості суспільних відносин, в яких і застосовується засада гласності.

Дослідивши принцип гласності в цивільному процесі, можна зробити висновки. По-перше, гласність завжди оперує двома поняттями – відкритість та усність, які, не дивлячись на різний зміст, все ж тісно пов'язані одне з одним. По-друге, реалізація гласності має три форми свого існування – використання суб'єктивного права, виконання юридичного обов'язку та дотримання приписів цивільного судочинства. Усі вони містяться у різних нормативних актах, які регламентують здійснення цивільного процесу різною мірою. Але комплексно вони зосереджені у ЦПК, а саме у ст. 7, зміст якої упорядниками Кодексу цілком відповідає суті досліджуваного принципу.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року. URL: www.rada.gov.ua
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року. URL: www.rada.gov.ua
3. Верба-Сидор О. Б., Воробель У. Б., Навроцька Ю. В. Цивільне процесуальне право України: навчальний посібник (у схемах і таблицях) / за заг. ред. Ю. В. Навроцької. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 388 с.
4. Теліпко В. Е. Науково-практичний коментар Закону України «Про судоустрій і статус суддів». URL: <https://textbook.com.ua/pravo/1474611184>;
5. Кілічава Т. М. Цивільне процесуальне право. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/r166.pdf>;
6. Городовенко В. В. Принцип гласності та відкритості у вітчизняному судочинстві: проблеми реалізації. *Вісник Верховного Суду України*. 2011. № 9 (133). С. 38-43.
7. Гаврилюк О. О. Принцип гласності та відкритості в адміністративному судочинстві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжнародний університет бізнесу і права. Херсон, 2012. 196 с.

Питання стимулювання виконання сторонами умов цивільно-правових договорів: проблеми нормативного закріплення та практичного використання

*Болокан І.В., д.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Підготовка фахових спеціалістів з тих чи інших галузей права передбачає детальне вивчення та аналіз нормативно-правових актів та конкретних норм права. Одним з фахових спеціальних предметів, який викладається майбутнім юристам, є цивільне право України. Відповідно, детального вивчення потребують норми Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), значну частину якого складають норми, якими регулюються питання, пов'язані з укладанням, виконанням, припиненням цивільно-правових договорів, та норми інших нормативно-правових актів. Попри значний нормативний масив, який вже наявний у чинному законодавстві, не всі аспекти, які можуть виникати в процесі договірних відносин, детально врегульовані. Одну частину питань законодавець залишає на вирішення самих сторін, інша частина окремо не врегульована (наприклад, так звані «непойменовані договори»). Крім цього мають місце випадки, коли, укладаючи конкретні цивільно-правові

договори, сторони включають до них положення, які раніше саме так врегульовувались чинним на той час законодавством, натомість згодом нормативне врегулювання було змінено, але на практиці ці положення продовжують використовуватись у конструкціях конкретних договорів.

Прикладом такої ситуації є блок (розділ) «відповідальність сторін» у структурі договорів, які складаються сторонами. Насамперед, слід зазначити, що цей блок, для того щоб бути ефективним для подальшого належного виконання положень договору сторонами, має бути безпосередньо пов'язаний з блоком «права та обов'язки сторін», особливо в частині обов'язків. Тобто задля стимулювання виконання взятих на себе за договором зобов'язань, рекомендованим є встановлення певних мір відповідальності у разі невиконання чи неналежного їх виконання. На жаль, чимало зразків цивільно-правових договорів, які наявні «у просторах Інтернет» та відповідних друкованих виданнях, не відповідають цій рекомендації. Насамперед, часто вони складені за «неінформативною моделлю», яка є незручною у використанні. Нагадаємо, що «інформативна модель» передбачає наявність у структурі договору певних блоків (наприклад, «1. Предмет договору», «2. Права та обов'язки сторін», «5. Відповідальність за порушення умов договору» і т.п.), з подальшою деталізацією у межах кожного блоку відповідних положень (наприклад, 1.1. ... 1.2. 1.3....; 2.1. 2.2. 2.3.), що у разі складення великого за обсягом договору часто спрощує процес ознайомлення з його умовами, якщо необхідним стає швидке повернення до якоїсь попередньої умови з метою перечитування її змісту. Тобто інформація (звідси – «інформативна модель»), закладена у назві відповідного блоку. Протилежною моделлю є «неінформативна», коли всі умови викладені одна за одною, без певного групування, будучи виокремлені лише відповідною нумерацією (наприклад, «1. ... 2. ... 3. ... і т.п.») (більш детально див.: [1]). Але, безсумнівно, нав'язування певної моделі договору, зважаючи на диспозитивність цивільного права і, зокрема, договірної його частини, є неприйнятним, адже сторони самі обирають яким чином їм оформити свої договірні відносини. Саме тому мова йде лише про рекомендаційний характер використання у практичній договірній діяльності «інформативної моделі» щодо структури цивільно-правових договорів.

І якщо щодо цього аспекту – оформлення документу як такого, що є зручним у використанні, можемо висловлювати лише свої побажання, то на іншому аспекті, який можна охарактеризувати, навіть, як «несерйозний підхід до укладення договору», адже згодом це створює значні проблеми для захисту прав сторін, зупинимось більш детально.

Мова йде про доволі часті випадки викладення положень про відповідальність за невиконання або неналежне виконання положень конкретного договору у вигляді загальної фрази «за невиконання або неналежне виконання умов цього договору сторони несуть відповідальність, встановлену чинним законодавством» чи у вигляді інших подібних формулювань. Враховуючи, що чинним законодавством доволі часто така відповідальність просто не встановлена, подібні наведеному вище формулювання є положеннями договору «ні про що». Саме з цього погляду вище згадувалось про необхідність задля подальшого забезпечення захисту прав сторін договору дотримуватись рекомендацій науковців та практиків щодо відображення чіткого кореспондування блоку про відповідальність з блоком про обов'язки сторін. Тобто, іншими словами, якщо у блоці «права та обов'язки сторін» конкретного договору передбачено необхідність здійснення певних дій або, навпаки, утримання от здійснення цих дій, то, відповідно, у блоці «відповідальність за порушення умов договору» має бути зазначені конкретні заходи для стимулювання виконання кожної конкретної такої дій або передбачені певні «покарання» у разі невиконання чи неналежного виконання умов договору.

Статтею 549 ЦК України передбачено такий засіб забезпечення виконання зобов'язання як неустойка, яка, як відомо, може бути у формі штрафу або пені. Нагадаємо також, що науковцями у сфері як цивільного, так і господарського права, вже доволі давно зазначається на існування суттєвих невідповідностей між відповідними положеннями ЦК України та Господарського кодексу України (далі – ГК України) в частині врегулювання

положень про неустойку, коли у ГК України передбачено три різновиди штрафних санкцій («господарських санкцій у вигляді грошової суми (неустойка, штраф, пеня)»), визначення яких не надається. У ЦК України такі визначення надаються, натомість два останніх поняття (штраф, пеня) є різновидами (формами) неустойки. І якщо з аналізу змісту норм ГК України можна зробити висновок про можливість визначення штрафних санкцій у тому числі шляхом вказівки одноразової певної «твердої» грошової суми (наприклад – 1000 грн.), то у ЦК України йдеться лише про відсоткове обчислення. Саме такий неоднозначний (відсутність уніфікації) законодавчий підхід і породжує широкий спектр варіацій договірних конструкцій в частині відповідальності, коли те, що по суті є штрафом відповідно до положень ЦК України, сторони у своїх договорах «називають» пенею, і, навпаки, за ті порушення умов договору, за вчинення яких ЦК України передбачає встановлення пені (зокрема, прострочення виконання грошового зобов'язання), сторони передбачають санкцію (або засіб забезпечення виконання зобов'язання, в залежності від того, чи відбулось чи ні порушення умов договору) у вигляді штрафу. Крім цього, доволі часто у своїх конкретних договорах сторони взагалі не конкретизують різновид санкції, вказуючи узагальнено – «неустойка».

Звичайно, можна сказати, що викладене вище не створює якихось принципових проблем, адже, знов таки, зважаючи на диспозитивність цивільного права, у разі виникнення спору будуть застосовуватись положення договору, адже сторони самі ж їх і погодили. Натомість, заперечуючи такому висновку, зазначимо, що підготовка майбутніх юристів, насамперед, передбачає досконале вивчення ними нормативних положень, які, згодом, і застосовуватимуться ними у своїй практичній діяльності. Відтак, наведені приклади викладення положень про відповідальність у контексті їх співвідношення з положеннями про права та обов'язки сторін, які часто взагалі не відповідають нормативним положенням, натомість діятиме, ставить питання про необхідність, по-перше, все ж таки приведення у відповідність положень норм принаймні двох базових кодифікованих законодавчих актах, якими регулюються більшість питань договірного права, – ЦК і ГК України, і, по-друге, визначення співвідношення щодо викладення теоретичних та практичних аспектів договірного права у процесі навчання необхідним навичкам з питань складання договорів майбутніх фахівців-юристів. Тобто, тут постає доволі «глобальне» питання про «авторитетність» нормативних положень. Якщо сторони не зважають на нормативні орієнтири-визначення, чи є потреба у таких нормах? Можливо слід замислитись та покласти в основу нормативних положень напрацьовані (ті, що часто застосовуються на практиці) підходи у формулюванні підстав застосування того чи іншого засобу забезпечення виконання зобов'язань чи то штрафних санкцій. Незалежно від відповіді на вказані питання безсумнівним є визнання того, що перед внесенням будь-яких змін у законодавчі норми, якими регулюються договірні відносини, дуже бажаним є зважання на існуючі на практиці випадки вирішення тих чи інших ситуацій. При такому підході ймовірність прийняття «непрацюючих» норм набагато зменшиться, що, у свою чергу, матиме позитивним наслідком зближення змісту нормативних приписів та подальшої їх практичної реалізації, зменшення випадків того, що теоретична складова навчального процесу не відповідатиме реаліям практичної діяльності.

Література

1. Мічурін Є. О. Техніка складання договорів. URL: http://adhdportal.com/book_3002.html (дата звернення 03.11.2019).

Рецепція та інтеграція: проблеми розмежування правових категорій

*Верлос Н.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Стрімкий розвиток суспільних відносин вимагає юридичної від науки оновлення категоріального апарату, адже в правовій дійсності з'являються явища на які власна

терміносистема не може адекватно реагувати не маючи достатньої кількості термінів які можна застосовувати для їх опису, тому вчені змушені відшукувати відповідні дескриптори в інших науках таких як політологія, культурологія, соціологія і навіть медицина та біологія тощо. Словник правової науки еволюціонує синхронно з розвитком держави й права, а іманентна властивість мови сприяє появі лексикосемантичних інновацій, які є джерелом оновлення та поступового збагачення категоріального апарату юридичної науки неологізмами.

Одним зі шляхів утворення сучасної термінології є транстермінологізація, під якою розуміється процес перенесення терміну з однієї термінологічної системи до іншої, що супроводжується різноманітними семантичними змінами цього терміну [1, с. 17].

Поява в юриспруденції транстермінів є наслідком розвитку суспільних відносин і, насамперед, результатом глобальних процесів взаємопроникнення наук. Звісно процес транстермінологізації є зручним та легким шляхом оновлення категоріального апарату, переосмислення термінів з інших галузей науки, іноді цей шлях є цілком виправданим, але може існувати загроза запровадження кількох термінів, що дублюють дефініції чим власне й ускладнюється праворозуміння та правозастосування. Особливо це стосується не нормативних, а доктринальних термінів.

Для більш ґрунтовного розуміння рецепції як конституційно-правового феномену та процесу, варто на підставі аналізу споріднених правових категорій здійснити їх семантичне розмежування, а також співвідношення (взаємозв'язок) одне з одним.

Також рецепція як явище та процес має взаємозв'язок із такими категоріями як інтеграція, акультурація, гармонізація, адаптація, апроксимація, трансформація тощо. Пропонуємо розглянути взаємозв'язок таких правових категорій як «рецепція» та «інтеграція».

Під інтеграцією (від лат. *Integratio* відновлення, заповнення або *integer* цілий) розуміють: 1) об'єднання в ціле будь-яких частин, елементів; 2) економічний процес взаємного пристосування і об'єднання національних господарств двох і більше держав з однотипним суспільним ладом [2].

Правова інтеграція розглядається в якості особливого виду соціальної інтеграції. Під правовою інтеграцією пропонується розуміти закономірний процес соціально-правового розвитку, що забезпечує за рахунок застосування правових засобів і формування якісно однорідної правової основи поетапне об'єднання соціальних (політичних, економічних, культурних, правових, інформаційних) систем в єдину консолідовану соціальну систему вищого рівня, а також підтримання цілісності та єдності вже існуючої соціальної системи [3, с. 61].

Під правовою інтеграцією, Є.Г. Потапенко, пропонує розуміти закономірний процес соціально-правового розвитку, що забезпечує за рахунок застосування правових засобів і формування якісно однорідної правової основи поетапне об'єднання соціальних (політичних, економічних, культурних, правових, інформаційних) систем в єдину консолідовану соціальну систему вищого рівня, а також підтримання цілісності і єдності вже існуючої соціальної системи [4, с. 8].

Міжнародна (міждержавна) правова інтеграція є зближенням національних систем і їх об'єднання в єдину консолідовану систему на базі загальних правових принципів, цілей, стандартів. Міжнародна інтеграція характеризує правову взаємодію соціальних систем різних держав в межах певного географічного простору (регіональна правова інтеграція), а так само взаємодію національних систем з міжнародним правом (глобальна правова інтеграція) [4, с. 9].

Здійснюючи розмежування категорій «інтеграція» та «рецепція» можна зазначити, що ці явища співвідносяться як процес та засіб реалізації. А саме, інтеграція є суспільно-політичним процесом взаємодії правових систем, а рецепція в цьому процесі відіграє важливу роль, адже фактично є засобом за допомогою якого цей процес стає можливим і ефективним.

Закріплення на конституційному рівні правової визначеності курсу України на членство в ЄС і НАТО мобілізуватиме українське суспільство і українську владу та сприятиме реформам, спрямованим на досягнення критеріїв повноправного членства в ЄС і НАТО [5].

Варто зазначити, що в процесі євроінтеграції рецепція відбувається у формі запозичення певних правових моделей, які за умови їх нормативного закріплення набувають обов'язкового характеру і поступово імплементуються в суспільні відносини.

Звісно здійснення рецепції європейських конституційно-правових норм передбачає необхідність приділення основної уваги процесам формування, організації та функціонування публічної влади на демократичних засадах. Це відбувається, на сьогоднішній день шляхом розробки та впровадження в українську конституційно-правову дійсність основних принципів виборчого права, шляхом безпосередньої участі спостерігачів від міжнародних організацій, ООН, ПАРЕ, ОБСЄ у проведенні виборів до органів державної влади та місцевого самоврядування тощо. Окрема увага з боку європейської спільноти приділяється сприянню забезпечення прав людини і громадянина в Україні.

Підсумовуючи варто зазначити, що перед нашою державою в контексті євроінтеграції досить гостро постає питання про необхідність рецепції у практику державотворення окремих норм європейського права, але робити це, водночас, слід вкрай обережно, щоб з одного боку позбутись правової дисгармонії, а з іншого не викликати появу конституційно-правових деформацій. Тому, що рецепція передбачає не тільки текстуальне перенесення правових норм, але й процес їх подальшої імплементації.

Література

1. Рыженкова Т.В. Специфика процесса транслерминологизации в отраслевой терминосистеме: на материале рус. и англ. терминологии правоведения: дисс. ... канд. филол. наук. Волгоград, 2001. 195 с.
2. Словарь иностранных слов. 13-изд., стереотип. М. : Рус. яз., 1986. 608 с.
3. Жебровська К.А. Правові цінності у взаємодії правових систем. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2017. 222 с.
4. Потапенко Е.Г. (Евгений Георгиевич) Теоретические основы правовой интеграции: автореф. дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Саратов, 2010. 22 с.
5. Пояснювальна записка до проекту Закону України "Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)" № 2680-VIII від 07.02.2019 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64531

Інститут теплопостачання в системі житлово-комунального законодавства

*Кірін Р.С., д.ю.н., доцент, провідний науковий співробітник
Інститут економіко-правових досліджень НАН України*

Україна, ставши у 2011 р. повноправним членом європейського Енергетичного Співтовариства, взяла на себе зобов'язання щодо реалізації відповідних рішень ЄС в енергетиці: розроблення та приведення до європейських вимог нормативно-правової бази, створення інтегрованого енергоринку та законодавства для посилення енергетичної безпеки, залучення інвестицій, покращення екології тощо [1, 2].

Натомість Концепцією реалізації державної політики у сфері теплопостачання на 2017-2035 роки визнано, що сьогодні у сфері теплопостачання країни існує ряд проблем, які потребують комплексного врегулювання. Зокрема, до напрямку удосконалення нормативно-правової бази теплопостачання включені такі види відносин: 1) фінансово-економічна стабілізація та розвиток підприємств; 2) запровадження дієвого механізму відповідальності за дотриманням вимог законодавства у сфері теплопостачання, у тому числі споживачів за несвоєчасну оплату спожитих комунальних послуг; 3) впровадження механізму фінансово-

економічного стимулювання ощадливого споживання енергоносіїв з метою заохочення до залучення інвестицій у здійснення заходів з енергозбереження; 4) підтримка та розвиток об'єктів теплопостачання, які використовують альтернативні енергоресурси; 5) узгодження граничного строку розрахунків споживачів за теплову енергію (далі – ТЕ) і комунальні послуги; 6) забезпечення поетапної монетизації субсидій; 7) забезпечення переходу до стимулюючого тарифоутворення [3].

Виокремлені групи відносин дійсно наразі є одними з найактуальнішими для реформування в межах інституту теплопостачання, проте не менш важливою сферою досліджень, перш за все в аспекті його подальшої систематизації, уявляється уся сукупність відносин, яка регулюється приписами цього угруповання нормативно-правових актів (далі – НПА).

Відповідно до Класифікатора галузей законодавства блок НПА під назвою «Опалювання. Паливо для населення» входить до підгалузі законодавства «Комунальне господарство. Комунальні послуги», яка, в свою чергу, є складовою галузі із подвійною назвою «Житлове законодавство. Житлово-комунальне господарство» [4] (код – 190.000.000).

Майже так само вертикальна структура останньої представлена й у парламентській юридичній класифікації, запропонованій інформаційно-пошуковою системою «Законодавство України»: 80 Житлове законодавство. Житлово-комунальне господарство – 80 80 Комунальні послуги. Тарифи та пільги – 80 80 30 Опалення. Паливо для населення. Крім того, в цій класифікації наявний ще один блок НПА, якого у Класифікаторі немає – 80 81 Засоби обліку витрачання і прилади регулювання споживання газу, води та теплової енергії, газу у побуті.

Отже, виходячи з наявного уявлення про галузеву диференціацію чинних НПА, логічним буде висновок про те, що одним із системоутворюючих законодавчих актів житлово-комунального законодавства слід визнати Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [5], предметом регулювання якого є відносини, що виникають у процесі, в тому числі, постачання ТЕ, що відносяться до групи комунальних послуг [5, ст. 5]. Її загальний зміст розкривається у ст. 21 зазначеного закону у таких положеннях: 1) одиниця виміру обсягу спожитої споживачем ТЕ визначається правилами надання відповідної комунальної послуги, що затверджуються уповноваженим законом органом; 2) виконавець послуги з постачання ТЕ повинен забезпечити постачання теплоносія безперервно, з гарантованим рівнем безпеки, обсягу, температури та величини тиску; параметри якості ТЕ повинні відповідати нормативним документам у сфері стандартизації; 3) постачання ТЕ для потреб централізованого опалення здійснюється в опалювальний період; порядок визначення дати початку і закінчення опалювального періоду визначається законодавством; 4) постачання ТЕ на індивідуальні теплові пункти споживачів для потреб опалення та приготування гарячої води здійснюється безперервно, з урахуванням перерв, визначених ст. 16 цього закону; 5) ціною послуги з постачання ТЕ є тариф на ТЕ для споживача, який визначається як сума тарифів на виробництво, транспортування та постачання ТЕ; 6) послуга з постачання ТЕ надається згідно з умовами договору, що укладається з урахуванням особливостей, визначених цим законом, та вимогами правил надання послуг з постачання ТЕ, що затверджуються Кабінетом Міністрів України (далі – КМУ), якщо інше не передбачено законом.

Останні, відповідно до підпунктів 1 і 2 ч.1 ст. 4 Закону України «Про житлово-комунальні послуги», разом із низкою типових договорів (з індивідуальним споживачем про надання послуги з постачання ТЕ (із здійсненням обслуговування і поточного ремонту внутрішньобудинкової системи теплопостачання); з індивідуальним споживачем про надання послуги з постачання ТЕ; з колективним споживачем про надання послуги з постачання ТЕ; колективний договір про надання послуги з постачання ТЕ; з власником (користувачем) будівлі про надання послуги з постачання ТЕ) були затверджені відповідною постановою уряду [6]. Саме на відсутність останніх у своєму дослідженні наголошував В.В.

Сергієнко [7].

Спираючись на джерельну базу вказаний підзаконний акт окреслив й коло Законів України, які в тій чи іншій мірі регулюють як житлово-комунальні відносини в цілому, так і теплопостачальні відносини зокрема: «Про житлово-комунальні послуги», «Про комерційний облік теплової енергії та водопостачання», «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку», «Про теплопостачання».

Безумовно, що саме останній закон, який визначає основні правові, економічні та організаційні засади діяльності на об'єктах сфери теплопостачання та регулює відносини, пов'язані з виробництвом, транспортуванням, постачанням та використанням ТЕ з метою забезпечення енергетичної безпеки України, підвищення енергоефективності функціонування систем теплопостачання, створення і удосконалення ринку ТЕ та захисту прав споживачів та працівників сфери теплопостачання [8], і є тим НПА, на базі якого формується та розвивається інститут теплопостачання (теплопостачальне законодавство) в системі житлово-комунального законодавства.

Власне його структура і визначає сучасну систему цього інституту, до якої відносяться приписи, що регулюють наступні групи відносин: 1) Загальні положення (термінологія, сфера дії, теплопостачальне законодавство і теплопостачальні відносини, норми, правила і стандарти у сфері теплопостачання); 2) Державна політика у сфері теплопостачання (принципи, напрями розвитку систем теплопостачання, державна підтримка та стимулювання); 3) Державне управління у сфері теплопостачання (засади, повноваження органів управління, державний нагляд (контроль)); 4) Державне регулювання у сфері теплопостачання (засади, повноваження органів регулювання, антимонопольні обмеження); 5) Принципи господарювання у сфері теплопостачання (порядок розрахунків за ТЕ, засади формування тарифів на ТЕ; конкурентні засади у сфері теплопостачання, право власності; ліцензування діяльності; права та обов'язки споживачів та постачальників; проектування, будівництво, реконструкція та модернізація об'єктів теплопостачання; інвестиційна діяльність; охорона навколишнього середовища; особливі умови постачання ТЕ; умов праці, страйки; 6) Відповідальність за порушення законодавства у сфері теплопостачання; 7) Міжнародне співробітництво у сфері теплопостачання.

Заслужують на увагу й перспективні групи теплопостачальних відносин, врегулювання яких заплановано на 2020 р. [9]: – запровадження системи енергетичного менеджменту для теплопостачальних, теплогенеруючих, теплотранспортуючих організацій; внесення зміни до Закону України «Про концесії», розробка та подання на розгляд КМУ пропозицій щодо вдосконалення умов та порядку передачі об'єктів теплопостачання в оренду чи концесію тощо.

Література

1. Договір про заснування Енергетичного Співтовариства : Міжнародний договір від 25.10.2005 р. *Офіційний вісник України*. 2011 р. № 32, / № 1, 2011, ст. 1 /, стор. 136, стаття 1368
2. Про ратифікацію Протоколу про приєднання України до Договору про заснування Енергетичного Співтовариства : Закон України від 15 грудня 2010 р. № 2787-VI. *Офіційний вісник України* від 14.01.2011. 2011 р. № 1. стор. 13. ст. 1.
3. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері теплопостачання : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 569-р. *Офіційний вісник України* від 08.09.2017. 2017 р. № 70. стор. 414. ст. 2127.
4. Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України : Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 р. № 43/5. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v43_5323-04?find=1&text
5. Про житлово-комунальні послуги : Закон України від 9 листопада 2017 р. № 2189-VIII. *Офіційний вісник України* від 19.12.2017. 2017 р. № 99. стор. 7. ст. 3030.
6. Про затвердження Правил надання послуги з постачання теплової енергії і типових договорів про надання послуги з постачання теплової енергії» : постанова Кабінету

Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 830. *Офіційний вісник України* від 17.09.2019. 2019 р. № 71. стор. 23. ст. 2507.

7. Сергієнко В.В. Проблеми правового регулювання відносин у сфері теплопостачання. *Право і безпека*. 2012. № 4 (46). С. 299–302.

8. Про теплопостачання : Закон України від 2 червня 2005 р. № 2633-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2633-15>

9. Про затвердження плану заходів із впровадження Концепції реалізації державної політики у сфері теплопостачання до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 травня 2018 р. № 307-р. *Урядовий кур'єр* від 23.05.2018. № 96.

Нагородне законодавство України: пріоритети якісно-кількісних змін

Ковбас І.В., к.ю.н., доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Законодавство України, яке регламентує суспільні відносини, безпосередньо пов'язані із впровадженням нагород, нагородною процедурою, відповідальністю за незаконні дії стосовно нагород, є достатньо громіздким, розпорошеним змістовно в нормативно-правових актах різної юридичної сили, що істотно ускладнює його тлумачення та застосування. Пошук оптимальної моделі сучасного вітчизняного нагородного законодавства має зазнати якісно-кількісних змін. Серед основних із них варто виділити такі: а) оптимізації підлягає кількість нормативно-правових актів, зорієнтованих на врегулювання відповідних відносин. Якщо в якості «фінальної» перспективи цілком можна вести мову про Нагородний кодекс України, який об'єднає всі положення матеріально-правових та процедурно-правових норм. Це цілком узгоджується із реаліями кодифікаційної діяльності в Україні. Проте в якості «поточної» перспективи цілком можна вести мову про «рамковий» Закон України «Про нагородну справу», основу якого можуть сформувати положення чинного Закону України «Про державні нагороди», а також кількох підзаконних нормативно-правових актів, які містять процедурні норми; б) визнанню та закріпленню підлягає понятійний апарат, ряд якого формується за рахунок «нагорода», «державна нагорода», «нагородна справа», «нагородна політика», «орден», «медаль», «почесне звання», «державна премія», «президентська відзнака», «заслуга», «нагородний акт»; в) оптимізації підлягає кількість нагород, зокрема державних, за рахунок об'єднання тотожних за підставами, призначенням, а також їх розподіл на «військові нагороди» та «цивільні нагороди»; г) кількісному зменшенню підлягають саме державні нагороди для забезпечення та реального функціонального призначення та підвищення їх визнання, престижності. В той же час в умовах децентралізації влади в Україні цілком логічним вбачається збереження розмаїття регіональних нагород для визначення реальних заслуг перед регіоналами; д) впровадженню підлягає нормативне закріплення критеріїв («нагородних критеріїв»), яким має підлягати особа, щодо якої порушується нагородна процедура(із розподілом щодо «цивільних» та «військових» нагород); е) оптимізації підлягає система суб'єктів нагородної процедури із усуненням дублювань їх повноважень (щодо державних нагород) та визнання колегіальних органів як «фінальних» суб'єктів нагородної процедури (щодо муніципальних нагород); є) впровадженню підлягає унормування строків нагородної процедури(для обговорення подання, для розгляду «фінальним» суб'єктом) й одночасно відповідальності за «затягування» процедури; ж) доцільним вбачається квотування державних нагород (щорічна квота), що дозволяє посилити контроль громадськості за ефективним використанням цього виду заохочення й усунення передумов для зловживань «нагородним» ресурсом. Це спрощуватиме облік щорічний відповідних нагородних актів й істотно підвищить престижність нагороди. З) додатковій регламентації підлягає стадія позбавлення нагороди, окрім визнання особи винною у тяжкому злочині, й інші підстави також можуть мати місце; а також стадія відмови від нагороди особою, щодо якого прийнято нагородний акт.

Відповідні зміни цілком можливі як за рахунок урахування національного, в т.ч. історичного, так і зарубіжного нормотворчого досвіду та правозастосування. Відповідні якісно-кількісні зміни нагородного законодавства України сприятимуть оптимізації нагородної справи та підвищенню ефективності її функціонування.

Ідейна розбалансованість сучасної освіти в Україні

Коломієць Ю.Ю., к.ю.н., доцент

Національного університету «Одеська юридична академія»

Сучасна освіта в Україні знаходиться під впливом нескінченних реформ. Приймаються нові закони (Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 року, Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року, Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг» від 6 вересня 2018 року) впроваджуються нові програми, але якість освіти від цього не покращується. Можна назвати безліч причин падіння якості освіти та рівня знань учнів та студентів: 1) постійні докорінні реформи системи освіти, які не встигають адаптуватися до потреб українського суспільства; 2) відсутність мотивації до отримання знань (в реальному житті першочергове значення мають не знання та високі принципи, а гроші та зв'язки, підлабузництво та хитрість); 3) підвищення обсягу матеріалу, відведеного на самостійне вивчення; 4) відсутність поваги до вчителів та викладачів з боку учнів та студентів (під впливом ринкової економіки учні та студенти відчули себе клієнтами, які можуть маніпулювати вчителями та викладачами); 5) низький рівень фінансування з боку держави освіти та науки (низька заробітна плата вчителів та викладачів, безоплатність наукових робіт (в більшості випадках викладачі оплачують наукові публікації за власний рахунок) негативно відображаються на якості наукової діяльності). Але головною причиною низького рівня знань випускників різних рівнів освіти є ідейна розбалансованість сучасної освіти в Україні.

В першу чергу вона виявляється в тому, що сучасний законодавець ототожнює: засади державної політики та принципи освітньої діяльності; світоглядні ідеї, які впливають на формування особистості, та керівні ідеї, які визначають напрямки певної діяльності. В Законі України «Про освіту» від 23 травня 1991 року державна політика в галузі освіти та основні принципи освіти були передбачені у різних статтях. В Законі України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року засади державної політики у сфері освіти та принципи освітньої діяльності передбачені в одній статті без розмежування засад та принципів. Такий підхід до формулювання ідейних засад закону ускладнює розуміння його тексту.

Незважаючи на певну схожість термінів «засади» та «принципи», їх неможна вважати тотожними. В тлумачних словниках української мови надається наступне визначення слова «засада»: «Вихідне, головне положення, принцип; основа світогляду, правило поведінки» [1]. Такої ж позиції дотримувався український законодавець затверджуючи Засади державної політики України в галузі прав людини в 1999 році, які склалися з трьох структурних підрозділів: I. Принципи державної політики в галузі прав людини, II. Основні напрями державної політики в галузі прав людини, III. Прикінцеві положення.

За змістом та функціональним призначенням термін «засади» є ширшим терміну «принципи», тому його доцільніше використовувати у назвах нормативно-правових актів, в текстах же нормативно-правових актів доцільніше використовувати термінологічні звороти «принципи», як керівні ідеї, та «напрямки діяльності», як стратегічні заходи реалізації керівних ідей. На нашу думку, принципи державної політики у сфері освіти та напрямки її діяльності слід розмежовувати. Граматичне тлумачення законодавства у сфері освіти дає підстави вважати, що положення закону, які розпочинаються словами «забезпечення», «розвиток», «сприяння», «інтеграція», містять напрямки діяльності, тоді як положення, які містять загальні абстрактні визначення, є керівними ідеями і належать до принципів. Окрім

того, принципи та напрямки державної політики у сфері освіти слід відмежовувати від принципів освіти та принципів організації освітньої діяльності. Принципи освіти та принципи освітньої діяльності теж не тотожні поняття. Принципи освіти – керівні ідеї інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, від яких залежить успішність соціалізації, економічного добробуту, розвиток суспільства, об'єднаного спільними цінностями і культурою, та розвиток держави. Принципи організації освітньої діяльності – керівні ідеї організації процесу реалізації конституційного права людини на освіту, прав та обов'язків фізичних і юридичних осіб, які беруть участь у реалізації цього права.

Якщо скористатися запропонованим нами підходом до визначення засад, принципів та напрямків діяльності, то ст. 6 чинного Закону України «Про освіту» слід замінити чотирма статтями: ст. 6. Принципи державної політики у сфері освіти; ст. 6-1. Напрямки державної політики у сфері освіти; ст. 6-2. Принципи освіти; ст. 6-3. Принципи організації освітньої діяльності. Тоді принципами державної політики у сфері освіти в Україні будуть вважатися: людиноцентризм; верховенство права; державно-громадське управління; державно-громадське партнерство; державно-приватне партнерство. До напрямків державної політики у сфері освіти в Україні будуть віднесені: забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності; забезпечення рівного доступу до освіти без дискримінації за будь-якими ознаками, у тому числі за ознакою інвалідності; розвиток інклюзивного освітнього середовища, у тому числі у закладах освіти, найбільш доступних і наближених до місця проживання осіб з особливими освітніми потребами; забезпечення універсального дизайну та розумного пристосування; сприяння навчанню впродовж життя; інтеграція у міжнародний освітній та науковий простір.

Принципами освіти будуть вважатися: гуманізм; демократизм; нерозривний зв'язок із світовою та національною історією, культурою, національними традиціями; виховання патріотизму, поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурного надбання і традицій; формування усвідомленої потреби в дотриманні Конституції та законів України, нетерпимості до їх порушення; формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, а також до дискримінації за будь-якими ознаками; формування громадянської культури та культури демократії; формування культури здорового способу життя, екологічної культури і дбайливого ставлення до довкілля; нетерпимість до проявів корупції та хабарництва. До принципів організації освітньої діяльності будуть віднесені: науковий характер освіти; різноманітність освіти; різнобічність та збалансованість інформації щодо політичних, світоглядних та релігійних питань; цілісність і наступність системи освіти; прозорість і публічність прийняття та виконання управлінських рішень; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; інституційне відокремлення функцій контролю (нагляду) та функцій забезпечення діяльності закладів освіти; інтеграція з ринком праці; свобода у виборі видів, форм і темпу здобуття освіти, освітньої програми, закладу освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності; академічна доброчесність; академічна свобода; фінансова, академічна, кадрова та організаційна автономія закладів освіти у межах, визначених законом; єдність навчання, виховання та розвитку; невтручання політичних партій в освітній процес; невтручання релігійних організацій в освітній процес (крім випадків, визначених цим Законом); доступність для кожного громадянина всіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою.

Але навіть при такому підході ідейна розбалансованість чинного Закону України «Про освіту» залишиться. Законодавець через кому перераховує терміни різні за об'ємом та ступенем узагальнення, що перешкоджає створенню у свідомості громадян цілісного уявлення про справжню роль держави в освітній діяльності та принципи сучасної освіти. Наприклад, незрозуміло як співвідносяться між собою поняття людиноцентризм і гуманізм; державно-громадське управління державно-громадське партнерство та державно-приватне

партнерство, що слід розуміти під «академічною доброчесністю», що потрібно формувати у свідомості громадян усвідомлене розуміння верховенства права чи усвідомлену потребу в дотриманні Конституції та законів України.

Термінологічне визначення принципів державної політики України в сфері освіти потребує уточнення: замість терміну «людиноцентризм» доцільніше використовувати термінологічний зворот «гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей»; принципи: державно-громадське управління, державно-громадське партнерство та державно-приватне партнерство, доцільно об'єднати в один принцип – гармонійної взаємодії держави, громадянського суспільства та окремо взятої особистості з метою забезпечення інтелектуального, духовного, фізичного і культурного розвитку особистості, духовного, економічного, культурного розвитку суспільства, політичного, економічного, соціального розвитку держави. Принципи освіти доцільно розмістити в певній ієрархічній послідовності. Наприклад, спочатку розмістити керівні ідеї, які стосуються духовного розвитку людини, потім, фізичного і культурного розвитку особистості.

Психологи виявили, що у сприйманні реципієнта існує механізм, який реконструює структуру великого текстового масиву на матеріалі невеликого тексту. Цей механізм дозволяє читачу, який сприймає невеликий по обсягу текст, формувати уявлення про його структуру так, що вона переноситься на структуру і характеристики великого тексту. Таке явище можливе завдяки існуванню механізму інтер- та інтрасенсорного переносу, що забезпечує передбачення інформації яка поступає в процесі інтеріоризації зовнішніх розмовних дій [2]. Отже текст закону мусить мати логічно обґрунтовану систему і структуру, яка з одного боку з найбільшою точністю відображала його сутність та зміст, а з іншого боку підкреслювала його ідейну єдність.

Література

1. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. К.: Наукова думка, 1970–1980. URL: http://sum.in.ua/s/zasada_ (дата звернення 08.11.2019).
2. Воржева Ю. С. Психологічні особливості сприйняття тексту. *Квалілогія книги*. 2010. № 2. С. 22–26. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kk_2010_2_6 (дата звернення 08.11.2019).

Щодо правового регулювання забезпечення органічного тваринництва в Україні

*Луц Д.М., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Одним із завдань, поставлених Концепцією Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року, передбачається сприяння створенню нових та модернізації існуючих потужностей з виробництва та глибокої переробки сільськогосподарської продукції, зокрема у сфері виробництва органічної продукції [1]. Реалізація завдань, які поставлені вказаною програмою є неможливим без сфери органічного тваринництва. Отже, постає необхідність у дослідженні правового регулювання забезпечення органічного тваринництва в Україні.

Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», який вступив в дію у серпні поточного року, органічне тваринництво – органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням (виробництвом) сільськогосподарських тварин (у тому числі птиці та комах) та продукції для отримання продукції тваринного походження [2].

Аналіз визначення «органічне тваринництво», на нашу думку, дає підстави констатувати, що воно є доволі широким, оскільки включає в себе категорії «продукція, необхідна для вирощування тварин» та «отримана продукція тваринного походження». Значною прогалиною є відсутність згадки про селекційну роботу, необхідну для виведення нових порід тварин, які будуть придатними для органічного тваринництва та, у підсумку,

даватимуть кращу та більш безпечну продукцію. З урахуванням наведеного, пропонуємо наступне визначення: «органічне тваринництво – це органічне виробництво, пов'язане з утриманням, розведенням та виведенням порід сільськогосподарських тварин (у тому числі птиці та комах), які відповідають встановленим вимогам, з метою отримання органічної продукції».

Вимоги щодо розведення органічних тварин встановлені в ч. 3 ст. 19 Закону України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції». Зокрема:

- репродукція тварин має відбуватися природним шляхом, проте дозволяється штучне запліднення;
- забороняється застосування гормонів при репродукції;
- забороняється застосування клонування та трансплантація ембріону;
- вибір відповідних порід, адаптованих до умов місцевості вирощування тварин, життєздатних та стійких до хвороб для попередження страждань тварин та необхідності хірургічного втручання [2].

Вважаємо, що перелічені норми мають враховувати положення Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження», який спрямований на захист від страждань і загибелі тварин унаслідок жорстокого поводження з ними, захист їх природних прав та укріплення моральності й гуманності суспільства [3]. З метою налагодження взаємодії між відповідними нормативно-правовими актами пропонуємо включити категорію «органічні тварини» до сфери дії вказаного закону.

Відповідно до детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження під час вибору порід тварин для виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження перевага надається місцевим породам, враховується їх стійкість до специфічних хвороб або проблем із здоров'ям, а саме: синдрому стресу свиней, синдрому PSE, раптової смерті, мимовільного абортів і складних пологів, які потребують кесаревого розтин [4].

Вважаємо, що при розведенні органічних тварин, пріоритет має надаватися племінним тваринам під якими, відповідно до Закону України «Про племінну справу у тваринництві», слід розуміти чистопородну або одержану за затвердженою програмою породного вдосконалення тварину, що зареєстрована в державних книгах племінних тварин має племінну (генетичну) цінність і може використовуватися в селекційному процесі відповідно до програм селекції [5]. З метою вдосконалення правового регулювання органічного тваринництва, на нашу думку, необхідно доповнити ст. 6 вказаного закону (Завдання племінної справи у тваринництві) пунктом який би закріплював необхідність вирощування племінних тварин для подальшого використання в галузі органічного тваринництва.

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що останнім часом намітилася позитивна динаміка у забезпеченні належного правового регулювання органічного тваринництва в Україні. Проте, існують певні проблеми у взаємодії нормативно-правових актів між собою, що дає підстави говорити про необхідність подальшого дослідження проблематики з метою внесення змін до законодавчої бази.

Література

1. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1437-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/nras/248907971> (дата звернення: 14.10.2019).
2. Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції : Закон України від 10 липня 2018 р. № 2496-VIII. URL: <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2496-viii> (дата звернення: 14.10.2019).
3. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21 лютого 2006 р. N 3447-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3447-15> (дата звернення: 14.10.2019).

4. Про затвердження Детальних правил виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/241-2016-п> (дата звернення: 14.10.2019).

5. Про племінну справу у тваринництві : Закон України від 15 грудня 1993 р. Відомості Верховної Ради Україн. 1994. № 2. Ст. 7.

Деякі питання діяльності служби безпеки сучасного підприємства

*Мельковський О.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Створення служби безпеки сучасного підприємства обумовлене необхідністю реагування на існуючі та можливі загрози майну, фізичній безпеці персоналу, а також незадовільний стан економічної безпеки підприємства. У зв'язку з чим до створення служби безпеки на підприємстві слід підходити професійно, керуючись передусім науковими напрацюваннями та практичним досвідом подібної діяльності служб безпеки у державних структурах.

Головним завданням яке стоїть перед такою структурою як служба безпеки підприємства є загальне забезпечення його безпеки, захист комерційної, промислової, фінансової, ділової та іншої інформації, незалежно від її призначення та форм. У зв'язку з чим, ефективне вирішення проблем в галузі безпеки можливе при побудові системи безпеки з дотриманням загально визначених принципів та практичних заходів.

Слід зазначити що система безпеки будь якого підприємства включає в себе ряд наступних підсистем:

Економічна безпека – стан найбільш ефективного використання всіх видів ресурсів з метою запобігання (нейтралізації, ліквідації) загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства в умовах ринкової економіки.

Техногенна безпека – сукупність дій щодо проектування, виготовлення і експлуатації складних технічних пристроїв з дотриманням необхідних вимог безаварійної роботи.

Екологічна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів персоналу підприємства і його майна від потенційних або реальних загроз, що створюються внаслідок антропогенного впливу на навколишнє середовище, а також від стихійних лих і катастроф.

Інформаційна безпека – це здатність персоналу підприємства забезпечити захист інформаційних ресурсів і потоків від загроз несанкціонованого доступу до них.

Психологічна безпека – стан захищеності від негативних психологічних впливів персоналу підприємства та інших осіб, залучених до її діяльності.

Фізична безпека – стан захищеності життя і здоров'я окремих осіб (груп, всіх осіб) підприємства від насильницьких злочинів.

Науково-технічна безпека – здатність персоналу підприємства забезпечити захист власної цінної науково-технічної продукції від недобросовісних конкурентів.

Пожежна безпека – стан об'єктів підприємства, при якому заходи попередження пожеж та протипожежного захисту відповідають нормативним вимогам.

Слід зазначити, що вищезазначені підсистеми другого рівня можуть включати в себе підсистеми третього рівня. Наприклад, підсистемами економічної безпеки можуть бути фінансова, комерційна, майнова та інше.

Крім цього, самі підсистеми настільки пов'язані одна з одною, що в органічній єдності утворюють єдину систему безпеки підприємства. Поділ же єдиної системи безпеки підприємства на підсистеми другого і третього рівня проводиться з методичних міркувань, оскільки це дозволяє більш детально вивчити всі його елементи.

Надійність і ефективність системи безпеки підприємства оцінюється на основі одного критерію – ступеню відсутності або наявності завданої підприємству матеріальної або моральної шкоди.

Зміст цього критерію розкривається через ряд показників:

- 1) недопущення фактів витоку (розголошення) конфіденційних відомостей;
- 2) попередження або припинення протиправних дій з боку персоналу підприємства, його відвідувачів, клієнтів;
- 3) збереження майна та інтелектуальної власності підприємства;
- 4) попередження надзвичайних ситуацій;
- 5) припинення насильницьких злочинів щодо співробітників і груп працівників підприємства;
- 6) своєчасне виявлення і припинення спроб несанкціонованого проникнення на охоронювані об'єкти підприємства.

До основних функцій служби безпеки підприємства слід віднести наступні:

- Встановлення обставин недобросовісної конкуренції з боку інших підприємств. Під недобросовісною конкуренцією розуміється застосування в конкурентній боротьбі засобів і методів, пов'язаних з порушенням чинного законодавства, що регламентує виробничу і комерційну діяльність підприємств або норм і правил взаємовідносин між конкурентами, прийнятих на ринку товарів і послуг.

- Участь у супроводженні кримінальних проваджень. Кримінальні провадження до розслідування яких підключається служба безпеки, умовно можна розділити на дві групи: порушені у зв'язку з вчиненням злочинів проти персоналу або проти власності підприємства.

- Проведення перевірки за фактами розголошення комерційної таємниці підприємства. Під комерційною таємницею що не є державним секретом розуміється управлінська, виробнича, науково-технічна, фінансова, торгова і інша ділова інформація яка спеціально охороняється її власником (володільцем).

- Збір інформації щодо осіб, які уклали контракти з підприємством. Як правило, існують два типи контрактів: комерційний (документ, який представляє собою договір поставки товарів або надання послуг) та трудовий (вид трудового договору, який укладається у письмовій формі підприємством зі своїми постійними або тимчасовими працівниками). Одним з договірних умов може бути письмова згода особи, з якою підписується контракт, на збір інформації про її біографічні та інших характеризуючі особу дані.

- Пошук втраченого майна підприємства. Під майном підприємства розуміється майно яке знаходиться в його користуванні або власності, матеріальні цінності, грошові кошти в касі, на розрахунковому рахунку та інших рахунках у банках, нематеріальні активи (патенти, ліцензії, програми, ноу-хау, брокерські місця і т.п.). У вузькому сенсі слова під майном підприємства розуміються речі (матеріальні цінності).

- Розшук безвісно зниклих співробітників. Співробітники служби безпеки підключаються до розшуку безвісно зниклого співробітника тільки в тому випадку, якщо є підстави вважати, що його відсутність на роботі призведе (може призвести) до реального або потенційного збитку підприємству. Діяльність служби безпеки щодо розшуку безвісно зниклого співробітника – це комплекс заходів, що здійснюються при тісній взаємодії з органами внутрішніх справ з метою встановлення фактичних обставин його зникнення і фактичного місцезнаходження.

- Розслідування фактів неправомірного використання товарних (фірмових) знаків підприємства. Товарний знак – це позначення, здатне відрізнити відповідні товари і послуги одних юридичних і фізичних осіб від однорідних товарів і послуг інших юридичних або фізичних осіб.

- Виявлення некредитоспроможних та ненадійних ділових партнерів. Некредитоспроможним визнається той партнер, у якого для отримання кредиту немає передумов, які б підтверджували здатність його повернення. Служба безпеки зобов'язана виявляти некредитоспроможних партнерів як до укладення, так і в процесі реалізації договору та своєчасно інформувати про це керівництво підприємства. Ненадійність ділового партнера визначається переліком відповідних факторів. Здатність служби безпеки своєчасно виявити хоча б окремі параметри ненадійності майбутніх або діючих ділових партнерів у значній мірі може вплинути на ступінь економічної безпеки підприємства.

- Збір відомостей у справах які розглядаються господарськими або адміністративними судами. Господарськими та адміністративними судами розглядаються справи які зачіпають права і законні інтереси юридичних осіб (в нашому випадку, підприємства);

Таким чином, питання діяльності служб безпеки будь якого сучасного підприємства в умовах загальної економічної кризи потребують професійного аналізу, використання передового досвіду та подальшого всебічного наукового дослідження.

Невизнані держави як суб'єкти міжнародного публічного права

*Пелех І.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Поява нового суб'єкта права є важливим явищем для будь-якої правової системи. Тим більше, якщо таким суб'єктом виступає держава. Проте у міжнародно-правовій практиці вже давно постала проблема так званих невизнаних держав [1,с.893], які, хоча і являються результатом реалізації права народів і націй на самовизначення, при цьому викликають багато суперечливих ситуацій.

При створенні нової держави у вже існуючих є право визнавати її як рівноправного суб'єкта або не визнавати. У міжнародному праві існують три основні форми визнання – *de facto*, *de jure* та *ad hoc*. Визнання *de facto* – це визнання офіційне, але не повне. Воно означає вираження непевності в тому, що дана держава або уряд достатньо довговічні або життєздатні. Воно може спричинити встановлення консульських відносин, але це не є обов'язковим. Визнання *de facto* є практичне визнання, що включає в себе економічні і культурні контакти, при відсутності повних контактів, відсутності дипломатичного визнання. Але й у цих відносинах держава (уряд), у відношенні якої відбулося визнання *de facto*, вступає в міжнародні відносини як суверен. Так, у 1960 році СРСР визнав *de facto* Тимчасовий уряд Алжирської Республіки.

Як правило, через якийсь час визнання *de facto* трансформується у визнання *de jure*. Визнання *de jure* – повне, остаточне визнання, що означає встановлення між суб'єктами міжнародного права міжнародних відносин у повному обсязі і у всіх галузях міжнародного спілкування. Визнання *de jure* здатне спричинити обмін дипломатичними представниками вищого класу, визнання прав визнаної держави на розпорядження майном та іншими цінностями, що належать їй за кордоном, визнання її імунітету від юрисдикції держави, що визнає, і т.п. Іноді таке визнання супроводжується різноманітними застереженнями з боку держави, що визнає, наприклад, про територіальні межі поширення визнаної влади (при визнанні Великобританією Союзу РСР у 1924 році) або про відношення до міжнародних зобов'язань (зроблене застереження Великобританією при визнанні Народної Республіки Болгарії в 1947 році).

Зустрічаються випадки, коли держави, уряди вступають в офіційний контакт одна з одною вимушено, для розв'язання яких-небудь конкретних питань, але водночас не бажають визнавати одна одну. У цьому випадку говорять про визнання *ad hoc*. Визнання *ad hoc* означає офіційний контакт із невизнаною державою задля вирішення конкретної проблеми у двосторонніх відносинах (наприклад, у разі необхідності повернення літака, якого було утнуто терористами на територію невизнаної держави). Іноді метою таких контактів може бути укладання міжнародних договорів. Наприклад, чотири учасники переговорів про закінчення війни у В'єтнамі (США і три в'єтнамські сторони) підписали в 1973 році відомі Паризькі угоди, хоча деякі з них один одного не визнавали. Відсутність визнання в таких випадках не повинна відбиватися на юридичній чинності договору [2, с. 38].

Поняття «невизнана держава» може використовуватися в науковому плані лише з певними припущеннями. З юридичної точки зору точність такого терміна можна оскаржити виходячи з норм міжнародного права. Невизнаним може бути названо державне утворення,

повністю або частково позбавлене міжнародного визнання, але володіє всіма іншими ознаками державності [3].

Як зазначає Силаєва З. В., невизнані держави – це політико-територіальні утворення, що володіють в більшості випадків ключовими атрибутами державності і, в першу чергу, здатністю до ефективного внутрішньо легітимізованого контролю над основною територією при відсутності міжнародного визнання, без якого вони не можуть повноправно вступати в правові відносини з іншими державами [4].

Невизнані держави часто є проявами сепаратизму та підтримуються конкретним суб'єктом міжнародного права, що є зацікавленим у їхньому існуванні: Абхазія, Південна Осетія, Придністров'я, ЛНР/ДНР – Росія; Північний Кіпр – Туреччина; Нагірний Карабах – Вірменія. Зовнішньополітичний покровитель відіграє в їх розвитку важливу роль. Він надає їм пряму економічну допомогу, інвестиції, сприяє у здійсненні експортно-імпорتنих операцій, забезпечує гарантований попит на продукцію, перепродаж товарів в інші країни тощо [5].

Частково визнані держави – це держави, що проголосили себе незалежними державами і мають ознаки суверенних держав, але незалежність визнано лише певною частиною або лише окремими державами-членами ООН, через що вони не можуть статися членами ООН та по суті виключаються з кола суб'єктів міжнародного права, оскільки їхня участь в міжнародних відносинах обмежена, як правило, відносинами, лише з тими державами, що їх визнали [6, с. 210]. Це, наприклад, КНР (з 1971 року визнана 168 світовими державами. Тим не менше, 23 держави по теперішній час вважають Китайську Республіку єдиним легітимним урядом Китаю); Ізраїль (не визнаний більшістю арабських та мусульманських держав, хоча визнаний Єгиптом, Йорданією, Туреччиною); Вірменія (не визнана Пакистаном); Кіпр (не визнаний Туреччиною); Південна Корея (не визнана КНДР).

У світовій практиці на сьогодні існує лише одна країна, яка не визнана жодним іншим суб'єктом міжнародного права – Сомаліленд. Він проголосив про свою незалежність від Сомалі в 1991 році. Влада Сомаліленду апелює до того, що вони є правонаступниками держави Сомаліленд, короточасної суверенної держави, яка існувала з 26 червня 1960 року (коли Британський протекторат Сомаліленду отримав повну незалежність від Сполученого Королівства) до 1 липня 1960 року (Коли Сомаліленд об'єднався з Сомалі для формування Сомалійської республіки). Проте, Сомаліленд на міжнародному рівні визнаний автономним регіоном Сомалі.

Врегулювання проблем, пов'язаних з виникненням та існуванням невизнаних держав, є надзвичайно складним, суперечливим і тривалим процесом. При цьому його успіх залежить від сприятливого поєднання багатьох як зовнішніх, так і внутрішніх чинників та суб'єктивних і об'єктивних умов. До того ж, подібні питання сьогодні складають глобальну проблему для людства, врегулювання якої далеко не завжди під силу навіть таким впливовим і могутнім організаціям, як ООН і НАТО. Тим більше, що міжнародний досвід свідчить, що правові процедури (всенародні референдуми про незалежність, демократичні вибори, прийняття цивілізованих законів та ін.) важливі для отримання визнання. Проте домінуючим чинником у прийнятті рішення про визнання/невизнання нових чи існуючих державних утворень залишається політична доцільність [7].

Отже, підсумовуючи всю інформацію, можна сказати, що у міжнародному праві існують три основні форми визнання – *de facto*, *de jure* та *ad hoc*. Взагалі то, визнання держави з боку іншої держави не є обов'язковим, проте у невизнаних держав є безліч проблем, які часто не можуть бути вирішені: 1) встановлення дипломатичних та консульських відносин з іншими державами; 2) значні економічні проблеми, пов'язані з експортом та імпортом виробництва; 3) відсутність інвестицій, яких саме потребує держава через брак внутрішніх ресурсів; 4) відсутність попиту на продукцію з боку інших держав та інше. Тобто, хоча і визнання з боку інших суб'єктів міжнародного права не є обов'язковим для новоствореної країни, у сучасному світі воно відіграє важливу роль в життєздатності країни.

Література

1. Криштоп С. В. Особливості правового статусу невизнаних держав. *Молодий вчений*. 2017. № 11. С.893-896. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/11/216.pdf>
2. Павко А.І.Значення зовнішньополітичної «доктрини Ніксона» для реалізації стратегічних завдань американської дипломатії. *Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини*. 2016. Випуск 39. С. 26–45
3. Большаков А. В. Непризнанные государства европейской периферии и пограничья. *Международные процессы*. 2007. Том 5. № 3(15). С. 84.
4. Силаева З. В. Признание независимости спорных государств в современной мировой политике. *Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики*. 2011. № 7(13): в 3-х ч. Ч. I. С. 135.
5. Теленко О. М. Особливості функціонування невизнаних держав. *Грані*. 2016. № 1. С. 66-70. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2016_1_13
6. Іщенко В. В. Невизнані та частково визнані держави в сучасному міжнародному праві // *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право* : збірник наукових праць. 2016. № 3/4 (31/32). С. 209–215.
7. Далявська Т. П. Міжнародні технології врегулювання проблем невизнаних держав. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу "Києво-Могилянська академія". Сер. : Політологія*. 2014. Т. 236, Вип. 224. С. 76-81.

Бюро фінансових розслідувань в Україні: модернізація податкової міліції чи створення нової служби, відповідальної за розслідування фінансових злочинів проти держави?

*Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Успішне функціонування публічної фінансової системи держави є базовою складовою стійкого економічного зростання, розвитку об'єктів соціально-культурної інфраструктури, поліпшення інвестиційно-інноваційного клімату, розширення можливостей для бізнесу, підвищення якості надання державних послуг. Світові глобалізаційні економічні процеси генерують нові вимоги до формування й ефективного використання публічних фінансових ресурсів на всіх рівнях управління економікою та обумовлюють стратегічні вектори системного реформування правоохоронних органів, що забезпечують фінансову безпеку держави. Стратегією національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 року № 287/2015 [1], серед актуальних загроз національній безпеці України визначені економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення. Однією з причин виникнення таких загроз є високий рівень «тінізації» та криміналізації національної економіки, що і обумовлює пошук, вже декілька років поспіль, ефективної моделі правоохоронного органу, основною функцією якого стане забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень, об'єктом яких є фінансові інтереси держави та (або) органів місцевого самоврядування.

Необхідно зазначити, що теоретико-методологічні дослідження, пов'язані із формуванням та використанням фінансових ресурсів держави (в тому числі і моделювання найбільш ефективних інструментів забезпечення її економічної безпеки) актуалізуються на сучасному етапі розвитку як в дослідженнях вчених-економістів (роботи А. Бірман, З. Варналій, О. Василик, В. Глущенко, В. Дем'янишина, В. Загорського, М. Кульчицького, І. Луніна, Д. Серебрянського та ін.), так і в працях вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів (В. Бойко, А. Бузницький, В. Геєць, О. Гойчук, Б. Губський, О. Дрозд, О. Кириченко,

Т. Ковальчук, Б. Пасхавер, Ю. Пахомов, П. Саблук, О. Скидан, Т. Тищук, С. Шепетько та ін.), які приділяють увагу дослідженню можливих моделей створення нового органу фінансових розслідувань – Служби фінансових розслідувань, Фінансової поліції, Національного бюро фінансової безпеки України, оскільки сучасна система органів протидії загрозам фінансовій безпеці України досить розгалужена (адже до неї входить Національна поліція України, Служба безпеки України, податкова міліція, Прокуратура, Національне антикорупційне бюро України, Державна служба фінансового моніторингу України, Державна аудиторська служба України, Рахункова палата). Проте, не зважаючи на кількість, їх робота, зокрема податкової міліції, є дуже неефективною – за даними Державної фіскальної служби України за 6 місяців 2019 р. динаміка досудового розслідування кримінальних проваджень залишається на досить низькому рівні – завершено розслідування у 376 кримінальних провадженнях щодо ухилення від сплати податків, з яких 84 % (241 кримінальне провадження) складає закриття у зв'язку із відсутністю складу злочину. З обвинувальними актами до суду направлено лише 71 кримінальне провадження [2]. Отже, наведена статистика підтверджує необхідність змін організаційно-правових засад роботи органів досудового розслідування економічних злочинів.

Як цілком справедливо зазначає О. Ніпіліаді, створення служби фінансових розслідувань є нормальною практикою для всіх цивілізованих країн [3, с. 168], при чому створюючи органи фінансових розслідувань держави виходять із ідеї концентрації всіх або окремих функцій з протидії злочинам у фінансовій сфері не в поліцейському відомстві, а в окремому вузькоспеціалізованому органі державної влади (ця практика є характерною для Литви – Служба розслідувань фінансових злочинів, США – Служба внутрішніх доходів (Internal Revenue Service, IRS) з мережею підрозділів, що займаються виявленням та розслідуванням фінансових злочинів (IRS Criminal Investigation), і Служба з боротьби з тероризмом і фінансової розвідки (TFI) [4, с. 191], Великобританії – Служба з протидії організованій злочинності Великобританії (Serious Organised Crime Agency, SOCA) тощо або держави обирають іншу модель для запобігання та боротьби із економічними злочинами – створюють національну фінансову поліцію (Грузія, Італія, Киргизька Республіка тощо).

Слід акцентувати увагу на тому, протягом кількох років поспіль в Україні триває дискусія щодо доцільності та можливості створення окремого єдиного правоохоронного органу з протидії злочинам у фінансовій, податковій та економічній сферах, який отримає частину підслідності інших органів правопорядку, у зв'язку з чим запропоновано цілу низку законопроектів. Так, наприклад, з метою розділення сервісної та правоохоронної функцій фіскальної служби, ліквідації податкової міліції, оптимізації структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунення дублювання їх функцій, проектом Закону України від 15.03.2016 р. № 4228 «Про фінансову поліцію» [5] пропонувалось створення фінансової поліції як державного правоохоронного органу, на який покладається обов'язок забезпечення запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття злочинів у сфері формування та використання фінансових ресурсів держави, економічної безпеки.

У березні 2017 р. Кабінет Міністрів України схвалив законопроект «Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)», яким передбачалося створення Служби фінансових розслідувань, як центрального органу виконавчої влади, який реалізує державну політику з питань запобігання, виявлення, припинення, розслідування та розкриття кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, які прямо чи опосередковано заподіюють шкоду публічному інтересу в сфері фінансів [6].

Для впровадження дієвої реформи у сфері протидії кримінальним загрозам у сфері фінансової безпеки держави було також розроблено Законопроекти від 19.03.2018 р. № 8157 та від 29.08.2019 р. № 1184 «Про Національне бюро фінансової безпеки в Україні», якими було запропоновано створити Національне бюро фінансової безпеки України як державний правоохоронний орган, який на основі кримінального аналізу та аналізу ризиків забезпечує усунення загроз фінансовій безпеці держави, у тому числі шляхом виявлення, припинення,

розкриття та розслідування злочинів, віднесених до його підслідності, які завдають шкоди публічним фінансам, та запобігання їх вчиненню у майбутньому [7-8]. 30.08.2019 р. було подано Законопроект № 12108 «Про Бюро фінансових розслідувань», яким зроблено чергову та не зовсім вдалу спробу визначити правові основи організації та діяльності нового органу, відповідального за розслідування фінансових злочинів проти держави – Бюро фінансових розслідувань [9], оскільки і цей проект містить ряд суттєвих недоліків, на які звертають увагу експерти, серед них наступні: у законопроекті, не закладено норм, котрі б ліквідували підрозділи Національної поліції і Служби безпеки України, що наразі розслідують економічні злочини, що викликає цілком логічне питання – навіщо в Україні створювати ще один додатковий орган досудового розслідування фінансових злочинів проти держави; не зовсім логічною є норма щодо погодження керівником Бюро фінансових розслідувань (як незалежного органу досудового розслідування) структури центрального апарату і територіальних управлінь із міністром фінансів; викликає питання запропонована норма щодо граничної чисельності працівників Бюро фінансових розслідувань, яку за ідеєю проекту повинен встановлювати Кабінет міністрів України, оскільки зазначена норма проекту створює підґрунтя для безпідставного розширення (або навпаки зменшення) кількості працівників; порядок призначення керівника БФР через оголошення консультативного конкурсу, порядок проведення якого, на думку авторів законопроекту, повинен визначатися профільним Міністерством (Міністерством фінансів України). Зазначена норма створює загрозу незалежності керівника даного органу досудового розслідування; згідно з частиною 4 статті 16 законопроекту, є вичерпний перелік базових підстав для втрати посади, але серед них виділяється одна, найбільш "політично дискреційна", – внесення профільним міністром на розгляд Кабінету міністрів України подання про звільнення керівника Бюро фінансових розслідувань, що створює загрозу для звільнення керівника БФР у будь-який момент на засіданні уряду.

Таким чином, підводячи підсумки, слід зазначити, що створення в Україні нового правоохоронного органу, відповідального за розслідування фінансових злочинів проти держави, є необхідним та доцільним, оскільки дозволить максимально наблизити України до європейських правоохоронних стандартів у сфері запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями, розділити сервісну та правоохоронну функції податкової служби, ліквідувати податкову міліцію, оптимізувати структури та чисельності органів, які ведуть боротьбу зі злочинами у сфері фінансів, усунути дублювання їх функцій. Але все перелічене можливе лише за умови доопрацювання законопроекту, яким визначатиметься правовий статус та особливості функціонування такого органу, в іншому випадку дива з появою БФР чекати не варто.

Література

1. Стратегія національної безпеки України: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>
2. Офіційний сайт ДФС України. URL: <http://sfs.gov.ua/diyalnist/plani-ta-zviti-roboti-/237691.html>
3. Ніпіліаді О. Перспективи створення Служби фінансових розслідувань: українські реалії та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 2017. Випуск 3 (11). С. 165-170.
4. Лепський С.І. Зарубіжний досвід використання фінансових розслідувань у правоохоронній діяльності. *Кримінально-процесуальне право та криміналістика*. 2014. № 2. С. 189 – 195.
5. Про фінансову поліцію: Проект Закону України від 15.03.2016 р. № 4228. URL: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/.
6. Про Службу фінансових розслідувань України (фінансову поліцію)»: Проект Закону України від 12.03.2013 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT0453.html.
7. Про Національне бюро фінансової безпеки в Україні: Проект Закону України від 19.03.2018 р. № 8157. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63676

8. Про Національне бюро фінансової безпеки в Україні: Проект Закону України від 29.08.2019 р. № 1184. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66485
9. Про Бюро фінансових розслідувань: Проект Закону України від 30.08.2019 р. № 12108. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66516

Нормативне закріплення прав пасажирів як основа їх правового забезпечення

*Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Традиційно в цивілістичній літературі має звернення до механізму правового регулювання правовідносин та його елементів. У сфері договірних правовідносин дослідженню цього питання присвячена праця С.О. Погрібного «Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України». В ній він виділив елементи, серед яких: норми цивільного права, юридичні факти, суб'єктивні юридичні права та обов'язки, здійснення суб'єктивних прав та обов'язків, захист порушених цивільних прав та інтересів [1, с. 49]. Так, вони дійсно є елементами, проте, розглянуті окремо від стадій правового регулювання: нормування, виникнення прав і обов'язків, їх здійснення, захисту.

Водночас, в цій системі невинуватено упущено забезпечення прав як фактор забезпечення реальності нормативних прав в суб'єктивні на етапі трансформації «ідеальної» моделі поведінки сторін правовідношення, закріпленої в правовій нормі, в фактичну.

Звичайно, можна довго говорити про чинники, умови, засоби, прийоми правового впливу на поведінку сторін в конкретному правовідношенні, але ж без якісного закріплення прав особи, а в контексті прав пасажирів, – його прав, – неможливо говорити і про їх здійснення та захист.

Річ у тім, що здійснення перевезення пасажирів на підставі договору перевезення пасажирів має свої особливості у порівнянні з виконанням інших цивільно-правових договорів. Найперше, – спосіб виконання договору. Перевезення пасажирів фізично виглядає як переміщення особи в транспортному засобі. Відтак, пасажир є добровільним заручником перевізника, який визначає спосіб та порядок перевезення, а відтак, пасажир для здійснення свого права на свободу пересування добровільно погоджується на обмеження своєї свободи і надає згоду на його здійснення перевізником. Відтак, ступінь «турботи» перевізника знаходиться у лінійній залежності від ступеня обмеження прав пасажирів. І йдеться у даному випадку, не про права особи як сторони договору (бути перевезеним), а про права людини, здійснення яких набуває форм, зумовлених специфікою експлуатації транспортного засобу та забезпеченням цих прав перевізником. Скажімо, оскільки безпека перевезень пасажирів повітряним транспортом ставить заборону перевезення рідин ємністю більше 100 мл. в салоні повітряного судна, а пасажирів потребують питної води, вони мають бути забезпечені нею перевізником, оскільки в цьому пасажирів обмежені ним. Відтак, він має дбати і про тиск, і про температуру, і про вологість, і про освітлення, безпеку, відповідність санітарним вимогам транспортного засобу, тощо. Звичайно, що права пасажирів задля свого забезпечення мають отримати спеціалізоване закріплення в актах транспортного законодавства та визначенні порядку їх здійснення. Відтак, на перевізника має покладатися обов'язок забезпечити і інші права пасажирів, в тому числі ті, які складають зміст його загальної правомочності. Пасажирів виправдано на це розраховують.

Проте, публічний характер договору зумовлює необхідність забезпечення прав пасажирів як слабкої сторони договору шляхом нормативного закріплення прав та регламентації їх здійснення.

По суті, і нормативна регламентація прав, і регламентація порядку їх дотримання та здійснення вже є гарантіями прав пасажирів.

Інша проблема – достатність регламентації прав пасажирів. Адже ми можемо говорити про забезпечення лише тих прав, які набули нормативного закріплення. Проте, чи всі вони відповідають потребам пасажирів, потребам забезпечення його особистих немайнових прав?

Навряд чи. Та й повнота нормативної регламентації потреб пасажирів, виражених в його суб'єктивних правах викликає численні зауваження. Приміром є вагони потягів, курсуючих влітку без кондиціонерів і з заблокованими вікнами, внаслідок чого температура в салоні може сягати і 50 °С, що негативно впливає на стан здоров'я пасажирів. Проте, нормативні вимоги щодо забезпечення температурного режиму в салоні транспортного засобу та відповідне право на це відсутні. Більше того, вимоги, які були в авіаційних правилах 2012 р. було видалено з правил 2018 р. Але ж йдеться про здоров'я людей!

Аналіз законодавства, яким врегульовано права пасажирів в ЄС теж не є ідеальним. Однак, в ньому проведено більше піклування про пасажирів, що відповідає сучасному людиноцентристському підходу.

Право на альтернативне виконання перевезення (на вибір пасажирів з погляду на доцільність завершення подорожі чи повернення до пункту відправлення). Реалізоване у міжміському перевезенні автомобільним транспортом. У інших випадках пасажирів повертається вартість квитка, при тому, пропорційна відстані здійсненого перевезення.

Право на допомогу у разі затримки (нормативне визначення рівня та об'єму допомоги пасажирів, включаючи їжу, готель та трансфер). В Україні реалізоване лише на повітряному транспорті, в той час як в ЄС, – і на залізничному (ст. 18 Регламенту про права та обов'язки пасажирів залізничного транспорту) [2] та автомобільному транспорті (ст. 21 Регламенту про права пасажирів автобусного транспорту) [3].

Право на компенсацію за окремі види порушень (закріплене лише Авіаційними Правилами 2018 р. у випадку: затримки, скасування рейсу, відмови у перевезенні поза волею пасажирів, запізнення на стиковочний рейс з вини перевізника і т.п.). Натомість, в ЄС означеними регламентами передбачено санкції для перевізників у випадку скасування чи затримки рейсу: на автомобільному транспорті, – відшкодуванням вартості квитка та, де це доцільно, надання послуги безкоштовного повернення автобусом до першого пункту відправки відповідно до договору перевезення при найпершій можливості (ст. 19 Регламенту про права пасажирів автобусного транспорту; а на залізничному транспорті, – мінімальне відшкодування з причини запізнення: а) 25% вартості квитка в разі запізнення потягу на час від 60 хвилин до 119 хвилин; 50% вартості квитка в разі запізнення потягу на 120 хвилин та більше (ст. 17 Регламенту (ЄС) про права та обов'язки пасажирів залізничного транспорту).

Право на швидку і доступну систему розгляду скарг (пасажир повинен бути обізнаним щодо порядку звернення зі скаргою і мати реальну можливість це зробити). На жаль, це право не реалізоване належним чином за законодавством України. Так, п. 27 Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту закріплено вимогу щодо розміщення в салоні автобусу вивістки з цих Правил про права і обов'язки перевізника і пасажирів; та інформації про перевізника, його адреси та телефону. А ні порядок звернення зі скаргами та претензіями, а ні строки надання відповіді, а ні обов'язок максимально швидко сприяти у вирішенні питань порушення прав пасажирів та сприяння йому у перевезенні нормативно не врегульовано на різних видах транспорту (на повітряному, – почасти), що ускладнює реалізацію права пасажирів на здійснення права бути доставленим до пункту призначення та права на захист порушеного права.

Право на повне та ефективне застосування законодавства. Закріплене в законодавстві ЄС, яким регулюються права пасажирів. На перший погляд це право не має практичного застосування, оскільки дієвість законодавства забезпечена примусовою силою держави. Водночас, воно містить вимогу до перевізника щодо належного виконання ним обов'язків у відповідності до чинного законодавства. Відтак, воно виступає додатковою гарантією прав пасажирів.

Означене дає підстави для висновку, що існуючий стан забезпечення прав пасажирів за законодавством України у порівнянні з відповідним законодавством ЄС не відповідає потребам пасажирів не лише як сторони договору, але й як споживача транспортної послуги, пов'язаної з обмеженням певних прав чи встановлення порядку їх здійснення, і як носія особистих немайнових прав людини, що потребує удосконалення механізму забезпечення прав пасажирів, де на першому місці є відповідність нормативної регламентації прав пасажирів за договором перевезення пасажирів.

Література

1. Погрібний С. О. Механізм та принципи регулювання договірних відносин у цивільному праві України: монографія. Київ : Правова єдність, 2009. 304 с.
2. Regulation (EC) No 1371/2007 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2007 on rail passengers' rights and obligations. URL : <http://data.europa.eu/eli/reg/2007/1371/oj>
3. Regulation (EU) No 181/2011 of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 concerning the rights of passengers in bus and coach transport and amending Regulation (EC) No 2006/2004. URL : <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2011/181/oj>.

Принципи кримінального процесу та їх основні ознаки в князівську добу

*Середа А.М., к.і.н., доцент
Запорізький національний університет*

Захищеність як обвинуваченого, так і потерпілого є відображенням демократичності й гуманності кримінально-процесуального законодавства у тій чи іншій державі. Важливим є вивчення історичних форм суду з точки зору їх участі в кримінальному судочинстві, змісту та практики застосування процесуальних законів, виникнення кримінального процесу як особливого типу судочинства і найважливішого елемента кримінальної політики держави. В даному контексті цікава еволюція системи правосуддя в князівську добу.

Судовий процес у Давньоруській державі мав назву «тяжі». Судове засідання відбувалося публічно, проводилося усно. Сторонами виступали як юридичні (церква, громада), так і фізичні особи. На цьому етапі справа розпочиналася тільки за скаргою потерпілого, його сім'ї або роду. Процесуальні сторони називалися «сутяжниками» і користувалися рівними правами.

Складовими елементами судового процесу, безсумнівно, є принципи. Так, першим, основним принципом вважалася презумпція винності. Якщо існували сумніви в злочинності чи протиправності того чи іншого діяння, то тягар доказування своєї невинності покладалася на обвинувачену сторону. Позивач міг лише зародити підозру в тому, що обвинувачений є злочинцем, і йому, навіть, не обов'язково повністю довести провину людини. Якщо у підозрюваного не знайдеться доказів своєї непричетності до злочину, то він буде вважатися винним і понесе покарання. Таким чином, презумпція винності в давньоруському праві вказувала, що особа, яка обвинувачена у протиправному діянні, вважається «лиходієм», поки не доведе зворотнє.

Другим найважливішим принципом був принцип змагальності. Він був властивий в більшій мірі для цивільних, ніж для кримінальних процесуальних правовідносин. Отже, правом голосу були наділені обидві сторони, вони змагались між собою у словесній баталії за формулою «слово проти слова», вмінні обґрунтувати свою точку зору, підтверджуючи свої заяви і жодна з сторін не мала істотних переваг на відстоювання своєї думки.

Третім принципом судочинства слід вважати обов'язковість виконання рішення, прийнятого судом. В разі невдоволення прийнятим рішенням обох сторін призначалася інша процедура – поєдинок. «Руська правда» не містила ніяких указівок про повторний розгляд справи, однак можна припустити, що невдоволена сторона зверталася зі скаргою до князя.

Четвертим важливим принципом є принцип пропорційності злочину і покарання. Договір 911 р. прямо встановлював: «да елико яве боудуть показании явлейными да имеют верное» [1].

Вищою судовою інстанцією в Стародавній Русі був великий князь київський, який вирішував будь-які справи, котрі вважав потрібними. У будь-якому випадку він самостійно, будучи суддею, приймав рішення щодо винності та невинності підсудного. Як зафіксовано в «Повісті минулих літ», князь Володимир, міг карати розбійників як стратою, так і замінювати її грошовим штрафом [2]. Тобто, князь мав великі повноваження, а саме брати участь в судовому засіданні, приймати рішення по цивільних справах, оголошувати вирок по

кримінальних, помилувати злочинця. Судовий розгляд, за наявними даними, складався з кількох частин.

Судові дебати полягали в почергових виступах сторін, в яких вони мали довести обґрунтованість своїх вимог або необґрунтованість претензій опонента. Князь уважно вислуховував їхні аргументи та приймав рішення, яке вважалося обов'язковим для виконання. Щодо потерпілого, то він самостійно домовлявся зі своїм супротивником з приводу передання спору до суду. Звинувачення мало бути персональним, тобто направленим проти відомої особи. Якщо обвинувачений не з'являвся до суду – це призводило до заочного вироку або підсудного доставляли силою. А, якщо відповідач був невідомий, його відшукував позивач.

«Руська Правда» передбачала детальну процедуру такого розшуку, а саме за допомогою «закличу», «своду» та «гоніння сліду». У випадку крадіжки зброї чи одягу, викрадення або зникнення челядина, слід було оголосити про пропажу на торзі. Це називалося закличем. «Заклич» – це один із можливих способів розшукування злодія чи особи, яка незаконно привласнила чужу річ та мала конкретно визначені індивідуальні ознаки (ст. 32, 34). Якщо протягом трьох днів після оголошення річ знаходили у будь кого, то він ставав відповідачем. На нього покладали обов'язок повернути річ її власникові і сплатити штраф за правопорушення.

Другим способом розшуку відповідача був «свод». Він являв собою процедуру розшукування особи, яка незаконно привласнила чужу річ. «Свод» розпочинали, коли: пропажа була виявлена як минули три дні після «закличу» або майно виявили в чужому місті чи громаді, а особа, в якій була виявлена річ, заперечувала звинувачення. Тоді власник речі не міг забрати її відразу, оскільки не було доведене право його власності на неї. Він мав запропонувати підозрюваному «пойди на свод, где есть взял», тобто звернутися до тієї особи, в якій той цю річ придбав (ст. 35). Тепер уже ця особа ставала відповідачем і, у свою чергу, теж могла вказати на людину, в якій він придбав украдену річ, – так «свод» тягнувся, поки не зупинявся на черговому відповідачі, який не зміг пояснити, як ця річ до нього потрапила, його вважали злодієм з усіма наслідками, що випливали з цього [3]. В кінцевому варіанті, якщо ж володілець не доводив добросовісність набуття речі, то вона вилучалася на користь потерпілого, а невдалий покупець зазнавав збитків, заплативши свої гроші, але зберігав право позову у випадку, якщо розшукає особу, котра продала йому річ.

Третя стадія – «гоніння сліду» полягала у гонитві за злодієм по залишених ним слідах. Якщо сліди губилися, власник припиняв розшук. У противному випадку, до кого слід заводив, той уважався злочинцем, якщо «не відвів слід». Крім того, якщо ж вони вели до верви, то її жителі повинні були відвести від себе підозру в крадіжці і взяти участь у розшуку злочинця або відповідати за злочин. В останньому випадку верв несла колективну відповідальність за вчинену крадіжку та платила штраф розкладкою. В «Руській правді» зазначалося, що «община не платить за знайдені труп або кістки, якщо не знають убитого і про те, що трапилося, ніхто не чув» [3].

У разі неясності справи відповідач звертався до розшукування доказів. Система доказів, судячи з усього, була розвинена в Київській Русі слабо. Докази носили характер формальних підтверджень ґрунтовності пред'явленої до суду вимоги. До них відносилися власне зізнання підозрюваного, хоча у «Руській правді» про особисте зізнання нічого не зазначалося, свідчення свідків, полічне, «суди Божі».

У кримінальних справах достатніми доказами вважалися прямі докази (рани, синці тощо) або свідчення двох очевидців факту. У випадках звинувачень у крадіжках найбільш важливим доказом була виявлена наявність украденої речі – речовий доказ. За «Руською правдою» свідки поділялися на дві категорії – видоків і послухів, якими могли бути тільки вільні люди (ст. 85). Видок згідно «Руській правді» – безпосередній очевидець факту, послухами ж іменувалися особи, які чули від когось про те, що трапилося і свідчили не про факт злочину, а про «добру славу» тої чи іншої сторони процесу [3].

Проте система формальних доказів – «судів Божих» (присяга, жереб, ордалії, судовий поєдинок) була вже досить розвинена. Так, особливим видом доказів була присяга. Договори 911 і 944 рр. неодноразово згадують про практичне її застосування «о процесє да роте ходит своєю верою, яко никакож иному помощи ему» [1]. Згідно зазначеним правовим пам'яткам до прийняття християнства русичі, присягаючи, знімали з себе щити і клялися богом Перуном, а з прийняттям християнства присяга також мала усний характер і супроводжувалася цілуванням хреста.

Стосовно ордалії йдеться в трьох статтях «Руської правди». Випробування залізом відбувалося у справах понад шість гривень. Підозрюваному давали в руки розжарений шматок заліза і невинним визнавався той, у кого рани швидко загоювалися або не залишалося слідів від опіків [3]. Отже, звернення до «суду Божого» можна вважати традиційним для ранньофеодальних релігійних суспільств, коли можливостей для справжнього розшуку і збору доказів фактично не було.

Зважаючи значення всіх доказів, наданих сторонами, суд виносив рішення-вирок в усній формі. Суд сам не виконував цивільних рішень. Про це дбала зацікавлена сторона. Кримінальні вирoki виконував здебільшого князь або його урядовці – вірники, які збирали кримінальні штрафи та ємці, які конфісковували майно. У період XI – XII ст. існують вже відомості про непрофесійних адвокатів. Стороні – переможцеві допомагала держава. Потерпілий міг задовольнити свої інтереси за рахунок майна засудженого або змусити його відпрацювати заподіяну шкоду.

Таким чином, давньоруський процес не був хаотичним нагромадженням процесуальних дій, а спирався на правові ідеї, такі як: здійснення «суду» на основі змагальності і відносної рівноправності сторін; обов'язковість виконання рішень і вироків суду; відповідність суспільної небезпеки злочинного діяння призначеному покаранню. Крім згаданих, безсумнівно, існували й інші принципи, але їх, у зв'язку з малою кількістю давніх джерел, відокремити дуже складно. Такий порядок судочинства проіснував на Русі з кінця IX до початку XIV ст.

Література

1. Договір Руси с Візантією (911 г.). URL : www.bibliotekar.ru/rus/1.htm.
2. Повесть временных лет по Лаврентьевскому списку). URL : // www.krotov.info/acts/12/pvl/lavr.ht
3. Руська Правда. Тексти на основі 7 списків та 5 редакцій / Склад та. підготував до друку проф. С. Юшков. URL : <http://izbornyk.org.ua/yushkov/ys.htm>.

Поняття «міждержавна правова система» та його роль у теорії правової системи

*Удовика Л.Г., д.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

У перше десятиліття XX ст., під впливом глобалізації та регіоналізації, у розвитку світового співтовариства відбуваються важливі зміни в інфраструктурі світопорядку, формуються світова та регіональні соціальні системи, які сприяють формуванню міждержавних правових систем, які, у свою чергу, впливають на формування як світової, так і регіональних соціальних систем. Події та процеси останніх двох десятиліть мають наслідком те, що в рамках світового співтовариства сформувались і продовжують формуватись багато в чому унікальні правові системи не лише окремих держав, а й інших внутрішньодержавних утворень, міждержавних об'єднань зі своїми базовими принципами, юридичними концепціями й категоріями, правовими конструкціями, системою джерел права, її внутрішньою структурою, особливостями правотворчого й правозастосовного процесів. На тлі активізації взаємодії та взаємозв'язків національних правових систем із міждержавними, особливої актуальності набуває питання щодо поняття міждержавних правових систем, їх взаємодії з національними правовими системами.

На необхідність поглибленого теоретичного осмислення в контексті сучасних глобалізаційних трансформацій потребує проблема співвідношення національних правових систем із міжнародними правовими системами звертає увагу і відомий український учений М.І. Козюра [1, с. 8].

Зазначене вище спричиняє необхідність уточнення поняття й особливостей міждержавних правових систем. Так Л. Луць пропонує розглядати міждержавну правову систему як цілісну, структурно впорядковану за допомогою міжнародно-правових норм та інших правових засобів стійку взаємодію суб'єктів міжнародного права, що забезпечує досягнення міжнародного правопорядку як необхідної передумови функціонування світової системи загалом та регіональних систем зокрема» [2, с. 20].

Серед низки ознак міждержавних правових систем, що визначають обсяг і межі їхнього функціонування, вчені [3, с. 287] виокремлюють такі, як договірно-правовий характер міждержавного об'єднання, що встановлює принципи формування правопорядку між державами-членами; постійний характер функціонування міждержавних об'єднань і створюваного ними нормативно-правового масиву; рівноправність держав-членів між собою; спільна правова політика та узгоджена діяльність з вироблення загальних правових цілей і завдань; прогнозування правових процесів, формування механізмів правового регулювання в межах міждержавного об'єднання наднаціональний характер компетенції міждержавних органів, що мають повноваження ухвалювати імперативні рішення для всіх членів об'єднання з правом застосування заходів примусового характеру тощо.

Зазначені основні ознаки міждержавних правових систем є істотними і мають враховуватись тими державами, які мають за мету стати членом відповідного міждержавного об'єднання. Повною мірою це стосується й України, яка перебуває на стадії наближення до правової системи Європейського Союзу. Це позначається як на формуванні та подальшому розвитку окремих елементів національної правової системи, так і на особливостях її функціонування, взаємозв'язках із зазначеними правовими системами. Саме тому особливої актуальності в сучасній юридичній науці набувають проблеми взаємодії національної правової системи із міждержавними й міжнародною правовою системою, насамперед, Радою Європи та ЄС.

Правова система Ради Європи ґрунтується на поєднанні двох видів права: внутрішнього, що складається з рішень нормативного характеру з питань власної організації та порядку роботи, і зовнішнього, що визначається установчими договорами та іншими актами міжнародно-правового значення. Окрім того, істотну роль відіграють правові стандарти РЄ як вимоги до держав-членів організації дотримуватись ухвалених у ній норм і принципів. Норми права Ради Європи є певними стандартами поведінки, які створюються його суб'єктами на основі їхнього волевиявлення і визнаються ними як юридично обов'язкові. У рамках РЄ створено наднаціональні органи, які мають право ухвалювати обов'язкові для держав-членів рішення і контролювати їх виконання (наприклад, Європейський суд з прав людини).

Особливої уваги заслуговує правова система Європейського Союзу. Його установчі документи, починаючи з Римського договору про заснування Європейського Економічного Співтовариства 1957 р., Маастрихтського (1992), Амстердамського (1997), Ніщцького (2000), Римського (2004), Лісабонського (2007) договорів, поступово закріпили спільні та взаємозв'язані функції співтовариств і встановили єдиний механізм управління інтеграційними процесами, трансформуючи співтовариства у ЄС. Україна вже переконалась в тому, що вже самі умови про асоційоване членство, а тим більше про вступ та процедура прийняття свідчать про високі вимоги до майбутніх членів ЄС. Поряд із соціально-економічними заходами щодо перебудови й оптимізації економіки, валютно-фінансової системи, зміни зовнішньої політики тощо, країна-кандидат має прийняти цілий пакет актів, спрямованих на законодавчі обмеження національного суверенітету і передачу низки своїх правових повноважень органам ЄС, на внесення відповідних змін до конституції країни, на підготовку державного апарату до застосування всередині країни права ЄС.

Узагальнюючи погляди сучасних науковців, слід виокремити такі характерні ознаки міждержавної правової системи ЄС: функціонування на основі та в межах, визначених установчими документами, і відповідно до загальноприйнятих принципів і норм міжнародного права; наявність основних елементів (суб'єктів міжнародного права, насамперед держав-членів); спільного правового поля для норм міжнародного, національного права та права Співтовариств; органів, що виконують нормотворчі та правозастосовні (зокрема судові) функції; системи права та поділ її на «первинне» і «вторинне» право; особливий характер системи джерел права, серед яких найбільше значення мають установчі договори як джерела «первинного» права; наявність джерел «вторинного» права, серед яких важливе місце займають регламенти і директиви, і «третинного» права – судових прецедентів; створення власної правозахисної системи на основі Хартії основних прав ЄС; високий рівень правової уніфікації; наявність ефективних засобів нормативно-правової інтеграції; визнання пріоритету дії норм права ЄС над нормами права держав-членів; пряма дія низки норм права (так званих самовиконувальних рішень) вищих органів ЄС у національних правових системах.

Виокремлюючи ознаки міждержавних правових систем, слід усвідомлювати важливість розбудови оптимальних виражених стосунків між правовою системою України та міжнародними й міждержавними правовими системами. Як слушно наголошує М.І. Козюбра «Зміни, що відбуваються нині в глобалізаційних процесах, вимагають більш зважених і збалансованих стосунків між міжнародним правом і правом ЄС, з одного боку, та національним правом, з іншого, які не відкидаючи процесів конвергенції правових систем, гармонізації національного законодавства, його адаптації до базових європейських цінностей і стандартів», давали б змогу національним правовим системам зберігати свою специфіку, зумовлену історією їх становлення і розвитку, культурними, етнічними та іншими особливостями» [1, с. 8].

Поряд із національними й міждержавними правовими системами, вчені виокремлюють й інші їх різновиди й типи. Аналіз наукових джерел із проблематики правових систем, закономірностей їхнього розвитку, класифікації, свідчить про активний науковий пошук нових методологічних підходів щодо їх типології. При цьому вчені звертають увагу на необхідність подолання в юридичній науці однобічного підходу до правової системи, який пов'язує її появу лише з державою, що, безумовно, необхідно визнати певним спрощенням [4, с. 6]. У контексті зазначеного, на увагу заслуговує типологія М. Мірошніченко, яка пропонує виокремлювати три типи правових систем: демократично-орієнтовані, людиномірні (до яких відносить правову систему України), змішані [5]. Вважаємо, що запропонована типологія може застосовуватись до ідентифікації як національних, так і міжнародної та міждержавних правових систем, оскільки не пов'язана із територіальним критерієм. М. Захарова пропонує поділяти правові системи на моноядерні й поліядерні. Більшість правових систем сучасності можна віднести до моноядерних: такі правові системи відповідають алгоритмам розвитку одного єдиного стилю правового мислення. Правові системи з поліядерною структурною організацією, навпаки, беруть за основу два й більше стилі правового мислення. Сутність будови зазначених систем полягає у тому, що, незважаючи на пріоритетний розвиток на соціальній арені окремо взятої держави певного стилю правового мислення, на її просторі існують території, де панують домінанти зовсім іншого стилю юридичного менталітету [1, с. 250].

Таким чином, розуміння теоретико-правової конструкції «правова система» вимагає розмежування різних видів і типів правових систем, уточнення понять «міждержавна правова система», «міжнародна правова система», з'ясування їх структури, особливостей. Аналіз наукових джерел дає підстави зробити висновок, що у колі вітчизняних і зарубіжних дослідників існують різні підходи й позиції. Зазначені проблеми зумовлені, зокрема трансформаціями світоглядних переконань науковців, методологічними позиціями, суперечливими процесами й тенденціями розвитку. Особливої гостроти в умовах

глобалізаційних трансформацій набуває проблема взаємозв'язку і взаємодії правової системи України з правовими системами РЄ і ЄС.

Література

1. Козюбра М.І. Загальнотеоретичне правознавство в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Том. 193. С. 3–11. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12462/Koziubra_Zahalnoteoretychne_pravoznavstvo.pdf.
2. Луць Л. А. Європейські міждержавні правові системи: загальнотеоретична характеристика : автореф. дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01. К., 2005. 32 с.
3. Оксамитний В. Міждержавні правові системи як реальність сучасного світу. *Порівняльне правознавство*. 2013. № 1–2. С. 286–299.
4. Марченко М. Н. Правовые системы современного мира: учеб. пос. / М. Н. Марченко. М.: ИКД Зерцало-М. 2009. 528 с.
5. Мірошниченко М. І. Генезис правової системи України: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. К., 2013. 40 с.

До питання про очікувані (з 01 січня 2020 року) зміни в кримінальному законодавстві України

Узунова О.В., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет

Концепція реформування кримінальної юстиції, що схвалена Рішенням Ради національної безпеки та оборони України від 15 лютого 2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» та затверджена Указом Президента України № 311/2008 від 08 квітня 2008 року, передбачає запровадження в кримінальне законодавство України інституту кримінального (підсудного) проступку. Відповідно, з метою виконання положень цієї Концепції Кабінет Міністрів України своїм Розпорядженням № 1153-р від 27 серпня 2008 року «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції реформування кримінальної юстиції» передбачив ряд першочергових заходів щодо запровадження інституту кримінальних проступків (наприклад, розробити проект Кодексу кримінальних проступків, а також відповідних змін до Кримінального кодексу України) протягом 6 місяців після прийняття Кримінального процесуального кодексу України.

Варто зазначити, що ухвалений Верховною Радою України 13 квітня 2012 року Кримінальний процесуальний кодекс України одразу містив положення про кримінальні проступки, але лише з набуттям чинності Законом про кримінальні проступки термін «кримінальний проступок» буде офіційно міститися в Кримінальному кодексі України.

Кримінальні проступки в міжнародній практиці явище не нове й більшість розвинених держав, вже давно, історично прийшли до того, що «якщо те чи інше діяння невеликої тяжкості, яке не несе великої суспільної небезпеки та за вчинення якого передбачене менш суворе покарання, ніж за злочин, то розслідування такого діяння повинно проводитися за спрощеною процедурою».

22 листопада 2018 року Верховна Рада України прийняла проект Закону від 20 квітня 2018 року №7279-д «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». 19 квітня 2019 року Президент України Петро Порошенко підписав цей Закон. Закон набирає чинності 1 січня 2020 року.

Аналіз прийнятого закону показав, що, окрім внесення відповідних змін в частині термінології (наприклад, «злочинність» замінили на «кримінальна протиправність», «злочин» на «кримінальне правопорушення», «злочинна» на «кримінально протиправна», «злочинна

діяльність» на «кримінально протиправна діяльність», «злочинець» (було у ст. 38 Кримінального кодексу України) на «особа, яка вчинила кримінальне правопорушення», «злочин невеликої тяжкості» на «кримінальний проступок або злочин, за який статтею Особливої частини Кодексу передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк до 2 років або інше, більш м'яке покарання», «злочин середньої тяжкості» на «нетяжкий злочин», «досудове слідство» на «досудове розслідування» і так далі), законодавець пропонує ще низку значних змін. Однак, навіть існування в законодавстві певного терміну ще не дає впевненості в тому, що одразу будуть відчутними зміни в бік покращення. Позитивні очікування:

1) застосування взагалі нового механізму розслідування кримінальних проступків й злочинів та його реалізація, а тому саме на органи досудового розслідування покладатиметься велика відповідальність;

2) розвантаження слідства та підвищення його ефективності;

3) судова гілка влади отримає від цього позитивний ефект, адже буде спрощено процедуру розгляду в суді незначних кримінальних правопорушень, кількість яких є надзвичайно великою;

4) починаючи з 01 січня 2020 року підготовка до вчинення кримінального проступку не тягне кримінальної відповідальності, якщо особу засудили за кримінальний проступок, після відбуття покарання вона вважається такою, яка не має судимості;

5) проводити розслідування кримінальних проступків будуть дізнавачі (службові особи підрозділу дізнання органу Національної поліції України).

6) розслідування кримінальних проступків буде проводитися у формі дізнання зі спрощенням процедури, включаючи скорочені строки – не більше 72 годин з моменту повідомлення особі про підозру чи затримання, або в інших випадках на строк у строк до одного місяця;

7) підозрюваного у вчиненні кримінального проступку зможуть затримати: до 72 годин – якщо особа чинить опір правоохоронцю, відмовляється припинити чинити порушення, намагається втекти; на 24 години – якщо людина нетвереза та може завдати шкоду собі або оточуючим;

8) серед процесуальних джерел доказів у провадженні про проступки (крім основних) будуть такі як: пояснення осіб, результати медичного обстеження, висновки спеціаліста, показання технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- та кінозйомки, відеозапису чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.

Однак, такі спеціальні джерела процесуальних доказів не зможуть бути використані у кримінальному провадженні щодо злочину (лише на підставі ухвали слідчого судді, яка постановляється за клопотанням прокурора).

9) прогресивним є те, що статтю 130 Кодексу про адміністративні правопорушення України «перекваліфікували» з адміністративного правопорушення у кримінальний проступок в статтю 286¹ Кримінального кодексу України «Керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції»

Однак, нововведене положення «під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» є досить дивним, оскільки вживання алкоголю та наркотичних засобів зазвичай є вибором особи, у той час, коли вживання деяких ліків, які знижують увагу та швидкість реакції є життєвою необхідністю для певних осіб.

І до головного, відповідно до статей 11-12 Кримінального кодексу України кримінальним правопорушенням є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом кримінального правопорушення.

Всі кримінальні правопорушення поділяються на кримінальні проступки і злочини.

Кримінальним проступком є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше 3000

неоподаткованих мінімумів доходів громадян (далі – нмдг) або інше покарання, не пов’язане з позбавленням волі.

Злочини поділяються на нетяжкі, тяжкі та особливо тяжкі.

Нетяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше 10000 нмдг або позбавлення волі на строк не більше 5 років.

Тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі не більше 25000 нмдг або позбавлення волі на строк не більше 10 років.

Особливо тяжким злочином є передбачене цим Кодексом діяння (дія чи бездіяльність), за вчинення якого передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад 25000 нмдг, позбавлення волі на строк понад 10 років або довічного позбавлення волі.

Схематично, це виглядатиме так:

до 01 січня 2010 року – ЗЛОЧИНИ

невеликої тяжкості		середньої тяжкості		тяж кий	особливо тяжкий	
м енш суворе, ні ж позбав- л ення волі	штра ф до 3000 нмдг	штраф від 3000 до 10000 нмдг		штр аф від 10000 до 25000 нмдг	штраф понад 25000 нмдг	
	позбавлення волі до 2 років	позбавлення волі від 2 до 5 років		позб ав-лення волі від 5 до 10 років	п оз-бав- лення волі понад 10 років	довічне позбавлення волі
кримінальний проступок		нетяжкий		тяж кий	особливо тяжкий	

з 01 січня 2020 року – КРИМІНАЛЬНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Дослідження принципів адміністративно-процедурного права у вітчизняній адміністративно-правовій науці

*Шарая А.А., к.ю.н, докторант, доцент
Запорізький національний університет*

Дослідження історіографії тих чи інших явищ, процесів, понять у наукових правових дослідженнях є обов’язковою умовою повного та всебічного доктринального аналізу. Дослідження питань становлення і розвитку принципів адміністративно-процедурного права безпосередньо пов’язано з розвитком самого адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права та з розвитком доктринальних та законодавчих положень, які стосуються адміністративної процедури. Виокремлення адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права вченими-адміністративістами почалося відносно

недавно, як і вживання самого терміна «адміністративно-процедурне право». Узагальнений аналіз наявних різноманітних джерел свідчить, що «традиційно увага дослідників зосереджувалася на процесуальних нормах і відносинах, а приблизно з початку ХХІ ст. все частіше можна зустріти використання цього терміна в наукових, навчальних, публіцистичних галузевих джерелах, а також певну спеціалізацію дослідження аналізованого поняття» [1]. Відповідно, питання історіографії дослідження принципів адміністративно-процедурного права (як його структурного елемента) не досліджувалось в адміністративно-правовій науці. Можна відмітити, що низка навчальних посібників і підручників з адміністративного права різних років видання взагалі не містить положень про адміністративно-процедурну складову в цілому і про принципи адміністративно-процедурного права, або принципи адміністративної процедури. І якщо відсутність наукових положень щодо адміністративно-процедурної складової адміністративного права (та її структурних елементів) у спеціалізованих виданнях початку ХХІ стаття цілком логічно пов'язана з «традиційним» поглядом на структуру адміністративного права (матеріальна і процесуальна складова), то подібна ситуація у «більш пізніх» виданнях може пояснюватись відсутністю єдності поглядів адміністративної наукової спільноти на сутність, зміст, місце адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права, або ж взагалі із запереченням його існування як окремої складової.

У поодиноких галузевих спеціалізованих навчальних та наукових джерелах з адміністративного права «більш пізнього» періоду можна знайти дослідження, що стосуються адміністративних процедур (зокрема, визначення їх поняття, розподілу на різновиди, з'ясування їх сутності, проведення загальної характеристики), однак увага у них не приділена принципам адміністративних процедур, або принципам адміністративно-процедурного права.

Проте, в той же час, варто відзначити і наукові роботи, які характеризуються наявністю положень щодо принципів адміністративної процедури (хоча і не адміністративно-процедурного права, однак вони мають ключове значення для дослідження останніх). Підтвердженням підвищення уваги вчених-адміністративістів до питання принципів адміністративно-процедурного права можна вважати проведення 15 вересня 2017 р. у м. Харків за ініціативи Національної академії правових наук України та Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого круглого столу «Адміністративна процедура: особливості формування української концепції», за результатами роботи учасників якого сформовано збірку матеріалів [2]. У структурі такої збірки, серед кола доповідей, присвячених різним аспектам адміністративної процедури, окремо слід звернути увагу на доповіді О.М. Соловйової та В.А. Сьоміної «Щодо принципів адміністративної процедури» [3] та С.В. Чирика «Принципи адміністративної процедури» [4], в яких присвячено безпосередню увагу визначенню загальних засад взаємовідносин органів публічної адміністрації з приватними особами при реалізації публічних повноважень.

Акцентуючи увагу на принципах адміністративно-процедурного права як підгалузевих принципах адміністративного права, варто звернутись до збірки статей сучасних вчених-адміністративістів «Питання адміністративного права. Книга 2» (відповідальна за випуск Н.Б. Писаренко, 2018 р.) [5], де розміщені роботи А.М. Школика «Місце адміністративно-процедурного права в системі права», в якій автор визначає сутність і зміст адміністративно-процедурного права як базової категорії для з'ясування його принципів; І.В. Бойко, О.Т. Зими, О.М. Соловйової «Адміністративна процедура як інститут адміністративного права», в якій автори відмічають відображення принципів адміністративної процедури у змісті процедурних норм і зазначають, що уніфікація таких принципів не є завершеною, однак процес напрацювання спільної для всіх видів адміністративної процедури системи принципів триває і істотні досягнення вже є; Н.Б. Писаренко «Процесуальні правові відносини у структурі предмета адміністративного права», в якій автор звертає увагу і на процедурні принципи адміністративного права.

Слід відмітити, що наукові дискусії щодо сутності, призначення, місця адміністративно-процедурного права та його структурних елементів (зокрема принципів) тривають, що знайшло своє відображення у роботі III Міжнародної науково-практичної конференції «Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення» (м. Харків, 11-12 квітня 2019 р.) [6], зокрема у працях І.В. Бойко «Становлення інституту адміністративної процедури в сучасній правовій науці», Г.Г. Куневича «Административные процедуры в Республике Беларусь и зарубежный опыт», А.В. Макаренка «Структура адміністративної процедури прийняття попередніх рішень щодо визначення країни походження товару», В.М. Гарашука та І.М. Коросташової «Адміністративні послуги: проблемні питання та шляхи їх вирішення», Д.М. Лук'янця «Концептуальні засади правового регулювання адміністративної процедури», О.Ю. Синявської «До питання нормативного закріплення принципів надання адміністративних послуг».

Таким чином, з огляду на проведений аналіз доктринальних джерел, варто відзначити неоднозначність позицій вчених-адміністративістів як щодо адміністративно-процедурної складової адміністративного права, так і щодо її принципів у доктринальних джерелах. Специфічною особливістю дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці слід визначити абсолютно полярний рівень їх зазначення у навчальній та науковій галузевій літературі: від відсутності будь-яких положень про принципи адміністративно-процедурного права (навіть у деяких сучасних виданнях) до детального їх визначення і характеристики. Проте, на підставі аналізу спеціалізованих наукових та навчальних видань, можна запропонувати умовно виокремлювати базові етапи в історіографії дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці, а саме:

1) початковий етап дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці (2003-2007 р.р.) характеризується обґрунтуванням існування адміністративно-процедурної складової в межах адміністративного права та фрагментарним зазначенням переліку притаманних їй принципів;

2) етап деталізації дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці (2007-2017 р.р.) характеризується появою спеціалізованих досліджень з питань адміністративної процедури (у складі яких виокремлюються і дослідження її принципів), а також з'ясуванням змісту принципів адміністративної процедури у навчальних виданнях;

3) сучасний етап дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці (з 2017 р.) характеризується спеціалізацією наукових досліджень стосовно принципів адміністративно-процедурного права як підгалузі адміністративного права. Такі умовно виділені етапи історіографії дослідження принципів адміністративно-процедурного права в адміністративно-правовій науці дозволяють простежити спеціалізацію характеристики принципів адміністративно-процедурного права, що необхідно зберегти й у майбутньому, посилити спеціалізований підхід до наукового дослідження як принципів адміністративно-процедурного права окремо (їх ресурс та потенціал), так і всієї їх системи у цілому. І таку тенденцію спеціалізації варто зберегти і надалі задля формування новітнього наукового базису з адміністративно-процедурного права, та його принципів задля практичного використання їх ресурсу у всьому розмаїтті.

Література

1. Коломоець Т.О., Гаджиева Ш.Н. Кодекс як джерело адміністративно-процедурного права України: пріоритети розробки в умовах сучасних правотворчих процесів. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. Вип. 74. С. 137-148.
2. Адміністративна процедура: особливості формування української концепції : матеріали круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р. Харків / Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. 112 с.

3. Соловійова О., Сьоміна В. Щодо принципів адміністративної процедури. *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції* : матеріали Круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р. Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 92-101.
4. Чирик С.В. Принципи адміністративної процедури. *Адміністративна процедура: особливості формування української концепції* : матеріали Круглого столу, м. Харків, 15 вересня 2017 р. Харків : Національна академія правових наук України, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2017. С. 101-105.
5. *Питання адміністративного права*. Кн.2 / відп. за вип. Н.Б. Писаренко. Харків : ООО «Оберіг», 2018. 182 с.
6. Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення : зб. наук.пр. за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 11-12 квітня 2019 р.) / відп. за вип. Н.П. Матюхіна, Г.А. Гончаренко, М.С. Ковтун, С.А. Федчишин. Харків: Право, 2019. 564 с.

Особливості речового права користування житлом

*Щипанова О.О., к.ю.н., доцент
Запорізький національний університет*

Користування чужим житловим приміщенням можливо на двох кардинально різних правових підставах – на підставі договору найму житла, врегульованого главою 59 ЦК України, та на підставі сервітутного права, що регулюється главою 32 ЦК України. В першому випадку йдеться про зобов'язальне право, засноване на договорі найму (оренди), в іншому – про сервітутне право, що має речовий характер.

Згідно ст. 405 ЦК України члени сім'ї власника житла, які проживають разом з ним, мають право на користування цим житлом. Зрозуміло, що дане право виникає не на підставі договору найму, а виходячи з сімейних (особистих) відносин сторін. Тому в розвиток передбаченого у ст. 47 Конституції України права кожної особи на житло, членам сім'ї власника житла, які проживають разом з ним, надане право на користування цим житлом відповідно до закону (ч. 1 ст. 405 ЦК України).

Метою даної статті є визначення особливостей права членів сім'ї власника житла на користування цим житлом як одного з видів сервітутних прав.

Стаття 401 ЦК України «Поняття користування чужим майном» містить наступне визначення сервітутного права: «Право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлене щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом». Виходячи з вищенаведеного визначення, зрозуміло, що об'єктом сервітутного права, є нерухоме майно, зокрема, земельна ділянка, інші природні ресурси, будівлі, споруди тощо. Об'єктом же сервітуту проживання, передбаченого ст. 405 ЦК України, є право користування окремим видом нерухомого майна, – а саме житлом. Житлом визнається житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них (ст. 379 ЦК України). Отже, лише житлове приміщення, як окремий вид нерухомості, може бути об'єктом сервітуту проживання.

Інша особливість права проживання полягає у його специфічному суб'єктному складі. Зазначені відносини виникають між двома сторонами: особою, зобов'язаною надати право користування – власником житла; а також особою (особами), для забезпечення інтересів якої (яких) воно надається – особою, яка перебуває із власником у сімейних чи родинних зв'язках і є членом його сім'ї.

Сім'ю, згідно ч. 2 ст. 3 Сімейного кодексу України, складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства

(ч. 4 ст. 3 СК України). До членів сім'ї власника, таким чином, можуть належати: дружина, їх діти і батьки, а також інші особи, якщо вони постійно проживають разом із власником і ведуть з ним спільне господарство (ч. 2 ст. 64 ЖК УРСР). Факт спільного проживання не тільки перетворює будь-яку особу, яка не пов'язана шлюбом чи кровним спорідненням із власником житла, на члена його сім'ї, але в силу ч. 1 ст. 405 ЦК України, визнається необхідною передумовою виникнення даного сервітутного права.

Певну специфіку мають також і умови виникнення сервітутного права проживання.

Так, право користування житлом власника у членів його сім'ї виникає за умови відсутності в них іншого житла, придатного для проживання. Отже, особи, на користь яких встановлюється дане сервітутне право, мають бути такими, що не забезпечені житлом і не мають іншого, придатного для проживання житлового приміщення. Крім того, вони повинні не лише юридично не мати житла, але й фактично проживати спільно з власником у його житловому приміщенні. Лише використовуючи житлове приміщення свого родича (подружжя), з яким спільно проживають, вони можуть реалізувати своє конституційне право на житло. Зазначена умова є суттєвою, оскільки набуття членом сім'ї власника іншого житла є підставою для припинення його сервітутного права у зв'язку із припиненням обставини, яка була підставою для встановлення сервітуту (п. 4 ч. 1 ст. 406 ЦК України).

Таким чином, умовами для встановлення сервітуту проживання є сукупність декількох юридичних фактів: перебування особи в сімейних стосунках із власником житла, спільне з ним проживання, відсутність іншого житла, а також наявність у власника права власності на житлове приміщення, яке надається у користування членові його родини.

Така умова як припинення сімейних відносин з власником будинку (квартири) не визнається підставою для припинення права проживання і не позбавляє колишніх членів його сім'ї права користування займаним приміщенням (ч. 4 ст. 156 ЖК УРСР), але за умови продовження спільного проживання. Колишні члени сім'ї власника наділені такими ж правами і обов'язками, як власник та члени його сім'ї (ч. 3 ст. 64 ЖК УРСР). А поширення на сервітутні відносини принципу слідування (ч. 6 ст. 403 ЦК України), дозволяє їм зберегти своє право проживання навіть при переході права власності на займане приміщення до інших осіб (набувачів за договором, спадкоємців тощо).

Зміст даного сервітутного права складають правомочності проживання (володіння) та користування житловим приміщенням власника відповідно до закону. Так, згідно абз. 2 ч. 1 ст. 405 ЦК України, члени сім'ї власника мають право займати житлове приміщення у його помешканні. Питання визначення конкретного житлового приміщення, яке надається у користування членам сім'ї, вирішується власником житла. Приміщення повинно бути визначене на момент встановлення сервітуту. При користуванні займаним приміщенням члени сім'ї власника житла мають комплекс прав та обов'язків, передбачених ст. 156 ЖК УРСР.

Частина 2 ст. 405 ЦК України містить специфічну підставу припинення сервітуту проживання: член сім'ї власника житла втрачає право на користування цим житлом у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин понад один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом. Таким чином, умовами для припинення сервітуту є відсутність члена сім'ї за місцем проживання, відсутність поважних причин для цього, а також строк відсутності, який повинен бути не меншим, ніж один рік.

У статті не наводиться коло обставин, які можуть бути визнані поважними для відсутності особи. Ймовірно, поважними слід визнати обставини призову на строкову військову службу або направлення на альтернативну (невійськову) службу, тимчасового виїзду особи з постійного місця проживання за умовами і характером роботи або у зв'язку з навчанням; влаштування дитини (дітей) на виховання до родичів, опікуна чи піклувальника, у прийомну сім'ю, дитячий будинок сімейного типу, заклад для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; виїзду для лікування в лікувально-профілактичному закладі; взяття під варту або засудження до арешту, обмеження волі, позбавлення волі на певний строк чи довічне позбавлення волі, інші випадки, визнані ст. 71 ЖК УРСР підставами

для збереження житла за тимчасово відсутньою особою, а також інші фактичні обставини, які заслуговують на увагу і можуть бути визнані поважними, виходячи з конкретних життєвих обставин.

При припиненні сервітуту особа повинна добровільно звільнити займане помешкання, у разі, якщо вона неправомірно ухиляється від цього, така особа підлягає виселенню в судовому порядку без надання іншого житлового приміщення відповідно до ст.ст. 72 та 157 ЖК УРСР.

При цьому, слід наголосити, що норма ч. 2 ст. 405 ЦК України є диспозитивною, тому передбачене нею правило застосовується, якщо інше не встановлено домовленістю між членом сім'ї власника і власником житла або законом. Отже, суб'єкти сервітутного правовідношення можуть передбачити інший строк відсутності сервітуарія, після спливу якого право проживання буде припинене або взагалі домовитися про незастосування даної норми. Вона також не підлягає застосуванню, якщо це прямо передбачене законом. Так, відповідно до ч. 2 ст. 3 СК України дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає. Тобто тривале проживання дитини в іншому місці (наприклад, з родичами) не є підставою для втрати нею права проживання у житлі, що належить батькам.

Таким чином, виходячи зі специфічного об'єкту, суб'єктного складу відносин, а також особливих, не властивих іншим сервітутним правам умов виникнення та підстав припинення, передбачене у ст. 405 ЦК України, право на користування чужим майном є окремим самостійним видом сервітутних прав, що надає можливість членам сім'ї власника житла на користування цим житлом протягом періоду спільного проживання.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/435-15>
2. Сімейний кодекс України: Закон України від 10.01.2002 р. №2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>
3. Житловий кодекс Української РСР: Закон України №5464-X від 30.06.1983 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/5464-10>

ТРИБУНА МОЛОДОГО ВЧЕНОГО

Довіра до судової влади в Україні в умовах політико-правових реформ

*Новоселова В.В., головний спеціаліст
Запорізький апеляційний суд*

Упродовж останніх шести років українське суспільство, поряд із підтвердженням незмінності євроінтеграційної спрямованості політико-правового розвитку, продемонструвало зростання занепокоєності щодо реформування державної влади в цілому, судової влади зокрема. Результати президентських і парламентських виборів в Україні продемонстрували критичну оцінку діяльності органів державної влади, прагнення довести розпочаті реформи до логічного завершення, які забезпечать утвердження в Україні верховенства права й правосуддя.

Загальновизнано, що довіра громадськості до судової влади є індикатором правосуддя в країні, показником ефективності функціонування судової влади. Саме тому, під час проголошення чергової реформи судової влади чи початку її нового етапу влада обґрунтовує, що її результатом буде зростання довіри громадян до судової влади. Дійсно, цивілізовані, демократичні держави прагнуть до підтримки судової влади, адже вона є необхідною умовою поступального суспільного розвитку країни. Довіра до судової влади «вплетена» у механізм її функціонування й розвитку, уможлиблює досягнення справедливого правосуддя.

Підтвердженням визнання важливості й значущості довіри до судової влади громадськості стали зокрема прийняті закони України: «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [1], «Про очищення влади», «Про забезпечення права на справедливий суд», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів». Про необхідність відновлення довіри до судової влади в Україні йшлося також у «Стратегії реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр.» затвердженій Указом Президента України 20 травня 2015 р. [2].

Слід визнати, що низка кроків у реформуванні судової влади, зокрема проведенні конкурсів до Верховного Суду, запровадження Вищого Антикорупційного суду в Україні, переатестація суддів дали позитивні зміни щодо загальної оцінки діяльності судової влади й підвищення довіри громадян. Водночас, докорінно ситуацію змінити не вдалося, що підтверджується соціологічними даними науково-дослідних центрів і соціологічних служб. Так, на замовлення Офісу Ради Європи в Україні Центром Разумкова, зокрема його соціологічною службою у лютому 2019 р. були проведені два соціологічні опитування щодо ставлення громадян до судової системи [3]. За результати дослідження було зроблено низку важливих висновків, серед них зокрема: визначальну роль у формуванні громадської думки стосовно діяльності судової системи України, перебігу судової реформи відіграють ЗМІ; більшість громадян вважає, що судові рішення є законними і справедливими в порівнянні з 2012 р.; громадяни, оцінюючи різні аспекти діяльності суду більше висловлюють задоволеність, ніж незадоволеність; лише 2% респондентів вважають, що судова реформа в Україні майже завершена і всі базові зміни зроблені; ставлення громадян до судової реформи є переважно негативним (як і щодо всіх інших реформ – земельної, медичної, пенсійної, освітньої); негативне ставлення до судової реформи пов'язане з тим, що громадяни не бачать її результатів (лише 9% помітили зміни в системі правосуддя, що впроваджуються в Україні протягом останніх 4-х років); кількість тих, хто підтримує вже здійснені зміни в системі правосуддя, перевищує частку тих, хто їх не підтримує; підтримка змін в системі правосуддя найчастіше вмотивована необхідністю подолання корупції, забезпечення верховенства права і справедливості; громадяни частіше вважають неналежним стан виконання рішень судів; більшість респондентів висловлюють думку, що представники громадського сектору при проведенні кваліфікаційного оцінювання та конкурсних процедур щодо суддів, повинні відігравати допоміжну роль; громадяни, вважають, що успішність судової реформи залежить

від комплексного впливу низки чинників: суспільно-політичних змін, системної реформи органів державної влади, виконання судових рішень, зміни правосвідомості громадян, реформи органів правопорядку, реформи прокуратури та адвокатури; рівень довіри громадян, які мають власний нещодавній досвід спілкування з судами є значно вищим, ніж серед тих, хто не має такого досвіду; переважна більшість вважає, що громадянин України має вищі шанси отримати справедливе рішення у ЄСПЛ, ніж в українському суді. На особливу увагу заслуговує і висновок, що високий рівень негативного ставлення до судів значною мірою формується двома чинниками: негативним інформаційним полем та чинником фінансово-політичного впливу на суддів. Результати дослідження показали, що вплив першого чинника досить ефективно усувається при спілкуванні громадян з судами. Вплив другого чинника можна зменшити запроваджуючи заходи для підвищення реальної незалежності суддів. У цілому, громадяни переважно позитивно ставляться до окремих кроків, які здійснюються або плануються в ході судової реформи, проте вплив судової реформи на загальне ставлення громадян до судової системи є вкрай незначним, а подекуди й відсутнім [3].

На увагу заслуговує і дослідження, проведене соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва з 13 по 20 червня 2019 року в усіх регіонах України, крім Криму та окупованих територій Донецької та Луганської областей «Судова реформа очима громадян: що може позитивно вплинути на довіру до суду» [4]. Дане дослідження, більшою мірою стосувалося рівня довіри громадян до судової влади. Серед основних висновків і результатів опитування слід виокремити такі: 1) українські суди в цілому зберігають негативний баланс довіри-недовіри у суспільстві: довіряє судам 14% населення, тоді як не довіряє – 75% (баланс -61%). Водночас порівняно з 2015 роком, баланс довіри-недовіри дещо змістився в позитивний бік (тоді він дорівнював -72%); 2) недовіра суттєво переважає довіру й щодо конкретних судів (місцевих, апеляційних, Верховного Суду). Тут баланс довіри/недовіри становить відповідно -56%, -48%, -40%; 3) показник довіри/недовіри формується у наших співгромадян на основі або особистого досвіду та досвіду родичів і знайомих (це є джерелом для 28% опитаних), або інформації від журналістів та блогерів (для 26% опитаних); ще 18% вказали, що джерелом їхніх уявлень стають рішення, які ухвалюють суди; 4) 46% опитаних вважають, що саме діяльність суддів найбільш негативно впливає на рівень довіри до них; ще 12% певні, що найбільш негативно на довіру впливають політики, а 11% – ЗМІ; 5) позитивний вплив на довіру до суддів здійснюють: діяльність суддів – 22%, ЗМІ – 15%, а 14% – громадськість; 6) до основних проблем та недоліків в роботі судів українці відносять корупцію, залежність суддів від політики та від олігархів, наявність замовних судових рішень та на низький рівень моральності суддів; 7) рівень обізнаності щодо судової реформи населення невисокий: 57% опитаних нічого або майже нічого не знають про такі реформи, тоді як якісь обмежені уявлення мають 38%, а добре обізнаними є 3%; 8) переважає думка (44%), що судову реформу потрібно починати заново, і лише 23% опитаних вважають за можливе почекати результатів тих змін, які вже відбулися; 9) негативні оцінки поточної судової реформи значно переважають позитивні; повністю або скоріше негативну оцінку надали 60% опитаних, а цілком чи скоріше позитивну оцінку – лише 13%; 10) негативна оцінка судової реформи є наслідком того, що громадяни не бачать ані зростання незалежності суддів ані збільшення чесності суддів, ані успіхів в очищенні судового корпусу; 11) більшість громадян (63%) вважають, що в позитивний бік на довіру до судів вплинуть притягнення корумпованих суддів до кримінальної відповідальності та очищення суддівського корпусу від недоброчесних суддів; 12) важливу роль у підвищенні довіри громадян до судової влади має відіграти Вищий антикорупційний суд (його створення підтримують 42% громадян, не підтримують – 20%, а певна частина населення або не розуміє, навіщо цей суд (17%), або не має певної думки (22%) [4].

Отже, аналіз і узагальнення висновків і положень, сформульованих за результатами соціологічних опитувань і досліджень Центру Разумкова спільно з Фондом «Демократичні

ініціативи» ім. Ілька Кучеріва дає підстави зробити декілька висновків. Порівняно з 2012 р., 2015 р. рівень довіри громадян до судової влади в Україні зріс, проблеми та недоліки відмічаються рідше. Водночас, відновлення довіри переважної більшості громадян не відбулося. Серед основних проблем у функціонуванні судової влади слід виокремити корупцію, залежність від політики та олігархів, низька суддівська мораль. Важливу роль у відновленні довіри громадян до судової влади покликаний відіграти Вищий антикорупційний суд, до якого перейдуть справи за звинуваченнями суддів у корупції. Підвищенню довіри громадян до судової влади сприятиме також кадрове реформування таких органів як Вища кваліфікаційна комісія суддів і Вища рада правосуддя.

Література

1. Про відновлення довіри до судової влади в Україні. Закон України від 8 квітня 2014 р. №1188-VII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>.
2. Стратегія реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр. Затверджена указом Президента 20 травня 2015 р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/276/2015>.
3. Центр Разумкова. Звіт за результатами дослідження «Ставлення громадян України до судової системи». URL: <http://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/stavlennia-gromadian-ukrainy-do-sudovoi-systemy>.
4. Центр політико-правових реформ. 12 липня 2019. Судова реформа очима громадян: що може позитивно вплинути на довіру до суду? URL: <http://www.pravo.org.ua/ua/news/20873806-sudova-reforma-ochima-gromadyan-scho-mogee-pozitivno-vplivuti-na-doviru-do-sudu>.

Міжнародні стандарти комунікації судової влади й громадянського суспільства

*Черновицька І.Ю., аспірантка
Запорізький національний університет*

Упродовж останніх п'яти років в Україні триває черговий етап судової реформи. Метою реформи задекларовано утвердження незалежної, справедливої судової влади, яка ґрунтується довірі громадян. Важлива роль у досягненні поставленої мети й завдань відводиться громадянському суспільству, яке за останні роки перетворилося в суб'єкта суспільних змін, ініціатора політико-правових трансформацій.

Важливою умовою і, водночас, запорукою ефективного реформування судової влади в Україні, відновлення довіри до неї має стати оптимальна комунікація судової влади й громадянського суспільства. Її основою є нормативно-правове забезпечення, яке ґрунтується на міжнародних і європейських правових стандартах. Саме тому, метою пропонованої роботи є визначення міжнародних і європейських правових стандартів, які визначають нормативно-правові засади комунікації судової влади й громадянського суспільства в Україні.

Аналіз і систематизація правових актів дає підстави виокремити три групи міжнародних і європейських правових актів, які визначають засади національного права й законодавства у сфері комунікації судової влади й громадянського суспільства.

Першу групу правових актів, які закладають підґрунтя комунікації судової влади й громадянського суспільства є правові стандарти в галузі прав людини. До них належить, насамперед, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. Згідно ст.19 Кожна людина має право на вільне вираження свого погляду; це право включає свободу шукати, одержувати і поширювати будь-яку інформацію та ідеї, незалежно від державних кордонів, усно, письмово чи за допомогою друку або художніх форм вираження чи іншими способами на свій вибір; ст. 22 Кожна людина має право на свободу асоціації з іншими, включаючи право створювати профспілки і вступати до них для захисту своїх інтересів [1]. Важливу роль відіграє також Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними

відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16 [2], яка ст. закріплює Право на справедливий суд, ст. 8 Право на повагу до приватного і сімейного життя, ст.11 Свобода зібрань та об'єднання. У контексті нашого дослідження на увагу заслуговують статті, які закріплюють право на отримання інформації, свободу вільно поширювати інформацію, право на повагу до приватного життя і свободу зібрань і об'єднань.

Другу групу формують міжнародні та європейські правові стандарти в галузі правосуддя, які прямо та опосередковано містять норми й положення щодо комунікації судової влади, суддів і громадянського суспільства. Серед них, зокрема Загальна (Універсальна) хартія судді від 17 листопада 1999 року [3]. Так, стаття 1 Незалежність визначає, що судді в своїй роботі повинні забезпечувати права кожного на чесний та справедливий розгляд справи в судді. Вони повинні підтримувати право осіб, що хочуть встановити свої цивільні права та обов'язки чи в разі висунення проти них будь-якого кримінального звинувачення, на чесне та відкрите слухання, яке має відбутися в розумний строк та повинно проводитися незалежним та неупередженим судом. Наступним документом є Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю [4]. У цьому документі наголошується, що функцією та правом ЗМІ є збирання та поширення інформації в суспільстві та коментування відправлення правосуддя, у тому числі справи до, під час та після судового процесу, але не порушуючи презумпцію невинуватості. Право коментування відправлення правосуддя не повинно підлягати будь-яким спеціальним обмеженням. До цієї групи слід також віднести Європейські стандарти в галузі свободи слова [5], Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, [6]. У зазначених правових актах конкретизуються засади комунікації судової влади й громадянського суспільства, визначаються засади незалежності, відкритості, гласності судових процесів.

Третя група охоплює європейські стандарти, насамперед висновки, рекомендації, декларації Ради Європи, Консультативної ради європейських суддів, серед них зокрема Висновок № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство» від 25.11. 2005 р.) [7]. КРЄС прийняла наступні рекомендації: Самі суди повинні брати участь у поширенні інформації про доступ до правосуддя (через періодичні звіти, друковані пам'ятки для громадян, Інтернет, інформаційні офіси тощо). Суди повинні брати участь у загальних рамкових програмах, які організовуються іншими державними установами. Суди також мають вдаватися до власних ініціатив у цьому відношенні через розробку освітніх програм, спрямованих на надання конкретної інформації (наприклад щодо характеру судових проваджень, середньої тривалості процесів у різних судах, судових витрат, альтернативних засобів врегулювання спорів тощо).Є необхідність встановлювати безпосередні зв'язки судів з громадськістю, які не залежать від діяльності ЗМІ та/або дій, відповідальність за які покладені на інші установи (створення в судах відділів, відповідальних за прийом та інформування громадян; поширення друкованих матеріалів, відкриття Інтернет-сайтів, за які суди несуть відповідальність; організація судами календаря освітніх форумів та/або регулярних зустрічей, відкритих, зокрема, для громадян, громадських організацій, політиків, студентів).

На особливу увагу заслуговує Декларація щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального провадження Схвалена [8]. У Декларації чітко визначається, що у кожному суді повинні працювати спеціально призначені і підготовлені працівники, відповідальні за співпрацю із ЗМІ, інформування громадськості про діяльність суду, розгляд справ. Передача цієї інформації має здійснюватися в умовах поваги прав і законних інтересів осіб, які є учасниками процесу, захисту конфіденційної та комерційної інформації. Судам необхідно ефективно використовувати сучасні технології задля забезпечення відкритості системи кримінального правосуддя та забезпечення доступу громадськості до інформації. Судам необхідно забезпечити умови для здійснення відеофіксації судового розгляду у кримінальних справах. У разі відкритого судового засідання не має бути потрібен дозвіл суду або учасників судового провадження на відео-та/або аудіозапис судового розгляду та транслявання. У кожному випадку здійснення

судового розгляду має відбуватися відкрито для громадськості та ЗМІ. Залучення громадськості до судового розгляду повинно заохочуватись. Винятки можуть мати місце лише у визначених законом випадках та повинні бути вмотивовані в ухвалі суду і роз'яснені. Судовий розгляд повинен бути повністю відкритим для представників громадських та міжнародних організацій (окрім визначених законом випадків). Зали судових засідань необхідно обладнати достатньою кількістю місць для забезпечення можливості участі громадськості. Громадянам повинен гарантуватись доступ до приміщень суду з дотриманням усіх вимог безпеки. До цієї групи також слід віднести й Висновок № 10 (2007) КРЕС до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства [9].

Зазначене дає підстави зробити висновок, що на міжнародному та європейському рівні зафіксовані основоположні засади й вимоги щодо комунікації судової влади й громадянського суспільства. Значна частина таких засад знаходить свою конкретизацію у висновках і рекомендаціях КРЕС. На увагу заслуговує динамічний характер до розуміння змісту й характеру таких вимог, що виявляється у постійному оновленні й розширенні вимог щодо організації комунікації судової влади й громадянського суспільства. Зазначені та інші правові акти мають стати підґрунтям оптимізації правових засад комунікації судової влади й громадянського суспільства в Україні.

Література

1. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права(ратифіковано Указом Президії Верховної Ради Української РСР N 2148-VIII від 19.10.73). URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.
2. Європейська конвенція з прав людини з поправками, внесеними відповідно до положень Протоколів № 11 та 14 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_UKR.pdf.
3. Загальна (Універсальна) хартія судді від 17 листопада 1999 року URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995j63>.
4. Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Annex_43_Court_Communications_Book_UKR.pdf
5. Європейські стандарти в галузі свободи слова. *М-во юстиції України*. К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. 232 с.
6. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року, схвалені Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27 липня 2006 року № 2006/23. URL: http://www.fair.org.ua/content/library_doc/Bangalore_principles_ukr.pdf.
7. Висновок № 7 (2005) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи з питання «Правосуддя та суспільство»). URL: <http://www.arbitr.gov.ua/files/pages/%D0%92%D0%B8%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BA%20%E2%84%96%207.pdf>.
8. Декларація щодо надання інформації через засоби масової інформації стосовно кримінального провадження. URL: http://www.medialaw.kiev.ua/laws/laws_international/51/.
9. Висновок № 10 (2007) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо судової ради на службі суспільства URL : https://court.gov.ua/userfiles/visn_10_2007.pdf.

Соціально-антропологічні засади альтернативних процедур врегулювання спорів

*Черновицький М.Ю., аспірант
Запорізький національний університет*

Зростання рівня конфліктної напруженості в Україні є проявом як загальносвітової тенденції, обумовленої загостренням конкурентної боротьби за природні ресурси, зони впливу, так і власної, спричиненої гібридною війною, складним соціально-економічним

становищем. Саме тому, практично у всіх сферах суспільного життя українського суспільства простежується високий рівень конфліктної напруженості, який у багатьох випадках набуває характеру юридичного спору. Ураховуючи складний, тривалий характер судового розгляду справи, значні витрати, а також високий ступінь недовіри громадян до судової влади, все частіше постає питання щодо можливостей і варіантів альтернативного (неюрисдикційного) врегулювання юридичних спорів.

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблеми альтернативного врегулювання спорів стали предметом дослідження зарубіжних учених у 60-70-х роках ХХ ст. До них зокрема зверталися такі вчені, як Н. Александер, Л. Боулл, Ж.Г. Белле, Х. Бесмер, Е. Ватцке, Р. Гадац, М. Герзон, Л. Герін, Г. Девіс, Р. Керролл, П. Ловенхайм, Е. Ле Руа, М. Манн, Х. Мессмер, Дж. Монк, В. Обер, С. Пен, М. Робертс, Н. Рулан, Дж. Уінслейд та ін.

Серед українських учених на увагу заслуговують роботи таких учених як С. Бобровник, В. Баранова, О. Белінська, О. Боброва, Н. Бондаренко-Зелінська, Я. Валюк, Л. Власова, О. Ващук, А. Гайдук, О. Горова, Ю. Губар, С. Задорожна, В. Землянська, Г. Єременко, В. Кудрявцев, В. Маляренко, Л. Мамчур, Ж. Мішина, Т. Подковенко, Н. Прокопенко, В. Тісногуз, К. Шершун, А. Чернега, Д. Яніцька, Т. Шинкар та ін.

Історичний досвід свідчить, що перші способи альтернативного вирішення спорів з'явилися у 60-х – 70-х роках ХХ ст. у країнах із англосаксонською правовою системою, насамперед таких як США, Канада, Велика Британія, Австралія, Нова Зеландія. Звернення до такого способу вирішення спорів було обумовлено, насамперед, проблемами функціонування судової системи, їх надмірною завантаженістю й дорожнечою процедури. «Надалі альтернативні процедури поступово стали невід'ємною частиною правової дійсності держав їх походження і набули доволі великого поширення у країнах з континентальною (європейською) правовою системою – Франції, Бельгії, Нідерландах, Швейцарії, Італії, Німеччині, Австрії тощо» [1].

У сучасній науці під поняттям «альтернативне врегулювання спорів (АВС)» розуміють групу процесів, за допомогою яких вирішуються спори і конфлікти без звернення до формальної системи судочинства. До них відносять – переговори, арбітраж та медіацію. Усі вони ґрунтуються на компромісі. При цьому, терміни “альтернативне вирішення спорів” і “вирішення юридичних спорів” вживається у широкому сенсі, що охоплюють і вирішення, і врегулювання юридичних конфліктів. Як зазначає Т. Шинкар «більшість альтернативних процедур є примирливим або переважно примирливими. Поряд з арбітражем основні процедури примирення (переговори і медіація) займають центральне місце в системі альтернативного вирішення спорів і мають фундаментальне значення у становленні такої форми захисту прав, свобод і законних інтересів суб'єктів суспільних відносин [2, с. 225].

Оскільки для вітчизняної юридичної науки проблеми альтернативного врегулювання спорів є досить новими, у дослідженні їх особливостей і механізму дії доцільно звернутися до здобутків соціально-гуманітарних наук, які вже накопичили певний досвід і мають значні здобутки в осмисленні конфліктів, компромісів та їх вирішенні. У контексті зазначеного на особливу увагу заслуговують положення й висновки, сформульовані у межах соціальної (культурної) антропології та юридичної антропології. Так, у соціальній антропології, в межах якої значна увага приділяється явищам конфлікту й компромісу, виокремлюють дві основні моделі компромісу. Перша, модель з «нульовою сумою» була висунута в 1963 р. антропологом В. Обером у рамках теорії гри [3, р. 553-567]. Він стверджував: якщо двоє гравців пов'язані лише відносинами змагальності, які роблять із них супротивників, то в кінці гри виграш одного неодмінно означатиме програш іншого. У кінцевому підсумку результат гри є нульовим. Суд відповідає такій моделі: суддя вирішує, хто правий, а хто винний. Модель компромісу, яка знаходиться в основі позасудових способів, підпорядковується іншій логіці. Обидві сторони прагнуть досягнути такого становища, при якому виграш однієї сторони, не обертається програшем для іншої. У цьому сенсі, у випадку вдачі, гра завершується з позитивним «сальдо»: сторони приходять до відмінних від початкових ставок результату. Відмінними ознаками компромісу, засадами якого є модель з

«позитивною сумою» є: тяжба вирішується, як правило двома сторонами; рішення досягається шляхом переговорів сторін; компроміс передбачає майбутні відносини; при його досягненні прагнуть зняти конфлікт у відносинах та узгодити наявні інтереси більшою мірою ніж застосувати норми.

Слід зауважити, що альтернативні процедури не слід зводити лише до різних способів врегулювання конфліктів у позасудовому порядку. Як зазначає Н. Рулан «відомства такого порядку можуть у деяких випадках (суди у справах неповнолітніх, мировий суд, суди у питаннях шлюбних відносин) брати на себе процедури, які не обмежуються врегулюванням конфліктів: ми також відносимо їх до числа альтернативних» [4, с. 273].

У розумінні відмінностей альтернативних процедур Н. Рулан пропонує звернутися до концепції категорії договору, яка міститься у більш загальній концепції нормативних категорій Е. Ле Руа. Останній розмежовує чотири типи категорій на основі різних способів урегулювання конфліктів: 1) категорія угоди – протилежні сторони не доводять справу до конфлікту як такого, вони прагнуть досягти полюбовної угоди у межах діничного типу; 2) категорія спору – конфлікт завершується перемогою більш сильного чи спритного учасника, але відносини залишаються діничними; 3) категорія договору, при якій конфлікт між сторонами вимагає втручання третьої особи і передбачає сприяння останнього у пошуку шляхів досягнення згоди; при цьому, юридичні норми є моделями, а не імперативами; 4) категорія примусу характеризується перетворенням конфлікту в тяжбу, що вирішується судом на основі чинного права [4, с. 273]. Категорія договору й категорія спору є певними полюсами, зустрічаються в усіх типах суспільств, то категорії договору й примусу знаходяться між ними та є менш поширеними. Так, примус не зустрічається у примітивних суспільствах.

Сучасний правовий досвід переконливо свідчить про більш широке використання практики застосування альтернативних процедур, які розглядаються у якості інноваційних підходів до припинення юридичних спорів. Водночас, історія свідчить про їх використання і в минулому. При цьому, альтернативні процедури залежали від правових традицій, соціальних, економічних, культурних умов.

Підводячи підсумок слід зауважити, в умовах зростання конфліктних ситуацій і юридичних спорів більш широке використання альтернативних процедур є цілком обґрунтованим. У сучасних соціально-гуманітарних науках, насамперед у юридичній антропології та соціальній (культурній) антропології накопичено певний досвід у осмисленні альтернативних процедур вирішення спорів, обґрунтовано їх переваги й можливості. Доцільність використання альтернативних процедур вирішення юридичних спорів обумовлена наявністю низки переваг, а саме: домінантного становища самих сторін; зосередженості уваги не на фактах, а на реальних інтересах сторін; гнучкість і неформальність; взаємосприйняття спільно виробленого рішення. До переваг слід також віднести добровільність, конфіденційність, щирість намірів щодо вирішення конфлікту.

Література

1. Гірник А. М., Резаненко В.Ф. Світоглядні та етико-правові засади медіації в Китаї. *Наукові записки*. 2013. Т. 149 : Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. С. 27–31.
2. Шинкар Т. Сутність процедур примирення у системі альтернативного вирішення юридичних конфліктів (спорів). *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: Юридичні науки : збірник наукових праць. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2017. № 876. С. 219–226.
3. Stan J., Yngvesson B. Scarcity and Disputing: zeroing on compromise decisions. *American Ethnologist*. 1975. № 2. P. 553–567.
4. Рулан Н. Юридическая антропология: учебник для вузов; пер. с фр., отв. ред. В. С. Нерсисянц. М.: НОРМА, 1999. 310 с.

ДОПОВІДІ МАЙБУТНІХ НАУКОВЦІВ

Умови відшкодування шкоди державою фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення

Амосова Т.В., студентка магістратури

Науковий керівник :

Бичківський О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Держава, відповідно до Конституції України гарантує права та свободи людини, зокрема, захист фізичних осіб, які потерпіли від кримінального правопорушення, забезпечення відшкодування завданої їм матеріальної та моральної шкоди. Тлумачення та зміст поняття «шкода» Цивільний кодекс (надалі – ЦК) не визначає, а тому мають враховуватися цивілістично-правові визначення шкоди, оскільки відшкодування шкоди – це інститут цивільного права, незалежно від виду правопорушення. У випадку відшкодування шкоди державою фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, значення має не будь-яка шкода, яку зазнав потерпілий, а тільки шкода, що стала наслідком злочинного діяння.

Для компенсації шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення потребуються певні умови, які впливають із статей ЦК. Так, в ч.2 ст.11 [1] ЦК зазначається, що завдання шкоди іншій особі є підставою виникнення цивільних прав і обов'язків. Отже, шкода є найголовнішою умовою виникнення зобов'язань відшкодування шкоди.

Розглядаючи ст. 1177 та ст. 1207 Цивільного кодексу, а також інші статті ЦК про відшкодування шкоди, можна визначити та сформулювати загальні умови відшкодування державою шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення, а саме:

- 1) наявність шкоди;
- 2) протиправна поведінка – злочин (суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину);
- 3) наявність причинного зв'язку між злочином і шкодою, що настала, тобто шкода завдана внаслідок вчинення злочину [2].

Загальні умови відшкодування шкоди можна застосовувати, у тому числі, для відшкодування шкоди самим заподіювачем шкоди. В той же час, при наявності тільки загальних умов обов'язку відшкодувати фізичній особі шкоду, завдану злочином, у держави не виникає. На думку багатьох вчених тільки наявність загальних і спеціальних умов у сукупності дає можливість потерпілому вимагати відшкодування шкоди, завданої злочином, не від особи, яка вчинила злочин, а від держави.

Також, науковці вважають, що окрім загальних та спеціальних умов відшкодування державою фізичній особі шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, повинні також бути умови надання такого відшкодування. Так, наприклад, Європейською Конвенцією [3] про відшкодування збитків жертвам насильницьких злочинів від 24 листопада 1983 року встановлено різноманітні умови надання компенсації. Згідно Конвенції компенсаційні схеми повинні встановлювати верхню межу, вище якої, та нижню межу, нижче якої збитки не будуть відшкодовуватися. Так, верхня межа може стати необхідною, оскільки компенсаційні фонди не являються небезмежними, а мінімальна межа – оскільки незначні збитки можуть бути покриті й самими жертвами. Щодо режиму відшкодування шкоди, то можна встановити строк, протягом якого приймаються звернення щодо відшкодування. Важливо щоб таке звернення було подано без зволікань після скоєння злочину для забезпечення можливості надання допомоги потерпілій особі, якщо вона відчуває фізичні чи психічні страждання, а також для встановлення та надання оцінки збиткам. Також, відшкодування шкоди може бути зменшено або скасовано з урахуванням фінансового становища заявителя [2].

В Україні на сьогоднішній день, немає таких положень та умов відшкодування шкоди фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення. Зазначені вище положення, було б корисно імплементувати в Українське законодавство, це б сприяло засобами правового захисту прав людини.

Література

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40. Ст. 11.
2. Хмельова Н. А. Умови відшкодування шкоди державою фізичній особі, яка потерпіла від кримінального правопорушення. *Теорія і практика правознавства. Електронне наукометричне фахове видання Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*. 2015. № 2 (8). С. 1-9.
3. Європейська конвенція щодо відшкодування збитку жертвам насильницьких злочинів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/994_319 (дата звернення: 31.08.2019).

Щодо проблемних питань, які виникають при працевлаштуванні осіб з інвалідністю

Бичков Б.А., студент

Науковий керівник:

Паламарчук І.В., к.ю.н., доцент

Київський університет імені Бориса Грінченка

Відомо, що інвалідність – це не завжди отриманий у результаті певних трагічних подій розлад функцій організму, інвалідність може з'явитись з часом (протягом роботи або проходження служби із поступовим погіршення стану здоров'я, що призвело до настання такого кінцевого результату), а може відразу з народження.

Також, доречно зауважити, що інвалідність – це соціальне явище, уникнути якого не може жодне суспільство. Кожна держава відповідно до рівня свого розвитку, пріоритетів і можливостей формує соціальну й економічну політику у сфері захисту осіб з інвалідністю. Працевлаштування осіб з інвалідністю, виконання нормативу робочих місць для цієї категорії працівників – актуальна тема наразі для всіх без винятку роботодавців.

Законодавством визначено, що особа з інвалідністю – це особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Тому, з метою реалізації творчих і виробничих здібностей осіб з інвалідністю та з урахуванням індивідуальних програм реабілітації їм забезпечується право працювати на підприємствах, в установах, організаціях, а також займатися підприємницькою та іншою трудовою діяльністю, яка не заборонена законом [1].

Натомість, більшість роботодавців, у завуальованій формі, просто не хочуть виділяти місця особам з інвалідністю [5; 8], тому що для працевлаштування їх потрібно створювати відповідні умови праці з урахуванням індивідуальних програм реабілітації і забезпечувати інші соціально-економічні гарантії, передбачені законодавством, надавати державній службі зайнятості інформацію, необхідну для організації працевлаштування осіб з інвалідністю, і звітувати Фонду соціального захисту інвалідів про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [2; 7].

Проте, не зважаючи на суб'єктивне відношення таких роботодавців, функції та обов'язки держави із забезпечення можливостей зайнятості наших співвітчизників, яким встановлена певна ступінь інвалідності, з потугами виконуються.

Так, Концепцією Загальнодержавної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів» на період до 2020 року (далі – Концепція) [4], Планом заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої

доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року (далі – План) [3], а також Державною програмою «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року (далі – Програма) [6] було визначено ряд заходів, які стосуються посилення можливостей, подекуди і взагалі створення таких можливостей, зокрема щодо працевлаштування осіб з інвалідністю у роботодавців державного та приватного секторів економіки.

Зважаючи те, що кінцевий термін з виконання заходів зазначених Концепцією, Програмою та Планом ще не настав, натомість фактичний стан справ з реалізації політики щодо створення можливостей із зайнятості осіб з інвалідністю має певні результати (нажалі інформація є дещо застарілою): чисельність працюючих людей з інвалідністю станом на 01.01.2016 складала 652,9 тис. осіб у порівнянні з 742591 працюючими на початок 2015 року [9].

Проте, реальний стан працевлаштування та подальшої роботи осіб з інвалідністю в Україні обумовлений певними нюансами.

Так, матеріали судових справ засвідчують, що не дивлячись на звільнення цих осіб, впродовж пів року в цей же період на підприємство прийнято 15 нових співробітників [9].

Також, аналіз судової практики свідчить про існуючий обов'язок роботодавця лише створювати такі місця для людей з обмеженими фізичними можливостями, а не працевлаштовувати їх, оскільки цей обов'язок покладено на органи трудової зайнятості населення. Іншими словами, обов'язок підприємства зі створення робочих місць для інвалідів не супроводжується його зобов'язанням займатися пошуками працівників-інвалідів для їх працевлаштування [8]. Тобто, такі питання, як облаштування робочого місця відповідно до зазначених в цьому стандарті критеріїв, визначення графіку роботи (гнучкий графік робочого дня, надомна робота, перерви для прийняття ліків та інші потреби людини залежно від стану здоров'я) необхідно додатково передбачати і в трудовому законодавстві та спростити процедуру отримання роботодавцями коштів на створення умов на робочих місцях для людей з інвалідністю [9].

Таким чином, спроба держави вирішувати складні соціальні питання за рахунок роботодавців часто викликає негативну реакцію з їх боку, що породжує фіктивне створення робочих місць і умов для зайнятості осіб з інвалідністю.

Натомість, процес забезпечення прав осіб із інвалідністю щодо їх працевлаштування розвивається та удосконалюється, у зв'язку із чим практика породжує нові виклики та винайдення.

Література

1. Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні: Закон України від 21.03.1991 № 875-ХІІ.
2. Порядок подання підприємствами, установами, організаціями та фізичними особами, що використовують найману працю, звітів про зайнятість і працевлаштування осіб з інвалідністю та інформації, необхідної для організації їх працевлаштування: постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 70.
3. План заходів з виконання рекомендацій, викладених у заключних зауваженнях, наданих Комітетом ООН з прав осіб з інвалідністю, до першої доповіді України про виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 № 1073-р.
4. Концепція Загальнодержавної програми «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів та розвитку системи реабілітації інвалідів» на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.03.2011 № 245.
5. Основні проблеми інвалідів при працевлаштуванні. URL: https://www.irf.ua/osnovni_problemi_invalidiv_pri_pratsevlashtuvanni/ (дата звернення: 06.11.2019).
6. Державна цільова програма «Національний план дій з реалізації Конвенції про права інвалідів» на період до 2020 року: постанова Кабінету Міністрів України від 01.08.2012 № 706.

7. Приймаємо на роботу інваліда. Бюлетень Бухгалтер 911. Жовтень, 2017/№ 42. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/buh911/2017/october/issue-42/article-30973.html> (дата звернення: 06.11.2019).
8. Силенко Н.М. Специфіка становлення трудових правовідносин з інвалідами в сучасних умовах. URL: [file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/FP_index.htm_2014_4_54%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/FP_index.htm_2014_4_54%20(1).pdf) (дата звернення: 06.11.2019).
9. Фурсова Л. Права людей з інвалідністю. URL: <https://helsinki.org.ua/prava-lyudej-z-invalidnistyu-l-fursova/> (дата звернення: 06.11.2019).

Порівняльний аналіз суб'єктів здійснення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком

Бондаренко А.О., студентка

Науковий керівник:

*Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, Заслужений юрист України
Запорізький національний університет*

Впродовж довгого часу корупція залишається однією з найбільших проблем України, тим самим спричиняє поглиблення кризи у відносинах суспільства й держави, підриває авторитет владних інституцій. Аналіз чинного антикорупційного законодавства та правозастосовної практики дає підстави для висновку, що вони потребують подальшого вдосконалення. Тому наша держава все стрімкіше обирає курс імплементації антикорупційних реформ.

Актуальність зазначеної проблеми підтверджується значною кількістю сучасних наукових розробок стосовно запобігання та протидії корупції, якими займалися такі науковці як: І. Яцків, К. Магомедов, Б. Пономаренко, П. Лобанов, М. Мельник, Н. Філіпова, В. Настюк, В. Белєвцев, М. Хавронюк, А. Редька, Д. Заброда, О. Терещук, О. Прохоренко.

З прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII та набрання ним чинності суттєво змінилися засади функціонування системи запобігання корупції в державі, зміст та порядок застосування антикорупційних механізмів, було усунуто низку законодавчих прогалин і недоліків [1].

Система заходів запобігання корупції являє собою комплекс дій правового та організаційного характеру, визначених нормами адміністративного законодавства, що здійснюються у процесуальній формі посадовими особами та іншими суб'єктами, наділеними правом брати участь в окремих антикорупційних механізмах, відповідно до потреб проведення профілактичних заходів та недопущення вчинення корупційних діянь [3].

Серед усієї сукупності механізмів запобігання і протидії корупції важливе місце посідає спеціальна перевірка стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, а також посад з підвищеним корупційним ризиком.

Спеціальну перевірку запроваджено з метою підвищення якості відбору кандидатів на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Такий захід не є новелою законодавства. Вимоги щодо проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконання функцій держави або органів місцевого самоврядування, вперше були задекларовані в Законі України «Про засади запобігання та протидії корупції» у 2009 році [2]. Натомість, новелою чинного Закону стало розширення кола суб'єктів, які уповноважені на проведення, а також на організацію спеціальної перевірки.

Зробимо порівняльний аналіз уповноважених суб'єктів спеціальної перевірки в редакціях двох Законів (Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» та Закону України «Про запобігання корупції»):

1) щодо відомостей про притягнення особи до кримінальної відповідальності, наявності судимості, її зняття, погашення – Міністерство внутрішніх справ України / Національна поліція і Державна судова адміністрація України;

2) щодо наявності в особи корпоративних прав – Департамент державної реєстрації та нотаріату / Міністерство юстиції України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

3) щодо відомостей про стан здоров'я кандидата (в частині перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я) – Міністерство охорони здоров'я України;

4) щодо освіти, наявності у кандидата наукового ступеня, вченого звання – Міністерство освіти і науки України;

5) щодо наявності у Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення – Міністерство юстиції України / Національне агентство з питань запобігання корупції;

відомостей про кандидата, а також щодо достовірності відомостей, зазначених особою у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік – Державна фіскальна служба України / Національне агентство з питань запобігання корупції;

Також в редакції чинного Закону з'явилися нові документи, які повинна надати особа, яка претендує на зайняття посади, а саме:

- копія військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних);

- довідка про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Отже, введено і нових суб'єктів. Стосовно наявності допуску до державної таємниці; відношення особи до військового обов'язку (в частині персонально-якісного обліку військовозобов'язаних СБУ) повноваження покладаються на Службу безпеки України, в частині відношення особи до військового обов'язку (за винятком випадків персонально-якісного обліку військовозобов'язаних Служби безпеки України) – на Міністерство оборони України.

Законом України «Про запобігання корупції» також передбачено, що до проведення спеціальної перевірки можуть бути залучені інші центральні органи виконавчої влади або спеціально уповноважені суб'єкти у сфері протидії корупції з метою перевірки відомостей про особу або достовірності документів [1].

Аналізуючи перелік державних органів, що залучаються до проведення спеціальної перевірки, та відомостей, які перевіряються, можна зробити висновок, що проведення спеціальної перевірки є комплексним вивченням інформації про особу, яка бажає обіймати посади, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування.

Література

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>.

2. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3206-17/ed20110407>

3. Хабарова Т. В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2017. 24 с. URL: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/13440/2/aref-Khabarova.pdf>

Криміналістична характеристика залишення в небезпеці

Герасименко Р.І., студентка

Науковий керівник:

Ларкін М.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Минулого року в Україні зареєстрували понад 300 кримінальних проваджень щодо залишення у небезпеці. За даними прокуратури, у 2018 році зареєстровано 315 кримінальних проваджень за статтею 135 Кримінального кодексу України – залишення у небезпеці. Зазначимо, що їх кількість у порівнянні з попередніми роками збільшилася. Так, у 2015 році зареєстровано 194 кримінальних проваджень щодо залишення у небезпеці, у 2016 році – 275 проваджень, у 2017 році – 295. За три місяці 2019 року відкрито 76 кримінальних проваджень за статтею 135 КК України. Найбільша кількість проваджень за останні п'ять років за фактом залишення у небезпеці зареєстрована у 2013 році – 603 провадження [1].

На жаль, дана статистика зумовлена тим, що люди стають все більш байдужими та безсердечними щодо інших людей, особливо коли це стосується малолітніх дітей, літніх батьків, інвалідів та інших осіб, залишених без допомоги та підтримки. Це пояснюється не лише психологічною схильністю особи до насильства, але й зменшенням уваги членів суспільства до моральності.

Криміналістична характеристика злочинів є науковою категорією, яка має важливе теоретичне та практичне значення для процесу розслідування злочину, оскільки дозволяє сформулювати типові версії вчиненого злочину та визначити шляхи і способи їх перевірки.

На думку М.Г. Шурухнова, криміналістична характеристика це відображення системи криміналістичних рис, властивостей, ознак злочину, які відобразились в об'єктивній дійсності. Ця характеристика містить дані про типові способи вчинення і приховування злочинів, механізм злочинного посягання, сліди, обстановку, в якій готувалася і вчинялася злочинна подія, предмети злочинного посягання, риси особи злочинця і потерпілого, а також обставини, що сприяли вчиненню злочину. Тобто це система узагальнених даних про спосіб вчинення, механізм і типові сліди злочину, особу злочинця й інші істотні ознаки, властивості і особливості злочину та обставини, які його супроводжують, що сприяє оптимізації методики розслідування і практичному застосуванню засобів, прийомів і методів криміналістики в розкритті та розслідуванні злочинів [2, с. 450-451].

До основних елементів криміналістичної характеристики залишення в небезпеці віднесено: спосіб вчинення злочину, місце та час вчинення злочину, сліди злочину, особу злочинця, особу потерпілого.

Під способом вчинення залишення в небезпеці розуміється спосіб дій при підготовці, вчиненні та приховуванні слідів злочину, що визначає криміналістично значущі ознаки виконавця і застосованих ним для цього засобів та знарядь, обумовлені місцем та часом їх вчинення, які можуть бути використані при розслідуванні злочинів, пов'язаних із здійсненням залишення в небезпеці. Стосовно способу вчинення злочину, слід зазначити, що готування до залишення в небезпеці відсутнє, оскільки у більшості випадків, даний злочин вчиняється внаслідок скоєння злочинцем іншого злочину (нанесення тілесних ушкоджень, внаслідок ДТП).

У більшості випадків залишення в небезпеці вчиняють чоловіки (78,53%) до 30 років, жінки (63,41%) вчиняють даний злочин щодо осіб похилого віку або малолітніх осіб у сімейно-побутовій сфері. Чоловіки ж залишають потерпілу особу в небезпеці або ж внаслідок дорожньо-транспортної пригоди чи після нанесення тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості. До того ж залишення в небезпеці у сімейно-побутовій сфері, у більшості випадків, вчиняють особи з досить низьким ціннісно-культурним рівнем, що ведуть аморальний спосіб життя та зловживають алкогольними напоями. При дорожньо-транспортних пригодах не виявлено такої закономірності, вчинення злочину скоріше

ситуативне, у зв'язку з стресовою ситуацією, алкогольним сп'янінням тощо. Злочини досліджуваного виду вчиняються у абсолютній більшості одноособово.

Слідову картину становлять:

1) матеріальні сліди: залишені на тілі і організмі потерпілого та злочинця; залишені на одязі та інших речах потерпілого і злочинця; такі, що відобразились в обстановці вчинення злочину; такі, що відобразились на знаряддях злочину;

2) ідеальні сліди, носіями яких виступають самі злочинці, потерпілі, очевидці події, медичні працівники;

3) сліди, відображені у медичній документації, матеріалах фотозйомки і відеозапису з камер спостереження і мобільних пристроїв очевидців подій.

Отже, запропонована криміналістична характеристика залишення в небезпеці не є сталою та підлягає уточненню під час інших досліджень.

Література

1. Шурухнов Н. Г. Криміналістика: учебник. М.: Юрист, 2004. 639 с.
2. Торік зареєстрували понад 300 кримінальних проваджень щодо залишення у небезпеці. URL : <https://www.unn.com.ua>. (дата звернення: 22.09.2019).

Особливості стягнення виконавчого збору у виконавчому провадженні до Державного бюджету України

Гінатуліна А.Р., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Державна виконавча служба України (далі – ДВС) входить до системи органів Міністерства юстиції України і є єдиним державним органом зі здійснення примусового виконання рішень судів та інших органів і реалізує один із найважливіших видів державної діяльності з виконання завдань держави щодо реалізації функції захисту прав і свобод людини та забезпечення своєчасного, повного і неупередженого примусового виконання рішень, передбачених законодавством.

Статтею 1 Закону України «Про виконавче провадження» передбачено, що виконавче провадження, як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) – це сукупність дій органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України законами та нормативно-правовими актами, а також рішеннями, які підлягають примусовому виконанню. [1]

Під час примусового виконання рішення суду чи іншого органу, органами ДВС стягується виконавчий збір. Поняття виконавчого збору, порядок стягнення та випадки нестягнення виконавчого збору визначені статтею 27 Закону України «Про виконавче провадження».

Особливості діяльності у сфері реалізації завдань державної виконавчої служби України залишається доволі актуальною на сьогодні, що відображається в працях наступних науковців М.Г. Авдюков, Р.Х. Валєєва, Ю.Г. Гринько, В.П. Пастухов, А.М. Ширшиков, П.П. Заворотько, А.К. Сергун, М.Й. Штефан, В.В. Афанасьєв, С.В. Щербак, А.І. Перепелиця та інших видатних вчених.

Згідно ст. 27 Закону України “Про виконавче провадження”, виконавчий збір – це збір, що справляється на всій території України за примусове виконання рішення органами державної виконавчої служби. Виконавчий збір стягується та перераховується до Державного бюджету України протягом трьох робочих днів з дня надходження на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби. [1]

Про стягнення з боржника виконавчого збору та його розмір державний виконавець зазначає у постанові про відкриття виконавчого провадження.

Виконавчий збір стягується з боржника на підставі постанови про стягнення виконавчого збору, у якій зазначаються розмір та порядок стягнення нарахованого виконавчого збору. Постанову про стягнення виконавчого збору державний виконавець виносить одночасно з постановою про відкриття виконавчого провадження (крім виконавчих документів про стягнення аліментів) та не пізніше наступного робочого дня після її винесення надсилає сторонам виконавчого провадження. [2]

Виконавчий збір стягується державним виконавцем у розмірі 10% суми, що фактично стягнута, повернута, або вартості майна боржника, переданого стягувачу за виконавчим документом. Якщо рішення про стягнення коштів було виконано боржником частково до винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, сума виконавчого збору зазначається в розмірі 10% з суми, яка не була сплачена боржником до відкриття виконавчого провадження. [1] За примусове виконання рішення немайнового характеру виконавчий збір стягується в розмірі:

- двох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника – фізичної особи (що станом на 01.01.2019 становить 8346 грн. яку затвердила Верховна Рада України Законом України “Про Державний бюджет України на 2019 рік”)

- чотирьох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника – юридичної особи (що станом на 01.01.2019 становить 16692 грн. яку затвердила Верховна Рада України Законом України “Про Державний бюджет України на 2019 рік”).

За зведеним виконавчим провадженням арешт на майно боржника накладається у межах загальної суми стягнення, виконавчого збору і витрат, пов’язаних з організацією та проведенням виконавчих дій. Виконавчий збір за зведеним виконавчим провадженням стягується окремо за кожним виконавчим провадженням, об’єднаним у зведене. [3]

При наступних пред’явленнях до виконання виконавчого документа державному виконавцеві виконавчий збір стягується в частині, що не була стягнута під час попереднього виконання. Про розмір стягнутого з боржника виконавчого збору державний виконавець зазначає у виконавчому документі.

За виконавчим документом про стягнення аліментів у разі, якщо розмір заборгованості боржника перевищує суму відповідних платежів за дванадцять місяців з дня пред’явлення виконавчого документа до примусового виконання, державний виконавець зобов’язаний нарахувати виконавчий збір із суми заборгованості зі сплати аліментів.[1]

Розрахунок нарахування виконавчого збору обчислюється державним виконавцем в автоматизованій системі виконавчого провадження (АСВП) та долучається до матеріалів виконавчого провадження.

Надалі у разі прострочення боржником щомісячного аліментного платежу нарахування виконавчого збору здійснюється державним виконавцем щомісяця.

Не пізніше наступного робочого дня з дня погашення у повному обсязі заборгованості зі сплати аліментів, повернення виконавчого документа стягувачу з підстав, передбачених пунктами 1, 4 частини першої статті 37 Закону, закінчення виконавчого провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 7, 9, частини першої статті 39 Закону України “Про виконавче провадження”, державний виконавець на підставі розрахунку нарахування виконавчого збору виносить постанову про стягнення виконавчого збору. [3]

Виконання постанови про стягнення виконавчого збору здійснюється за рахунок стягнутих з боржника коштів за умови відсутності заборгованості зі сплати аліментів.

У разі повернення виконавчого документа стягувачу з підстав, передбачених пунктами 1, 3, 4, 6 частини першої статті 37 Закону, закінчення виконавчого провадження з підстав, передбачених пунктами 1, 2, 4, 6, 7, 9, 11, 14, 15 ч.1 ст. 39 Закону, якщо виконавчий збір не стягнуто, постанова про стягнення виконавчого збору не пізніше наступного робочого дня з дня повернення виконавчого документа (закінчення виконавчого провадження) реєструється

в АСВП як виконавчий документ та підлягає виконанню в порядку, передбаченому Законом та цією Інструкцією.

Державний виконавець зобов'язаний відкрити виконавче провадження за постановою про стягнення виконавчого збору не пізніше наступного робочого дня з дня її реєстрації в АСВП.

Про розмір стягнутого виконавчого збору державний виконавець зазначає у виконавчому документі.

Винятком є закінчення виконавчого провадження у зв'язку із скасуванням рішення суду або іншого органу (посадової особи), на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню, оскільки у даному випадку стягнутий виконавчий збір підлягає поверненню. Повернення коштів здійснюється в порядку, визначеному Міністерством юстиції України.

У висновку слід зазначити, що стягнення виконавчого збору є одним з засобів зі створення Державного бюджету України, тому органи ДВС відновлюючи порушені права та свободи, мають забезпечити невідворотність майнової відповідальності несумлінних боржників.

Література

1. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Дата оновлення: 21.10.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>_(дата звернення: 19.11.2019).
2. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень : наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5 *Офіційний вісник України*. 2018. № 61. 316 с.
3. Клочков В.І. Перспективи реформування Державної виконавчої служби: проблемне виконання : монографія. Київ: Талком, 2015. С. 21-26.

Щодо принципів житлового права України

Гондзолевська Д.В., студентка

Науковий керівник:

Паламарчук І.В., к.ю.н., доцент

Київський університет імені Бориса Грінченка

Принципи права притаманні кожній галузі права, тобто, це основоположні засади, які визначають сутність певної галузі права, їх значення та місце в системі права.

Не зважаючи на різні позиції вчених [1; 2; 3] щодо місця житлового права в правовій системі України, ми притримуємося того, що це комплексна галузь права.

Тому, доречно відмітити, що принципи житлового права – це сукупність певних вихідних засад, які становлять основу виникнення та розвитку такої дисципліни, як житлове право, та мають загальнообов'язкові вимоги, до учасників житлових правовідносин [1]. Саме принципи становлять основу житлового права, відображають його зміст, риси, сутність та місце у правовій системі. Правова система завдяки принципам, адаптується до важливих потреб і інтересів суспільства. Аналіз принципів, а саме їх функцій, особливостей, змісту і системи, дає змогу побачити формування системи права, розвиток та специфіку певної правової системи.

Відомо, що правовий принцип – це основна ідея, відповідно до якої відбувається правове регулювання житлових відносин. Принципи можна поділити на дві категорії:

загальні принципи (властиві будь-якій галузі права, наприклад, принцип законності, гласності, тощо);

специфічні принципи (властиві здебільше житловому праву, наприклад, принцип недоторканості житла).

Безпосередньо до специфічних принципів житлового права належать такі як [1; 2; 3; 4; 5]:

– *принцип припустимості здійснення права на житло*. Зміст цього принципу полягає в тому, що громадянину надана можливість реалізувати своє право різними способами: на підставі договору соціального чи комерційного найму, на підставі договору безоплатного користування житлом, вступу в члени житлово-будівельного кооперативу, придбання у власність чи будівництво тощо;

– *принцип недоторканності житла*. Відповідно до цього принципу, норми житлового права забезпечують власникам чи правомірним користувачам можливість стабільного здійснення правомочностей щодо володіння, користування й розпорядження жилим приміщенням, що їм належить. Із цього принципу випливає, що жодний суб'єкт житлового права не може бути позбавлений свого житла інакше, ніж за рішенням суду, причому рішення суду про припинення суб'єктивного права може бути винесено тільки у випадках, прямо передбачених законом. Принцип недоторканності житла розповсюджується як на власників, так і на правомірних власників;

– *принцип рівності правового режиму для суб'єктів житлового права*. Цей принцип означає, що жодний спеціальний суб'єкт не має якихось переваг перед іншими, він пронизує всю систему житлового права;

– *принцип невтручання в особисті справи*, ще можна назвати його *принципом дозволеної спрямованості житлово-правового регулювання*. Згідно із цим принципом, суб'єкти житлового права можуть одержувати права й покладати на себе обов'язки, не тільки передбачені законом, іншими правовими актами, а й такі, що не передбачені житловим законодавством, якщо вони не суперечать загальним принципам права і змісту житлового законодавства. При цьому необхідно пам'ятати, що в разі здійснення права публічними або приватними юридичними особами вони можуть діяти в межах спеціальної правосуб'єктності. Це пояснюється тим, що громадянину не може бути відмовлено в наданні житла за наявності в нього необхідних підстав;

– *принцип свободи договору*. Цей принцип передбачає свободу суб'єктів житлового права у виборі партнерів за договором (наприклад, набути в користування житло, що належить державі чи громадянину), у виборі виду договору (наприклад, купівля-продаж, найм тощо), умов, за яких він буде укладений (наприклад, на певний строк чи безстроково);

– *принцип свободи особи*. Це насамперед свобода людини в самовизначенні, у визнанні за нею природних і невід'ємних прав у різноманітних сферах громадського життя, що ніким, у тому числі й державою, не повинні порушуватися. У рамках житлового права це означає забезпечення її засобами захисту від неправомірних дій проти недоторканності житла, таємниці особистого життя тощо, створення організацій для досягнення самостійного здійснення всіх майнових і особистих прав, які їй належать;

– *принцип закріплення в нормах житлового права новітніх досягнень світової юридичної думки*.

Таким чином, за необхідність вважаємо зазначити, що всі вищеперераховані принципи давно є сталими принципами права в Україні і роками втілюються на практиці.

Одночасно, з урахуванням вищеперерахованих принципів житлового права, вважаємо за необхідне запровадити ще один принцип, а саме принцип *стійкості користування житлом*, який виражається в стабільності права на житло. Запропонований принцип підкріплюється змістом:

- статті 47 Конституції України: ніхто не може бути примусово позбавлений житла інакше як на підставі закону за рішенням суду [6];
- частини четвертої статті 9 Житлового кодексу УРСР: ніхто не може бути виселений із займаного жилого приміщення або обмежений у праві користування жилим приміщенням інакше як з підстав і в порядку, передбачених законом [7].

Отже, підсумовуючи вище викладене, слід зазначити: принципи житлового права являють собою базові положення, напрями розвитку й особливості правового регулювання житлових відносин, а також основні положення, виражені в нормах житлового законодавства, що виникають у процесі реалізації громадянами свого права на житло. Тим паче їх розвиток

(принципів житлового права) залежить від напрямів та швидкості розвитку житлового права України й загалом від розвитку як національного права, так і міжнародного права.

Література

1. Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соболев О.В. Житлове право України. Науково-практичний посібник. Харків: Еспада, 2001. 125 с.
2. Аврамова О.Є. Поняття та предмет житлового права. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2013. № 3. С. 246–253. URL: [file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Vlduvs_2013_3_31%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Vlduvs_2013_3_31%20(1).pdf) (дата звернення: 06.11.2019).
3. Колосов Р.В. Концептуальні засади житлового права в правовій системі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія ПРАВО. 2014. Випуск 27. Том 1. С. 145–148.
4. Принципи права. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Принципи_права (дата звернення: 06.11.2019).
5. Сліпченко С.О., Мічурін Є.О., Соболев О.В. Житлове право України : науково-практичний посібник. Х. : Еспада, 2004. 318 с. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/shutlove-pravo/40-michyryn.html> (дата звернення: 06.11.2019).
6. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
7. Житловий кодекс Української РСР: від 30.06.1983 № 5464-Х.

Земельні ділянки для здійснення туристичної діяльності як складова земель рекреаційного призначення

Гречковський Д.В., слухач магістратури

Науковий керівник:

Луц Д.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до ст. 50 Земельного кодексу України до земель рекреаційного призначення належать землі, які використовуються для організації відпочинку населення, туризму та проведення спортивних заходів [1]. Стаття 51 розкриває склад відповідних земель. Зокрема, до них належать земельні ділянки зелених зон і зелених насаджень міст та інших населених пунктів, навчально-туристських та екологічних стежок, маркованих трас, земельні ділянки, зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, об'єктів фізичної культури і спорту, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, а також земельні ділянки, надані для дачного будівництва і спорудження інших об'єктів стаціонарної рекреації [1]. Можемо зробити висновок, що більшість земель, які входять до складу земель рекреаційного призначення функціонально мають використовуватися для проведення туристичної діяльності, що, на нашу думку, є цілком логічним, адже Україна вважається туристично-привабливою державою. Це знайшло закріплення в рамках міжнародних угод України. Зокрема, у ст. 399 Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, туристична галузь визначається як «генератор економічного зростання і стимулювання економіки, зайнятості та валютних надходжень» [2].

Отже, існує потреба у детальному дослідженні правового режиму земельних ділянок для здійснення туристичної діяльності та їх місця в складі земель рекреаційного призначення.

Як зазначає М. Ващишин, «окремою категорією земель у структурі земельного фонду України є землі рекреаційного призначення, які використовуються для відпочинку населення

та рекреації, тобто призначені, насамперед, для здійснення на них туристичної діяльності. Певною мірою використання земель з туристичною метою можливе й на земельних ділянках інших категорій земельного фонду: землях історико-культурного призначення, оздоровчого призначення, землях природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення» [3, с. 12]. Цілком погоджуємося із цією позицією, однак вважаємо, що основу земель для проведення туристичної діяльності складають землі рекреаційного призначення.

Акцентуємо увагу на тому, що діюче законодавство не апелює поняттям «земельні ділянки для туристичної діяльності». Вважаємо, що слід внести зміни до ст. 1 Закону України «Про туризм», якими розкрити зміст відповідної дефініції [4]. Вважаємо, що значною прогалиною є відсутність Закону України «Про землі рекреаційного призначення», адже статтею 52 Земельного Кодексу України передбачено, що порядок використання земель рекреаційного призначення визначається законом, який, серед іншого, має передбачити особливості використання земельних ділянок для здійснення туристичної діяльності.

З урахуванням того, що до складу земель рекреаційного призначення входять земельні ділянки зайняті територіями будинків відпочинку, пансіонатів, туристичних баз, кемпінгів, яхт-клубів, стаціонарних і наметових туристично-оздоровчих таборів, будинків рибалок і мисливців, дитячих туристичних станцій, дитячих та спортивних таборів, інших аналогічних об'єктів, можемо стверджувати, що всі зазначені об'єкти пов'язані із поняттям «курорт». Ця дефініція розкривається у ст. 1 Закону України «Про курорти» відповідно до якої курорт – освоєна природна територія на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, використовується з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для рекреації і підлягає особливій охороні [5].

Підсумовуючи, можемо стверджувати, що земельні ділянки для здійснення туристичної діяльності посідають ключове місце в складі земель рекреаційного призначення. Проте, мусимо констатувати факт того, що законодавець майже зовсім не приділяє уваги цим земельним ділянкам, що говорить про подальшу необхідність дослідження піднятого питання з метою врегулювання законодавчих прогалин.

Література

1. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. *Офіційний вісник України*. 2001. № 46. Ст. 2038.
2. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Верховна Рада України: офіційний веб-портал. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 14.10.2019).
3. Ващишин М. Правове регулювання туристичної діяльності : навчально-методичний посібник. Л. : ПП Сорока Т.Б., 2014. 168 с.
4. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. 324/95-ВР. *Офіційний вісник України*. 1995. № 31. Ст. 241.
5. Про курорти: Закон України від 5 жовтня 2000 р. N 2026-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 50. Ст. 435.

Особливості тварин як об'єктів цивільного права

Гутник Є.С., студентка

Науковий керівник;

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У римському приватному праві тварини вважалися речами природного походження, їх класифікували за такими ж критеріями, як речі. Проте у сучасній цивілістиці їх розглядають як особливий об'єкт права – і тому досі виникають питання, чи можна вважати тварин

речами, чи варто виокремити їх в окрему категорію об'єктів з огляду на наявність у них ознак живих істот.

Дослідженню цієї проблеми присвятили увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема, Д.М. Луц, О.А. Устименко, Л.Г. Крушельницька, О.М. Спектор, О.В. Розгон, А.Н. Пузевич. Серед думок цих знавців права немає одностайності щодо питання, тому виникає необхідність наголосити на найбільш актуальному та сучасному баченні питання.

Метою даної статті є аналіз положень чинного законодавства, спрямований на визначення особливостей тварин як об'єктів цивільного права.

Відповідно до ст. 180 ЦК, тварини вважаються особливим об'єктом цивільних прав. На них поширюється правовий режим речі, крім випадків, встановлених законом [1]. Особливість тварин виявляється в тому, що вони передусім є біологічними об'єктами, що відносяться до фауни [2]. Відповідно, тварини – унікальний об'єкт із подвійною природою, який має два ключові аспекти: юридичний та матеріальний. Юридичний аспект якраз і означає, на них поширюється правовий режим речі. Але матеріальний аспект стверджує, що тварина є водночас живим природним об'єктом матеріального світу, наділеним унікальними біологічними ознаками [3, с. 162], що має власні життєдіяльні процеси і потреби [4, с. 70].

У біологічному значенні до тварин належать організми, джерелом живлення яких є готові органічні речовини, що синтезуються зеленими рослинами [2]. Тварин відрізняють від речей декілька ознак: 1) тварини є живими істотами, вони відчують емоції; 2) тварини можуть проявляти волю; 3) тваринам необхідно харчуватися; 4) тваринам властиві клички, що надає їм значимість та виділяє серед інших речей [5, с. 78].

Хоча, з огляду на величезну кількість різновидів тварин загальні юридичні норми про їх правовий статус ніколи не приймалися, проте в українському законодавстві тварини класифіковані за середовищем їх проживання та метою використання для задоволення потреб людини [2]: сільськогосподарські, домашні, дикі [6].

Спектор О. М. зазначав, що тварина, як особливий об'єкт речового права є річчю рухомою, неподільною, визначеною індивідуальними ознаками, неспоживною [4]. Проте у вирішенні питання щодо співвідношення речей та тварини варто погодитися з Г.Л. Крушельницькою: з огляду на формулювання норми ч. 1 ст. 180 ЦК України очевидно, що законодавець не ототожнює тварину з річчю [7, с. 40]. За твердженням З.В. Ромовської, оскільки право власності є правом речовим, його об'єктами виступають тільки речі і тварини, тобто предмети матеріального світу, з приводу яких можуть виникати цивільні права та обов'язки [8, с. 72]. На думку С.О. Сліпченка, при цьому речі і тварини об'єднуються поняттям «матеріальні блага» [9, с. 67]. Таким чином, тварини не є різновидом речей та, навпаки, протиставляються їм [7, с. 40]. За словами О.А. Устименко, тваринам та речам дійсно притаманна сукупність ознак, в тому числі тих, які дозволяють здійснити класифікацію за ЦК, проте тварина все ж не є річчю в юридичному сенсі цього слова, оскільки має ознаки, яким річ не може відповідати. Під такою ознакою дослідниця має на увазі одухотвореність, тобто наявність духу або життя, тварини, яка визначила особливий характер правового регулювання її як об'єкта цивільних прав і зробила неможливим проставлення знаку рівності між дефініціями «тварина» і «річ» [10, с. 128].

Достеменним є те, що тварини вважаються виключно об'єктами, а не суб'єктами цивільного права. Суб'єктами і водночас біологічними істотами виступають лише люди, а тварини не володіють достатнім рівнем розвитку свідомості і власною волею, необхідною для набуття повноцінної правосуб'єктності та вступу у суспільні відносини. Згідно з Законом України «Про захист тварин від жорстокого поводження», вони наділені лише природними правами: правом на захист від жорстокого поводження, на евтаназію, на спілкування з собі подібними, на гуманне поводження з ними тощо [6]. Таким чином, тварини наділені певною правоздатністю, як живі істоти, проте від їх імені і в їх інтересах мають виступати фізичні чи юридичні особи [11, с. 497].

На законодавчому рівні тварина прямо не віднесена до категорії речей. Тварина не може бути прирівняна до речей навіть при філологічному аналізі положення ст. 180 ЦК України, адже буде мати місце певна тавтологія: річ, на яку розповсюджується правовий режим речі. У ст. 177 ЦК України, де наведено перелік об'єктів цивільних прав, зазначено, що «...об'єктами цивільних прав є речі, у тому числі гроші та цінні папери...». Вочевидь, у разі віднесення тварин до речей вони були б включені до означеного переліку [3, с. 161].

Повернемося до поняття правового режиму. За визначенням Ю.О. Заїки, це встановлений у законодавстві порядок набуття, користування та відчуження речей як об'єктів цивільного права [12, с. 71]. Що стосується тварин, то правовий режим речі щодо них здійснюється з урахуванням особливостей, зазначених у ст. 12 Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження»: 1) право власності або інші речові права особи, яка утримує тварину, обмежені обов'язком дотримання норм і вимог цього Закону; 2) право власності та інші речові права на тварин у разі жорстокого поводження з ними можуть бути припинені за рішенням суду шляхом їх оплатного вилучення або конфіскації; 3) угоди, укладені особою, яка не досягла 18 років, з набуття або передачі права власності або іншого речового права на тварин, можуть бути визнані недійсними за рішенням суду, якщо такі угоди укладені без згоди батьків цієї особи або осіб, які їх замінюють; 4) шкода, заподіяна особі або майну фізичної особи, а також шкода, заподіяна майну юридичної особи твариною, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, що містить його [6].

Окрім того, здійснення цивільних прав щодо тварин передбачає дотримання публічно-правових вимог, які встановлені ст. 299 КК (відповідальність за знущання над тваринами та інші види жорстокого поводження з тваринами) [13], ст. 89 КУАП (відповідальність за жорстоке поводження з тваринами), ст. 88 і 88¹ КУАП (відповідальність за незаконне ввезення на територію України і вивезення з її території об'єктів тваринного світу, порушення порядку придбання або збуту об'єктів тваринного світу, правил утримання хижих тварин у неволі або напіввільних умовах) [14].

Правовий режим речі пов'язаний із здійсненням права власності. Право власності являє собою суб'єктивне цивільне право, здійснення якого – виконання конкретних дій із реалізацією при цьому можливостей, що становлять сутність цього права (міра можливої поведінки уповноваженої особи). В окремих випадках суб'єктивне цивільне право може бути засобом зловживання. Оскільки жорстоке поводження із тваринами є формою зловживання правом, то здійснення права власності на тварину може вчинятися з уникненням жорстокості по відношенню до неї з боку власника. В даному випадку законодавством встановлюється обмеження, яке пов'язане із особливістю тварини – живої істоти, – та захищає її право не зазнавати жорстокого поводження.

Згідно зі ст. 317 ЦК України, зміст права власності розкривається через три повноваження власника: володіння, користування та розпорядження. Під правомочністю володіння твариною власником розуміється передбачена законом можливість утримувати її в себе, тобто певним чином панувати над твариною як об'єктом тощо. Користування твариною – це юридично забезпечена можливість використання тварини шляхом вилучення різноманітних корисних властивостей, пов'язаних із природними особливостями тварини, або її споживання (за наявності або потребою такого). Правомочність користування твариною власником може бути передана іншим особам (наприклад, шляхом передачі тварини в оренду). Означена правомочність не буде передаватись у разі, коли власникові тварини надається відповідна послуга: поміщення тварини до зооготелю, транспортування тварини, дресура, послуги хендлера, ветеринара тощо. У цьому разі переходить тільки право володіння твариною, якщо вона вибуває з-під контролю власника. Стосовно тварини правомочність розпорядження може полягати у можливості продати тварину, обміняти її, подарувати, вирішити питання про її умертвіння тощо, тобто здійснити право власності у законодавчо не заборонений спосіб [3, с. 162].

Один із особливих способів набуття права власності на тварину передбачений в ЦК України. Так, у ст. 340 ЦК України зазначається, що особа, яка затримала бездоглядну

домашню тварину, зобов'язана негайно повідомити про це власника і повернути її, а у разі неможливості віднайти власника – заявити про це органам місцевого самоврядування, який вживає заходів щодо розшуку власника. При цьому у разі, якщо протягом шести місяців з моменту заявлення про затримання бездоглядної робочої або великої рогатої худоби і протягом двох місяців щодо інших домашніх тварин не буде виявлено їхнього власника або він не заявить про своє право на них, право власності на ці тварини переходить до особи, у якій вони були на утриманні та в користуванні. У разі ж, якщо власник з'явиться, то особа, яка утримувала тварину, має право на відшкодування витрат на утримання цієї тварини та на винагороду [1].

Що ж до припинення права власності на тварину, то, крім загальних випадків добровільного припинення права власності, передбачених ст. 346 ЦК України, законодавство України передбачає дві підстави, за якими може бути припинено право власності на тварину у примусовому порядку. Такими підставами є захворювання тварини та жорстоке поводження з нею. Оскільки «жорстоке поводження» є оціночною категорією, то повноваження з її встановлення передані суду. Другою підставою, за якою право власності на тварину може бути припинене в примусовому порядку, є захворювання тварини. Необхідно зазначити, що хвороба, якою страждає тварина, повинна бути особливо небезпечною і становити загрозу для нормального епізоотичного стану навколишнього природного середовища. Якщо в цьому випадку йдеться про забій через ризик розповсюдження хвороби та настання епідемії, то примусове припинення права власності у цьому випадку буде підпадати під регулювання норми ЦК України про ревізицію (ст. 353 ЦК) [1; 4, с. 73].

Варто зазначити, що положення вказаних статей поширюються тільки на домашніх та сільськогосподарських тварин, що необґрунтовано виключає із правового регулювання цими статтями знайдення дикої тварини, що перебувала в неволі чи напіввільному стані.

Дикі тварини законодавством віднесені до об'єктів тваринного світу, що поширює на цю категорію тварин норми Закону України «Про тваринний світ» [15] і встановлює специфіку у регулюванні порядку набуття та реалізації права власності на неї. Окремою категорією тварин, які мають особливий порядок правового регулювання права власності щодо них, є тварини, занесені до Червоної книги України. Закон України «Про Червону книгу України» [16] встановлює особливості передачі і перебування об'єктів Червоної книги України у державній, комунальній та приватній власності та їх охорону. При цьому варто зауважити, що зазначений Закон України до об'єктів Червоної книги України відносить з перелічених вище категорій тварин лише тварини, що є об'єктами тваринного світу [4, с. 73].

Таким чином, з вищезазначеного можна зробити висновок: через те, що тварини є біологічними, живими істотами, а також наділені одухотвореністю, мають (хоча це й не обов'язково) клички – вони не можуть бути прирівняні до речей. На тварин лише поширюється правовий режим здійснення цивільних прав щодо речей, у тому числі права власності, оскільки це передбачається у ЦК. Відповідно, до тварин не може бути застосована і класифікація речей, яка передбачається у ЦК України. Особливість тварин як об'єктів цивільного права проявляється в тому, що імпліцитно із положень законодавства впливає: тваринам надаються певні права, визначені в нормативно-правових актах; а у всіх суб'єктів цивільного права натомість виникає обов'язок утримуватися від жорстокого поводження з тваринами, гуманно ставитися до них, тощо. Представляють інтереси тварин їх власники, або спеціально уповноважені на те фізичні або юридичні особи (наприклад, притулки для тварин, громадські організації, які займаються охороною тварин), державні органи, які здійснюють догляд за тваринами або захист їх прав. Окремо визначається режим охорони тварин, якого необхідно дотримуватися при здійсненні цивільних прав на них.

Література

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

2. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. Ротань В. Г., Ярема А.Г., Кривенко В.В., Карабань В.Я., Сонін О.Є. Том 1. URL: <http://uristinfo.net/2010-12-27-04-58-59/132-vgrotan-ta-in-komentar-do-tsku/3460-glava-13-rechi-majno.html>
3. Розгон О. В. Деякі особливості переходу права власності на тварину. *Журнал «МЕН»*. 2017 р. № 4 (94). С.161-171.
4. Спектор О.М. Тварина як особливий об'єкт речових прав. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015 р. № 3(9). С. 70-76.
5. Пузевич А. Н. Понятие и признаки животных как объекта гражданского права. *Юридическая наука*. 2011. № 4. С. 77–79. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/ponyatie-i-priznaki-zhivotnyh-kak-obekta-grazhdanskogo-prava>
6. Про захист тварин від жорстокого поводження: Закон України від 21.02.2006. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3447-15>
7. Крушельницька Л.Г. Особливості здійснення права спільної власності на тварин. *Підприємство, господарство і право*. 2017. №11. С.40-44.
8. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Право власності: підручник. К.: Алета ; ЦУЛ, 2011. 246 с.
9. Сліпченко С. О. Поняття об'єкта цивільного права за ЦК України. *Проблеми цивільного права та процесу: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна (23 травня 2009 р.)*. Х.: Вид-во Харк. нац. ун-ту внутр. справ, 2009. С. 66–68
10. Устименко О. А. Концепція біоцентризму при визначенні правового статусу тварини як об'єкта цивільних прав. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2016. № 22. С. 122-124.
11. Устименко О. А. Щодо можливості сприйняття тварини як суб'єкта цивільних прав: деякі загальнотеоретичні аспекти. *Форум права*. 2014. № 1. С. 497–501.
12. Заїка Ю. О., Тімуш І. С., Лов'як О. О. та ін. Українське цивільне право: навчальний посібник / за ред.. Заїки Ю. О. К.: Центр учбової літератури, 2014. 358 с.
13. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
14. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984. *Відомості Верховної Ради Української РСР*. 1984. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
15. Про тваринний світ: Закон України від 13.12.2001. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/2894-14>
16. Про Червону книгу України: Закон України від 07.02.2002. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3055-14>

Видатки соціального спрямування в Україні: шляхи оптимізації правового регулювання

Деркач Д.О., студент магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Функціонування сучасної держави як демократичної, правової та соціальної неможливе без розвиненої соціальної сфери, оскільки саме через державне фінансування соціального захисту можливо забезпечити реалізацію соціальних гарантій, реалізувати принцип солідарності поколінь, дотриматися принципу соціальної справедливості та досягти соціальної рівності. Упродовж багатьох років в Україні та інших країнах світу активно обговорюються питання щодо сутності, стандартів і механізмів досягнення високого рівня соціального захисту населення. Статтею 46 Конституції України визначено, що громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної,

часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом [1]. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними». У випадку, коли пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги є основним джерелом існування, то вони «...мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом». «Якість життя населення значною мірою залежить від пенсійного забезпечення людей похилого віку та впевненості у завтрашньому дні осіб, які працюють» [2].

Соціальне забезпечення відрізняється від інших форм соціальної підтримки наступними особливостями: 1) допомога надається одержувачам без яких-небудь зустрічних зобов'язань з їх боку (наприклад, без винагороди за роботу або послуги, що надаються); 2) соціальне забезпечення не базується на індивідуальній угоді між одержувачем та постачальником послуги (як, наприклад, у разі страхування життя), а стосується великих груп осіб і тому має колективний характер. Залежно від умов надання допомоги розрізняють системи, які ґрунтуються на перевірці нужденності (право на допомогу мають тільки особи, чий дохід або добробут нижче певного рівня) та які не враховують рівень доходів (у них отримання допомоги не залежить від загального рівня доходів або добробуту одержувача або його сім'ї).

Отже, зважаючи на зазначене, окремі аспекти правового регулювання фінансування соціального захисту та соціального забезпечення населення, викликають дискусії у наукових колах, оскільки є надзвичайно актуальними для всіх країн. Питання соціального захисту та забезпечення соціальних стандартів досліджували такі іноземні та вітчизняні вчені-економісти, як О. Макарова, В. Опарін, С. Синичук, В. Бурак, В. Скуратівський, О. Палій, П. Шевчук та ін. В юридичній науці також зазначене питання є об'єктом постійної уваги вчених-юристів (роботи Н. Хімічевої, В. Руденка, В. Геєця, Е. Лібанової, О. Новікової, Н. Борецької, В. Куценка, Ю. Шемшученка та ін.), проте фінансування соціального забезпечення населення в Україні на сьогодні залишається незадовільним, коштів державного та місцевих бюджетів не вистачає на фінансування соціальних виплат, що позначається на зубожінні українського народу і свідчить про необхідність подальших досліджень державного фінансування соціальної сфери.

Відповідно до наказу Міністерства фінансів України від 14.01.2011 р. № 11 (зі змінами) "Про бюджетну класифікацію" до структури видатків соціального спрямування в Україні належать видатки на охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток, соціальний захист і соціальне забезпечення. Бюджетні видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення передбачають фінансування соціального захисту у випадку непрацездатності, пенсіонерів, ветеранів війни та праці, захист сім'ї, дітей та молоді, безробітних, допомог у вирішенні житлових питань, соціального захисту інших категорій населення, фінансування фундаментальних та прикладних досліджень і розробок у сфері соціального захисту та іншої діяльності щодо соціального захисту, що передбачено Бюджетним кодексом України [3].

Як зазначає М. Кропивницький, проаналізувавши питому вагу видатків на соціальне забезпечення, що сталою тенденцією у фінансуванні соціальної сфери у нашій державі, на жаль немає. Питома вага видатків на соціальне забезпечення щороку коливається то до збільшення, то до зменшення. Такі коливання зумовлені нестабільною соціально-економічною та політичною ситуацією в країні, трансформаційними процесами у сфері економіки, соціального забезпечення.

В умовах обмеженості фінансових ресурсів держави проблему соціального захисту населення доцільно вирішувати шляхом трансформації політики доходів громадян країни, а не через збільшення його фінансування за рахунок державних коштів. Адже збільшення обсягів видатків бюджету на соціальний захист призводить до формування у населення

сталої залежності від матеріальної державної допомоги і в підсумку майже не впливає на зростання рівня добробуту громадян країни.

З метою вирішення означених проблем та досягнення в Україні рівня європейських стандартів життя необхідно здійснити низку заходів щодо підвищення ефективності бюджетного забезпечення соціального захисту населення, які пропонують М. Кудінова, З. Лободіна, О. Яфінович, а саме: впровадити схеми фінансування соціального захисту, які передбачають зв'язок між обсягами видатків та результатами надання суспільних послуг в державі; вдосконалити порядок бюджетного планування та прогнозування видатків бюджетів різних рівнів на соціальний захист з метою наближення до реальних показників їх фінансового забезпечення; скоротити перелік видів соціальних пільг в поєднанні з введенням обов'язкової перевірки доходів заявника при їх призначенні; сприяти розвитку соціального партнерства основних груп населення, підприємницьких структур і держави та поєднанню різних форм надання соціальних послуг – державних і приватних; поступово переходити до політики, спрямованої на зростання індивідуальних доходів населення, щоб кожний працюючий громадянин міг за рахунок власних коштів забезпечити себе необхідними соціальними послугами.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96- ВР URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Про схвалення Концепції подальшого проведення пенсійної реформи: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 жовтня 2009 р. № 1224-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1224-2009-%D1%80>
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-1>

Особливості правового захисту права людини на здоров'я

Довженко А.О., студентка магістратури

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У сфері захисту прав людини існує достатньо велика кількість різнополярних підходів до розуміння цієї категорії. Так, загалом, доволі часто «захист» сприймається у широкому розумінні: як недопущення порушення права і як заходи, спрямовані на відновлення порушеного права. Приміром, М. Алмаші вбачає захист як систему принципів, норм, інститутів та заходів, спрямованих на забезпечення належної реалізації, запобігання порушення, відновлення порушених прав [1, с. 5]. На противагу йому, розуміє захист прав і свобод людини як забезпечення або відновлення порушеного права компетентним органом або носієм права [2, с. 51].

Але і такий підхід є поодиноким, оскільки до захисту включає категорію «забезпечення». Втім, під забезпеченням прав і свобод А.Ю. Олійник розуміє як створення сприятливих умов для їх здійснення, охорони та захисту суб'єктивних прав від їх порушення; відновлення порушеного права компетентними органами шляхом здійснення матеріальних і процесуальних юридичних засобів [3, с. 153].

Іншими словами, з такого підходу слідує, що вищезазначені автори змішують категорії «загального» і «особливого».

На наше переконання, захист є стадією правового регулювання, яка має здійснення у випадку порушення прав особи і здійснення діяльності, спрямованої на відновлення порушеного права.

За таких обставин виникає питання, які особливості порушення і відповідно, захисту права людини на охорону здоров'я?

Цікава особливість, яку ми виявили полягає в тому, що наразі чинне як національне, так і міжнародне законодавство не визначають права особи на здоров'я, а лише право на його охорону. В цьому аспекті, виходячи з тлумачення ст. 49 Конституції слідує, що дана норма мала на меті не стільки закріпити право людини на здоров'я, скільки обов'язок держави у конструкції правовідношення «держава-людина» сприяти його збереженню та недопущенню порушення шляхом його охорони.

Але в будь-якому разі, захисту підлягає охоронюване право. Який же зміст заклад законодавець в конструкцію права особи на охорони здоров'я? Ст. 49 Конституції, загалом, не розкриває його сутності. Нам довелося звернутися до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» [4], в якому зміст відповідного права конкретизовано в ст. 6. В ній, безпосередньо, йдеться, про:

- а) життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та соціальне обслуговування і забезпечення, який є необхідним для підтримання здоров'я людини;
- б) безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище;
- в) санітарно-епідемічне благополуччя території і населеного пункту, де він проживає;
- г) безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку;
- д) кваліфіковану медичну допомогу, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування відповідно до його рекомендацій і закладу охорони здоров'я;
- е) достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі і можливі фактори ризику та їх ступінь;
- є) участь в обговоренні проектів законодавчих актів і внесення пропозицій щодо формування державної політики в сфері охорони здоров'я;
- ж) участь в управлінні охороною здоров'я та проведенні громадської експертизи з цих питань у порядку, передбаченому законодавством;
- з) можливість об'єднання в громадські організації з метою сприяння охороні здоров'я;
- и) правовий захист від будь-яких незаконних форм дискримінації, пов'язаних із станом здоров'я;
- і) відшкодування заподіяної здоров'ю шкоди;
- ї) оскарження неправомірних рішень і дій працівників, закладів та органів охорони здоров'я;
- й) можливість проведення незалежної медичної експертизи відповідного типу у разі незгоди громадянина з висновком державної медичної експертизи, застосування до нього запобіжного заходу як до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, примусових заходів медичного характеру, примусового лікування, примусової госпіталізації та в інших випадках, коли діями працівників охорони здоров'я порушуються права громадянина України на охорону здоров'я;
- к) право пацієнта, який перебуває на стаціонарному лікуванні в закладі охорони здоров'я, на допуск до нього інших медичних працівників, членів сім'ї, опікуна, піклувальника, нотаріуса та адвоката, а також священнослужителя для відправлення богослужіння та релігійного обряду;
- л) інформування про доступні медичні послуги із застосуванням телемедицини.

Загалом, це не виключний перелік тих прав, які складають зміст права на охорону здоров'я.

Крім того, зазначеним законом передбачено також гарантії здійснення цього права та заходи, спрямовані на його захист.

Серед таких гарантій держава визначає: а) створення розгалуженої мережі закладів охорони здоров'я; б) організації і проведення системи державних і громадських заходів щодо охорони та зміцнення здоров'я; в) фінансування надання всім громадянам та іншим визначеним законом особам гарантованого обсягу медичних послуг та лікарських засобів у порядку, встановленому законом; г) здійснення державного і можливості громадського контролю та нагляду в сфері охорони здоров'я; д) організації державної системи збирання,

обробки і аналізу соціальної, екологічної та спеціальної медичної статистичної інформації; е) встановлення відповідальності за порушення прав і законних інтересів громадян у сфері охорони здоров'я (ст. 7).

Законом також передбачено обов'язок держави забезпечити захист цього права шляхом: безоплатного отримання громадянами у державних та комунальних закладах охорони здоров'я медичної допомоги, до якої належать: екстрена медична допомога; первинна медична допомога; вторинна (спеціалізована) медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; третинна (високоспеціалізована) медична допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я; паліативна допомога, що надається за медичними показаннями у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Одним із важливих приписів ст. 8 Закону є закріплення гарантування державою громадянам України та іншим визначеним законом особам надання необхідних медичних послуг та лікарських засобів за рахунок коштів Державного бюджету України на умовах та в порядку, встановлених законодавством.

Та, попри позитив цієї статті, визначаємо, що тут йдеться все ж таки, не про захист, а про гарантії здійснення цього права, причому на безоплатній основі.

Водночас, ця стаття містить і норму, яка дійсно, стосується безпосереднього захисту прав особи на охорону здоров'я. Так, ч. 5 ст. 8 закріплює, що у разі порушення законних прав і інтересів громадян у сфері охорони здоров'я відповідні державні, громадські або інші органи, підприємства, установи та організації, їх посадові особи і громадяни зобов'язані вжити заходів щодо поновлення порушених прав, захисту законних інтересів та відшкодування заподіяної шкоди. Ч. 6 ст. 8 Закону «Основи законодавства України про охорону здоров'я» закріпила, що судовий захист права на охорону здоров'я здійснюється у порядку, встановленому законодавством. Загалом, йдеться про декілька основних категорій порушень і особливостей їх захисту, – йдеться про завдання шкоди, і відповідно про її відшкодування, в тому числі на підставі судового рішення; оскарження дій, рішень чи бездіяльності державних органів.

Література

1. Алмаші М.М. Захист прав національних меншин в Україні : автореф. дис. к.ю.н. : 12.00.02. Київ: Національна академія внутрішніх справ України, 2004. 19 с.
2. Горностай К. Захист, охорона, гарантії прав і свобод людини і громадянина: співвідношення понять. *Держава і права: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Вип. 12. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. С. 51-55.
3. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : Монографія. Київ : Алерат, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. 472 с.
4. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.

Поняття та межі нотаріальної таємниці в Україні

Дубас А.В., студентка

Науковий керівник

Кукурудз Р.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Основним пріоритетом правової, соціальної, демократичної держави є ефективне забезпечення реалізації й захисту прав та свобод людини і громадянина. В сучасних умовах

реформування і оновлення чинного законодавства України особливої актуальності набувають дослідження усіх без винятку складових, що формують основу правової реформи в Україні. Саме тому розгляд питань, що стосуються нотаріальної діяльності, зокрема нотаріальної таємниці, є одним з актуальних завдань як в теорії, так і на практиці.

Одним із завдань сучасної української юридичної науки, нормотворчої діяльності та правозастосовної практики, що пов'язано з утвердженням нових демократичних начал і створенням справжньої правової держави в Україні, є реальне забезпечення й захист прав і свобод людини та громадянина відповідно до принципу рівності всіх перед законом і судом. Відповідно до цього принципу для деяких категорій громадян передбачаються свобода й захист, що враховують умови та характер виконуваних особливих міждержавних, державних і суспільних функцій. Зазначеним громадянам надаються такі ж, як іншим особам, свобода й захист, а також додаткові гарантії від незаконних зазіхань приватних осіб і навіть органів держави з метою створення умов, необхідних для виконання покладених на них обов'язків. Серед таких додаткових гарантій важливе місце належить додержанню нотаріальної таємниці.

Визначальний принцип необхідності захисту особистих таємниць громадян, які довіряються представникам певних професій у зв'язку зі здійсненням ними їх професійної діяльності, отримав відповідне вираження в нотаріальному процесуальному праві у формі принципу нотаріальної таємниці. Одним із важливих елементів є принцип таємниці нотаріальної дії. Водночас його гарантією є те, що наслідки протиправного розголошення відомостей, які утворюють нотаріальну таємницю, мають негативний характер і пов'язані з притягненням винного нотаріуса або іншої особи, причетної до вчинення нотаріальної дії, до юридичної відповідальності.

Нотаріальна таємниця є одним з елементів нотаріальної процедури, складником врегульованого законом порядку, що складається з послідовних дій нотаріуса, спрямованих на досягнення певного правового результату. Правове значення нотаріальної таємниці надзвичайно вагоме, адже вона має безпосередній вплив на вчинення нотаріального провадження та порядок його організації. Дотримання нотаріальної таємниці підкріплює довіру громадян до нотаріату [1, с. 137].

Нотаріальна таємниця є одним з видів професійної таємниці, якою є матеріали, документи, відомості, якими користується особа в процесі та у зв'язку з виконанням своїх професійних обов'язків, що їх забороняється розголошувати у будь-якій формі [2]. Однак, на відміну від таких професійних таємниць, як медична чи адвокатська, вона не сприяє встановленню довірливих відносин між нотаріусом та особою, яка звернулася за консультацією чи за вчиненням нотаріальної дії, а є лише гарантією недоторканності особистого життя особи [3, с. 109].

Нотаріальна таємниця має надзвичайно вагоме значення під час здійснення нотаріального провадження, адже вона підкріплює довіру громадян до нотаріату та є одним із важливих правил діяльності самого нотаріуса, що забезпечує його авторитет [4, с. 201-205].

Відповідно до ч. ч. 2 та 3 ст. 8 Закону України «Про нотаріат» обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладається на: – нотаріуса; – посадових осіб органів місцевого самоврядування (у разі вчинення цими особами нотаріальних дій); – консульські установи та дипломатичні представництва України (у разі вчинення нотаріальних дій); – головних лікарів, їхніх заступників із медичної частини або чергових лікарів лікарень, госпіталів, інших стаціонарних закладів охорони здоров'я, будинків для осіб похилого віку та інвалідів, начальників госпіталів, директорів або головних лікарів будинків для осіб похилого віку та інвалідів (у разі вчинення нотаріальної дії); – капітанів морських, річкових суден, що ходять під прапором України (у разі вчинення нотаріальної дії); – начальників пошукових або інших експедицій (у разі вчинення нотаріальної дії); – командирів (начальників) військових частин, з'єднань, установ, військово-навчальних закладів (у разі вчинення нотаріальної дії); – начальників установ виконання покарань (у разі вчинення нотаріальної дії); – начальників слідчих ізоляторів (у разі вчинення нотаріальної дії); – стажиста нотаріуса; – осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням

ними службових обов'язків чи іншої роботи; – осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій як свідків; – інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці. З наведеного постає, що обов'язок зберігати нотаріальну таємницю поширюється на будь-яких осіб, яким стала відома відповідна інформація.

Отже, після звернення за вчиненням нотаріальної дії обов'язок зберігати нотаріальну таємницю виникає в будь-яких осіб, яким стала відома інформація, що становить предмет нотаріальної таємниці.

Нотаріальну таємницю необхідно розглядати з двох сторін. З одного боку, це таємниця особи, яка звернулася за вчиненням нотаріальної дії (мотив звернення й сам факт звернення особи до нотаріуса, надані для дослідження документи, досягнутий після звернення до нотаріуса результат, відомості про особисте життя особи тощо). З іншого боку, це таємниця нотаріуса як фахівця (відомості про надані поради, консультації тощо). Важливими є обидві характеристики поняття таємниці вчинення нотаріальних дій, тому обидві повинні бути законодавчо закріплені.

Реалізація принципу збереження нотаріальної таємниці дає змогу, окрім іншого, проявити практичну дієвість нотаріату як публічно-правового інституту. І дієвість ця полягає переважно в існуванні незалежного, розвинутого нотаріату, а також у повноцінному й ефективному його функціонуванні [5, с. 63].

Таким чином, обов'язок зберігати нотаріальну таємницю є правовою основою діяльності нотаріуса та запобігає можливості настання несприятливих наслідків в разі недотримання принципу розголошення відомостей займає важливе місце в системі прав і свобод людини і громадянина. Таємниця вчинення нотаріальних дій в цілому є важливим правовим принципом, який сприяє підтриманню суспільних відносин, гарантує охорону особистого життя громадян. Його належне забезпечення та ефективний захист в разі порушення цього права є чинником зміцнення й утвердження України як суверенної, незалежної, демократичної, соціальної та правової держави, а також важливим елементом політичного, економічного, соціального, культурного та іншого прогресу суспільства.

Література

1. Денисяк Н.М. Нотаріальна таємниця як одна з важливих складових діяльності нотаріуса. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер. : Юриспруденція. 2014. № 7. С. 136-138.
2. Виноградова Г. Професійна таємниця в міжнародно-правових джерелах: окремі питання регулювання та використання досвіду в законодавстві України. *Юридичний журнал*. 2006. № 4. URL : <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2219>.
3. Желіховська Ю. В. Поняття та гарантії таємниці вчинення нотаріальних дій. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 108-112.
4. Баранкова В. Поняття та межі нотаріальної таємниці. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 4. С. 192-219.
5. Денисяк Н.М. Таємниця здійснення нотаріальних дій та відповідальність за її порушення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. : Право. 2016. Вип. 40. Т. 1. С. 62-65.

«Електронний суд» як ефективний засіб забезпечення прав на перегляд судового рішення в разі втрати матеріалів адміністративної справи

Здановська К.Ю., слухач магістратури

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Необхідність впровадження електронного документообігу в судовій системі України насамперед зумовлена розвитком інформаційних технологій в усіх сферах життєдіяльності.

Виготовлення, обробка та зберігання процесуальних документів в електронному вигляді дають змогу прискорити роботу суддів, скоротити процесуальні строки і витрати на виготовлення документів, значно полегшити складання статистичних звітів і багатьох інших допоміжних даних. Відтак автоматизація процесу документообігу надає можливість оптимізувати роботу всіх учасників судового процесу, як результат, зменшити матеріальні, духовні та фізичні витрати. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу підвищити рівень доступу громадян до влади, що відповідає пріоритетним цілям демократичних держав.

Різні аспекти судових рішень були предметом досліджень В.М. Бевзенка, С.В. Васильєва, К.В. Гусарова, В.В. Комарова, Е.Ф. Демського, В.К. Колпакова, О.В. Кузьменко, Р.О. Кукурудзи, Т.О. Коломоець, Р.О. Куйбіди, С.В. Ківалова, І.Б. Коліушка, Р.С. Мельника, Т.П. Мінки, О.І. Миколенка, О.М. Пасенюка, М.Й. Штефана та інших.

«Електронний суд» упроваджується для такого:

- забезпечення відкритого доступу всіх учасників судового процесу до інформації за допомогою інтернет-ресурсів та інформаційно-довідних кіосків;
- переходу до відправлення та прийому всіх документів, що оброблюються в судах, в електронному вигляді;
- налагодження системи електронного обміну з базами даних різних державних органів;
- повна комп'ютеризація процесів судового діловодства і створення єдиного електронного архіву судових документів [1].

Основний принцип проекту «Електронний суд» полягає в налагодженні процесу оперативного обміну інформацією в електронному вигляді між судовими установами, учасниками судового процесу, а також іншими державними структурами з метою забезпечення справедливого й неупередженого правосуддя в Україні.

Формування справ в електронному вигляді надає можливість формувати електронні архіви, що зменшить обсяги паперових архівів, які є значними. Перевагою електронний судових справ є те, що відпадає необхідність направляти матеріали в паперовому вигляді для перегляду в апеляційному чи касаційному порядку. Це значно зменшить витрати на відправку справ, особливо багатотомних. Відправка одного тому справи коштує приблизно від 19 до 23 гривень. Якщо за середню ціну взяти 20 гривень і припустити, що суди направляють по одному тому цивільної справи, то за рік на відправку матеріалів цивільних справ із місцевих судів до апеляційних витрачається приблизно трьох мільйонів гривень. Таку саму суму необхідно витрати, щоб повернути цивільної справи до першої інстанції. Отже, витрачається приблизно 6 мільйонів гривень на рік, і це тільки на цивільні справи з 1 томом [2].

Існують також і проблемні моменти, досі немає єдиного формату обміну даними, завдяки якому стане можливим передання справ і документів між автоматизованими системами документообігу суду різних розробників. Не вдосконалено систему захисту інформації, що обробляється в системі судочинства. Унаслідок фінансової та економічної кризи проекти електронного правосуддя недостатньо фінансуються [3].

На сьогодні наша країна дотримується шляху висвітлення судових процесів, використовуючи Інтернет-ресурси. Так, ще зовсім недавно роботу почав Кабінет електронних серверів [4]. Такий сервіс пропонує отримання документів із державних реєстрів Міністерства юстиції України в режимі online; реєстраційні дії в державних реєстрах України в електронному вигляді; пошук інформації в державних реєстрах України; користування електронними системами звітності для тих осіб, які здійснюють спеціалізовану професійну діяльність; посилення на різні інформаційні джерела; пошук законодавчих документів, шаблонів (зразків) документів; участь в електронних торгах арештованим майном.

Систему електронного судочинства можна розглядати як спосіб організації державної влади за допомогою інформаційних мереж, що забезпечує функціонування органів влади в

режимі реального часу й робить максимально простим і доступним щоденне спілкування з ними громадян, юридичних осіб, неурядових організацій [5].

За останнє десятиліття в галузі інформатизації судової системи нашої країни було зроблено чимало. Розроблено офіційні веб-сайти всіх судових органів, які забезпечують вільний доступ громадян до судової інформації. До речі, веб-сайти відіграють безліч функцій, таких як повідомлення новин стосовно діяльності судової влади; оприлюднення нормативно-правової бази даних стосовно діяльності судів і судової системи; оприлюднення інформування громадян стосовно порядку звернення до суду, подання позовних заяв, карг; повідомлення сторін судового процесу, їх представників і адвокатів про стан судових справ, у яких вони беруть участь, в он-лайн режимі; забезпечення доступу до судової практики. Для забезпечення принципів відкритого судочинства й гласності судових процесів створено Єдиний державний реєстр судових рішень України, до якого заносяться всі судові рішення загальної юрисдикції. Для організації та забезпечення процесів електронного документообігу використовується автоматизовані комп'ютерні системи «Діловодство-3» в апеляційних та місцевих загальних судах і «Діловодство спеціалізованого суду» у спеціалізованих судах. Уведено Єдину базу даних електронних адрес, номерів факсів суб'єктів владних повноважень. Проводяться судові засідання в режимі відеоконференцз'язку. Працює інформаційне вікно суду. Для спілкування суддів і працівників апарату суду створено соціальну професійну мережу «Феміда» тощо [6].

Отже, можна зазначити, що впровадження та розвиток програмних комплексів ведення судового документообігу, електронізація судового процесу, упровадження електронної справи, електронного суду – усе це зумовлює скорочення термінів розгляду справ, покращення доступу до правосуддя, є ще однією гарантією для збереження матеріалів справи й дає змогу забезпечити безперервність судового процесу.

Література

1. Кочергіна Л.Л. Про Єдиний державний реєстр судових рішень. *Вісник Центру комерційного права*. 2016. № 23. С. 4. URL: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo05-2/part_3/31.pdf
2. Камінська І. В. «Електронний суд» як гарантія доступності до правосуддя. *Вісник Академії адвокатури України*. Київ, 2013. №3 (28). С.54.
3. Логінова Н. І. Упровадження електронного правосуддя в систему судочинства. *Актуальні проблеми держави і права*. Київ, 2014. № 72. С. 429-435.
4. Веб-портал Кабінет електронних ресурсів. URL: <https://kap.minjust.gov.ua/>
5. Кушакова-Костицька Н. В. Електронне правосуддя: українські реалії та зарубіжний досвід. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. Київ, 2013. №1. С.105.
6. Мильцева В. С. Електронне судочинство – гарантія ефективності судового процесу. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Київ, 2017. № 5. С. 28-36.

Розмежування понять «шкода» та її різновидів та «збитки» у доктринальних джерелах та чинному законодавстві України

Кіореску В.Д., студентка

Науковий керівник:

Болокан І.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Наразі, зважаючи на існування різних видів шкоди, яка може бути завдана суб'єктам, актуальним залишається розмежування окремих її різновидів, зокрема понять «матеріальна (майнова)», «моральна (немайнова)» шкода, «збитки», тим паче, що підходи до їх визначення у доктринальних та нормативних джерелах різняться, так само, як і різняться процес їх відшкодування (компенсації).

Окремі аспекти проблематики відшкодування (компенсації) шкоди, збитків досліджувались вченими-юристами, зокрема у працях М. Галянтича, О. Грищука, В. Козацької, В. Паліюка, О. Ерделевського, М. Малєїна, Д. Луспеника, С. Щербака, К. Флейшиц, С. Бесяцкіна, В. Примака, П. Рабіновича, З. Ромовської, Р. Стефанчука, С. Шимон, Р. Шишки та чимало інших науковців. Натомість у науці цивільного права та законодавстві України досі не сформовано єдиний (уніфікований) підхід до визначення цих понять, є відмінності у підходах до визначення їх розміру, способів відшкодування (компенсації) і багатьох інших питань.

Як відомо, з часів римського права загальновизнаним є виокремлення у понятті «завдана шкода» двох елементів: «*damnum emergens*» (втрата наявного) та «*lucrum cessans*» (втрачена вигода). У вітчизняному законодавстві, починаючи з конституційного рівня, виокремлюються поняття «шкода» та «збитки», різняться і підстави для їх відшкодування (компенсації). Наприклад, підставою для відшкодування шкоди можуть бути незаконні акти чи дії (бездіяльність) відповідних державних чи місцевих органів, їх посадових чи службових осіб за умови, що ці рішення, дії чи бездіяльність пов'язанні з повноваженнями цих органів (осіб) (ст. 56 Конституції України [1]). Прикладом підстави для відшкодування збитків є невиконання обов'язку з незавдання шкоди природі чи культурній спадщині (ст. 66 Конституції України [1]).

Проблемою, яка певним чином ускладнює сприйняття пересічними громадянами, а інколи, й юридичною спільною, змісту відповідної норми (а конституційні норми, як відомо, є нормами прямої дії), є відсутність чіткого нормативного визначення цих понять. Такий недолік нормативного регулювання залишає питання тлумачення змісту цих понять на розсуд кожного окремого суб'єкта, який стикається з питаннями відшкодування (компенсації) шкоди, збитків. У наукових джерелах ці поняття інколи ототожнюються, що на практиці призводить до змішування понять «збитки» та «майнова шкода», або розмежовуються за різними критеріями. Щодо останнього доволі поширеним є характеристика співвідношення цих понять як включення поняття «збитки» у поняття «шкода (або – більш широкий зміст поняття «шкода» порівняно з поняттям «збитки» [2, с. 197]).

У доктринальних джерелах майже не дискутується, а, отже, є загальновизнаним, розуміння майнової шкоди як зменшення майнової сфери особи (учасника правовідносин, потерпілого) внаслідок пошкодження чи знищення її майна або внаслідок порушення її особистих немайнових прав, а моральної шкоди – як втрат немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб.

У чому саме може полягати завдана моральна шкоди перелічує Цивільний кодекс України, де йдеться про приниження честі, гідності, престижу або ділової репутації, моральні переживання у зв'язку з ушкодженням здоров'я, з порушенням права власності (в тому числі інтелектуальної), прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у зв'язку з незаконним перебуванням під слідством і судом, порушенням нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, порушенням стосунків з оточуючими людьми, настанням інших негативних наслідків тощо.

Оскільки поняття «мораль» та «юридична особа» є непок'єднуваними, зрозуміло, що коли йдеться про останнього суб'єкта – юридичну особу – мається на увазі не моральна, а немайнова шкода, яку стосовно її завдання юридичній особі, розуміють як втрати немайнового характеру, виникнення яких пов'язане з приниженням ділової репутації юридичної особи, незаконними діями щодо фірмового найменування, товарного знаку, виробничої марки, комерційної таємниці такої особи, або вчинення будь-яких дій, які так чи інакше знижують престиж чи підривають довіру до діяльності та її результатів такої особи. Саме таке розуміння було запропоновано свого часу (1995 рік) Пленумом Верховного Суду України [3], яке (розуміння) і наразі, за сучасних умов, залишається актуальним.

Отже, спільним як для нормативних, так і для доктринальних джерел, є доволі однозначне відмежування понять «шкода» та «збитки», із деталізацією з урахуванням суттєвої специфіки у межах першої немайнової (щодо такого суб'єкта, як фізична особа, – моральної), та майнової, виокремлення якої є можливим незалежно від суб'єкта, якому відповідна шкода була завдана. І саме остання (майнова шкода) з урахуванням аналізу змісту норм Цивільного кодексу України (напр., ст. 22 [4]), відшкодовується, насамперед, шляхом відшкодування збитків. Особливістю, яку вважаємо недоліком, як вітчизняних, так і уніфікованих європейських актів, є відсутність нормативного визначення відповідних понять («шкода», «майнова шкода», «збитки» тощо), який (недолік) компенсується розкриттям (деталізацією) у змісті відповідних норм обсягу та складових відповідних понять. Щодо змісту цих понять слід констатувати відсутність якихось суттєвих суперечностей щодо їх тлумачення у нормах вітчизняного та європейського законодавства. Так само сконструйовано у Цивільному кодексі України і норми про моральну (немайнову) шкоду (напр., ст. 23), в яких також відсутнє чітке визначення, натомість вміщується певний перелік з деталізацією можливих варіантів складових.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с
2. Митрофанов І. І., Гайкова Т. В. «Шкода» та «збитки»: співвідношення понять. *Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського*. 2012. Вип. 3 (74). С. 196–200.
3. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: Постанова Пленуму Верховного суду України від 31.03.1995 року №4 Дата оновлення 27.02.2009р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>. (Дата звернення 15.10.2019р.).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003р. Дата оновлення 26.09.2019р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. (Дата звернення 15.10.2019р.).
5. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. Т. 6 : Т–Я. К. : «Укр. енцикл.», 2004. 768 с.

Локальні нормативно-правові акти місцевого самоврядування

Крат А.С., студент

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території [1, ст. 141].

В науковій літературі розмежовують поняття «локальні нормативні акти» та «акти місцевого самоврядування», які «займають різне місце у правовій системі держави» [2, с. 66]. Будучи підзаконними вони відрізняються за юридичною силою. Локальні акти займають нижню сходинку в ієрархії правових актів. Акти місцевого самоврядування мають більшу юридичну силу і займають наступну, більш високу ступінь в цій ієрархії.

Таким чином, локальний нормативно-правовий акт місцевого самоврядування – це офіційний письмовий документ, прийнятий у встановленому порядку компетентним суб'єктом для врегулювання питань місцевого значення в інтересах місцевої громади, який містить приписи нормативного, загального та індивідуального характеру.

До локальних правових актів місцевого самоврядування можна віднести статути територіальних громад, рішення рад, регламенти місцевих рад, розпорядження сільських, селищних, міських голів, рішення виконавчих комітетів місцевих рад, накази керівників управлінь і відділів сільських, селищних, міських рад тощо. Провідне місце серед актів місцевого самоврядування займають нормативно-правові акти.

Загалом «нормативно-правові акти» охоплюють широкий комплекс галузі нормотворчості. Такі акти дістали назву «нормативні» тому, що їх основний зміст складають правові норми. У загальній теорії права під нормативно-правовим актом, як правило, розуміють офіційний письмовий документ, який приймається уповноваженим суб'єктом та спрямований на регулювання суспільних відносин шляхом встановлення прав і обов'язків для невизначеного кола осіб і розрахований на багаторазове застосування [3, с. 477]. Ці ознаки властиві і локальним нормативно-правовим актам місцевого самоврядування, які видаються ними з метою виконання покладених на них завдань відповідно до компетенції встановленої законодавством.

Центральне місце в системі локальних нормативно-правових актів місцевого самоврядування посідають статuti територіальних громад сіл, селищ, міст. У статутах може бути більш деталізовані законодавчі і конституційні положення з питань вибору оповіщення громад про роботу місцевого самоврядування, діяльності членів громад, організації роботи посадових осіб та органів місцевого самоврядування, створення комісій та розподілу повноважень між ними.

Варто відмітити специфіку прийняття статуту. Статут територіальної громади особливий тим, що він повинен пройти державну реєстрацію в органах Міністерства юстиції України.

Якщо ж звичайне рішення ради нормативно-правового характеру набирає чинності зазвичай з дня його оприлюднення, то статут територіальної громади набирає чинності після його реєстрації в органах Міністерства юстиції України.

Статут територіальної громади – це нормативно-правовий акт, який відображає характерні риси взаємовідносин усередині територіальної спільноти, функціональна роль якого полягає у врегулюванні особливостей здійснення місцевого самоврядування на території громади в межах, визначених чинним законом держави. Функції сучасного статуту спрямовані на здійснення регуляторного та реформаторського впливу на різні сфери життя територіальної спільноти. Виділяють, зокрема, такі функції статуту: 1) легітимізації – визначення легітимності громади та її суб'єктів; 2) управлінську – визначення умов для ефективного управління; 3) регуляторну – встановлення загальних норм регулювання взаємовідносин між суб'єктами громади; 4) правотворчу – уточнення правового поля діяльності суб'єктів громади; 5) інноваційну – забезпечення динаміки розвитку міста відповідно до стратегічного плану, закріплення механізмів інноваційних процесів; 6) реформаторську – створення передумов для реформування життя громади; 7) правозахисну – визначаються права, свободи та обов'язки суб'єктів громади, гарантії, відповідальність та способи захисту; 8) етичну – визначення норм та правил взаємовідносин між суб'єктами громади [4, с. 36].

Можна зробити висновок, оскільки статут є основним пріоритетним нормативно-правовим актом територіальної громади то він є своєрідною комунальною конституцією яка діє на території функціонування відповідної громади. Адже він має певні особливості: наявності особливого суб'єкта, який встановлює або від імені якого приймається статут територіальної громади; повний та всеохоплюючий характер правового регулювання; установчий характер; вища юридична сила щодо інших локальних актів, які приймаються безпосередньо територіальною громадою або в системі органів та посадових осіб місцевого самоврядування; основа для подальшої локальної нормотворчості; статут має особливий порядок прийняття, а також внесення до нього змін та доповнень.

Під час здійснення делегованих повноважень виконавчі комітети місцевих рад підконтрольні органам виконавчої влади. Рішення приймаються на засіданнях більшістю голосів, що підписуються головою. У випадку незгоди голови з рішенням виконавчого комітету, своїм розпорядженням він може призупинити його дію і внести це питання на розгляд ради.

Що стосується розпорядження, то варто зазначити, що це документ, який видається сільським, селищним, або міською головою в межах їх компетенції й має обов'язкову

юридичну силу щодо громадян (працівників) та підлеглих установ, яким адресовано розпорядження на визначеній території.

Також, до цієї системи можна додати й регламент відповідної місцевої ради. Регламенти містять основні позиції, необхідні для організації діяльності ради. Свідченням приналежності регламенту місцевої ради до групи муніципальних нормативно-правових актів є його юридичні ознаки, а саме: 1) регламент є результатом нормотворчої діяльності компетентного представницького органу місцевого самоврядування; 2) містить норми права, тобто правила поведінки загального характеру, які діють безперервно в часі відносно необмеженого кола осіб і випадків, що підлягають його дії; 3) має абстрактний обов'язковий для виконання характер, а не характер обов'язковості тільки для конкретної особи чи конкретної життєвої ситуації; 4) виражає метод абстрактно-правового, а не індивідуального, казуального регулювання [5, с. 164].

Таким чином, система локальних нормативно-правових актів місцевого самоврядування є складним комплексним утворенням. Зокрема, правила поведінки, що містяться в цих локальних нормативно-правових актах, що видаються місцевим самоврядуванням, хоча й не виходять від держави, однак мають публічно-владний характер, оскільки в них реалізується муніципальна влада, яка є вираженням влади народу, однією із засад конституційного ладу України. Завдяки локальним нормативним актам, що видаються органами та посадовими особами місцевого самоврядування, у правовій системі держави присутня не лише загальнодержавна влада, а й авторитет муніципальної влади також.

Література

1. Конституція України : Прийнята на п'ятій сесії Верхов. Ради України 28 черв. 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Форманюк В. Локальні акти місцевого самоврядування в системі джерел права. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 63-68.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Шемшученко та ін. К.: Укр.енцикл., 1998. Т. 4. 720 с.
4. Лазор О. Д., Чемерис А. О. Територіальна організація влади в Україні : навч. посіб. К. : Дакор, 2007. 576 с.
5. Проблеми функціонування місцевих рад та їх виконавчих органів : монографія / за ред. Ю. М. Тодики. Харків. : Право, 2009. 540 с.

Проблеми реалізації Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти»

Лиса Н.А., студентка

Науковий керівник

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Щодня ЗМІ транслиують десятки новин про раптове зникнення людей. До пошуків залучаються не лише правоохоронні органи, а й громадські організації, волонтери, рідні та близькі зниклих. Часто трапляються випадки, коли не вдається встановити місцезнаходження особи, і її юридичний статус залишається невизначеним.

У зв'язку з веденням воєнних дій на сході України сьогодні особливо гостро постало питання про правовий статус осіб, зниклих безвісти. Кількість зниклих у зоні ООС за різними даними сягає від декількох сотень до декількох тисяч осіб.

15 лютого 2015 року Міністерство внутрішніх справ України оприлюднило інформацію про 1331 особу, зниклу безвісти. За даними Управління Національної поліції України (далі – НПУ) Донецької області з квітня 2014 р. до початку 2017 р. на підконтрольній території Донецької області зникли без вісти 2727 осіб. В грудні Голова Служби безпеки України В. Грицак назвав кількість зниклих безвісти від початку воєнного конфлікту на сході – 403 людини [1, с. 8]. В базі даних ГО «Мирний берег» станом на 30

серпня 2018 р. міститься інформація про 1288 осіб, зниклих безвісти, заявляє голова організації Г. Щербак [2]. З початку вересня 2014 р. у рамках гуманітарного проекту ЗС України «ЕВАКУАЦІЯ 200» знайдено 1787 тіл загиблих військовослужбовців, ще 70 – вважаються зниклими безвісти [3].

У 2018 р. Міжнародний комітет Червоного Хреста провів перехресну перевірку потреб сімей, родичі яких зникли безвісти у зв'язку із конфліктом на сході України, – «сім'ї вважають, що органи влади мають посилити зусилля, спрямовані на з'ясування долі та місцезнаходження їхніх близьких людей» [4, с. 3].

Питання, присвячені аналізу механізму визнання особи безвісно відсутньою та процесу її розшуку, розглядали такі вчені як А.В. Зинов'єва, Л.О. Жолондієвський, Ю.В. Білоусов, В.Г. Бобко, О.М. Шиманович, Р.С. Козьяков, та інші, але правовий статус особи, зниклої безвісти, на даний момент є недослідженим, тому що Закон, який це регулює, був прийнятий у 2018 р.

Основна мета статті – аналіз проблем реалізації Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти», визначення механізму розшуку осіб, зниклих безвісти, та правові наслідки отримання статусу особи, зниклої безвісти.

Закон України № 2505-VIII «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» був прийнятий Верховною Радою України 12 липня 2018 р., набув чинності 2 серпня того ж року. Цей Закон визначає правовий статус осіб, зниклих безвісти, та забезпечує правове регулювання відносин, пов'язаних із встановленням та обліком, розшуком і соціальним захистом таких осіб та їхніх родичів [5].

У ч. 1 ст. 1 Закону закріплено, що зниклою безвісти вважається фізична особа, стосовно якої немає відомостей про її місцеперебування на момент подання заявником заяви про її розшук.

Серед позитивних аспектів можна виокремити те, що в Законі окремим розділом закріплено права осіб, зниклих безвісти, та їхніх родичів; правові наслідки набуття правового статусу особи, зниклої безвісти. Крім того, передбачено створення Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, з метою забезпечення координації діяльності державних органів, уповноважених на облік та/або розшук осіб, зниклих безвісти; а також Єдиного реєстру, в якому буде міститись уся необхідна інформація для того, щоб ідентифікувати особу. Ще одним позитивним аспектом є те, що у V та VI розділах Закону визначається порядок розшуку зниклих безвісти, людських останків, вилучення тіл (останків) померлих (загиблих) осіб, ексгумація та поховання з людськими останками.

Однак, на практиці виникли деякі суперечності та проблеми в реалізації положень даного Закону. По-перше, Кабінету Міністрів України надавалося три місяці з дня набрання чинності цим Законом для того, щоб створити та затвердити положення про Комісію, а також положення про порядок ведення Єдиного реєстру. В реальній дійсності бачимо, що Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про утворення Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» прийнято 10 квітня 2019 р. [6]. А Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин» прийнята 14 серпня 2019 р. [7]. Тобто повертаємося до того етапу реалізації Закону, який мав би бути в листопаді 2018 р. Отже, фактично до квітня 2019 р. Закон не діяв і ніхто не поніс за це відповідальності.

По-друге, як зазначає А. Блага, право родичів, зниклих безвісти, на призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника порушує право власності інших застрахованих осіб, так як це буде фінансуватись за рахунок їх страхових внесків. На її думку, призначення державної соціальної допомоги, що виплачується за рахунок державного бюджету, було б більш доречним [8].

По-третє, в Законі не визначено скільки конкретно часу повинно пройти між тим, коли востаннє були отримані відомості про особу та фактом подання заяви до відповідного територіального органу НПУ для набуття правового статусу особи, зниклої безвісти.

У розділі V цього Закону регулюється порядок розшуку осіб, зниклих безвісти.

Відповідно до ст. 18 обов'язковим елементом початку розшуку особи, зниклої безвісти, є заява до відповідного територіального органу НПУ. Заява може бути подана родичем, представником військового формування, органом державної влади, органом місцевого самоврядування, об'єднанням громадян, Комісією або будь-якою іншою особою, якій стало відомо про зникнення. Якщо особа зникла безвісти за особливих обставин, то НПУ протягом трьох днів повинна інформувати Комісію. Відомості про таку особу підлягають внесенню до Реєстру протягом 24 годин після отримання Комісією інформації від НПУ. Комісія направляє запити до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових чи службових осіб, об'єднань громадян та міжнародних гуманітарних організацій, що можуть володіти інформацією необхідною для розшуку особи, зниклої безвісти. Після того як Комісія отримає всю необхідну інформацію про особу, вона її узагальнює та у триденний строк передає до відповідного територіального органу НПУ для початку розшуків. Комісія здійснює моніторинг розшуку і на будь-якому етапі може вимагати інформацію про результати виконання заходів. Після закриття провадження орган НПУ у триденний строк повідомляє про це Комісію. На підставі отриманої інформації Комісія надає висновок про місцеперебування особи, місце поховання або місцезнаходження останків такої особи та не пізніше ніж у триденний строк з дня його затвердження направляє заявнику.

Правові наслідки набуття правового статусу особи, зниклої безвісти закріплені у ст. 8 Закону. З моменту внесення даних про цю особу до Єдиного реєстру досудових розслідувань над її майном може бути встановлено опіку. Якщо обидва з батьків дитини є особами, зниклими безвісти, над такою дитиною встановлюється опіка або піклування. Також не змінюється сімейний стан такої особи до моменту розірвання шлюбу за заявою другого з подружжя внаслідок визнання особи безвісно відсутньою або до моменту оголошення такої особи померлою. Якщо особа, уповноважена на виконання функцій держави, зникла безвісти у зв'язку з виконанням службових обов'язків під час збройного конфлікту, воєнних дій, заворушень всередині держави, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру, то за нею зберігаються місце роботи, займана посада, середній заробіток, але не більше як до моменту оголошення такої особи померлою. Також, слід зазначити, що надання особі статусу зниклої безвісти не позбавляє її родичів або інших осіб права звернення до суду із заявою про визнання такої особи безвісно відсутньою.

Якщо порівнювати правовий статус особи, зниклої безвісти, і правовий статус особи, визнаною безвісно відсутньою, то в другому випадку такий статус надається виключно за рішенням суду, якщо протягом одного року в місці постійного проживання особи немає відомостей про місце її перебування (ст. 43 ЦК України). Відповідно до ч. 1 ст. 44 ЦК України опіка над майном встановлюється нотаріусом на підставі рішення суду про визнання фізичної особи безвісно відсутньою. У ст. 44 ЦК України зазначено, що особа вважається безвісно відсутньою до моменту скасування такого рішення судом за заявою цієї особи або іншої заінтересованої особи [9]. В той час як зниклою безвісти особа вважається до моменту припинення її розшуку.

У вітчизняній судовій практиці зустрічаються рішення, коли суд задовольнив позовні заяви на підставі Закону України «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти» та інших нормативно-правових актів. Так, 11 вересня 2019 р. Рівненський окружний адміністративний суд ухвалив рішення по справі, в якій позивач звернулася з вимогами зобов'язати Головне управління Пенсійного фонду України в Рівненській області призначити та виплачувати пенсію її малолітньому сину у зв'язку з втратою годувальника [10].

Враховуючи життєві обставини, які виникають у зв'язку зі збройним конфліктом на сході України, зміст Закону в цілому є прийнятним. Однак, незважаючи на правове закріплення статусу осіб, зниклих безвісти, соціального захисту цих осіб та їх родичів, існують певні проблеми з прийняттям необхідних нормативно-правових актів, що в результаті впливає на швидкість та якість механізму розшуку осіб, зниклих безвісти. Особа визнається зниклою безвісти з моменту подання заявником заяви та її розшук або за рішенням суду, але слід було б зазначити скільки конкретно часу повинно пройти між фактом зникнення особи безвісти та

поданням заяви. Також, правовий статус особи, зниклої безвісти, пересікається з правовим статусом безвісно відсутньої особи, хоча ці поняття не є тотожними.

Література

1. Насильницькі зникнення в Україні та зникнення безвісти під час воєнного конфлікту. ГО "Харківська правозахисна група". URL: <http://khp.org/files/docs/1528706454.pdf> (дата звернення: 04.10.2019).
2. Зниклими безвісти на Донбасі вважаються 1288 людей – громадська організація «Мирний берег». ГО "Мирний берег". URL: <https://mb.net.ua/zniklimi-bezvisti-na-donbasi-vvazhayutsya-1288-lyudej-gromadska-organizatsiya-mirnij-bereg/> (дата звернення: 04.10.2019).
3. Єдиний портал органів системи МВС України. URL: <https://mvs.gov.ua/ua/> (дата звернення: 04.10.2019).
4. Оцінка потреб сімей, родичі яких зникли безвісти у зв'язку із конфліктом на сході України. Міжнародний Комітет Червоного Хреста. URL: http://ua.icrc.org/wpcontent/uploads/sites/98/2018/12/Missing_Infographics_Ukr.pdf (дата звернення: 04.10.2019).
5. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти : Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2505-19> (дата звернення: 04.10.2019).
6. Про утворення Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 248-р від 10.04.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/248-2019-%D1%80> (дата звернення: 04.10.2019).
7. Про затвердження Порядку ведення Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин: Постанова Кабінету Міністрів України №726 від 14.08.2019 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/726-2019-%D0%BF> (дата звернення: 04.10.2019).
8. Блага А. Аналіз УГСПЛ Закону «Про правовий статус осіб, зниклих безвісти». URL: <https://helsinki.org.ua/articles/analiz-uhspl-zakonu-pro-pravovuj-status-osib-znyklyh-bezvisty/> (дата звернення: 04.10.2019).
9. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 04.10.2019).
10. Рішення Рівненського окружного адміністративного суду від 11 вересня 2019 року №460/1858/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84425268>

Охорона та реалізація права на охорону здоров'я за законодавством України

Литвиненко М.В., студент магістратури

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Здоров'я особи і нації в цілому є запорукою щасливого життя, розвитку країни в цілому. Чи не тому вжиття заходів, спрямованих на запобігання завданню шкоди здоров'ю є чи не основним завданням держави. Дійсно, вона повинна створювати всі необхідні для того умови: екологічні, харчові, медичні, безпекові, профілактичні, тощо. Відповідно має пропагуватися і стимулюватися мотивація до здорового способу життя, профілактика усіляких видів захворювання. Адже лікування наслідків недбалого ставлення до організму, несуттєвих на перший погляд проблем зі здоров'ям, коштує врешті решт, дорожче. Чи не тому в більшості зарубіжних країн оплата послуг страхової медицини залежить прямо пропорційно від старання особи запобігти захворюванням шляхом їх профілактики.

Разом з цим, здоров'я особи залежить і від інших факторів об'єктивного характеру –

це достатній рівень життя, який передбачає необхідне харчування, безпечні умови праці та належний відпочинок. Чи не тому ст. 3 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» визначає здоров'я як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [1].

Як житель м. Запоріжжя визначаю, що однією з найважливіших складових безпеки здоров'я в нашому місті є незадовільний стан екології. Зокрема, йдеться про атмосферні та інші викиди заводів-гігантів, які часто перевищують ГДК (гранично допустимі концентрації) та ГДН (гранично допустимі норми), що, нажаль, заперечується. Чи не внаслідок цього м. Запоріжжя та Запорізька область має чи не найбільший відсоток онкологічних захворювань?

Звернемося до заходів в галузі охорони здоров'я, які мав провести Уряд України. Так, відповідно до Плану заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р [2] передбачалося:

- 1) запровадження загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування населення

- 2) забезпечення належного рівня доступності первинної медичної допомоги, особливо в сільській місцевості, сприяння переоснащенню закладів охорони здоров'я

- 3) проведення організаційно-структурної перебудови наявної мережі закладів охорони здоров'я з урахуванням реальних потреб населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці у конкретних видах медичної допомоги та медичних послуг, обумовлених статеву та віковою структурою населення, характером захворюваності в регіоні, смертності, станом дорожньо-транспортної інфраструктури та інших факторів

- 4) затвердження переліку послуг, що надаються на рівні первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги, сприяння координації діяльності відповідних закладів

- 5) затвердження клінічних протоколів, штатних розписів закладів охорони здоров'я різних рівнів

- 6) запровадження системи індикаторів якості первинної, вторинної (спеціалізованої), третинної (високоспеціалізованої) та екстреної медичної допомоги

- 7) забезпечення під час реформування системи охорони здоров'я проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи щодо його мети, змісту, очікуваних результатів

- 8) формування єдиного медичного простору та реалізації національного проекту «Вчасна допомога»

- 9) завершення процесу створення центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, їх структурних підрозділів

- 10) урегулювання на законодавчому рівні питання щодо запровадження спеціалізованих бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги (кардіореанімаційної, протишокової, токсикологічної, психіатричної), а також санітарної авіації як видів бригад екстреної медичної (швидкої) допомоги станції екстреної (швидкої) медичної допомоги або центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф

- 11) забезпечення контролю за отриманням центрами екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, їх структурними підрозділами ліцензій на право провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів.

Крім того – встановлення критеріїв акредитації та ліцензування закладів охорони здоров'я; розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту акта Кабінету Міністрів щодо затвердження плану заходів стосовно запровадження нових спеціальностей «лікар фізичної та реабілітаційної медицини», «фізичний терапевт», «ерготерапевт», «ергономіст» та започаткування навчання за такими спеціальностями; внесення змін до профільного закону, в якому необхідно чітко визначити, яким чином можна обстежувати і лікувати дитину незалежно від віку, якщо існує пряма загроза її здоров'ю та життю, якщо законні представники виступають проти запропонованих маніпуляцій встановлення адміністративної та/або кримінальної відповідальності батьків за відмову у забезпеченні своєчасного лікування неповнолітніх дітей; 6) розроблення та внесення на

розгляд Кабінету Міністрів України проекту постанови Кабінету Міністрів України щодо затвердження Порядку залишення ув'язненими місць позбавлення волі у зв'язку з потребою відвідування закладів охорони здоров'я та реабілітаційних установ та ін.

Створення рівного доступу до високоякісної медико-соціальної допомоги наркозалежним особам, людям, які живуть з ВІЛ, особам, хворим на туберкульоз та інші соціально небезпечні захворювання; Упровадження заходів щодо попередження поширення психічних та інтелектуальних розладів, забезпечення надання відповідної допомоги, що передбачає в тому числі і пропаганду здорового способу життя, тощо.

Водночас, проблем у сфері забезпечення права особи на охорону здоров'я та його захист ще вдосталь, про що зазначено в доповіді Уповноваженого Верховної Ради з прав людини 2019 року [3].

Серед них: системне порушення права осіб, хворих на цукровий діабет I типу, на забезпечення препаратами інсуліну за рахунок державного та місцевих бюджетів; незабезпечення прав осіб хворих на рідкісні (орфанні) захворювання; не отримання особами з інвалідністю в повному обсязі технічних засобів реабілітації в зв'язку із недостатнім фінансуванням із місцевих бюджетів, що унеможливорює адаптацію таких осіб до належних умов життя; порушення забезпечення населення лікарськими засобами за програмою «Доступні ліки»; недостатня кількість лікарів загальної практики-сімейної медицини, неможливість обрання лікаря для укладання декларацій з ними, та ін.

Це свідчить про потребу подальших зусиль, спрямованих на забезпечення належного рівня здійснення права особи на охорону здоров'я.

Література

1. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. Ст. 19.
2. План заходів з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 р. № 1393-р URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248740679>
3. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 рік. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=4>

Конституційна скарга як ефективний інструмент захисту порушених прав у сфері оподаткування

Лукашева А.С., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Досить недавно в Україні з'явився новий інструмент юридичного захисту – інститут конституційної скарги. Конституційна скарга – це перевірений на практиці та визнаний країнами світу як дієвий засіб захисту основоположних прав людини, також це ефективний метод для зміцнення верховенства права та розвитку демократії. Конституційні скарги стосуються здебільшого вирішенню соціальних питань, актуальним цей механізм є і в аспекті податкових питань в тому числі.

Дослідженню механізму інституту конституційної скарги у податковій сфері в Україні присвячені роботи таких науковців як О.В. Совгирі, В.В. Лемака, Р.Ф. Ханової, С.В. Шевчука та інших.

Запровадження в Україні інституту конституційної скарги є одним із ключових досягнень конституційної реформи, за результатами якої посилено гарантії захисту прав і свобод людини. Відповідно до ст.55 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання

щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу [1].

Для трактування інституту конституційної скарги в аспекті податкових спорів, необхідно в першу чергу оцінити стан податкового законодавства. Тому, якщо говорити за податкове законодавство України, то воно є одним із самих складних в правовій системі України і при цьому є нестабільним.

Досліджуючи податкове законодавство, необхідно зазначити, що в Україні має бути створена податкова система з базовими положеннями, при якому Податковий кодекс України буде єдиним нормативним документом, який регулюватиме відносини з приводу сплати податків. Він міститиме чіткі визначення всіх елементів податків та зборів, встановлюватиме права та обов'язки платників податків та податкових органів. Простота та зрозумілість норм (порівняно з діючим законодавством) дозволить уникнути подвійного тлумачення норм, протиріч та непорозумінь в застосуванні Податкового кодексу України на практиці [2].

Якщо повернутися до аналізу конституційної реформи, яка напряду пов'язана із механізмом застосування конституційної скарги, то важливо зазначити, що однією із основних нововведень Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII було надання фізичній та юридичній особі доступ до КСУ. До цього, таку можливість мали лише закритий перелік суб'єктів – органів державної влади. І у результаті такого закритого доступу, зокрема податкові аспекти дуже рідко доходили до перевірки з боку КСУ [3]. Таким чином, особи мають безпосередній доступ до скасування неякісних законів і як наслідок такий інститут може стати дієвим механізмом притягнення держави до відповідальності за відсутність зрозумілого та постійного податкового законодавства.

Ще однією зміною в конституційній реформі є зміна ст.129 Конституції України [4]. Раніше в цій статті було встановлено, що суддя підкоряється лише закону, зараз проголошено, що суддя керується верховенством права. Верховенство права є значно ширшим поняттям, ніж поняття закон. Тобто, вирішення спорів повинно базуватися не виключно на підставі неякісних законів, а й зважаючи на саме їх сутність, та суті податків та загальних принципів права.

В цілому, якщо аналізувати сучасний стан податкового законодавства та ефективність вирішення справ у КСУ, то як показує статистика до КСУ взагалі подається невелика кількість скарг (лише третину поданих скарг КСУ приймає на розгляд), але якщо ця скарга вже подана і розглядається то, цей інститут вирішення спорів є, на даний час, доволі ефективним засобом захисту порушених прав у сфері податків.

Так, наприклад, рішення у справі про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання від 27.02.2018 №1-р/2018. У ньому зазначено, що запровадження оподаткування пенсії, починаючи з певного її розміру, є порушенням конституційного принципу рівності за ознакою майнового стану та справедливого підходу до встановлення пенсії, адже її фактичний розмір, що визначається з урахуванням співвідношення між тривалістю страхового стажу та розміром заробітної плати (доходу) застрахованої особи, зменшується. Більше того, на відміну від позиції законодавця, який прирівняв пенсію до різних видів доходів громадян, Суд дійшов висновку, що пенсія – це не дохід, а один із видів соціальних виплат у розумінні ст.46 Конституції України. Відповідно, положення абз.1 пп.164.2.19 п.164.2 ст.164 Податкового кодексу України, яким запроваджено оподаткування пенсій певних категорій (груп) пенсіонерів, було визнано таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) [5].

Необхідно зазначити, що останнім рішенням КСУ було рішення 05.06.2019 року, завдяки якому вдалося захистити порушене право платника податків на повернення переплат із місцевих податків на території АТО (справа № 3-391/2018(6048/18)) [6].

Як висновок, слід зазначити, що податкове законодавство має проблеми, які були зазначені вище, а конституційна реформа дала можливість вирівняти на практиці ці недоліки податкового законодавства та його застосування, зокрема через:

1. Закріплення інституту конституційної скарги, за допомогою якої доступ до КСУ отримали безпосередньо самі приватні особи (ст.151-1 Конституції України);
2. Закріплення принципу верховенства права замість принципу законності (ст.129 Конституції України) [4].

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що інститут конституційної скарги ще не запрацював у повну силу, але якщо скарга вже прийнята на розгляд до КСУ, то цей механізм захисту прав осіб у захисті в податкових спорах є дієвим та результативним.

Література

1. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
2. Реформування податкової системи України – як спосіб вирішення податкових колізій. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_6905
3. Механізм конституційної скарги до КСУ в аспекті податкових питань. URL: <http://kmp.ua/uk/analytics/exclusive/the-mechanism-of-constitutional-complaint-to-the-constitutional-court-of-ukraine-related-to-the-tax-matters/>
4. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
5. Голова Конституційного Суду України Станіслав Шевчук: «У Конституційному Суді має відбуватися боротьба ідей, а не людей». URL: <https://oda.court.gov.ua/sud4813/pres-centr/interview/645163/>
6. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційною скаргою товариства з обмеженою відповідальністю «МЕТРО КЕШ ЕНД КЕРІ Україна» щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців двадцять четвертого, двадцять п'ятого, двадцять шостого розділу I Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо уточнення деяких положень та усунення суперечностей, що виникли при прийнятті Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо покращення інвестиційного клімату в Україні» від 23.03.2017 р. № 1989–VIII. URL: <https://taxlink.ua/ua/court/rishennja-konstitucijnogo-sudu-ukraini-vid-05062019-u-spravi-3-3912018604818/#hcq=Q7LjRBr>.

Класифікація спеціальних засобів як заходів примусу, що використовуються працівниками Національної поліції

Мельничук М.І., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кор. НАПрН України

Запорізький національний університет

Відповідно до Конституції України кожному громадянину гарантована реалізація прав і свобод людини на всій території України [1]. Тому одним із наголовніших завдань поліції є забезпечення публічної безпеки і порядку, що закріплено у статті 1 Закону України «Про Національну поліцію» [2].

Дуже часто при виконанні службових завдань працівникам поліції загрожує небезпека їх життю та здоров'ю. Щоб уникнути поранень та смертельних наслідків поліцейські мають використовувати спеціальні засоби для підтримання публічної безпеки та порядку.

Серед основних об'єктивних та суб'єктивних причин, що призводять до травматизму та загибелі особового складу, слід виділити невиконання керівниками структурних підрозділів та грубе порушення працівниками поліції вимог нормативних актів МВС

України, які стосуються забезпечення та дотримання особистої безпеки поліцейських під час виконання службових обов'язків.

Відповідно до п. 3 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [2].

Спеціальні засоби за призначенням поділяються на групи:

- 1) засоби індивідуального захисту (пасивної оборони);
- 2) засоби активної оборони (засоби примусової дії, активного захисту);
- 3) засоби забезпечення спеціальних операцій.

Хоча така класифікація є умовною, але вона більш узагальнює застосування спеціальних засобів. Наприклад, протиударні щити із засобів пасивної оборони можуть трансформуватися у засоби активної оборони. Це може статися, наприклад, коли протиударні щити використовують не тільки як засоби обмеження фізичної протидії правопорушникам, а і для того, щоб їх відтіснити (розділити, розосередити на частини) або для завдання удару різними частинами щита тощо.

Під час забезпечення публічної безпеки і порядку можуть також використовуватися службові собаки та службові коні. Перші дві групи спецзасобів безпосередньо призначені для захисту поліцейських. Третя – використовуються при проведенні спеціальних операцій, що пов'язані з затриманням озброєних злочинців, припиненням масових безпорядків та іншими проявами порушень публічної безпеки і порядку згідно з чинним законодавством.

Основним призначенням засобів індивідуального захисту є захист тіла людини або його частини від вражаючої дії різноманітних предметів, холодної зброї та куль вогнепальної зброї. До засобів індивідуального захисту належать наступні вироби:

- 1) шоломи, каски;
- 2) бронежилети;
- 3) щити (протиударні та броньовані);
- 4) спеціальна армована рукавиця;
- 5) щитки-наплічники, наколінники тощо.

Засоби активної оборони призначені для відбиття нападу правопорушників, припинення їх непокори, обмеження здатності вести активні дії осіб, які затримуються поліцейським. До засобів активної оборони належать: гумові кийки; пластиковий кийок «Тонфа»; засоби обмеження рухомості; електрошкові пристрої; засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії.

Засоби забезпечення спеціальних операцій призначені для досягнення максимального ефекту дій спецпідрозділів поліції під час проведення різного роду операцій по боротьбі зі злочинністю та забезпечення публічної безпеки та порядку в особливих умовах (групового порушення громадського порядку чи масових заворушень). До них належать: засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії; пристрої, гранати та боеприпаси світлозвукової дії; засоби примусової зупинки транспорту; пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень; водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби; спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби; засоби акустичного та мікрохвильового впливу; засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами [3, с. 28-30].

Як підсумок, хотілось би наголосити на тому, що, перш за все, застосування усіх спеціальних засобів має бути виправданим та законним. Адже в більшості випадків

поліцейський діє індивідуально і тому приймає рішення про застосування спеціальних засобів самостійно. Кожний спеціальний засіб необхідно застосовувати з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату. Після досягнення мети застосування заходів примусу поліцейські зобов'язані оцінити отримані порушником ушкодження та надати йому невідкладну медичну допомогу. Необхідно додати, що взагалі застосування заходів примусу має бути мінімальним, але у разі неможливості уникнути застосування спеціальних засобів воно не повинно перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на Національну поліцію обов'язків, і має зводити до мінімуму можливість заподіяння шкоди здоров'ю правопорушників та інших громадян, а шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, повинна бути менш значною, ніж відвернена шкода.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2019. 96 с.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
3. Хараберюш І. Ф. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ. Загальна частина : навч. посіб. Донецьк : Донец. ін-т внутр. справ при Донец. держ. ун-ті, 2002. 167 с.

Роль демократичного цивільного контролю у забезпеченні національної безпеки та оборони України

Мірошниченко С.С., студент магістратури

Науковий керівник :

Кушнір С.М., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Стаття 17 Конституції України проголошує, що захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу. Оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності, недоторканності її кордонів, забезпечення державної безпеки покладаються на Збройні Сили України та відповідні військові формування і правоохоронні органи держави [1].

Зважаючи на те, що стратегічні оборонні та безпекові рішення, наприклад, рішення про початок або припинення війни, запровадження режиму воєнного стану, мають великий вплив на життя всіх громадян держави, здатність суспільства контролювати діяльність військового блоку часто розглядається як невід'ємна складова демократичної країни.

У правовій державі демократичний цивільний контроль є своєрідним регулятором військово-цивільних відносин, коли основні принципи демократичного суспільства посідають провідне місце стосовно принципів військової справи.

Питання ролі та місця демократичного цивільного контролю за сектором національної безпеки та оборони є предметом багатьох експертних обговорень та дискусій, серйозних наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних авторів. Це, зокрема, праці О. Музичук, М. Сіцінської, Л. Полякова, І. Козія, В. Бойко, Г. Храпач, О. Полторакова, А. Крупника, В. Гірича та інших.

Законодавче визначення поняття «демократичний цивільний контроль» закріплене у п.5 ч.1 ст.1 Закону України «Про національну безпеку України» і означає комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх

ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України [2].

Сучасна система демократичного цивільного контролю в Україні складається з адміністративного контролю, який здійснюється Президентом, Радою національної безпеки і оборони, Кабінетом Міністрів, органами виконавчої влади і органами місцевого самоврядування; контролю, що здійснюється Верховною Радою (парламентський контроль); судового контролю та громадського контролю. Крім того, незначна роль у здійсненні демократичного цивільного контролю також відводиться засобам масової інформації [3].

Саме злагоджена діяльність та співпраця усіх суб'єктів здійснення демократичного цивільного контролю може гарантувати ефективний розвиток та функціонування сектору безпеки та оборони.

На сьогодні, з урахуванням поетапного переходу України на стандарти НАТО, можна стверджувати про різнопланову практику реалізації заходів демократичного цивільного контролю над сектором безпеки та оборони в Україні, а також про необхідність подальшого реформування через вдосконалення законодавства з питань нацбезпеки та оборони і підвищення ефективності планування, координації і контролю за діяльністю відповідних інституцій.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с.
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018р. № 2469-VIII. Дата оновлення: 21.06.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 02.11.2019).
3. Козій І.Ю., Поляков Л.І. Реформа демократичного цивільного контролю над Збройними Силами та іншими військовими формуваннями в Україні: наступні кроки. Київ : Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2018. 39 с.

Використання технологій штучного інтелекту в судовій системі

Михайліченко В.О., студентка

Науковий керівник:

Гаджисєва Ш.Н., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Інформаційна ера все частіше підіймає питання використання штучного інтелекту – і не тільки на рівні наукових лабораторій та промислових підприємств. Сьогодні ступінь проникнення в повсякденне життя така, що провідні фахівці висказують думки стосовно впорядкування темпів його розвитку. У цьому зв'язку дослідження питань, пов'язаних із штучним інтелектом набувають особливого значення, що зумовлює актуальність обраної теми та доцільність проведення досліджень для розвитку цього питання.

Дослідженням цього питання займалися такі науковці як І.В. Сергієнко, М.В. Карчевський, І.М. Городиський, О.А. Баранов, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, А.В. Матвійчук, Ю.М. Сидорчук та інші. А також такі зарубіжні розробники, як Ілон Маск, Стівен Хокінг, Марк Цукерберг, Джозеф Безос та інші.

На сьогоднішній день у світовій правотворчій та правозастосовній практиці не сформовано універсальний підхід щодо правових підстав, умов, форм, цілей та напрямів застосування технологій і систем штучного інтелекту для потреб правосуддя. В юридичній літературі одні з перших спроб застосування згаданих інформаційних технологій у сфері судочинства пов'язуються із прогнозуванням можливих рішень Верховного Суду США на основі комплексного аналізу матеріалів судових справ [1].

04 грудня 2018 року Європейська комісія з питань ефективності правосуддя Ради Європи (СЕРЕJ) ухвалила Статут етичних принципів застосування штучного інтелекту у судових системах. За своїм юридичним призначенням ці принципи мають гарантувати

дотримання фундаментальних прав, недискримінацію, якість та безпеку у використанні технологій штучного інтелекту для потреб правосуддя.

Також були опубліковані Правила етики для благонадійного штучного інтелекту. Вони не дуже подібні на довідник з контролю за роботами-вбивцями. Розроблені принципи стосуються звичайних суспільних питань і проблем, адже ШІ інтегрується в галузі освіти, охорони здоров'я тощо. Так, наприклад, якщо система діагностує рак, було б непогано переконатися, що вона не була упереджена стосовно, наприклад, статі чи країни походження пацієнта.

Тож Єврокомісія збрала групу з 52 експертів, які розробили 7 основоположних етичних принципів штучного інтелекту:

- Людське управління і нагляд. ШІ повинен працювати на спільноту людей, він не має порушувати права людей, обмежувати чи загрожувати людській автономії. В людей має бути можливість втручатися або контролювати кожне рішення, яке робить програмне забезпечення;

- Технічна надійність і безпека. ШІ повинен бути надійним і точним. Алгоритми мають бути достатньо захищеними, аби впоратися з помилками й проблемами, що виникатимуть протягом життєвого циклу системи;

- Конфіденційність та управління даними. Особисті дані, зібрані системами ШІ, повинні бути захищеними та приватними. Громадяни повинні мати повний контроль над своїми конфіденційними даними;

- Прозорість. Дані та алгоритми, які використовуються для створення системи ШІ, мають бути прозорими і відстежуваними. Оператори повинні спостерігати за рішеннями систем та розуміти принципи їхніх дій;

- Різноманітність, справедливість і відсутність дискримінації. Послуги, що надають системи ШІ, повинні бути доступними для всіх, незалежно від віку, статі, раси чи інших характеристик. Алгоритми не повинні бути упередженими у цьому плані;

- Екологічне та соціальне благополуччя. Системи штучного інтелекту повинні бути екологічно відповідальними й посилювати позитивні соціальні зміни;

- Підзвітність. Повинен бути механізм, що забезпечує відповідальність і підзвітність систем ШІ [2].

Серед переваг використання зазначених інформаційних технологій у національних судових системах, зокрема, України необхідно вказати на наступні:

- Спрощення або істотна мінімізація процесуальних дій судді (суду), які ґрунтуються на судовому розсуді, наприклад, вирішення питання про допустимість доказів у конкретній справі, оцінка ризиків не виконання обвинуваченням, затриманим чи підозрюваним заходів адміністративного, кримінального примусу, які можуть бути до нього застосовані, підготовка попередніх проектів процесуальних актів суду тощо;

- Скорочення строків судового розгляду справи, перед усім у судах першої інстанції;

- Зниження ймовірності виникнення корупційних факторів в діяльності суду, шляхом безпосередньої автоматизації та фіксації кожної з дій, вчинених з використанням технологій штучного інтелекту;

- Спрощення технічних процедур аналізу іноземного законодавства, судових, арбітражних рішень, які підлягають застосуванню у конкретній справі;

- Спрощення процедур розрахунку розмірів заподіяної шкоди чи спричинених збитків, а також попереднє обчислення розмірів можливого адміністративного чи кримінального покарання;

- Уточнення та систематизація мотивів, якими керувався суддя при винесенні рішення по справі.

Але також є прояв певних видів загроз у застосуванні систем підтримки прийняття судових рішень:

- Винесення явно неправосудних рішень у зв'язку з покладенням у їх основу автоматично згенерованих проектів рішень;

– Використання широкої групи перемінних для автоматичного генерування процесуальних документів та оцінки доказів, що може призвести до підготовки процесуальних дій або рішень з невизначеною мотивацією;

– Вчинення скопрометованих процесуальних дій з використанням систем підтримки прийняття судових рішень, що матиме наслідком порушення вимог процесуального законодавства та істотне зростання кількості судових рішень, що оскаржуються в апеляційному чи касаційному порядку;

– Застосування непрозорих алгоритмів вчинення процесуальних дій або створення автоматично згенерованих проектів судових рішень, що унеможлиблює їх подальше використання при здійсненні судочинства.

– Знищення або не цільове направлення електронних носіїв інформації по справі;

Як свідчить досвід зарубіжних держав, де використовуються аналогічні типи систем штучного інтелекту, перераховані переваги, ризики та загрози мають реальний прояв, у зв'язку з чим викликали неоднозначне ставлення збоку науковців і учасників судового процесу [3].

Отже, в парадигмі функціонування будь якої системи, побудованої за принципом «максимум ефекту – мінімум витрат» штучний інтелект, дійсно, сприяє підвищенню її ефективності. Важливо розуміти, що систему характеризує не помилка, а реакція на неї. Зараз штучний інтелект не може передбачити наслідки своїх помилок, оскільки він позбавлений здатності розпізнавати чинники, які знаходяться поза межами автоматизованих алгоритмів. Задача сьогодні – не залишити розробки штучного інтелекту, а оптимізувати потенційні ризики від нього. Провідні фахівці в цій галузі повинні сконцентруватись на тому, щоб результати функціонування штучного інтелекту були економічно та соціально значущими, а не руйнівними [4].

Проаналізувавши все вищезазначене, можна сказати, що очевидно одне: швидкий розвиток штучного інтелекту створює не тільки додаткові можливості й загрози для його сторонніх споживачів, а й підштовхує пересічну людину ставати більш обізнаною та відповідальною. Будь-який розвиток завжди передбачає переваги та ризики. Головне – баланс.

Література

1. Огляд передових практик США у сфері судового адміністрування та електронного правосуддя презентують судді ВС. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/478550/>
2. Єврокомісія створила правила етики для штучного інтелекту. URL: <https://codeguida.com/post/1764>
3. Морхат П.М. Искусственный интеллект: правовой взгляд: научная монография. Москва, 2017. 257 с.
4. Погореленко А.К. Штучний інтелект: сутність, аналіз застосування, перспективи розвитку. Херсон: ХДУ, 2018. С. 22-27.

Аналіз Українського законодавства щодо охорони здоров'я осіб з ВІЛ/СНІД

Напха І.С., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Політика охорони здоров'я в наш час виробляється на основі національних та міжнародних норм, які надають людині право на захист і охорону здоров'я. Саме ці права покладають на державу зобов'язання щодо забезпечення захисту прав людей з ВІЛ/СНІД та доступу громадян до доступного медичного обслуговування, безпечного навколишнього середовища.

Питання правового регулювання певних сфер охорони громадського здоров'я в Україні досліджували такі вчені, як З. Гладун, Н. Кризина, В. Лехан, В. Рудий, І. Солоненко та ін. Вони відзначали потребу в удосконаленні та посиленні чинної нормативно-правової бази, а також акцентували увагу на дотриманні і виконанні норм законодавства. Проте їх аналіз не враховував появу нових стратегій протидії ВІЛ/СНІДу. Ця стаття містить аналіз сучасного стану правового регулювання у сфері охорони громадського здоров'я та забезпечення захисту прав людей з ВІЛ/СНІДом.

Аналіз правового регулювання протидії порушенням прав людей з захворюванням ВІЛ/СНІД та протидії поширенню епідемії слід розпочати з того, що міжнародне та українське законодавство з питання права на охорону здоров'я містить концептуальні відмінності, які зумовлюють характер та націленість відповідної галузевої політики. Так, Загальна декларація прав людини, ухвалена Організацією Об'єднаних Націй у 1948 році, містить доволі широке коло прав людини на охорону здоров'я, і акцентує увагу на дотриманні прав і забезпеченні належного рівня життя: «Кожна людина має право на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд та необхідне соціальне обслуговування, який є необхідним для підтримання здоров'я і добробуту її самої та сім'ї, і право на забезпечення в разі безробіття, хвороби, інвалідності, вдовства, старості чи іншого випадку втрати засобів до існування через незважені від неї обставини» [1].

Разом з тим у Конституції України міститься низка статей, що прямо чи опосередковано регулюють питання захисту прав і охорони здоров'я. Так, у ст. 49 зазначається, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності. У ст. 32 Конституції України вказано, що ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини. Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації [2]. Сформульовані у такий спосіб права скоріше визначають аспекти організації охорони здоров'я і прав, а ніж гарантують людям належний рівень права на захист і медичного обслуговування. Отже, міжнародне та українське визначення права на захист і охорону здоров'я відрізняються. В останньому йдеться не стільки про гідні умови життя і механізми захисту свої порушених прав, як про організацію системи медичного обслуговування.

Для України у сфері охорони громадського здоров'я – протидії епідемії ВІЛ/СНІДу – базовим нормативним актом є Закон України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) і соціальний захист населення», від 12.12.1991 року. В цьому документі зазначено основні засади профілактики СНІДу в державі та визначено позицію держави щодо забезпечення прав ВІЛ-інфікованих громадян. Цей нормативно-правовий акт став першим правовим документом про участь держави у вирішенні проблем ВІЛ/СНІДу та першим кроком до визнання України суб'єктом міжнародної спільноти на шляху до боротьби з глобальною епідемією. Закон, за оцінками фахівців, відповідає міжнародним нормам, враховує міжнародні керівні принципи в сфері протидії епідемії ВІЛ/СНІДу [3].

Аналіз норм зазначеного Закону та практики його застосування засвідчують про невідповідність існуючих соціальних гарантій реальній ситуації, необхідність їх перегляду як для ВІЛ-позитивних, так і для персоналу, який надає їм послуги. Національні заходи у

зв'язку з епідемією повинні включати консультації та партнерство з представниками громадськості на всіх етапах впровадження політики, програм та оцінки ВІЛ. До представників громад повинні входити люди, що живуть з ВІЛ, громадські організації, адміністративні сервісні організації, правозахисні НУО, а також представники уразливих груп, оскільки ці особи й організації мають відповідні знання і досвід у галузі ВІЛ і прав людини. Державам слід створити постійно діючі механізми для полегшення постійного діалогу з громадськими партнерами [4].

На сьогодні законодавство містить застарілі норми, що не відповідають сучасним уявленням про перебіг захворювання. Так, ст. 11 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) і соціальний захист населення» зобов'язує дипломатичні представництва та консульські установи України, видавати візу на в'їзд в Україну іноземцям та особам без громадянства, які прибувають в Україну на строк понад три місяці, за умови пред'явлення ними документа про відсутність у них ВІЛ-інфекції, якщо інше не встановлено міжнародними договорами України [5]. Однак надання такої довідки не свідчить про ВІЛ-негативний статус особи, тому що, вірус на початкових етапах хвороби неможливо виявити.

Нажаль в Указах Президента України від 30 листопада 2005 р. № 1674/2005 «Про вдосконалення державного управління у сфері протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу та туберкульозу в Україні» та від 12.12.2007 р. № 1208/2007 «Про додаткові невідкладні заходи щодо протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу в Україні», постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження Концепції стратегії дій Уряду, спрямованих на запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу, та Ради національної безпеки і оборони «Про заходи щодо підвищення ефективності боротьби з небезпечними інфекційними хворобами» від 18.01.2006 р. не було встановлено чітку доктрину боротьби з поширенням епідемії ВІЛ/СНІДу в нашій країні.

Саме тому, через нечіткість шляхів подолання епідемії ВІЛ/СНІДу, які вказуються у Законі і Указах потрібно включення правового, соціального та політичного впливу середовища, яке необхідне для усунення стигми, дискримінації та насильства, щоб забезпечити правовий захист людей з ВІЛ. Тому державі слід прийняти або підсилити антидискримінаційні й інші закони, що захищають людей, що живуть з ВІЛ, або членів уразливих груп населення від дискримінації як у державному та приватному секторах, забезпечити конфіденційність та недоторканність приватності і забезпечити доступ до правосуддя для пов'язаних з ВІЛ порушенням прав [6].

На думку представника Управління Верховного комісара ООН з прав людини, «державам слід створити і підтримувати служби правової підтримки, які інформуватимуть людей, постраждалих від ВІЛ, про свої права, надавати безоплатні юридичні послуги з метою забезпечення дотримання цих прав, накопичувати досвід роботи щодо ВІЛ-інфекції з правових питань і використовувати засоби захисту на додаток до судочинства, такі як служби міністерства юстиції, омбудсмени, розгляд скарг на медичні підрозділи і комісії з прав людини» [7]. Положення стосовно юридичних послуг може полегшити доступ до правосуддя і відшкодування шкоди у випадках, пов'язаних з ВІЛ дискримінацією або інших правових питань, у тому числі, але не обмежуючись, «майновим плануванням; порушенням недоторканності приватного життя і конфіденційності; незаконними діями з боку поліції; дискримінацією в аспекті зайнятості, освіти, житла або соціальних послуг.

Отже, в Україні діє достатня законодавча база, що регулює питання протидії ВІЛ/СНІДу. Однак чинне законодавство не віддзеркалює сучасних поглядів на захист прав і охорону громадського здоров'я. Це частково пов'язано із загальним тлумаченням законодавства з охорони здоров'я з метою забезпечення особи суто медичними послугами, а не як широку діяльність держави із забезпечення захисту прав людей на гідний рівень життя, що передбачено міжнародними нормами. Натомість політика України в галузі захисту прав громадян і охорони здоров'я базується на тому, що держава визначає право кожного громадянина держави на охорону здоров'я і забезпечує його право на захист. У нашій країні

діє підхід, заснований на правових статусах, що надають додаткові гарантії соціального захисту певним колам населення, в тому числі людям, яких торкнулась епідемія ВІЛ/СНІДу.

Література

1. Загальна декларація прав людини ухвалена Організацією Об'єднаних Націй у 1948 році.
2. Конституція: Закон України від 28.06. 1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Рудий В. Законодавство України у сфері боротьби з ВІЛ/СНІДом: Сучасний стан і шляхи вдосконалення. К.: Сфера, 2004. 187 с.
4. УВКПЛ та ЮНЕЙДС. Міжнародні керівні принципи з ВІЛ/СНІДу та прав людини (2006). URL: http://data.unaids.org/Publications/IRC-pub07/jc1252-internguidelines_en.pdf
5. Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (1992).
6. Нолан. Соціальний захист у контексті ВІЛ/СНІД (ОЕСР, 2009 р.). URL: www.oecd.org/development/povertyreduction/43280854.pdf
7. УВКПЛ та ЮНЕЙДС. Міжнародні керівні принципи з ВІЛ/СНІД і прав людини(2006). URL: http://data.unaids.org/Publications/IRC-pub07/jc1252-internguidelines_en.pdf

Особливості реалізації та правового захисту права людини на працю

Наумова К.С., студентка магістратури

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Право на працю є одним із прав, закріплених в Конституції України. Йому присвячена ст. 43 означеного акту. Ст. 23 Загальної декларації прав людини 1948 р. закріплено право на працю, на вільний вибір місця роботи, на справедливі та сприятливі умови праці та на захист від безробіття. Згідно із ст. 6 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., право на працю включає право кожної людини на отримання можливості заробляти собі на прожиття працею, котру вона вільно обирає, або на яку вона вільно погоджується.

Загалом, відповідаючи змісту положень означених міжнародних актів, компоративний аналіз відповідної норми національного права свідчить про те, що вона містить гарантії здійснення цього права, яке полягає у можливості вільно обирати собі працю, здійснювати вільно свою професійну зайнятість. Іншими словами, в зміст означеного права на працю закладено наразі свободу праці чи вільний вибір праці. Натомість, згідно ст. 38 Конституції Української РСР 1978 р., громадяни України мали право на працю в змісті права на одержання гарантованої роботи з оплатою праці відповідно до її кількості та якості і не нижче встановленого державою мінімального розміру, – включаючи право на вибір професії, роду занять і роботи відповідно до покликання, здібностей, професійної підготовки, освіти та з урахуванням суспільних потреб. Це право забезпечувалося системою господарства, неухильним зростанням продуктивних сил, безплатним професійним навчанням, підвищенням трудової кваліфікації і навчанням нових спеціальностей, розвитком систем професійної орієнтації і працевлаштування.

З означеного слідує, що держава гарантувала надання людини праці, в той час як зараз – лише свободу у можливості працевлаштовуватися.

Тим не менше, залишився підхід, згідно якого держава сприяє особі у працевлаштуванні, формує критерії та вимоги до професійної підготовки кадрів, функціонування закладів освіти, формує нормативи у галузі праці (вимоги безпеки праці,

охорони праці і т.п.), нормативи щодо оплати праці, відпочинку та ін.; містить заборону дискримінації, безпідставної відмови у прийнятті на роботу, заборону незаконного звільнення і т.п.

В окремих галузях виробництва, зокрема, вугледобування, металургії, хімічної промисловості та ін. продовжується формування вимог до безпеки виробництва, чим, здебільшого, незадоволені роботодавці, оскільки це потребує додаткових, і, як правило, значних коштів. Однак, такий підхід є вимушеним і необхідним, оскільки йдеться про життя та здоров'я людей, які ст. 3 Конституції визначено найвищою соціальною цінністю.

Гарантіями дотримання прав працівників на працю, на безпечні умови праці, на відповідну оплату праці та ін. є тягар притягнення власника, керівника чи іншої відповідальної особи до цивільної (матеріальної), адміністративної, чи навіть кримінальної відповідальності. Відповідно, працівникам надано можливість вимагати завданої шкоди (в тому числі якщо йдеться про шкоду здоров'ю чи завдання смерті), компенсацій у зв'язку з затримкою виплати заробітної плати, вимушеного прогулу (у випадку незаконного звільнення), та ін.

Іншими словами, наразі в Україні створено потужну нормативно-правову базу охорони та захисту права особи на працю. Притому, захист трудових прав можливий в тому числі в адміністративному та судовому порядку. Контроль за дотриманням законодавства з питань праці наразі покладено на Державну службу України з питань праці.

До питань її компетенції віднесено: контроль за дотриманням трудового законодавства роботодавцями незалежно від форм власності; контроль виплати заробітної плати, подолання незадекларованої праці.

Як зазначає дана Служба, заходи контролю з питань охорони праці мають важливе значення. Проте, внаслідок запровадженого Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.2014 № 408 «Питання запровадження обмежень на проведення перевірок державними інспекціями та іншими контролюючими органами» та пунктом 8 Прикінцевих положень Закону України «Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України» від 28.12.2014 № 76-VIII обмеженнями, проведення перевірок додержання законодавства про працю та охорону праці державними органами нагляду на даний час неможливо.

Такий підхід, зважаючи на чисельні порушення в сфері охорони праці є наразі недопустимим. Держава має впливати на цю ситуацію, в тому числі шляхом роз'яснень, пропаганди, допомоги, перевірок, а у невідкладних випадках – покарань та, у разі потреби – винесення рішень про зупинення порушень, аж до зупинення функціонування виробництва до усунення недоліків та загроз.

Як зазначив Уповноважений Верховної Ради з прав людини, у 2018 році до нього надійшло 756 повідомлень про порушення трудових прав, третина з яких – порушення права на своєчасну виплату заробітної плати. Для погашення заборгованості із заробітної плати та сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування працівникам шахт, що входять до складу ДП «Первомайськвугілля», ДП «Селидіввугілля», ДП «Мирноградвугілля», ПАТ «Лисичанськвугілля», ДП «Торецьквугілля», ДП «Волиньвугілля» були спрямовані бюджетні кошти на суму 300 млн грн. та додатково ще 500 млн грн на часткове покриття витрат із собівартості готової товарної вугільної продукції, що дало можливість спрямувати відповідні кошти на погашення заборгованості із виплати заробітної плати шахтарям.

Відкритим залишається питання незабезпечення права на заробітну плату працівників збанкрутілих ліквідованих підприємств. Зарплатні борги підприємств-банкрутів та економічно неактивних підприємств становлять 1,2 млрд грн або 43% загального обсягу заборгованості із заробітної плати. Проблема зумовлюється недостатністю ліквідаційних мас для покриття заробітних плат працівникам.

Окреме питання – незадекларована праця, що не сприяє забезпеченню на оплату праці, допомозі з тимчасової непрацездатності, оплачуваності відпусток, охорони праці, а в майбутньому – належного пенсійного забезпечення.

Проблемним є неналежне розслідування роботодавцями нещасних випадків на виробництві аж до їх приховування.

Як зазначив Уповноважений, аналіз поточної ситуації у сфері трудових правовідносин вказує на необхідність проведення системного моніторингу дотримання прав людини у сфері праці та вжиття уповноваженими органами влади дієвих заходів реагування з метою забезпечення права кожної людини на гідну працю.

Література

1. Про зайнятість населення : Закон України від 05.07.2012. *Відомості Верховної Ради*. 2013. № 24. Ст. 243.
2. Щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні 2018 рік. URL: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/presentations/&page=4>

Поняття житлового права як системи житлових норм

Охременко В.О., студентка

Науковий керівник:

Паламарчук І.В., к.ю.н., доцент

Київський університет імені Бориса Грінченка

Відомо, що основою для створення, розробки та подальшого врегулювання будь-яких відносин є закріплені у встановленому порядку норми Конституції України.

Так, статтею 47 Конституції України визначено, що кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду [1]. Таким чином, держава уповноважена врегульовувати будь-які правовідносини, які пов'язані із набуттям, використанням та втратою житла, право на житло, тобто житлових правовідносин.

Врегулювання житлових правовідносин здійснюється завжди із урахуванням, та завдяки, результатів наукових досліджень, нововведень, доповнень теорії житлового права.

Слід зазначити, що термін «житлове право» охоплює декілька взаємопов'язаних, але не тотожних понять. Необхідно розрізняти житлове право як сукупність певних правових норм, як галузь законодавства, як частину науки цивільного права та як навчальну дисципліну [2].

Тому, в українській юридичній науці питання стосовно місця житлового права в системі права та його предмету все ще залишаються дискусійними [3].

На теперішній час, у зв'язку із існуючою проблемою «невизначеності місця житлового права» в правовій системі України:

відсутнє чітке уявлення місця житлового права серед інших галузей права в наукових дослідженнях [3; 4];

в практичній діяльності (правозастосовній), з урахуванням невідповідності чинного Житлового кодексу Української РСР [5] вимогам сучасності, для врегулювання правовідносин навколо житла застосовуються норми цивільного права, права соціального забезпечення, адміністративного права.

Фактично відсутність нового Житлового кодексу України унеможливорює належним чином врегулювати житлові правовідносини, що з подальшим зволіканням вирішення цього питання породжує збільшення кількості оспорюваних питань на різних рівнях захисту та відновлення порушених житлових прав, при використанні фізичними особами процедурного (адміністративного) та судового способів.

Таким чином, норма статті 47 Конституції України, щодо того, що держава створює

умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду, не відповідає дійсності. Адже, державою не створено умови для належного функціонування житлових правовідносин, тим паче проблема не в функціонуванні самого механізму, а самого основного – наявності чітко визначених правил, у вигляді закону або кодифікованого закону.

Слушним є визначення, щодо того, що в Україні немає більш заплутаного і суперечливішого законодавства, ніж житлове, яке включає акти, що прийняті протягом останніх тридцяти років, положення яких часто містять неузгоджені, а то і взаємовиключні норми. Розібратися в них дуже складно, у такій ситуації вагоме значення має правильність застосування чинних нормативних актів з урахуванням того, що норми одних актів житлового законодавства користуються пріоритетом по відношенню до норм інших актів [4].

Натомість, фахівці в галузі цивільно-правових відносин припускають, що у майбутньому житлове законодавство і право може припинити окреме існування та стати частиною цивільного права (інститут правочинів з житлом), права соціального забезпечення (інститут житла соціального забезпечення), адміністративного права (інститути управління і збереження житлового фонду). Вважаємо, що така позиція правознавців може мати негативні наслідки, оскільки поза увагою законодавства та науки залишаються проблеми експлуатації житлового фонду, його формування і структури, надання житла та правил його використання, які відбиваються на обмеженнях власності та інше [3].

З приводу вище зазначеного в юридичній науці висловленні численні найрізноманітніші точки зору щодо поняття житлового права. Тим паче відсутність належної уваги з боку держави до такої галузі права як житлове право: не оновлення, як уже зазначалося, на протязі понад тридцяти років значної частини законодавства яке регулює житлові правовідносини породило відсутність наукового інтересу у дослідженні вказаних правовідносин, яке в свою чергу могло б сприяти удосконаленню вже існуючого законодавства (якби хоча б норми житлового законодавства були оновлені та прийняті в період незалежності України). Однак, наявна основна проблема – Житловий кодекс УРСР 1983 року.

Тому, визначення поняття житлового права, по своїй суті, в результатах наукових досліджень різних вчених іноді суперечить по змісту одне одному. Таким чином, доцільно висвітлити наступні визначення поняття житлового права:

- як сукупність житлово-правових норм, що є частиною цивільного права, як права, що регулює відносини, які виникають у процесі задоволення громадянами своїх житлових потреб [2];
- є нормами цивільного права, які є його самостійним інститутом [6, с. 19];
- спеціальні норми цивільного права, що регламентують володіння і користування чужим житлом [7, с. 45];
- комплексна галузь права, в якій об'єднані норми і правові інститути цивільного, адміністративного й інших галузей права [4; 8, с. 14];
- є комплексною, самостійною правовою дефініцією у системі права України [3].

З урахуванням вище викладеного слід зазначити, що на нашу думку житлове право – це комплексна галузь права, яка об'єднала норми різних галузей права, що регламентує підстави та порядок набуття, використання та припинення права на житло.

Додатково доречно зазначити, що на противагу законодавчим нормам житлового права є реалії його реалізації, співвідношення та існування в цілому. Кожного року в Україні вноситься значна кількість змін до законодавства в різних галузях у зв'язку із імплементацією або розробленням вітчизняних ідей. Житловий кодекс є «виключенням» у цьому динамічному процесі оновлення законодавства, та за роки незалежності не мав нової редакції та нововведень.

Тому, жодні нормативно-правові акти не можуть бути ефективними та достатньо зрозумілими, більше з тим ефективно впровадженими до реалізації та бути корисними, коли вони не йдуть в ногу з часом і не мають показового досвіду втілення без прогалин. Таким

чином, запропоноване визначення поняття житлового права на противагу іншим визначенням є відповідним аргументом, що житлові правовідносини є динамічними та постійно перебувають у зміні напрямку їх врегулювання та потребують негайного законодавчого оновлення.

Література

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР.
2. Мічурін Є.О., Сліпченко С.О., Соболев О.В. Житлове право України: науково-практичний посібник. Харків: Еспада, 2001. 125 с.
3. Аврамова О.Є. Поняття та предмет житлового права. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2013. № 3. С. 246–253. URL: [file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Vlduvs_2013_3_31%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/i.palamarchuk/AppData/Local/Packages/Microsoft.MicrosoftEdge_8wekyb3d8bbwe/TempState/Downloads/Vlduvs_2013_3_31%20(1).pdf) (дата звернення: 06.11.2019).
4. Колосов Р.В. Концептуальні засади житлового права в правовій системі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2014. Серія ПРАВО. Випуск 27. Том 1. С. 145–148.
5. Житловий кодекс Української РСР: Закон Української РСР від 30.06.1983 № 5464-X.
6. Чигир В.Ф. Жилищное право : учебное пособие для юридических вузов. 2-е изд. ; испр. и доп. Минск : Высшая школа, 1986. 205 с.
7. Аскназий С.И., Брауде И.Л., Пергамент А.И. Жилищное право. М. : Госюриздат, 1956. 231 с.
8. Грудцына Л.Ю. Жилищное право России: учебник / под ред. Н.М. Коршунова. М.: Изд-во Зксмо, 2005. 656 с.

Базові вектори внутрішньорганізаційних форм та заходів запобігання та виявлення корупції у діяльності Національної поліції

Павленко Є.А., студент магістратури

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Проблема протидії корупції в нашому суспільстві сьогодні є однією з найактуальніших для України. Адже корупція обмежує конституційні права та свободи людини і громадянина, заважає нормальному функціонуванню державного апарату, гальмує просування в державі соціально-економічних реформ, сприяє розвитку організованої злочинності, підриває довіру до влади, негативно відбивається на міжнародному авторитеті країни тощо. На жаль, в Україні корумповані відносини все більше витісняють правові, етичні відносини між людьми і поступово трансформуються у звичайну норму поведінки, що, безумовно, загрожує її майбутньому. Протягом останнього часу надзвичайно складна соціально-економічна й політична ситуація, анексія частини території країни та сепаратистські прояви в окремих її регіонах, зумовлені як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками, звели нанівець і без того не зовсім ефективну державну антикорупційну політику, що не дає підстав для оптимістичного прогнозу щодо зменшення рівня поширення корупції в Україні. Тут слід зазначити, що жодна з країн світу не має повного імунітету від корупції – вони відрізняються лише її обсягами, характером її проявів та масштабом впливу на соціально-економічну та політичну ситуації. У тих країнах, де корупція поширена значною мірою, вона із соціальної аномалії перетворюється на правило і виступає звичним засобом вирішення проблем, стає нормою функціонування влади і способом життя значної частини членів суспільства. В країнах, де вона зустрічається порівняно рідко, корупція у громадській

свідомості асоціюється з великим злом для держави та її громадян і не справляє суттєвого впливу на суспільне життя [1].

Приведення національного законодавства у відповідність до визнаних європейських стандартів сприяє його гармонізації з нормами міжнародного права, уніфікації та реалізації на внутрішньодержавному рівні. Водночас, за оцінками провідних вітчизняних і зарубіжних експертів, навіть за наявності помітних позитивних зрушень Україна все ще залишається державою з досить високими корупційними ризиками [2, с. 6–7]. Індекси сприйняття корупції, розраховані фахівцями Transparency International, показують, що впродовж останнього десятиріччя рівень корупції в Україні залишається високим. Найбільш корумпованими українці називають саме ті інституції, які покликані боротися з корупцією – суди (66%), правоохоронні органи (64%), державну службу (56%). У сучасних умовах перед українською державою поставлено важливе завдання мінімізації рівня корупційної злочинності, що є умовою вступу України до ЄС. Одним із ключових питань у сфері протидії корупції є дослідження особливостей функціонування суб'єктів протидії корупції (в тому числі заходи спрямовані на усунення корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції), на що справедливо звертають увагу у своїх працях такі вітчизняні вчені, як С.М. Алфьоров, О.М. Бандурка, М.Ю. Бездольний, О.В. Джафарова, І.А. Дьомін, Д.Г. Заброда, В.А. Завгородній, Д.І. Йосифович, М.І. Мельник, Є.В. Невмержицький, О.М. Охотнікова, О.Я. Прохоренко, С.С. Рогульський, С.С. Серьогін, М.М. Тищенко, О.В. Ткаченко, Р.М. Тучак, С.О. Шатрава, І. І. Яцків та ін.

Як цілком справедливо зазначає С. Шатрава, варто виокремити основні корупційні ризики під час проходження служби в органах Національної поліції та запропонувати заходи на їх реагування: 1) привілейоване чи завідомо упереджене ставлення до окремих працівників поліції; 2) застосування репресивних заходів впливу (переведення, атестація, зміна умов праці тощо) до викривачів фактів корупції; 3) приховування корупційної поведінки підлеглих; 4) провокування підлеглих з боку керівника на корупційні дії; 5) зговір працівників щодо здійснення корупційних дій; 6) приймання керівником або пропонування підлеглими подарунків або послуг; 7) лобіювання та просування по службі окремих співробітників [3, с. 52–53]. Таким чином, дослідження форм запобігання та виявлення корупції у діяльності Національної поліції України є актуальною та доцільною для подальшого розвитку нашої держави як демократичної, правової, соціальної, в якій правоохоронні органи виконують сумлінно ті завдання, які встановлені для них у чинному законодавстві для забезпечення прав і свобод людини і громадянина, при цьому вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС мінімізується.

Варто констатувати, що від тотальної корупції в органах правопорядку, зловживання повноваженнями страждають не лише громадяни, але й самі правоохоронці (насамперед низової та середньої ланок), вони позбавлені належного рівня забезпечення умов праці та соціального захисту. При цьому працівники органу правопорядку не відчують підтримки влади – як державної, так і місцевої, – а також підтримки з боку місцевих громад, що може свідчити про високий ступінь їхньої соціальної ізоляції. У поєднанні ці показники свідчать про головну проблему як забезпечення публічної безпеки та порядку, так і стану та умов діяльності органів правопорядку, оскільки відбувається взаємне відчуження органу правопорядку і суспільства [4, с. 4].

Слід акцентувати увагу на тому, що в Європейському кодексі поліцейської етики наголошується на тому, що персонал поліції повинен протистояти всім формам корупції всередині поліції. Вони повинні повідомляти своє керівництво та інші відповідні органи про корупцію в поліції. Отже, ефективні заходи із запобігання та протидії корупції в поліції повинні бути встановлені в організації поліції на всіх рівнях [5], а корупція розглядається як постійна загроза чесності поліції та її нормальному функціонуванню в межах верховенства права.

На сучасному етапі в Україні відповідно до «Положення про Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України», затвердженого

наказом МВС України від 22 грудня 2015 року, функціонує Управління запобігання корупції та проведення люстрації Міністерства внутрішніх справ України, до основних функцій якого належать завдання: 1) розроблення антикорупційної програми для апарату МВС та здійснення контролю за станом її виконання апаратом МВС та ЦОВВ; 2) виявлення ризиків вчинення корупційних правопорушень в діяльності посадових і службових осіб апарату МВС та внесення керівництву пропозицій щодо їх усунення; 3) контроль за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки серед співробітників апарату МВС; здійснення моніторингу способу життя службових осіб апарату МВС, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище та які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, перелік яких затверджується Національним агентством; здійснення заходів з виявлення конфлікту інтересів в апараті МВС, сприяння його врегулюванню; проведення спеціальних перевірок стосовно осіб, які претендують на зайняття посад пов'язаних з високим рівнем корупційних ризиків в апараті МВС, перелік яких затверджується Національним агентством та порядок проведення яких визначено Законом України «Про запобігання корупції» та за дорученням Міністра внутрішніх справ у проведенні таких заходів в ЦОВВ тощо.

Проведені дослідження дозволяють узагальнити підходи вчених-юристів щодо першочергових базових векторів мінімізації корупційних ризиків під час проходження служби в органах Національної поліції [6], серед яких доцільно виділити наступні: ретельний відбір кадрів з урахуванням фактів біографії; забезпечення реального дотримання конкурсної процедур на засадах змагальності; обов'язкове попередження претендентів на посаду щодо відповідальності за подання недостовірних відомостей про себе; перевірка достовірності наданих претендентом на посаду відомостей щодо себе; запровадження системи стимулювання працівників.

Література

1. Корупція в Україні: причини поширення та механізми протидії /С.В. Дрьомов, Ю. Г. Кальниш, Д. Б. Клименко та ін.; за ред. Ю. Г. Кальниша. Київ: Пріоритети, 2010. 88 с. URL: <http://sd.net.ua/2012/03/08/korupciyavukrayinivstup.html> (дата звернення: 13.02.2017).
2. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.(Київ, 9 груд. 2016 р.) / [редкол.: В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. 476 с.
3. Вінборн С., Сисоєв В., Ткаченко В. Посібник з оцінки корупційних ризиків та розробки планів протидії корупції. Київ : USAID/FINREP-II, 2015. 72 с.
4. Концептуальні підходи до реформування МВС у контексті загальнонаціонального плану реформ : інформаційно-аналітичні матеріали до Круглого столу (м. Київ, 16 квітня 2015 р.). К. : Центр Розумкова, 2015. С. 4.
5. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / за заг. ред. О.А. Банчука. К. : Москаленко О.М., 2013. С. 22.
6. Шатрава С. О. Теорія і практика запобігання корупції в органах Національної поліції України: адміністративно-правове дослідження : монографія. Харків : Діса плюс, 2016. 439 с.

Криміналістична характеристика незаконної лікувальної діяльності

Павлюк Ю.О., студентка

Науковий керівник:

Ларкін М.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Останнім часом в засобах масової інформації (далі – ЗМІ) все частіше закликають звернути увагу на той факт, що медичні послуги надаються не тільки особами, які не мають спеціального дозволу на здійснення даного виду діяльності, а й взагалі не мають медичної

освіти. Особливого поширення набули різні форми і види цілителства та народної медицини. Офіційна статистика стосовно цього явище фактично відсутня. Але певне уявлення про масштаби цього виду діяльності надають матеріали ЗМІ та звернення громадян. Виходячи з публікацій в засобах масової інформації, можна прийти до висновку про те, що шкода від діяльності «цілителів» значно вища, ніж від незаконного заняття приватною медичною практикою. Причому це стосується як кількості потерпілих, так і обсягу шкоди, що завдається здоров'ю потерпілих в результаті дій «цілителів».

Одним із найбільш важливих елементів криміналістичної характеристики незаконної лікувальної діяльності є спосіб вчинення даного злочину. Спосіб вчинення злочину включає: готування до вчинення злочину, безпосереднє його вчинення та приховування злочину.

Що стосується готування до вчинення незаконної лікувальної діяльності, особа злочинця купує чи готує до використання засоби та знаряддя вчинення злочину (вироби медичного призначення, медичний інструментарій, лікарські засоби та ін.), підшукує місце для заняття незаконною лікувальною діяльністю (орендує чи купує приміщення відкриваючи приватні медичні кабінети), підроблює документи, що надають право займатися лікувальною діяльністю або народною медициною (цілителством). Безпосереднє вчинення даного злочину передбачає обстеження хворого з постановлення йому діагнозу, проведення медичних маніпуляцій та призначення лікарських засобів, виконання оперативного втручання та медичний догляд за хворим після його проведення та інші дії лікувального характеру. Приховування незаконної лікувальної діяльності полягає у замовчуванні перед потерпілим негативних наслідків лікування або настання їх у пацієнта в майбутньому, фальсифікація історії хвороби пацієнта, знищення доказів.

До обстановки вчинення незаконної лікувальної діяльності слід віднести місце та час вчинення злочину. Даний злочин може бути вчинено як у медичному закладі так і в місці не призначеному для здійснення лікувальної діяльності (квартири, будинки, офісні приміщення та ін.). Проаналізувавши слідчо-судову практику, слід зазначити, що незаконна лікувальна діяльність вчиняється у більшості випадків з 11–17 год., тобто в робочі години.

За законодавством у сфері охорони здоров'я, лікувальною діяльністю можуть займатись особи, які мають належну спеціальну освіту і відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Отже, особами, які мають відповідну медичну освіту, в контексті ст. 138 КК України, є ті, які отримали у встановленому порядку один із належних документів:

а) диплом про медичну освіту, виданий державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації або такими, що до них прирівняні;

б) свідоцтво (довідку) про підвищення кваліфікації за останні 5 років, видане державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації, науковими закладами, закладами підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів або такими, що до них прирівняні;

в) свідоцтво про присвоєння (підвищення) відповідної кваліфікаційної категорії;

г) сертифікат про присвоєння звання лікаря-спеціаліста;

г) атестаційно-експертний висновок Української асоціації народної медицини. Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах зарубіжжя, допускаються до професійної діяльності, зокрема на підприємницьких засадах, після перевірки їхньої кваліфікації [1, с. 56-57].

Не менш важливим елементом криміналістичної характеристики незаконної лікувальної діяльності є особа потерпілого.

Потерпілим унаслідок посягання ятрогенного характеру, на думку М. В. Даньшина, є:

а) пацієнт лікувально-профілактичного закладу, в якому йому надано медичну допомогу;

б) особа, яка звернулася до фармацевтичного закладу по консультацію або покупку медичних препаратів чи речовин медичного призначення;

в) особа, яка звернулася до лікаря або медсестри, фельдшера, фармацевта тощо по допомогу медичного характеру [2, с. 214].

Отже, запропонована криміналістична характеристика незаконної лікувальної діяльності не є сталою та підлягає уточненню під час інших досліджень.

Література

1. Стецик Б. В. Методика розслідування незаконної лікувальної діяльності : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2016. 245 с.
2. Денисова А. С. Уголовно-правовое значение орудий и средств совершения преступления. Оренбург : «ИПК Газпромпечатъ», 2005. 140 с.

Впровадження європейського досвіду в криміналістичну експертизу в Україні. Новели техніко-криміналістичного забезпечення

Пацера Ю.О., студент

Науковий керівник:

Карнаухов О.В., к.ю.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

Надзвичайно актуальним постає питання техніко-криміналістичного оснащення правоохоронних органів, оскільки стрімкий науково-технічний прогрес сприяє появі придатного середовища для вдосконалення засобів та знарядь для вчинення злочинів. Потрібно впроваджувати в Україні новітні техніко-криміналістичні засоби, прийоми, методи, призначені для збирання, дослідження і використання доказів, щоб забезпечити ефективну боротьбу зі злочинністю.

На теперішній час більшість європейських країн, провівши поступову реформацію національних правоохоронних органів, здійснили якісні організаційно-структурні перетворення, набули нових криміналістичних знань, а також суттєво збагатили власний техніко-криміналістичний арсенал (засобів, прийомів і методів) протидії злочинності. Тому, аналіз зарубіжного досвіду є досить корисним та навіть необхідним для пошуку шляхів удосконалення техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів.

Міжнародне співробітництво у сфері криміналістично-експертної діяльності може виражатись в найрізноманітніших формах, проаналізувавши наукові теоретичні та емпіричні джерела, можна виокремити основні з них:

- 1) впровадження та використання міжнародних стандартів.

Це поняття наявне майже в усіх сферах суспільного життя, не є виключенням й експертна діяльність, воно охоплює вимоги до певної категорії діяльності з урахуванням кращого практичного досвіду зарубіжних держав, міжнародного законодавства та вимог світового співтовариства. Прикладом такої стандартизації є функціонування Реєстру методик проведення судових експертиз (керуючий – Міністерство юстиції України).

Найпопулярніший у світі міжнародний стандарт, який регламентує компетенції випробувальних та калібрувальних лабораторій, з урахуванням останніх змін в умовах і практиці роботи лабораторій – ISO/IEC 17025:2017. В Україні на даний час впроваджений цей стандарт, але ще в не оновленому вигляді – ISO/IEC 17025:2006, проте вже 30 листопада 2020 року планується його скасування та введення нового стандарту.

- 2) обмін інформацією, що має спільний інтерес у сфері судово-експертної діяльності.

Тобто способами реалізації даної дії є обмін інформацією з тематики науково-дослідних розробок, проведення наукових конференцій, семінарів, виставок сучасного криміналістичного обладнання, обмін методичними, науковими, довідковими матеріалами та документацією (в тому числі інформаційно-довідковими даними в електронних версіях).

- 3) залучення іноземних фахівців та обмін досвідом роботи.

У необхідних випадках за згодою органу або особи, що призначили судову експертизу, передбачити можливість включати до складу експертних комісій провідних фахівців інших держав.

Обмін досвідом може відбуватися шляхом: проведення занять з особовим складом за відповідною тематикою; організації практики судових експертів в експертних установах іноземних держав; проведення міжнародних конференцій, круглих столів і семінарів та інші [2, с. 32-34].

Окрім вже вказаних форм міжнародного співробітництва, є потреба в оновленні української криміналістичної техніки за допомогою матеріально-технічних здобутків іноземних країн.

З країн Європейського Союзу лідером за криміналістичним оснащенням є Федеративна Республіка Німеччина. Оскільки, саме німецький Інститут судових експертиз має оснащену найсучаснішим обладнанням балістичну лабораторію для моделювання обставин злочину, акустичного дослідження звуку пострілу, а також наочне приладдя для навчання експертів-балістиків і складання ними іспиту із практичної підготовки.

Лабораторії Інституту із виявлення слідів рук, мають прилади для використання сучасних фізичних і хімічних методів, що застосовуються у дактилоскопії: цианокрилатні, DFO і NPВ камери, прилад для обробки слідів рук металами, різноманітна фототехніка в необхідній кількості.

Крім Інституту судових експертиз, в структурі Федерального відомства у кримінальних справах наявна Центральна кримінально-поліцейська служба (Zentrale kriminalpolizeiliche Dienste).

Криміналістично-технічна база ZD містить:

- набір спеціальних костюмів (захисні комбінезони, бахіли, маски, гумові рукавички й інше);
- набори ліхтарів;
- лазерний 3D-сканер;
- сканери для слідів взуття й шин;
- спеціальні пилососи з фільтром для збору мікрослідів;
- автомобільні лабораторії (оснащені найсучаснішими інструментами та обладнанням під різні виїзди – ДТП, злочини проти життя та здоров'я особи, випадками, пов'язаними з вибухами, пожежами, застосуванням вогнепальної зброї) [1, с. 162-163].

Звісно, не тільки німецький виробник досяг успіхів у галузі криміналістичної техніки, на світовий ринок щороку виходять нові інноваційні проекти в сфері криміналістичної діяльності.

Розглянемо декілька з них. Беручи до уваги, наприклад, судово-технічну експертизу документів, для вирішення задач якої необхідне обладнання для поглибленого експертного дослідження документа з мінімальними втратами зразка.

Перший пристрій, який ми розглянемо, це VSC-80 («Foster+Freeman» Ltd. Великобританія).

Призначення:

- Аналіз паспортів та документів для подорожей. Виявлення підробок та отримання доказів фізичних втручань.
- Дослідження банкнот та чеків. Виявлення всіх ступенів захисту включаючи приховані функції, такі як антистоксові чорнила, приховані зображення, УФ-захисні волокна і мітки.
- Верифікація цінних артефактів. Неруйнівна перевірка може встановити цінність зразка та виявити будь-які внесені зміни [5].

В даному аналізі також заслуговує уваги пристрій – ESDA2 («Foster+Freeman» Ltd. Великобританія).

Призначення:

- Електростатичне виявлення. Промисловий стандартний метод виявлення втиснених рельєфних написів.
- Неруйнівний і відтворювальний результат. Документ може бути оброблений багаторазово без втрати чутливості, не завдає шкоди оригіналу.

- Запис на матеріальний носій. Створює повномірні полімерні копії рельєфних написів без втрати інформації.
- Перевірений і надійний. Сотні систем ESDA використовується поліцією та дослідниками документів по всьому світу [4] .

Пристрій Eye-D® («Foster+Freeman» Ltd. Великобританія) вже досягнув світового визнання в області експертизи документів.

Призначення:

- Перевірка функції безпеки: голограми, водяні знаки, флуоресцентні фарби, лазерна перфорація, рельєфні написи.
- Виявлення ознак фальсифікації: фотозаміни, механічні стирання, хімічні стирання, зміни та доповнення.
- Дослідження дрібних деталей: друкована інформація, почерк і підписи, якість паперу та друку, зшивання та склейка.

Вищезазначені системи аналізу документів широко використовуються криміналістичними установами у всьому світі, проте в Україні далеко не кожна організація, що проводить криміналістичні експертизи, забезпечена новітнім оснащенням. Можливо, проблему становить не достатній рівень фінансування правоохоронних органів, так як нові технічні засоби найчастіше потрапляють до нас в рамках європейського співробітництва з Україною.

Отже, надзвичайно гостро постає проблема підвищення ефективності протидії злочинності у сучасних умовах українського державотворення, а відтак є необхідність впровадження в Україні новітніх техніко-криміналістичних засобів, прийомів, методів, призначених для збирання, дослідження й використання доказів з метою розкриття і розслідування злочинів та встановлення об'єктивної істини у кримінальному провадженні.

Література

1. Парфило О. А. Техніко-криміналістичне забезпечення розкриття та розслідування злочинів: досвід країн Європейського Союзу. *Криміналістика і судова експертиза*. 2016. Вип. 61. С. 161-168.
2. Чорноус Ю. М., Лопата О. А. Напрями, Рівні та форми міжнародного співробітництва у сфері судово-експертної діяльності. *Криміналістика і судова експертиза*. 2017. Вип. 62. С. 28-37.
3. Novations LLC Аналіз документів та відновлення відбитків. Аналіз документів. Система для експрес аналізу Eye-D®. 2019. URL: <https://novations.ua/document-examination-physical-evidence/document-examination/eye-d/> (дата звернення: 30.11.2019).
4. Novations LLC Аналіз документів та відновлення відбитків. Аналіз документів. Система ESDA для візуалізації втиснених написів. 2019. URL: <https://novations.ua/document-examination-physical-evidence/document-examination/esda/> (дата звернення: 31.11.2019).
5. Novations LLC Система для дослідження документів VSC. 2019. URL: [https://novations.ua/document-examination-physical evidence /document-examination/vsc](https://novations.ua/document-examination-physical-evidence/document-examination/vsc) (дата звернення: 30.11.2019).

Перспективи адаптації законодавства України про рекламу та рекламну діяльність до права Європейського Союзу.

Перерва С.А., студентка

Науковий керівник

Курінний Є.В., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Сьогодні рекламна сфера діяльності є однією з найперспективніших галузей не тільки української економіки, а також і світової. Саме реклама є ефективним інструментом поширення інформації про будь-який товар або послугу. Публічно-правове регулювання

рекламної діяльності полягає в попередженні та ліквідуванні негативних ефектів функціонування рекламного ринку. На сучасному етапі в умовах євроінтеграції України, вивчення досвіду країн ЄС щодо публічного регулювання реклами та рекламної діяльності, є необхідним для формування сталої національної системи. Все це зумовлює актуальність обраної теми.

Дослідження особливостей публічно-правового регулювання реклами та рекламної діяльності в європейських країнах з розвинутою економікою, надає нам приклад стосовно функціонування ефективних управлінських механізмів у цій сфері.

Якщо звернутися до практики публічно-правового регулювання рекламною діяльністю в країнах Європейського Союзу, слід зауважити, що переважна більшість західноєвропейських держав на сучасному етапі отримує безперечні успіхи в процесах розвитку економіки національного рівня та формування суспільства демократичного типу. Саме ці умови в значній мірі обумовили європейську орієнтацію України, що, в свою чергу, стало одним з пріоритетних напрямків побудови її державної політики [1].

Дослідження характерних рис публічно-правового регулювання реклами та рекламної діяльності у Великій Британії свідчить про те, що цій державі притаманна стала нормативно-правова база, орієнтована на регулювання національної реклами, та не дуже розгалужена система органів державної виконавчої влади, що здійснюють безпосередній контроль реклами та рекламної діяльності.

Можна також проаналізувати публічно-правове регулювання рекламної сфери Франції, яка говорить то те, що в цій країні система органів державної виконавчої влади, функції яких полягають у контролі за процесами виробництва та розповсюдження рекламної інформації, також не притаманна розгалуженість. Особливістю рекламного законодавства Франції є карна орієнтація, яка знаходить своє відображення як у законодавчих актах держави, так і в судових рішеннях. Діяльність громадських саморегульованих організацій в рекламній сфері у Франції є досить активною та розвинутою, зокрема, вони займаються просуванням інтересів суспільства на державному рівні, а також проведенням спеціалізованих досліджень стосовно впливу реклами на суспільство [2].

Ще дуже цікавим є досвід Німеччини. Оцінка практики публічно-правового регулювання реклами в Німеччині дозволяє стверджувати, що воно орієнтоване, здебільшого, на регулювання розміщення реклами в пресі з метою запобігання підривання довіри громадян до цього засобу ЗМІ.

Розглянувши питання публічно-правового регулювання в сфері реклами та рекламної діяльності в країнах Європи, необхідно зазначити, що в сучасних умовах європейського напрямку розвитку України, варто адаптувати чинне законодавство про рекламу до законодавства ЄС. Основною відмінністю законодавства зарубіжних країн, а саме Європи, є нормативно закріплена діяльність саморегульованих організацій, що повністю відповідає вимогам Міжнародного кодексу рекламної практики, а також суттєво полегшує роботу органів державної влади й органів місцевого самоврядування [3].

З урахуванням іноземного досвіду та міжнародних нормативно-правових актів необхідно внести зміни до Закону України «Про рекламу» в частині діяльності саморегульованих організацій, детально регламентувати повноваження, створити належні умови для функціонування й розвитку.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дозволило сформулювати комплексне уявлення стосовно досвіду країн Європейського Союзу відносно публічно-правового регулювання рекламною діяльністю, що сприятиме його впровадженню у вітчизняну практику в умовах євроінтеграції.

Література

1. Громенко Ю.О. Державне регулювання реклами: досвід країн ЄС. *Національна правова система в умовах формування європейського правового простору*: матеріали наук. прак. Інтернет-конференції (10.05.2019). URL: legalactivity.com.ua.

2. Денисов В.Н. Проблема створення публічного порядку в зовнішньополітичній діяльності України. *Суверенітет України і міжнародне право*. Київ, 2015. С. 28.
3. Романчук К.В. Лисюк А.В. Правове регулювання рекламної діяльності: зарубіжний досвід та національні перспективи. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Харків, 2016. Вип. 3 (21). Ч. II. С. 311-319.

Прокуратура: становлення, розвиток та сучасні реформаційні процеси у вітчизняній практиці державотворення

*Пирожкова А.Є., студентка
Науковий керівник:
Іщенко М.Ю., викладач I категорії
Економіко-правничий коледж
Запорізького національного університету*

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави, закріплення в Конституції України положення про найвищу соціальну цінність людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканості і безпеки вимагає формування нових підходів до захисту прав людини. В умовах розвитку демократії, додержання прав і свобод людини створення належної та ефективної національної системи державних інституцій, які зможуть забезпечити неухильне дотримання законності, реалізацію принципу верховенства права, охорону та захист прав і свобод людини є одним з головних завдань держави. У більшості демократичних держав прокуратура є одним із базових елементів у механізмі захисту прав і свобод (на чому наголошують більшість українських вчених, зазначаючи, що прокуратура «у сучасних умовах виступає як один з найважливіших гарантів забезпечення як правопорядку в цілому, так і захисту прав і свобод людини» [1, с. 160]; «належить до тих державних інституцій, для яких захист прав людини є визначальним завданням» [2, с. 11].

Слід зазначити, що проблематика становлення та еволюції інституту прокуратури, принципів її організації та діяльності, подальшого розвитку в системі органів держави є предметом наукових досліджень у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-юристів (роботи В. Бесчасного, В. Клочкова, В. Суботіна, В. Сухоноса, В. Малюги, М. Мавдрика, О. Філонова та ін.), проте, враховуючи сучасні реформаційні процеси, які відбуваються в органах прокуратури України у зв'язку із прийняттям Закону України від 19.09.2019 р. № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [3], актуалізується питання дослідження крізь призму історичного досвіду діяльності прокуратури основних векторів її сучасної трансформації та оптимізації діяльності у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.

Слово «прокуратура» походить від латинського *procurare* – піклування, завідувати, керувати [34 с. 263]. І хоча зародження її первинних функцій відноситься ще до часів Стародавнього Риму, проте у дослідженнях, присвячених виникненню, становленню та розвитку прокуратури, доведено, що інститут прокуратури в сучасному його розумінні виник на початку XIV ст. та сформувався у XVI ст. у Франції (королівський прокурор як державний чиновник переслідував злочини та поновлював законність та правопорядок.. Прокурори були посередниками між судами та королівською владою і передусім захищали інтереси корони. Як повноважна державна установа прокуратура формується у кінці XVII ст.) [5, с. 28].

Інститут прокуратури в Україні пройшов досить тривалий та суперечливий шлях розвитку, що зумовлено було низкою причин, серед яких вчені одноставно виокремлюють базову – прокуратура, будучи ланкою конкретної державно-правової системи, змінюється разом з нею. У зв'язку з цим в історії розвитку інституту прокуратури виділяють декілька періодів (роботи М. Мичко, В. Сухоноса, М. Мавдрика та ін.), проаналізувавши які, вважаємо за доцільне підтримати періодизацію, запропоновану М. Мавдриком [5, с. 22-35]:

1) становлення прокуратури за часів перебування України в складі Російської імперії та інших держав (Органи прокуратури, які знаходилися і функціонували на території тодішньої України, були складовими прокурорської системи Російської імперії. На губернського генерал прокурора, що вважався «оком государевим» в губернії, покладалися завдання «дивитися і пильнувати мати про збереження всякого порядку, законом визначеного» [6].);

2) її нормативно-правове закріплення за часів боротьби України за незалежність в 1917–1921 рр. (прокуратура України в період УНР та гетьманського правління діяла переважно як орган обвинувачення або, інакше кажучи, як орган кримінального переслідування осіб, що вчинили злочин.);

3) створення і розвиток інституту прокуратури в радянській Україні (як вважають більшість дослідників статусу української прокуратури часів радянського періоду, вся діяльність прокуратури ділилася на два види: наглядову та ненаглядову. Основним змістом першого виду був так званий загальний нагляд, а основний зміст другого – кримінальне переслідування осіб, які вчинили злочин [7, с. 14; 8, с. 28].);

4) нормативно-правове закріплення її статусу в Конституції та законах незалежної України (детальну регламентацію конституційний статус прокуратури незалежної України здобув на рівні спеціального закону «Про прокуратуру», який було прийнято 5 листопада 1991 р., в контексті проведення конституційної реформи, яка має безпосередній вплив на систему судоустрою та прокуратури України було прийнято Закон України від 14.10.2014 р. № 1697 «Про прокуратуру» [9]).

Ключова роль органів прокуратури у механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина, обумовила чергові реформаційні процеси, «запущені» Законом України від 19.09.2019 р. № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» [3], який передбачає повне «перезавантаження» органів прокуратури, оскільки основні інституційні зміни, спрямовані на зміцнення цього інституту наступні: Запуск процесу переатестації прокурорів і можливість оновлення та очищення їхнього кадрового складу, зміна вимоги до кандидата на посаду Генерального прокурора, перейменування Генеральної прокуратури на Офіс генерального прокурора та ліквідація військових прокуратур; «переформатування» системи прокуратури України – відтепер це Офіс генерального прокурора (замість Генеральної прокуратури України); обласні прокуратури (замість регіональних); окружні прокуратури (замінили місцеві прокуратури) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура. При цьому з переліку вилучено військові прокуратури; до 01.09.2019 р. зупиняється діяльність КДКП. Установлюється, що Генпрокурор затверджує проведення добору на заміщення вакантних посад в органах прокуратури, визначає осіб, які займають адміністративні посади в офісі ГПУ, та посади керівників обласних прокуратур, порядок розгляду дисциплінарних скарг.

Отже, підводячи підсумки слід зазначити, що законодавчі новації, є кардинальними та спрямовані на реальне становлення незалежності прокурорів під час виконання службових обов'язків та, у підсумку, підвищення ефективності прокурорської діяльності щодо захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави.

Література

1. Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: монографія. Д. : Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2007. 256 с.
2. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: монографія. К.: Алерта ; КНТ ; Центр навч. л-ри, 2008. 472 с.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури: Закон України від 19.09.2019 р. № 113-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/113-20#n53>
4. Энциклопедический юридический словарь / под общ. ред. В. Е. Крутых. М.: Инфра-М, 1999. 368 с.

5. Мавдрик М.Я. Становлення та розвиток прокуратури України як інституту захисту прав і свобод людини і громадянина. *Вісник ХНУВС*. 2012. № 3 (58). С. 22-35.
6. Казанцев С. М. История царской прокуратуры. СПб.: Изд-во С.-Петербур. ун-та, 1993. 216 с.
7. Муравьев Н. В. Прокурорский надзор в его устройстве и деятельности : Пособие для прокурорской службы. Т. 1. Прокуратура на Западе и в России. М. : Ун-тская тип., 1889. 566 с.
8. Михайленко О. Р. Прокуратура України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2005. 296 с.
9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>

Міжнародний досвід впровадження електронного судочинства

Прилепський В.М., студент

Науковий керівник:

Омельянчик С.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

У сучасних умовах вітчизняних політико-правових перетворень актуалізується проблематика реформування системи судоустрою як напрямку розвитку судової влади в Україні. Аналіз судово-правової практики надає підстави зазначити, що існують серйозні недоліки у сфері організації судової влади. Ця ситуація потребує докорінних змін, адже реформування системи судоустрою з метою ефективізації організації (устрою) судової влади є однією з передумов правової стабілізації політико-соціального становища в українському суспільстві, умовою подальшого розвитку України як демократичної, правової держави та важливою складовою інтеграційних процесів. Використання ж європейських здобутків у цій сфері допоможе мінімізувати кількість помилок, які можуть виникнути під час впровадження ІТ-надбань у сучасну систему організації судочинства та судового діловодства.

Проблемам теорії і практики цієї судової реформи присвячено ряд наукових праць Н. В. Охотницької, Л. М. Москвича, М. Б. Кравчика, С. Ю. Обрусної та інших.

Україна поступово відходить від застарілих систем судочинства, що відстають від світового технологічного розвитку. На сьогодні відбуваються перші спроби втілити досвід закордонних країн, перейшовши від паперового судочинства до ефективнішого – електронного.

Для цього вже було прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги» від 05.10.2017 року, Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг» від 22.05.2003 року та низку інших законодавчих актів, що дають змогу в електронному вигляді подавати документи до суду, проводити судові засідання в режимі онлайн, в електронному форматі інформувати учасників судового процесу, фіксувати процес аудіо-/відеопристроями тощо.

Крім того, функціонують Єдина база даних електронних адрес, номерів факсів (телефаксів) суб'єктів владних повноважень, а також Єдиний державний реєстр судових рішень та Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система, а також було передбачено можливість надсилати учасникам судового процесу повістки у вигляді SMS-повідомлень у межах цивільного та кримінального судочинства [1, с. 10].

Практика електронного судочинства поширена в межах судових систем закордонних країн: США, Канада, Великобританія, Італія, Німеччина та ін. Наприклад, у США успішно функціонує електронна судова система з вільним доступом – PACER [2]. За допомогою цієї системи можна отримувати інформацію про судовий документ, ознайомлюватися з реєстром прийнятих заяв, вивчати перебіг розгляду справи та історію ухвалених рішень, а також переглядати календар призначених засідань. Для подання документів до судів

використовується додаток CM/ECF у вигляді особистого кабінету, доступ до якого надається за виданим державою паролем, а всі документи мають бути надіслані в pdf-форматі [3].

У Канаді за заявою сторони процесу суд може ухвалити рішення про проведення електронного судочинства. При цьому самі сторони повинні зазначити, як краще провести засідання та які при цьому використовувати технології. Безпаперова система судочинства поширена в канадських судах усіх інстанцій і передбачає використання онлайн-подання документів, електронний доступ до судових протоколів, розкриття інформації та використання технологій у залі судового засідання.

Серед країн із континентальною правовою системою, як і в Україні, найбільш взірцевим є електронне судочинство в Німеччині. Зокрема, подання документів, їх оброблення та навіть винесення рішення відбуваються в електронному форматі. Крім того, за допомогою платного особистого кабінету є можливість у письмовій формі вступати в дискусії з опонентом і оспорювати надані ним документи.

Суд м. Чженьчжоу провінції Хенань (Китай) у 2016 р. провів перший судовий процес з використанням популярного в країні інтернет-месенджера WeChat, в якому суддя та адвокати спілкувалися з різних місць країни, записуючи голосові повідомлення для матеріалів справи. Таким чином, замість традиційного робочого дня, судовий процес тривав лише півгодини.

Уряд Великобританії ще у 2013 р. презентував програму реформування системи кримінального судочинства під назвою «Swift and Sure Justice» («Швидке та невідворотне правосуддя»), побудовану на принципах максимальної діджиталізації судового процесу та проведення засідань в режимі телеконференції, вдало протестувавши її в одному з найбільш завантажених судів країни – в мировому суді Бірмінгема. Загалом, на запровадження системи електронного судочинства у Великобританії планується витратити 1 млрд фунтів стерлінгів, а судові рішення будуть проголошувати через Skype або FaceTime.

Окрім того, у Великобританії створюється єдина система онлайн-судів (Online dispute resolution system), призначена для розгляду найбільш розповсюджених цивільних позовів до 25 тис. фунтів. Розробники системи впевнені, що вона дозволить громадянам економити кошти та вирішувати свої спірні питання навіть без залучення юриста. Також Великобританія має плани щодо створення «мобільних судів» з онлайн-доступом до таких судів у громадських місцях.

Розвинений обмін процесуальними документами в Норвегії, де електронний суд реалізований через закриту систему електронного порталу. В Литві учасники господарських та цивільних спорів мають можливість користуватися публічним пошуком розподілу справ, судових рішень, формувати та надавати суду електронні процесуальні документи, знайомитися з матеріалами справи, слухати аудіозаписи судових засідань.

Однак найбільш повно та ефективно система електронного судочинства розвинена в Сингапурі, де судочинство повністю здійснюється в електронній формі, а паперові носії взагалі не використовуються.

Таким чином, вважаємо за необхідне зазначити, що перехід від застарілого документарного судочинства до електронного не лише дасть змогу замінити паперову рутину та полегшити доступ громадян до правосуддя, але також сприятиме тому, щоб зробити правосуддя більш прозорим і менш корумпованим.

Міжнародний досвід показує, що застосування електронних технологій у судочинстві сприяє оперативнішій діяльності судових органів, спрощує обмін інформацією між судами, учасниками процесу, а також іншими органами.

Література

1. Вдовіна О. О. Електронне діловодство як комунікаційна складова судочинства в Україні : автореф. дис. к. ю. н. : 27.00.02. Київ, 2018. 19 с.
2. Public access to court electronic records. URL: <https://www.pacer.gov/> (дата звернення: 07.10.2019).

3. Public access to court electronic records. CM/ECF. URL: <https://www.pacer.gov/cmecf/> (дата звернення: 07.10.2019).

Правове регулювання фінансування політичних партій

Приходько С.С., студент

Науковий керівник

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Розвиток та збільшення кількості політичних партій сприяє розвитку України як демократичної держави. Оскільки політичні партії є засобом виявлення політичної думки громадян України. Тому правове регулювання фінансування політичних партій є важливою темою для дослідження.

Дослідженню правового регулювання фінансування політичних партій присвячені роботи таких науковців: Л.В. Гонюкова, А.С. Романюк, В.М. Шаповал, С.М. Кустова та ін.

Фінансування політичних партій – це використання фінансових ресурсів з цілю створення сприятливих умов для правильного функціонування політичних партій, та задоволення потреб партій які необхідні для цього функціонування.

Виходячи з цього можна сказати, що державне фінансування політичних партій – це встановлені законом випадки використання бюджетних коштів, яке направлене на підтримку державою діяльність політичних партій.

При розгляді поняття фінансування політичних партій потрібно враховувати те, що фінансування партії не може розглядатися як інструмент збільшення майна партії в цивільно-правовому сенсі. Адже діяльність політичних являє собою політичну боротьбу [1].

Фінансування політичних партій регулюється Законом України «Про політичні партії в Україні» від 18.10.2019, а саме розділом IV Кошти та інше майно політичних партій, та розділом IV-1 Державне фінансування політичних партій.

Згідно статті 14, Закону України «Про політичні партії в Україні» надання матеріальної та фінансової підтримки політичним партіям здійснюється у формі внесків на підтримку партій та державного фінансування статутної діяльності політичних партій. Внесками на підтримку політичної партії вважаються грошові кошти чи інше майно, переваги, пільги, послуги, позики (кредити), нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру, у тому числі членські внески членів політичної партії, товари, роботи, послуги наданні або отримані безоплатно чи на пільгових умовах.

Коло осіб які можуть приймати участь в фінансуванні політичних партій визначає та встановлює стаття 15 Закону України «Про політичні партії».

Також стаття встановлює розміри внесків на підтримку політичних партій.

Фінансову звітність політичних партій що до надходження фінансування регулює стаття 17, згідно цієї статті політичні партії повинні вести бухгалтерську звітність, фінансовий аудит своєї діяльності, а також проходити зовнішній незалежний фінансовий аудит. Стаття встановлює коло осіб, що здійснює аудит діяльності, форму звітності, та її наповнення. Також закріплює процедуру притягнення до покарання партії, за невиконання вимог звітності.

Перший законопроект було внесено до Верховної Ради ще в серпні 2002 р. і після більш ніж річного розгляду він був ухвалений Верховною Радою як Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку із запровадженням державного фінансування політичних партій в Україні». Були внесені зміни до Закону України «Про політичні партії в Україні», якими передбачалося, що «за рахунок коштів Державного бюджету України фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах до органів державної влади, органів місцевого самоврядування», а також – відшкодування витрат на передвиборну агітацію під час парламентських виборів.

Однак державне фінансування статутної діяльності партій так і не було запроваджене на практиці: дія відповідних законодавчих положень була спочатку зупинена, а потім Законом України «Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України» – скасована повністю.

Повернення до питання державного фінансування політичних партій відбулося після Революції Гідності. 8 жовтня 2015 р. Верховна Рада ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запобігання і протидії політичній корупції», яким, зокрема, до Закону України «Про політичні партії в Україні» включено розділ IV-1 «Державне фінансування політичних партій». Положеннями цього закону визначено, що за рахунок коштів державного бюджету «фінансується статутна діяльність політичних партій, не пов'язана з їхньою участю у виборах народних депутатів України, виборах Президента України і місцевих виборах...» [3].

Розділ IV-1 Закону України «Про політичні партії в Україні» включає в себе 9 статей, що регулюють фінансування політичних партій з боку держави.

Цей розділ встановлює форми державного фінансування політичних партій. Форми фінансування за рахунок коштів державного бюджету: фінансування статутної діяльності політичних партій, та відшкодування витрат політичних партій, пов'язаних з фінансуванням їхньої передвиборної агітації.

Щорічний обсяг державного фінансування статутної діяльності політичних партій встановлюється статтею 17-2.

Підстави для отримання державного фінансування статутної діяльності політичної партії встановлюється статтею 17-3, також встановлюється порядок такого фінансування.

Одна з форм фінансування, а саме відшкодування витрат політичної партії, пов'язаних з фінансуванням її передвиборної агітації, регулюється статтею 17-4.

Кошти, виділені з державного бюджету на фінансування статутної діяльності політичних партій, розподіляються Національним агентством з питань запобігання корупції між політичними партіями. Порядок виділення та розподілу між політичними партіями коштів на фінансування їхньої статутної діяльності регулюється статтею 17-5.

Повернення політичною партією коштів, отриманих на фінансування її статутної діяльності здійснюється після завершення календарного року. Кошти отримані протягом року на фінансування статутної діяльності політичної партії, які не були використані, політична партія зобов'язана перерахувати залишки невикористаних коштів до державного бюджету.

Державне фінансування статутної діяльності політичної партії може бути припинено, це питання регулюється статтею 17-7 та 17-8, вони встановлюють підстави що до зупинення та припинення державного фінансування.

Державний контроль за цільовим використанням політичною партією коштів, виділених з державного бюджету на фінансування її статутної діяльності покладається на Рахункову Палату України та Національне агентство з питань запобігання корупції.

Отже правове регулювання фінансування політичних партій, має велике значення, адже політичні партії, як не комерційні організації, не можуть існувати без фінансування, але не врегульоване фінансування може призвести до негативних наслідків. Тому правове регулювання фінансування політичних партій повинне вдосконалюватися, щоб зробити фінансування більш прозорим, та зменшити вплив бізнесу в Україні на політичні партії, та їх діяльність. На мою думку, важливою проблемою, нормативно правового регулювання фінансування діяльності політичних партій є те, що Законом України «Про політичні партії» не встановлюється поняття «статутна діяльність політичних партій», хоча саме ця «статутна діяльність» і є об'єктом фінансування політичних партій з боку держави. Що призводить до того, що політична партія сама вирішує що є її статутною діяльністю, а в разі перевірки фінансування Рахунковою Палатою або Національним агентством з питань запобігання корупції, можуть виникнути питання до цієї політичної партії, а в гіршому випадку політична партія може бути притягнутою до адміністративної відповідальності – у вигляді

припинення державного фінансування – за порушення порядку витрачання зазначених коштів. А це порушує принцип правової визначеності, у якому стверджується, що обмеження основних прав людини та громадянина і втілення цих обмежень на практиці допустиме лише за умови забезпечення передбачуваності застосування правових норм, встановлюваних такими обмеженнями.

Тому визначення поняття «статутна діяльність» є необхідною мірою для вдосконалення правового регулювання фінансування політичних партій.

Література

1. Гонюкова Л.В. Державне регулювання фінансової діяльності політичних партій. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/2900/>
2. Про політичні партії в Україні: Закон України від 18.10.2019 р. № 2365-ІІІ. URL: <https://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2365-14/>
3. Державне фінансування статутної діяльності політичних партій: досвід ЄС і напрями удосконалення вітчизняного законодавства. Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/2900/>
4. Цюбченко А.А. Державне фінансування політичних партій Український та світовий досвід. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13140/10.pdf>

Новели законодавства України, спрямовані на спрощення митних процедур

Проданчук О.С., студентка

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

З метою зменшення кількості контролюючих органів на кордоні, спрощення та скасування необґрунтованих контрольно-дозвільних процедур, пов'язаних з зовнішньоекономічною діяльністю, мінімізації людського фактору під час проходження товарів через митний кордон пропонується впровадження державного виду контролю за принципом “єдиного вікна” для експортних та імпорتنних операцій.

Система “єдиного вікна” є одним з найефективніших рішень цих проблем у світовій практиці, оскільки зменшує кількість процесів, спрощує різного роду процедури, скорочує час митного контролю, витрати на це, мінімізує корупційний чинник.

З цією метою ДФС створює єдиний державний інформаційний веб-портал “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”. “Єдине вікно міжнародної торгівлі” працює у цілодобовому режимі, на службу покладене зобов'язання з його адміністрування, гармонізації і спрощення проходження митної процедури.

Гармонізація відомостей, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”, здійснюється з метою уникнення необхідності неодноразового надання декларантом, його представником та іншою заінтересованою особою одних і тих самих відомостей різним державним органам, установам та організаціям, уповноваженим на здійснення дозвільних або контрольних функцій щодо переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України.

Гармонізацію відомостей, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”, здійснює центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, відповідно до рекомендацій та на основі моделі даних Всесвітньої митної організації.

Для гармонізації відомостей, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал “Єдине вікно для міжнародної торгівлі”, центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику, затверджує нормативно-

технічний документ – набір гармонізованих відомостей для надання через єдиний державний інформаційний веб-портал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі" та забезпечує його систематичний перегляд.

Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну податкову та митну політику, для забезпечення гармонізації відомостей, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі", здійснює:

- 1) збір та узагальнення даних та супровідних документів;
- 2) обробку узагальнених даних відповідно до рекомендацій Всесвітньої митної організації;
- 3) зберігання даних, що надаються через єдиний державний інформаційний веб-портал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі".
- 4) визначення змісту та формату даних для подання через єдиний державний інформаційний веб-портал "Єдине вікно для міжнародної торгівлі" відповідно до моделі даних Всесвітньої митної організації;
- 5) відстеження змін і доповнень до моделі даних Всесвітньої митної організації та рекомендацій Всесвітньої митної організації для подальшого їх використання;
- 6) розміщення на своєму офіційному сайті інформації про функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу "Єдине вікно для міжнародної торгівлі" [1,2].

Цей Закон стане підґрунтям для подальшого удосконалення роботи «Єдиного вікна», запровадження якого за ініціатииви Міністерства фінансів було розпочато у 2016 році.

«Застосування механізмів нетарифного регулювання при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності є одним із основних факторів, що уповільнює експортно-імпорتنі операції. Тому прийняття цього закону покращить умови введення торгівлі, зменшить час, необхідний для експортно-імпорتنих процедур, та позитивно вплине на інвестиційну привабливість України».

Закон створює законодавчу основу для механізму «Єдиного вікна» та функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу «Єдине вікно для міжнародної торгівлі», через який, зокрема, передбачена можливість одноразового подання в електронному вигляді документів та/або відомостей з метою автоматичного обміну інформацією про вантаж в процесі його митного контролю.

Таким чином, замість печаток і штампів державних органів на паперових документах, документи та інформація надаватимуться одноразово в електронному вигляді, а контролюючі органи проставлятимуть електронні відмітки у спільній базі даних.

Також основними нововведеннями зазначеного закону є наступне:

Скорочується кількість контролюючих органів на кордоні за рахунок:

- покладення на посадових осіб митниць обов'язків щодо перевірки дозвільних документів, які на сьогодні перевіряються посадовими особами Державної екологічної інспекції;

- покладення на посадових осіб Державної прикордонної служби обов'язків щодо здійснення радіологічного контролю, який на сьогодні здійснюється посадовими особами Державної екологічної інспекції.

Скасування необхідності отримання підприємствами позитивного висновку державної санітарно-епідеміологічної експертизи для здійснення санітарно-епідеміологічного контролю товарів, що переміщуються через митний кордон України.

«Єдине вікно» – це один з важливих антикорупційних кроків, який мінімізує людський фактор при прийнятті рішень контролюючими органами, стимулює їх перехід на європейські принципи здійснення державного контролю та сприяє міжнародній торгівлі [3].

На даний час у середньому 85% вантажів оформлюється через систему «Єдиного вікна».

Література

1. Про внесення змін до Митного кодексу України та деяких інших законів України щодо запровадження механізму "єдиного вікна" та оптимізації здійснення

контрольних процедур при переміщенні товарів через митний кордон України: Закон України від № 2530 від 06.09.2018 р. Дата оновлення 21.06.2018.

2. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495–VI *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175.

3. Сандровский К.К. Таможенное право в Украине: учеб. пособ. для студ. юрид. вузов и факультетов. К.: Вентури, 2000. 208 с.

Правові можливості здійснення малих інвестиційних операцій резидентами України

Ралик О.М., студент

Науковий керівник:

Щипанова О.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Останнім часом у світі активно розвиваються онлайн-платформи для так званих «малих інвестицій», які дозволяють фізичній особі інвестувати свої грошові кошти у стартапи у незначному розмірі. Як правило, суми таких інвестицій складають від 100 до 10 000 доларів США. Лише близько 5% стартапів «вигорають», тобто розвивають до достатнього рівня для принесення прибутку його інвесторам. Онлайн-платформи для залучення інвестицій дозволяють швидко і легко для всіх учасників здійснити інвестування у декілька компаній. Інвестору це дозволяє диверсифікувати ризики, пов'язані з інвестуванням, не концентруючи гроші у одному місці. Стартап же отримує зручний спосіб залучити одразу багато невеликих інвесторів, не концентруючи власність у кількох великих співвласників і має можливість залишити контроль над компанією за засновниками.

Метою даного дослідження є вивчення правових можливостей для малого інвестування для резидентів України.

Як правило, для здійснення міжнародних платежів на онлайн-платформах використовуються інструменти міжнародних платіжних систем (наприклад, PayPal). Такі системи дозволяють швидко і просто здійснити списання коштів зі свого карткового рахунку, заповнивши реквізити платіжної картки.

До 2019 року фізична особа в Україні для інвестування у закордонну компанію мала отримувати індивідуальну ліцензію Національного банку України (далі – НБУ), процес отримання якої був досить складним. Особа мала подати пакет з 8 документів, у тому числі нотаріально посвідчену копію договору про придбання частки в іноземній компанії. Звичайно, дуже невелика кількість компаній були готові на оформлення письмового договору. Підписання ж електронної форми договору, відповідно до положень Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг» потребує наявності у учасників процесу кваліфікованого електронного цифрового підпису, отримання якого є досить складним процесом для зарубіжної компанії.

З прийняттям нової редакції Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», яка набрала чинності 07.02.2019 р., значно спростився процес інвестування грошових коштів у іноземні компанії. У зв'язку з прийняттям цих змін, НБУ прийняв ряд постанов, що регулюють порядок здійснення валютних операцій[1].

Зокрема, прийнято Постанову НБУ «Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями» №2 від 02.01.2019 р., яка регулює порядок здійснення прав осіб на здійснення валютних операцій, пов'язаних з рухом капіталу. Для здійснення платежу у іноземній валюті з поточного рахунку фізична особа має:

- подати платіжне доручення або заяву на переказ готівки;
- пред'явити банку паспорт або інший документ, що посвідчує особу[2].

Але у той же час у Постанові НБУ «Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті» №5 від 02.01.2019

р. зазначено, що банку забороняється здійснювати валютні операції з переказу іноземної валюти/гривні для здійснення інвестиції за кордон в цінні папери іноземного емітента, крім:

1) придбання цінних паперів, іноземні емітенти яких мають офіційну рейтингову оцінку, не нижчу, ніж інвестиційний клас, підтверджену в бюлетені щонайменше двох провідних світових рейтингових компаній (Fitch Ratings, Standard&Poor's, Moody's) на дату придбання банком цих цінних паперів;

2) придбання боргових цінних паперів, що були випущені за кордоном з метою фінансування кредиту (позики), наданого(ої) нерезидентом цього банку[3].

Але ж стартап є новою компанією і, у абсолютній більшості випадків, не має інвестиційного рейтингу.

Водночас, зважаючи на те, що всі взаємовідносини зі стартапом, що залучає інвестиції, ведуться віддалено у електронному вигляді, фізична особа не може подати повний комплект документів, передбачений українським законодавством, для здійснення прямої іноземної інвестиції. Таким чином, де-факто унеможливлено пряме мале інвестування з території України у зарубіжні стартапи.

Разом з валютною лібералізацією було скасовано необхідність отримання індивідуальної ліцензії НБУ на відкриття рахунків у зарубіжних банках. Крім того, фізичній особі не потрібно підтверджувати мету платежу, якщо вона переказує кошти на свій власний зарубіжний рахунок. У подальшому, при платежах з зарубіжного рахунку, застосовується законодавство країни, у якій відкрито рахунок.

У країнах Європейського Союзу, Північної Америки та багатьох інших особі не потрібно бути фізично присутнім в банку для відкриття рахунку. Дуже часто достатньо обмінятися необхідними документами, підписати договір та надіслати його у відсканованому вигляді.

Варто зазначити, що зарубіжні банки не дуже зацікавлені приймати до себе всіх потенційних українських інвесторів, оскільки на банк може бути накладено санкції у випадку, якщо через них будуть проходити операції з грошима, отриманими незаконним шляхом. Це є однією з причин чому, наприклад, у Гонконгу резиденту України дуже важко відкрити поточний рахунок. Влада Гонконгу, незважаючи на його офшорний статус для багатьох країн, усіляко намагається контролювати сумнівні операції і грошові кошти з сумнівним походженням. В результаті, для відкриття рахунку вам знадобиться надати досить великий обсяг підтверджуючих документів, а банку, в свою чергу, потрібно їх перевірити. Тому банкам Гонконгу часто легше просто відмовити резиденту України у відкритті рахунку. Через вищенаведене такий спосіб є виправданим лише для досить великих сум, оскільки, якщо резидент України планує проводити операції менше, ніж на 20 000 доларів США на рік, банку просто не вигідно проводити всі перевірки стосовно нього.

Іншим способом інвестування є відкриття карткового рахунку у зарубіжному віртуальному банку. Як правило, віртуальні банки не цікавляться походженням коштів, не проводять жодних перевірок і для відкриття рахунку особі потрібно лише заповнити анкету (наприклад, у системі PayPal). Це значно спрощує інвестування малих сум у стартапи, але має і свої складнощі.

Основною проблемою цього способу є неможливість прямого переводу з українського карткового рахунку на зарубіжний. Також неможливо здійснити переказ і SWIFT-платежем, оскільки такий рахунок не має прийнятих у системі SWIFT реквізитів.

Для вирішення цієї проблеми особа може скористатись додатковою ланкою у вигляді електронних грошей. Основна проблема українського ринку світових електронних грошей стоїть у тому, що на даний момент практично з жодної світової системи електронних грошей неможливо напряму вивести кошти і перевести їх у гривню. Кожна така транзакція потребує додаткових посередників.

Водночас, PayPal, наприклад, працює на ввід-вивід грошей у 97 країнах світу. Це дозволяє особі відкрити картковий рахунок в одній з цих країн і користуватись PayPal, як посередником для переводу грошей на свій зарубіжний картковий рахунок. Звісно, це

потребує додаткових витрат у вигляді комісії, але в цілому робить мале інвестування у зарубіжні стартапи можливим, а головне – повністю легальним.

Мале інвестування у зарубіжні стартапи, разом з розвитком онлайн-платформ із залучення коштів, вже стало новим трендом у світових інвестиціях. Починаючим підприємцям вже немає нагальної необхідності у пошуку великих інвесторів та передачі одній особі великого пакету контролю над компанією. В якості альтернативи стартапи можуть залучати багато невеликих інвесторів, кожен з яких не буде істотно впливати на політику компанії та не буде втручатись в оперативне управління.

З іншої сторони, громадяни можуть вкладати свої кошти у розвиток бізнесу та мати можливість отримувати значно більший дохід, ніж інші способи інвестування. І дуже багато країн досить лояльно ставляться до такої бізнес-активності своїх громадян.

Як було виявлено, в Україні є деякі перепони в малому інвестуванні в зарубіжні компанії, але є і законні можливості це зробити. Такі можливості дещо більш дорогі і пов'язані з більшими ризиками, але дозволяють особі на законних підставах здійснювати інвестування, залучаючи до цього процесу проміжні ланки у вигляді класичних та віртуальних банків.

Література

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12>
2. Про затвердження Положення про здійснення операцій із валютними цінностями: Постанова Національного банку України №2 від 02.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002500-19>
3. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті: Постанова Національного банку України №5 від 02.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0005500-19>
4. Payoneer Ukraine. URL: <https://www.payoneer.com/ua/>
5. В яких країнах працює PayPal. URL: <https://www.paypal.com/ru/webapps/mpp/country-worldwide>

Спосіб вчинення незаконного проведення абортів

Рибалко Д.С., студент

Науковий керівник:

Ларкін М.О., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним із ключових елементів криміналістичної характеристики виступає спосіб вчинення злочину. Спосіб вчинення злочину в криміналістиці трактується як комплекс дій, які виконуються злочинцем у певному порядку і спрямовані на досягнення злочинної мети. Пропонується також розрізняти спосіб учинення злочину в двох аспектах – у широкому, охоплюючи цим поняттям і саме вчинення, і приховування злочину, й у вузькому – маючи на увазі лише безпосереднє скоєння злочину.

Професор В.Ю. Шепітько визначає спосіб злочину як спосіб дій злочинця, що виражається у певній системі операцій і прийомів [1, с. 424]. Г. Г. Зуйков спосіб вчинення злочину тлумачить як систему дій із підготовки, вчинення і приховування злочину, детермінованих умовами зовнішнього середовища і властивостями особистості, що можуть бути пов'язаними з використанням відповідних знарядь і засобів, умов, місця й часу [2, с. 14–19].

Зазвичай у теорії криміналістики розрізняють дії з підготовки, вчинення і приховування злочину.

Готуючись до здійснення незаконного проведення абортів, злочинець підшукує місце здійснення незаконного абортів (квартири в багатоквартирних будинках, житлові будинки, службові приміщення, непрофільні медичні заклади та ін.), якщо сам безпосередньо не працює в медичній установі. Купує знаряддя та засоби вчинення злочину, серед яких можуть бути медичні інструменти, медичне обладнання, фармацевтична продукція, лікарські засоби тощо. Також злочинець, готуючись займатися незаконним проведенням абортів, може підробити документ про медичну освіту.

Якщо ж злочинець працює в медичному закладі, то способом готування до вчинення злочину є пристосування знарядь і засобів, підшукування приміщень (створення умов для використання приміщень). Нерідко злочинці підробляють аналізи потерпілої особи, на основі яких ставиться невірний діагноз і потерпілій особі проводиться нібито законний аборт згідно переліку підстав, за наявності яких можливе штучне переривання вагітності, строк якої становить від 12 до 22 тижнів.

До безпосереднього способу вчинення незаконного проведення абортів слід віднести:

1. Процедура медикаментозного абортів. Медична процедура включає використання певних ліків, гормонів або хімічних речовин в формі ін'єкцій або таблеток для переривання вагітності.

2. Процедура хірургічного абортів. Інвазивні або хірургічні методи, такі як ручна вакуумна аспірація, дилатація і вишкрібання можуть використовуватися для абортів в другому триместрі або при невдалих медичних абортах.

3. Методи хімічного абортів, хоча і не так часто, але можуть бути використані в кінці другого і третьому триместрі. Цей метод включає ін'єкцію певних ліків або хімічних речовин через черевну порожнину або шийку матки в амніотичний мішок, з метою викликати загибель плода і його подальше вигнання з матки.

4. Отруєння сіллю (після 4 місяців): також відомий як «сольовий амніоцентез», або «гіпертонічний сольовий» аборт, зазвичай використовується після 16 тижнів вагітності. Амніотична рідина замінюється концентрованим сольовим розчином. Цей гіпертонічний сольовий розчин токсичний для дитини.

5. Простагландини (4-9 місяців). Простагландини – це природні або ендогенно присутні речовини, які зазвичай необхідні для пологів. Ін'єкція надлишкових парентеральних простагландинів стимулює сильні перейми, що призводить до абортів.

Методи, що використовуються для переривання вагітності:

– загальний вплив на організм, розрахований на переривання вагітності (тривала тряска їзда, вібраційні навантаження, підйом важких предметів, зовнішнє і комбіноване здавлювання вагітної матки руками. До викидня можуть привести гарячі тривалі ванни і душ, гірчичники та ін. Для переривання вагітності використовують різноманітні лікарські засоби та отрути, що застосовуються у великих дозах і які токсично впливають як на плід, так і на організм матері. Для цих цілей використовують хінін, препарати ріжків, настій олеандра, препарати ртуті, миш'яку, пілокарпін, скипидар, касторове масло, гормональні препарати (пітуїтрин, фолликулін, синестрол) та ін.;

– введення в порожнину матки сторонніх предметів (в якості чужорідних предметів в порожнину матки вводять катетери, бужі, спиці, гусяче пір'я, дерев'яні палички, олівці та ін.);

– вприскування в порожнину матки різних рідин (використовують воду, розчини діхлориду ртуті, карболової кислоти, спирту, йоду, мильну воду та ін.).

Змістом способу приховування незаконного проведення абортів є сукупність (система) дій, які виконуються з метою утруднення виявлення злочину і його слідів, а також намагання уникнути відповідальності.

Що стосується результатів слідчо-судової практики, у кримінальних провадженнях про незаконне проведення абортів мало місце приховування у вигляді приховання знарядь (засобів) – 70,6%, інсценування злочину – у 11,8% випадків і лише у 17,6% випадків приховування не було.

Отже, спосіб вчинення незаконного проведення абортів є ключовим елементом криміналістичної характеристики і має бути встановлений під час розкриття та розслідування даного виду злочинів.

Література

1. Шепітько В. Ю., Коновалова В. О., Журавель В. А. Криміналістика. Харків : Право, 2008. 464 с.
2. Зуйков Г. Г. Криминалистическое учение о способе совершения преступления. *Соц. законность*. 1974. № 11. С. 14–19.

Адаптація державної служби України до вимог ЄС: перспективи розвитку

Рильська К.В., студентка

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н, доцент

Запорізький національний університет

Стаття 49 Маастрихтського договору 1992 р. надає право будь-якій європейській державі, яка поважає цінності, зазначені у ст. 2 Договору, звернутися із заявою з метою стати членом Союзу [1].

Здатність Європейського Союзу (далі – ЄС) приймати нових членів, зберігаючи при цьому сили європейської інтеграції, є спільним інтересом і ЄС, і держав-кандидатів. А тому Україна як країна-кандидат має виконати ряд вимог за трьома критеріями: політичний, економічний, інституційний. Адаптацію державної служби України до міжнародного зразка необхідно віднести до інституційного критерію, у зв'язку з наявністю зобов'язання до адаптації, імплементації, застосуванню та дотриманню країною-кандидатом «acquis communautaire»; прихильності політичним, економічним та монетарним цілям Союзу [2].

Дослідженнями у даній сфері займалися багато вчених-адміністративістів серед яких можна виокремити В. Баштанника, І. Грицяка, О. Западинчука, М. Канавець, М. Кордона, Л. Прокопенка, В. Стрельцова тощо.

У науковій літературі зверталася увага на таких типових недоліках державної служби у країнах-кандидатках: політична заангажованість, корупція, низький рівень оплати праці державних службовців порівняно із державним сектором, труднощі щодо залучення компетентних та вмотивованих кадрів, а також відсутність демократичних традицій у цілому [3, с. 43]. Всі ці недоліки однаковою мірою приманні державній службі України.

Адаптація державної служби пов'язана із процесом адміністративної реформи в Україні, хоча є у ньому відносно автономним процесом зі своїми цілями і завданнями.

Основними напрямками адаптації державної служби до вимог ЄС можуть бути визначені наступні:

- 1) виконання права ЄС;
- 2) ведення переговорів та прийняття рішень як на рівні ЄС, так і державами-членами, реалізації даних рішень;
- 3) співпраця державних служб країн-членів;
- 4) формування мереж практиків державної служби та громадянського суспільства з метою взаємодії та контролю у процесі реформування державної служби та її адаптації до вимог Європейського союзу;
- 5) прийняття та реалізації рішень Європейського Суду з питань державної служби. європеїзацію національного законодавства про державну службу та кадрової політики через CASE право Європейського Суду.

Перехідний період у реформуванні державної служби України, що надто затягнувся у часі, можна подолати, органічно та продуктивно поєднавши у цьому процесі розуміння права ЄС як найвищого змісту євроінтеграції.

Крім того, в Україні необхідно створити ефективну правоохоронну та судову систему, заходи з моніторингу вітчизняного законодавства, з укріплення зв'язку між державним та приватним секторами в рамках соціально відповідального партнерства, аби норми європейського права та міжнародних угод України справді дотримувались.

Основні параметри майбутнього розвитку державної служби в Україні у загальному вигляді залежатимуть від конфігурації Європейського адміністративного простору, а також у зв'язку з нормами та вимогами, на основі яких буде уніфіковано публічну адміністрацію.

В Україні поки що відчутним є акцент більше на нормотворенні, а ніж на нормозастосуванні. Потрібен акцент на створенні професійного інституту державної служби, забезпечення її ефективності, з правової точки зору доцільним є класифікація нормативно-правових актів України за сферою правового регулювання.

Окрім того, розуміння державної служби повинне переміститися із засобу управління суспільством у службу державі і суспільству. Принципами, реалізованими у Законі України «Про державну службу» є такі: верховенства права; законності; професіоналізму; патріотизму; доброчесності; ефективності; забезпечення рівного доступу до державної служби; політичної неупередженості; прозорості; стабільності.

Матиме позитивний вплив застосування у нормативно-правове регулювання державної служби України принципів публічної адміністрації, незважаючи на те, що вони мають рекомендаційний характер. Отже, потрібні додаткові заходи для нормативно-правового закріплення у законодавстві України про державну службу таких європейських принципів: відкритості; безсторонності; юридичної визначеності; організаційної спроможності; відповідальності; процедурної справедливості; своєчасності; розумності строків; принцип участі (залучення громадян до процесів прийняття рішень); конфіденційності та результативності.

Потребує нового розуміння структурний, етичний та організаційний аспект державної служби, а її найважливішими функціями державної служби визначено аналітичну, прогножуючу, регулюючу, організаційну, сервісну і контрольну.

Іншими загальними напрями реформування державної служби в Україні є: розширення гнучкості у діяльності, стратегічне управління, управління за цілями, проектний підхід, індивідуалізація у роботі з персоналом та споживачами адміністративних послуг, розширення професійної мобільності, як рухливості кадрів з метою розширення їхньої професійної компетентності, професіоналізму та результативності посадової діяльності, розширення відкритості.

Варто визначити, що низька якість та динаміка українських реформ відбуваються не лише через низьку мотивацію працівників державних органів, частково спричинену низьким рівнем оплати праці та пенсійного забезпечення, а й через низький рівень їхньої професійної придатності, професійної компетентності, через падіння загальної привабливості професії державного службовця, низький авторитет органів влади, посиленням антикорупційної складової в управлінні державної служби в Україні. Це вказує на необхідність посилення відомчого та позавідомчого контролю за кадровими процесами в державних органах, у першу чергу за прийняттям та просуванням по службі, навчанням та професіоналізацією.

У процесі професійного добору та відбору на державну службу України частину критеріїв професійного оцінювання необхідно спрямувати на дослідження ціннісної основи майбутньої посадової діяльності особи – кандидата на посаду, з метою запобігання виникненню конфлікту інтересів, забезпечення утвердження професійної, політично нейтральної та доброчесної державної служби в Україні.

Отже, загальними напрямами подальшого розвитку державної служби України встановлено:

- досягнення достатньої прозорості та відкритості, політичної нейтральності, ефективності та результативності державного управління в Україні;
- створення правових та інституційних умов для комплексного удосконалення професіоналізму працівників державних органів на основі визначення їхньої професійної

придатності, аксіологічних основ професіоналізму;

– утвердження цінностей верховенства права, відкритості, політичної нейтральності, ефективності та результативності в державній службі;

– зміцнення механізмів політичного, судового та адміністративного контролю у системі державного управління, вдосконалення законодавчої бази у сфері адміністративних процедур та системи надання адміністративних послуг.

Література

1. Europe agreement. European Commission. URL : http://ec.europa.eu/enlargement/policy/glossary/terms/europe-agreement_en.htm (viewed on 11.11.2019).
2. Прудченко Є. Д. Копенгагенські критерії. URL : http://ukrcei.org/uploads/files/default/kopengagenskie_kriterii.pdf (дата звернення 11.11.2019).
3. Василенко М. Д. Організаційно-правові аспекти адаптації державного управління і державної служби України до вимог ЄС. Актуальні проблеми держави і права. 2005. № 24. С. 37–44.

Правовий статус інституту присяжних в Україні та інших країнах Європи та Америки

Родіна А.С., студентка

Науковий керівник:

Єна І.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

На відміну від зарубіжних країн, де інститут присяжних є традиційним, для України він є відносно новим [1]. Конституція України та інше кримінально процесуальне законодавство закріплює принцип участі народу у здійсненні правосуддя, однією із форм реалізації якого і є саме участь присяжних у судовому засіданні. Положення про участь присяжних у кримінальному процесі було закріплено у 2012 р. разом із прийняттям нового Кримінально процесуального кодексу [2]. Зокрема, їх діяльність передбачає, що в суді першої інстанції щодо злочинів за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого – судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних [3]. Однак, наразі, як на практиці, так і в юридичній літературі виникають питання, а саме : чи виправданим є функціонування інституту присяжних в Україні в теперішньому законодавчому вигляді та як удосконалити діяльність суду присяжних з урахуванням досвіду зарубіжних країн. В. Федоров пише, що впровадження інституту присяжних у сучасних реаліях – не більше ніж бажання влади продемонструвати прагнення до європейських ідеалів правосуддя та дотримання прав людини [4].

Досвід функціонування інституту присяжних в зарубіжних країнах передбачає існування двох основних моделей. Зокрема, таких, як англо-американська, або класична, та європейська (континентальна). До країн де застосовується перша модель слід віднести США, Велику Британію, Швейцарію та інші. Характерною ознакою англо-американської моделі суду присяжних є те, що колегія, дослідивши усі обставини справи виносить вердикт про винуватість чи навпаки особи без участі професійних суддів [2]. У США суддям штатів у кримінальних справах заборонено коментувати докази, утримуються від цього, як правило, і судді федеральних судів. При цьому, суд, на підставі встановлення факту винуватості особи виносить обвинувальний акт, з подальшим його погодженням з судом присяжних, та встановлює вид та міру покарання за вчинене суспільно небезпечне діяння. У зв'язку з цим, в цьому випадку присяжних слід відносити до «суддів факту», а професійних суддів – «суддів права» [5]. Проте, на нашу із А. Солодковим думку, така модель має ряд переваг та недоліків. Зокрема, безспірною перевагою є те, що в умовах класичного суду присяжних відпрацьовується технологія змагального процесу, що детермінує процесуальну активність сторін [6]. В. Тертишник також зазначає, що поділ судової влади на суд присяжних і

професійних суддів створює додаткові важелі стримувань і противаг проти свавілля та зменшує можливості судових помилок. Більше того, формується ідеологія, яка базується на основі принципу презумпції невинуватості та забезпечення прав та свобод людини. Однак, разом з цим, існують також і певні недоліки, що засновується на тому, що такий судовий розгляд має складну процедуру винесення кінцевого рішення. Також, зважаючи на кількість суду присяжних у класичній моделі, що становить дванадцять осіб, можна дійти висновку про високу економічну вартість забезпечення винагороди присяжним. Окрім того, зважаючи на відсутність юридичної обізнаності, присяжні в ряді випадків неспроможні дати правильну оцінку встановленим у судовому розгляді фактам. Вони, радше, спираються на внутрішнє емоційне переконання щодо встановлення наявності чи відсутності винуватості особи [7].

Європейська модель суду присяжних, яка діє в Німеччині, Франції, Данії, Італії, Швеції, Греції, Бельгії, Болгарії, Польщі, Чехії та інших країнах передбачає наявність народних засідателів, або «шефенів», що вирішують питання як щодо винуватості чи навпаки підсудного (питання факту) так і стосовно кваліфікації злочину та призначення покарання спільно з професійними суддями. При цьому, винесений вердикт завжди має бути вмотивований. У ньому також повинні бути наведені належні та достатні мотиви, а також підстави його ухвалення. Критика такої моделі суду присяжних зводиться до відсутності їх самостійності при змішаній колегії, можливості впливу професійного судді (суддів) на прийняття ними рішення та пасивної ролі присяжних при ухваленні вироку [2]. Наразі континентальна модель застосовується в Україні при розгляді, зокрема, кримінальних справ, де на ряду з трьома присяжними діють два професійних судді.

У деяких країнах пострадянського простору, наприклад, Грузії, Республіки Казахстан і Російської Федерації, діє змішана модель суду присяжних, яка містить елементи класичної та європейської. У цих країнах не виключається часткова конвергенція процесуальної форми, яка знаходить прояв у впровадженні певних процедурних правил, характерних для іншої моделі [7].

В Україні, наразі модель суду присяжних більш схильна до континентальної. Оскільки передбачає спільну діяльність присяжних з професійними суддями. А. Бурий, Р. Таратула, Р. Тополевський виокремлюють негативні моменти, які виникають при функціонуванні суду присяжних при їх спільній діяльності з професійними суддями. Зокрема, це необхідність залучення коштів для підвищення якості системи фінансування судової гілки влади та створення ефективного механізму їх фінансування за умови достатнього виділення коштів. Також можливість тиску на присяжних з боку зацікавлених осіб [8]. Ярчук Н. М. наводить аргументи про відсутність юридичної освіти присяжних і загалом неготовністю суспільства до такої відповідальності. Зокрема, може виникнути ситуація, коли суддя свої помилки може перекласти на присяжних, які були під його впливом при винесенні рішення щодо винуватості чи невинуватості особи. Прихильники запровадження європейської моделі суду присяжних аргументують це тим, що такий інститут дає можливість створити всі необхідні умови для подальшого втілення ідей правової держави у сфері правосуддя [2].

Таким чином, інститут присяжних є відносно новим для України, тому на даному етапі розвитку досить важко говорити про його ефективність. Сучасний суд присяжних, що діє в Україні є досить формальним та не втілює основну ідею його існування – поділ судової влади на дві відносно самостійні інституції (суд присяжних і професійних суддів), які взаємно контролюють один одного, що створює додаткові важелі стримувань і противаг проти свавілля, зменшує можливості судових помилок, відокремлення питання про винність від питання про покарання, що обмежує можливості зловживання [7]. З огляду на це, у науковій доктрині виникла думка про запровадження англо-американської моделі суду присяжних в Україні. Проте, як слушно зауважив О. В. Новиков та Т. В. Коротун, такі зміни слід запроваджувати реформуючи й інші сфери суспільного життя, залучаючи значні кошти для здійснення цього. Тому а даному етапі розвитку правового життя українського суспільства це є неможливим [9]. Проте, не слід повністю заперечувати існування інституту

суду присяжних. Адже, переваги суду за участю представників народу – це, перш за все, зростання довіри населення до суду, посилення незалежності суду від виконавчої влади, реалізація на практиці принципу громадського контролю і участі народу в державній діяльності [8]. З огляду на це, інститут присяжних слід реформувати послідовно, удосконалюючи порядок складення списків кандидатів у присяжні, приділяючи особливу увагу забезпечення захисту присяжного та гідній оплаті за здійснювані ним функції. Тоді, у результаті, така діяльність присяжного і справді може стати його почесним обов'язком.

Література

1. Нешик, Т. С. Періоди становлення суду присяжних в Україні наприкінці ХІХ – на початку ХХ століть. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Право*. Ужгород, 2014. Вип. 26. С. 249–253.
2. Грубінко А. В., Ярчук Н. М. Проблеми і перспективи запровадження суду присяжних у системі судочинства України: зарубіжний досвід та вітчизняна практика. *Юридичний науковий електронний журнал*. Київ, 2014. № 1. С. 11-15.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : офіц. текст. Київ : Алерта, 2019. 324 с.
4. Рощина О., Циганій С. О. Суд присяжних в Україні: актуальні питання реформування. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. Київ, 2016. № 2. С. 188–193.
5. Колюх В. В. Інститут суду присяжних в Україні в контексті зарубіжного досвіду. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Київ, 2017. Вип. 131. С. 68–78.
6. Солодков А. А. Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2015. 231 с.
7. Габлей Н.Г. Король В. В. Проведення в суді присяжних відповідно до чинного КПК України. *Прикарпатський юридичний вісник*. Одеса, 2014. № 1. С. 190-202.
8. Бурий А., Таратула Р., Тополевський Р., Тополевська Л. Міжнародний досвід діяльності інститутів мирового судді, суду присяжних, народних засідателів та пропозиції щодо можливостей його застосування в Україні : навч. посіб. Львів : Регіональний гром-й фонд «Право і Демократія», 2009. 131 с.
9. Новиков О. В., Коротун Т. В. Англо-американська модель суду присяжних для України. Досвід США для України. *Молодий вчений*. Київ, 2018. № 4(2). С. 726-729.

Проблемні питання нормативного врегулювання договору поставки та шляхи їх вирішення

Руденко С.К., студентка

Науковий керівник:

Болокан І.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Одним з питань, яке не втрачає своєї актуальності, адже договірні відносини є значною частиною як цивільно-правових, так і господарсько-правових відносин, є співвідношення норм Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) та Господарського кодексу України (далі – ГК України) в частині врегулювання тих чи інших договорів. А одним із договорів, який регулюється нормами обох цих кодифікованих актів, є договір поставки. Час від часу науковці досліджують ті чи інші аспекти цього договору, присвячуючи їм свої праці (наприклад, дисертаційні дослідження І.О. Турчак (2009 р.), В.В. Алямкіна (2009 р.) тощо), натомість чимало питань не знайшли ще уніфікованого доктринального розуміння, а, отже, залишаються дискусійними. Одним з таких питань є доцільність чи недоцільність одночасного врегулювання окремих різновидів договорів, до яких належить і договір поставки, декількома нормативно-правовими актами, зокрема ЦК та ГК України. Таке регулювання є можливим, на наш погляд, але лише за умови відсутності

дублюючих норм. Для виявлення недоліків та переваг врегулювання договору поставки нормами ЦК та ГК України, проаналізуємо відповідні норми.

У визначенні *договору поставки* за ЦК України (ст. 712) спостерігається застосування подвійної назви однієї із сторін (тобто, є певна можливість вибору назви: або продавець, або постачальник), у ГК України (ст. 265) відповідна сторона йменується постачальником. Також щодо цієї сторони у ЦК України вміщується деталізація її суб'єктного складу – особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, тоді як аналіз змісту ч. 3 ст. 265 ГК України свідчить про більш широкий суб'єктний склад потенційних постачальників, адже відсилає до пп. 1, 2 ч. 2 ст. 55 ГК положення дає підстави для висновку, що постачальниками можуть бути не лише суб'єкти підприємницької діяльності. У ЦК України особливо наголошується на переході товару, що є предметом договору, у власність покупця, у ГК України про це не вказується. Крім цього, у ЦК України окремо наголошується й про те, що товар, що є предметом договору, має використовуватись у конкретних цілях (підприємництво або інші «не пов'язані з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням» цілі).

Зазначені відмінності у нормативному врегулюванні були окреслені не з метою з'ясування питання, яке нормативне визначення краще, а з метою наголошення на потребі уніфікації нормативного врегулювання принаймні в частині дефініцій. За наявності факту одночасного нормативного врегулювання договору поставки двома кодифікованими актами, принаймні визначення, які у них надаються, мають або співпадати, або наводитись лише в одному з них із «відсиланням» у бланкетний спосіб до іншого кодифікованого акту. Отже, вдосконалення нормативного врегулювання є можливим, якщо обрати один із таких варіантів: 1) наявність відсилання у ЦК України до норм ГК України; 2) наявність відсилання у ГК України до норм ЦК України; 3) закріплення у ЦК України лише дефінітивної норми та відсилання щодо всіх інших аспектів до норм ГК України; 4) закріплення у ГК України лише дефінітивної норми та відсилання щодо всіх інших аспектів до норм ЦК України. Враховуючи такі аспекти, як більш детальний опис цієї договірної конструкції у ЦК України, адже визначення (дефініція) цього договору у ЦК України включає найбільш суттєві ознаки відповідного договору, а також той факт, що ЦК України розглядає поставку як різновид купівлі-продажу та вміщує лише одну статтю, а ГК України більш детально врегульовує усі інші аспекти, що є зрозумілим, зважаючи на специфіку суб'єктного складу цього договору, тобто той факт, що сторонами цього договору є, як правило, суб'єкти підприємницької діяльності, а ГК України і спрямований, насамперед, на врегулювання відносин між суб'єктами господарювання, між суб'єктами підприємницької діяльності тощо, доцільним вбачається вирішення ситуації за першим або третім варіантами, різниця між якими полягає в тому, що перший варіант передбачає відсутність регулювання загалом та наявність бланкетної норми у ЦК України до відповідних норм ГК України, а другий варіант є варіацією першого, але передбачає закріплення визначення цього договору у ЦК України.

Таким чином, вдосконалення нормативного врегулювання договору поставки можливо шляхом: 1) викладення уніфікованої дефініції договору, за прикладом викладення визначення договору купівлі-продажу, з урахуванням більш широкого суб'єктного складу на стороні постачальника, який передбачений у ГК України порівняно із положенням ЦК України, зазначаючи замість «продавець, який здійснює підприємницьку діяльність» інше формулювання, подібне до викладення щодо договору купівлі-продажу – одна сторона, яка є суб'єктом господарювання, зазначеним у пп. 1, 2 ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України; 2) прибрання подвійної назви сторони – продавець/постачальник, та залишення лише похідної від назви договору – договір поставки, відтак – постачальник. Таким чином кінцева редакція ст. 712 ЦК України була б більш вдалою, якби враховувала вже наявні положення з їх удосконаленням у частині означених проблем: «Стаття 712. Договір поставки. 1. За договором поставки постачальник, який здійснює підприємницьку діяльність, зобов'язується передати у встановлений строк (строки) товар у власність покупця для використання його у підприємницькій діяльності або в інших цілях, не пов'язаних з особистим, сімейним, домашнім або іншим подібним використанням, а покупець

зобов'язується прийняти товар і сплатити за нього певну грошову суму. 2. До договору поставки застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено договором, законом або не впливає з характеру відносин сторін. 3. Господарським кодексом України та іншими законами можуть встановлюватись особливості регулювання укладення та виконання договорів поставки, у тому числі договору поставки товару для державних потреб, якщо вони не врегульовані цим Кодексом». У ГК України, відповідно ст. 265 має враховувати нормативне врегулювання положень про поставку у ЦК України, та її вдосконалення редакція може мати такий вигляд: «Стаття 265. Договір поставки. 1. Договір поставки є різновидом договору купівлі-продажу. Реалізація суб'єктами господарювання товарів негосподарюючим суб'єктам здійснюється за правилами про договори купівлі-продажу. До відносин поставки, не врегульованих цим Кодексом, застосовуються відповідні положення Цивільного кодексу України про договір купівлі-продажу. 2. Регулювання договору поставки здійснюється Цивільним кодексом України, цим Кодексом, іншими актами законодавства. 3. Договір поставки укладається на розсуд сторін або відповідно до державного замовлення. 4. Сторони для визначення умов договорів поставки мають право використовувати відомі міжнародні звичаї, рекомендації, правила міжнародних органів та організацій, якщо це не заборонено прямо або у виключній формі цим Кодексом чи законами України».

Можна запропонувати й інший варіант нормативного вирішення проблеми подвійного нормативного врегулювання. Враховуючи, що ЦК України є основним, базовим нормативним джерелом приватного права та об'єктивну неможливість включення до його змісту всіх можливих договорів, одним з варіантів вирішення є загальна відсилкова вказівка (бланкетна норма) до спеціального нормативного акту, яким регулюється відповідний договір. У наведеному вище прикладі договору поставки це може бути таке формулювання у ЦК України: «Стаття 712. Договір поставки. Відносини, пов'язані із поставкою товарів, регулюються Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами. До відносин, не врегульованих Господарським кодексом України та іншими законодавчими актами, застосовуються загальні положення про купівлю-продаж, якщо інше не встановлено договором або не впливає з характеру відносин сторін». За умови обрання такого варіанту, запропонована раніше редакція ст. 712 ЦК України може бути перенесена у ст. 265 ГК України. Таким чином, уникаємо дублювання регулюючих норм у різних законодавчих актах.

Зазначимо декілька слів про доцільність чи недоцільність закріплення у законодавчих актах відсилкових та бланкетних норм. Однозначну відповідь на це питання доволі важко надати, адже об'єктивно не можуть бути сформульовані у категоричній формі відповідні аргументи лише як позитивні або, навпаки, здійснюватись оцінка наявності таких норм лише як негативного явища, адже, з одного боку, наявність бланкетних норм створює певні незручності у застосуванні нормативно-правових актів, коли доводиться звертатись до інших нормативних джерел, натомість, з іншого боку, об'єктивно неможливо уникнути таких норм взагалі, зважаючи, що норми можуть мати або загальний, або спеціальний характер, і який би значний за обсягом не був кодифікований акт, він не може вмістити абсолютно усі норми. Тим паче, що тенденцією останніх десятиріч є комплексність значної кількості нормативно-правових актів, коли в одному законодавчому акті вміщуються норми, що належать не лише до сфер регулювання різних галузей права, але й до різних систем (приватне та публічне; матеріальне та процесуальне). Також слід зважати й на певне «стирання меж» між галузями права, яке наразі має місце, і ця тенденція поступово набирає обертів. Відтак, запропоновані у цій публікації різні варіанти вирішення проблем нормативного врегулювання договірних відносин різними законодавчими актами не є свідченням того, що автори не змогли визначитись із найбільш ефективним варіантом, натомість є запрошенням до дискусії щодо позитивних чи негативних наслідків обрання того чи іншого варіанту. Врахування різних позицій науковців з цього питання дозволить визначитись з найбільш ефективним варіантом

нормативного регулювання та, відповідно, матиме наслідком вдосконалення наявного нормативного врегулювання.

Одночасний допит як різновид слідчої дії

Саулевич А., студентка

Науковий керівник:

Карнаухов О.В., к.ю.н., доцент

Університет митної справи та фінансів

Одночасний допит є ефективною слідчою дією, яка допомагає отримати необхідну інформацію для розслідування злочину. Водночас одночасний допит є однією з найскладніших слідчих (розшукових) дій за організацією й тактикою проведення. Необхідно враховувати, що одночасний допит передбачає потужний психологічний вплив на його учасників і його проведення пов'язане з певними ризиками, а тому потребує від слідчого знання логічних методів та тактичних прийомів, розроблених у криміналістиці.

Дослідженнями одночасного допиту займалися М.В. Бахарєв, О.М. Васильєв, Ф.В. Глазирін, В.О. Коновалова, С.М. Стахівський, О.В. Соловйов.

Одночасний допит – це особливий різновид допиту, що передбачає почерговий допит в присутності один одного осіб, що були вже попередньо допитані. Допит проводиться за одними й тими ж обставинами кримінального провадження. Проблемою проведення одночасного допиту двох і більше вже допитаних осіб є можливість підозрюваного в будь-який момент відмовитися давати показання. У разі відмови підозрюваного відповідати на запитання, давати показання особа, яка проводить допит, зобов'язана його зупинити одразу після отримання такої заяви. Законодавством не передбачена відповідальність підозрюваного за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань.

Право слідчого на проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб передбачено у ч. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України 2012 р [1].

Предметом одночасного допиту є обставини, з приводу яких виникли протиріччя в показаннях раніше допитаних осіб. Метою одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб є з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях. На думку В.О. Коновалої, одночасний допит надає можливість виконати такі завдання: подолати добросовісні помилки допитуваного; перевірити правдивість показань раніше допитаних осіб; з'ясувати причини походження істотних суперечностей; перевірити та оцінити криміналістичні версії; викрити неправду в показаннях допитуваних [3, с. 116].

У попередньому Кримінальному процесуальному кодексі України 1961 р. одночасний допит двох раніше допитаних осіб, в показаннях яких є суперечності, мав назву «очна ставка». Романов В.В. у своїй роботі зазначає, що термін «очна ставка» має походження від давнього висловлення «ставити очі на очі», яке означає давати показання, дивлячись у очі один одному. Очна ставка, як різновид допиту, є специфічним психічним спілкуванням, що відбувається між декількома особами. Як підкреслюють науковці у галузі юридичної психології, характерною особливістю даного психічного спілкування є наявність на початку очної ставки принаймні між двома її учасниками конфліктних стосунків та високої емоційної напруженості [2, с. 51].

Слідчому при проведенні одночасного допиту міжособистісний конфлікт допитуваних осіб може бути у нагоді, оскільки це може допомогти отримати більше необхідної інформації про розслідувану подію та її учасників.

Перед проведенням одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб необхідно здійснити ряд організаційних дій. Гаврилін Ю.В. виокремлює такі елементи підготовки до проведення одночасного допиту: вивчення раніше отриманих показань; з'ясування змісту протиріч; вивчення особи допитуваних; з'ясування обставин, що належить

встановити; визначення послідовності допиту; формулювання питань та визначення їх послідовності [4, с. 51].

М.Г. Шурухнов також зазначає такі дії, як визначення місця, часу та способу виклику на допит; створення необхідної обстановки допиту; визначення кола учасників слідчої дії; складання плану слідчої дії [5, с. 389].

І.О. Поліванова поділяє одночасний допит раніше вже допитаних осіб на:

- допит, що проводиться за ініціативи слідчого чи прокурора;
- допит, що проводиться на вимогу підозрюваного та його захисника.

При прийнятті рішення про проведення одночасного допиту слідчий має ретельно проаналізувати раніше надані показання та встановити зміст протиріч. Якщо протиріччя в показаннях можна усунути іншими засобами з меншим тактичним ризиком, то одночасний допит проводити недоцільно і слідчий повинен відмовитися від його проведення. Другий різновид одночасного допиту може бути використаний підозрюваним та його захисником для здійснення тиску на іншого учасника процесу з метою зміни ним своїх викривальних показань. Тому слідчий має передбачити, що дана слідча дія може бути «тактичною операцією» з боку сторони захисту, спрямованою на здійснення психологічного тиску на учасників кримінального провадження.

Однією з організаційних дій є визначення слідчим осіб, між якими буде проведений одночасний допит, та черговості їх допиту. Правильне визначення черговості допиту сприяє отриманню доказів та схвалення несумлінного учасника до надання правдивих показань. Законодавчо закріплені певні обмеження щодо проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб у кримінальних провадженнях щодо злочинів проти статеві свободи та статеві недоторканості особи, а також щодо злочинів, вчинених із застосуванням насильства або погрозою його застосування. В даних випадках одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей в їхніх показаннях не може бути проведений за участю малолітнього або неповнолітнього свідка чи потерпілого разом з підозрюваним.

Важливим також є правильне визначення місця та часу проведення одночасного допиту. Раптовість його проведення для допитуваних осіб може допомогти слідчому отримати позитивний результат. К.О. Чаплинський зазначає, що невинуватене зволікання з проведенням одночасного допиту може спричинити втрату фактора раптовості, який сприяє успішному досягненню мети слідчої дії [7, с. 275].

Слідчий має психологічно підготувати особу, яка, на його думку, як буде давати сумлінні показання з метою запобігання негативному впливу. Як вважають П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко і Н.І. Клименко, слідчий повинен забезпечити психологічну готовність учасників до проведення одночасного допиту. Її особливо потребують потерпілі та свідки, які вперше залучаються до сфери кримінального процесу та можуть неадекватно зреагувати на спілкування з підозрюваним, внаслідок чого мета слідчої дії не буде досягнута [6, с. 334].

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб проводиться за певним правовим механізмом, встановленим у ч. 9 ст. 224 Кримінального процесуального кодексу України. На початку даного допиту встановлюється, чи знають викликані особи одна одну та у яких стосунках вони перебувають між собою. Свідки попереджаються про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за давання завідомо неправдивих показань, а потерпілі – за давання завідомо неправдивих показань.

Першою допитується особа, яка на переконання слідчого дає правдиві показання. Потім слідчий запитує іншого учасника допиту, чи підтверджує він показання попередньо допитаного, а якщо ні, то чому, та пропонує йому надати свої показання з цього питання.

Викликаним особам по черзі надається можливість дати показання про ті обставини кримінального провадження, для з'ясування яких проводиться допит, після чого слідчим, прокурором можуть бути поставлені запитання. Особи, які беруть участь у допиті, їх захисники чи представники мають право ставити одна одній запитання, що стосуються предмета допиту. Слідчий може відвести будь-яке поставлене запитання повністю або

частково. Він здійснює контроль за тим, щоб питання поставлені учасниками одночасного допиту один одному не виходили за предмет допиту.

Хід та результати допиту фіксуються у протоколі та на носії інформації, на якому зафіксовано процес допиту за допомогою технічних засобів. Складання протоколу допиту є обов'язковим.

Законодавство передбачає можливість одночасного допиту не тільки двох, але й більшої кількості осіб, що були раніше допитані. Таке розширення кола учасників даної слідчої дії ускладнює її підготовку та проведення, та збільшує психологічний вплив учасників один на одного.

Отже, одночасний допит осіб, які раніше були допитані, є доцільною слідчою дією для з'ясування причин розбіжностей у показаннях. Дана слідча дія має високу інформативність, проте потребує ретельної підготовки для її ефективного та результатного проведення.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Романов В. В. Юридическая психология: учебник. М.: Юрист, 1998. 488 с.
3. Коновалова В. О. Юридична психологія: підручник. Х.: Право, 2008. 240 с.
4. Гаврилин Ю. В. Криминалистическая тактика и методика расследования отдельных видов преступлений в определениях и схемах: учебное пособие. М., 2004. 332 с.
5. Біленчук П. Д., Лисиченко В. К., Клименко Н. І. та ін. Криміналістика: підручник. К., 2001. 544 с.
6. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення проведення слідчих дій: монографія. Дніпропетровськ, 2011. 306 с.
7. Чаплинська Ю. А. Одночасний допит двох раніше допитаних осіб (організаційний аспект). *Науковий вісник ДДУВС*. 2013. № 1. С. 548-555.
8. Карпушин С. Ю. Проведення одночасного допиту у кримінальному провадженні. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2. С. 238-243.
9. Поліванова І. О. Про сутність одночасного допиту двох і більше вже допитаних осіб. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «ПРАВО»*. 2017. Вип. 24. С. 226-228.

Трудове законодавство України: сучасні проблеми та перспективи їх вирішення

Слюсарчук І.В., студентка

Науковий керівник:

Петровський А.В., к.ю.н., доцент

Національна академія внутрішніх справ

У сучасних умовах євроінтеграції українське законодавство надзвичайно динамічне, змінюються усі сфери суспільного життя, а, отже, і їх правове регулювання. Не винятком є і трудове право, що поширює свою юрисдикцію майже на всіх громадян нашої країни у певний період їх життя.

Кодекс законів про працю України (далі – КЗпП України), який діє сьогодні, є застарілим, адже приймався в той час, коли держава тотально керувала трудовими ресурсами. Необхідність удосконалення трудового законодавства, зумовлена формуванням ринкової економіки та перевагою приватного сектора над державним, повинна ґрунтуватися на певних принципах, зокрема: науковості, системності, законності, демократизму, прогнозування наслідків прийняття нормативних актів тощо.

Окремі питання, пов'язані з реформуванням трудового законодавства України, висвітлювалися у вітчизняних наукових працях Болотіної Н.Б., Венедіктова В.С., Вишновецької С.В., Гавриленка Ю.М., Гусова К.М., Жернакова В.В., Іванова С.О.,

Карнаухової Є.В., Кисельова І.Я., Костіна Л.О., Матюніна М.В., Пилипенка П.Д., Прокопенка В.І., Процевського О.І., Саєнко Ю.О., Чанишевої Г.І., Числова А.І., Щербини В.І., Ярошенка О.М. та інших. Втім, теоретично відносно даного питання продовжуються дискусії, а практично – відсутнє єдине бачення щодо його кодифікації.

Реформування трудового законодавства є одним із вирішальних напрямів сучасної державної політики, а його кодифікація полягає у всебічній переробці чинних нормативних актів у сфері трудових та тісно пов'язаних з ними відносин. Кодифікація трудового законодавства – це спосіб забезпечення його узгодженості, компактності, якісного упорядкування та відповідності сучасним нагальним потребам розвитку суспільства. Вона має бути спрямована на забезпечення повноцінної зайнятості населення та на зростання ринку праці. Саме тому головне завдання кодифікації трудового законодавства вбачаємо в його узгодженні з міжнародними нормами про працю, орієнтації на національні, економічні, політичні та культурні особливості нашої країни. Тим часом науковці вважають одним із шляхів здійснення кодифікації трудового законодавства – зведення до мінімуму регулювання трудових відносин підзаконними актами, підняття значення закону, насамперед Трудового кодексу [1, с. 49].

На даний момент в Україні існує проект Трудового кодексу (№ 1658 від 27.12.2014), який кардинально відрізняється від чинного КЗпП України та складається з дев'яти книг, а також прикінцевих та перехідних положень. Проект Трудового кодексу не є досконалим, у ньому відсутні деякі важливі питання: неврегульований детально порядок укладання трудового контракту, невраховані пропозиції щодо зміни системи святкових неробочих днів, неврегульовані деякі види робочого часу – наприклад, робота вахтовим методом. Проект Трудового кодексу не передбачає статей, які б регламентували відповідальність роботодавця за недотримання вимог колективного договору [2]. Крім того, одним із недоліків проекту є відсутність вступної частини – преамбули, де вказуються умови, обставини, мотиви та інші причини, що слугують приводом для видання правового акта. На нашу думку, необхідно передбачити цілі та завдання правового регулювання найманої праці в умовах ринкової економіки саме в преамбулі проекту Трудового кодексу. Разом з тим, було б доречно у проекті закріпити окрему главу, що існує у чинному КЗпП України, щодо повноважень професійних спілок. Адже світовий досвід доводить неспроможність робітників самотійно ефективно захистити свої трудові права та законні інтереси без такої посередницької інстанції, як профспілка [3]. До того ж, громадяни, відповідно до ч. 3 ст. 36 Конституції України мають право на участь у професійних спілках задля захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів.

Як відомо, актуальність прийняття нового кодексу обумовлена не стільки причиною застарілості норм чинного КЗпП, а об'єктивною необхідністю приведення норм трудового законодавства у відповідність до фундаментальних галузей правової системи, зокрема конституційного, цивільного, адміністративного права та процесуального законодавства, які здійснюють вплив на розвиток трудового права [4, с. 34].

Отже, усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що трудове законодавство у сучасних реаліях потребує якнайшвидшого оновлення для забезпечення нормального життя і функціонування трудової частини громадян України. При цьому, варто пам'ятати, що ухвалення нового Трудового кодексу України не буде свідченням про досягнення бажаного результату, оскільки існує потреба розробки норм викладених у ньому.

Наразі на друге читання у Верховній Раді України очікує новий проект Трудового кодексу України, котрий, на наш погляд, є недосконалим і вимагає доопрацювання з окремих питань, а саме:

- 1) розв'язання трудових спорів і встановлення відповідальності за порушення трудових прав;
- 2) реалізації дотримання вимог щодо сучасних видів робочого часу і часу відпочинку;

- 3) встановлення сучасних гарантій забезпечення прав на працю і проблеми втілення соціального партнерства;
- 4) відсутності спеціалізованого розділу, присвяченому профспілкам;
- 5) підвищення ролі індивідуального договірної регулювання трудових відносин на підставі різних модифікацій трудових договорів;
- 6) з'ясування можливостей спрощення процедури розірвання трудових відносин;
- 7) встановлення диспозитивних норм під час пошуку працівником альтернативного працевлаштування;
- 8) закріплення правила про недопустимість включення норм, які регулюють трудові та тісно пов'язані з ними відносини в інші закони, окрім випадків, безпосередньо передбачених в Трудовому кодексі України з метою запобігання колізіям та дублюванню норм у сфері трудового законодавства.

Сподіваємося, що з урахуванням нами зазначених недоліків, трудове законодавство України буде стабільним та займе відповідне вагоме місце у системі трудових правовідносин.

Література

1. Кодифікація трудового законодавства України: *монографія*. / за ред. Н.М. Хуторян, М.І. Іншина, С.М. Прилипка, О.М. Ярошенка. Харків: ФІНН, 2009. 432 с.
2. Актуальные проблемы экономики и права: *праці міжнародної конф.*, 2-6 лютого 2012 року, Лондон. Англія., автор Золотарьова О., 2012.
3. Ходос Л. Новий трудовий кодекс та перспективи правового захисту найманого працівника. URL: http://krayani.net/publik_menu.php?skip=-6&skip=-6&skip=-16&skip=-26.
4. Крылов К.Д. К новому типу трудового законодательства. *Человек и труд*. 2002. № 7. С. 34-38.

Аналіз останніх змін законодавства щодо повноважень генерального прокурора України

Смірнова А.О., студентка

Науковий керівник:

Єрмоленко Д.О., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

У зв'язку з тим, що європейські стандарти є основним вектором розвитку української держави, членство України в Раді Європи з 1995 року, зобов'язує запроваджувати нові стандарти функціонування та діяльності правоохоронної та судової систем. Також зміна влади в нашій країні, зазвичай сприяє активізації законодавчого процесу. Поза увагою, під час цього процесу, не залишається й система прокуратури. Адже вона є однією з найважливіших складових правоохоронної системи України. Системі прокуратури завжди приділяється особлива увага, законодавство постійно зазнає трансформацій, але не завжди вони призводять до очікуваних результатів. Але без зміни законодавства не може відбуватись удосконалення ані системи прокуратури, ані інших життєво важливих органів країни.

Питання правового регулювання діяльності Генерального прокурора України є дуже важливим, оскільки від того як ефективно він буде виконувати свої обов'язки, а також від обсягу наданих йому повноважень, буде залежати рівень довіри населення. Адже в нашій країні він дуже низький, а це є важливим показником ефективного функціонування правоохоронної системи демократичної держави. Підвищення якості і ефективності діяльності органів прокуратури України впливає на повноцінне забезпечення прав і свобод громадян, захист інтересів, як держави, так і суспільства.

Набуття Україною повноправного членства в Раді Європи сприяло підписанню та ратифікації низки міжнародно-правових угод і конвенцій та дало поштовх до реформування

національної правової системи згідно з принципами ЄС [1]. Попереднє реформування органів прокуратури, яке проводилось в рамках Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII безперечно наблизило українську прокуратуру до європейських стандартів, але виявилось недосконалим та не виправдало сподівань суспільства.

Тому нова влада розпочинає реформування органів прокуратури, в першу чергу, з метою повного очищення системи від не компетентних та не добросовісних кадрів, але наскільки воно буде ефективним та виправданим ми дізнаємось лише згодом.

Чимало авторів вивчають питання діяльності прокуратури та зокрема Генерального прокурора, а саме М. Косюта, М. Мичко, В. Сухонос, В. Точиловський та інші. Але у зв'язку з тим, що у вересні цього року з'явився Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», доцільним буде проаналізувати деякі з них.

Дійсно особливе місце в ієрархічній системі прокуратури займає постать Генерального прокурора, якого призначає на посаду та звільняє з посади Президент України, за згодою Верховної Ради України [2]. Він є вищою посадовою особою в цьому апараті і тому його діяльність потребує особливого законодавчого регулювання. Безпосередньо від його ефективності певної мірою залежить стан, функціонування та вдосконалення правоохоронної системи в цілому.

Діяльність Генерального прокурора України регулюється наступними законодавчими актами: Конституція України, Закон України «Про прокуратуру», Регламент Генеральної прокуратури, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» від 19.09.2019 № 113-IX. Це основні закони, які визначають організацію та порядок функціонування Генеральної прокуратури.

Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури» відноситься до реформуючих законів. Його кінцевою метою є підвищення ефективності дії Закону України «Про прокуратуру». Але чи дійсно варто чекати саме позитивних змін – дуже спірне питання, оскільки деякі доповнення до цього закону є дуже суперечливими.

Наприклад аналізуючи зміни, які були внесені від 19.09.2019 року, до статті 9 Закону України «Про прокуратуру», не важко помітити, що повноваження Генерального прокурора були значно розширені. Тепер до пунктів 7 та 9 вищезгаданої статті були додані пункти 7-1, 7-2, 7-3, 9-2, в яких зазначено, що до кола повноважень Генерального прокурора додаються наступні повноваження:

- затвердження стратегії розвитку прокуратури;
- затвердження положення про систему індивідуального оцінювання якості роботи прокурорів та систему оцінювання якості прокурорів;
- затвердження порядку вимірювання та регулювання навантаження на прокурорів;
- визначення порядку розгляду звернень щодо неналежного виконання прокурором, який обіймає адміністративну посаду, посадових обов'язків, встановлених для відповідної адміністративної посади

Також бачимо, що повноваження було збільшено в частині четвертій статті 10 та в частині першій статті 12. А саме: утворення, перелік, територіальна юрисдикція, реорганізація та ліквідація обласних та окружних прокуратур, визначення їхньої компетенції, структури і штатного розпису здійснюються Генеральним прокурором [3]. Ці зміни можуть призвести до непередбачуваних наслідків, оскільки дуже великий обсяг повноважень, наданих Генеральному прокурору можуть призвести до зловживання владою та неналежного виконання ним своїх обов'язків.

Тому механізм реалізації наданих йому повноважень повинен повноцінно регулюватись та вдосконалюватись, в тому числі й за допомогою відомчої нормотворчості, інакше про ефективність реформування органів прокуратури мова надалі не йтиме.

Також треба звернути увагу на те, що Генеральний прокурор наприкінці жовтня цього року підписав наказ, щодо створення управління реформ при Генеральній прокуратурі, яке буде займатись саме стратегічним плануванням, аналізом, а також впровадженням стандартів якості та адмініструванні реформи.

Тому питання надання чи ненадання значних повноважень Генеральному прокуророві дуже суперечливе і потребує більш глибокого та постійного аналізу його діяльності. Адже ефективність започаткованої у 2019 році реформи залежить від великої кількості факторів, але діяльність Генерального прокурора в цьому переліку точно не на останньому місці.

Література

1. Толпиго О. Ф. Досвід імплементації європейських стандартів у національну практику реформування органів прокуратури. *Теорія та практика державного управління*. 2017. № 3 (58). С. 2. URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2017-3/doc/5/04.pdf>.
2. Конституція України: чинне законодавство станом на 01 вересня 2018 р.: Офіц. текст. К.: Алерта, 2018. 80 с.
3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1697-18>.

Гене́за правового регулювання протидії торгівлі людьми

Тагієв Е.В., студент

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Торгівля людьми є третім за прибутковістю видом злочинної діяльності, після продажу зброї та наркотиків. Експлуататори отримують прибуток через контроль та експлуатацію інших людей. Ця проблема може торкнутися кожного, незалежно від віку, статі, освіти чи соціального статусу. Експлуатація може відбуватись як всередині країни так і поза її межами, а вербувальниками найчастіше є знайомі люди – ті, яким довіряють.

У відповідності до статті 1 Закону України від 20.09.2011 № 3739-VI «Про протидію торгівлі людьми» торгівля людьми – це здійснення незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, у тому числі сексуальної, з використанням обману, шахрайства, шантажу, уразливого стану людини або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, з використанням службового становища або матеріальної чи іншої залежності від іншої особи [1].

Дослідженню питання правового регулювання запобігання торгівлі людьми приділяли увагу В.В. Говоруха, Р.Ю. Кризська, П.І. Надолішній, В.В. Корженко, О.В. Федорчак, А.А. Попок, В.В. Голубь, Г.П. Ситник, М.І. Круглов, О.Г. Сидорчук, О.Ю. Лебединська, А.І. Семенченко та ін.

Рабство з'явилося і поширилося в суспільствах, які перейшли до сільськогосподарського виробництва. Користування рабською працею стало економічно виправданим і, природно, широко поширилося. Тоді й склалася рабовласницька система, яка проіснувала багато століть – як мінімум, з античних часів до XVIII століття, а подекуди й довше [2].

Торгівля людьми визнана міжнародною проблемою, вона не може бути розв'язана на рівні однієї України. Така боротьба потребує і національних, і міжнародних спільних дій та співробітництва – необхідно об'єднаними зусиллями перервати цей ланцюг насильства, що чиниться з метою трудової та сексуальної експлуатації. Для протидії торгівлі людьми й нелегальній міграції з України наша держава повністю приєдналась до міжнародних документів, спрямованих на боротьбу з торгівлею людьми і з дискримінацією жінок.

До цих документів належать: Загальна декларація прав людини, прийнята 10 грудня 1948 року [6]; Конвенція ООН 1949 року про боротьбу з торгівлею людьми й експлуатацією проституції третіми особами [3]; Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок 1979 року, шоста стаття якої вимагає від держав прийняття та виконання відповідних законів, що сприятимуть припиненню всіх видів торгівлі жінками [4]; Декларація ООН про подолання насильства над жінками 1993 року, в якій продаж жінок, їх експлуатація та примус до проституції чітко названі видом насильства проти жінок, який держави зобов'язані викорінювати; Гаазька Міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів для запобігання та боротьби з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації 1997 року [5]; Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми 2005 року [4]. Україна ратифікувала Конвенцію 21 вересня 2010 року [7].

Що стосується національного законодавства, то кримінальну відповідальність за торгівлю людьми в Україні вперше встановлено в 1998 році, коли чинний на той час Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 124-1. Новим Кримінальним кодексом, що набрав чинності з 01.09.2001 року, також передбачено кримінальну відповідальність за торгівлю людьми або іншу незаконну угоду щодо передачі людини (стаття 149 ККУ) [11].

До інших національних нормативно-правових актів щодо регулювання запобігання торгівлі людьми належать: Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї (ратифіковано 4 лютого 2004 р.) [9]; Закон України від 20.09.2011 року № 3739-І «Про протидію торгівлі людьми» [1]; Постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2016 р. № 111 «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» [8]; Наказ МОН від 08.04.2016 № 405 «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки щодо протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» [10].

Таким чином, підводячи підсумок, можна умовно виділити наступні етапи правового регулювання протидії торгівлі людьми:

I етап – Регулювання протидії торгівлі людьми 50 р.р. XX ст. – 90 р.р. XX ст.

II етап – кінець XX ст. – 2010 р.р.

III етап – сучасний період.

Сьогодні права людини є загальнолюдською цінністю. Вони закріплені в багатьох міжнародно-правових документах. Багато з них ратифіковані Україною. Але проблема торгівлі людьми є досі актуальною.

Література

1. Закон України «Про протидію торгівлі людьми» від 20.09.11 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3739-17/ed20141026#n23>
2. Валлон А. История рабства в античном мире. – Смоленск, 2005.
3. Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми і з експлуатацією проституції третіми особами від 02.12.1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_162
4. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18.12.1979 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207
5. Гаазька Міністерська декларація європейських рекомендацій щодо ефективних заходів для запобігання та боротьби з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації від 1997 року. URL: https://la-strada.org.ua/ucp_mod_catalogue_showcategory_3.html
6. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
7. Конвенція Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми від 16.05.2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_858

8. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної соціальної програми протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 24 лютого 2016 р. № 111. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/111-2016-p>

9. Протокол про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками та дітьми, і покарання за неї ратифікація від 04.02.2004, підстава 1433-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_791

10. Наказ МОН «Про затвердження плану заходів Міністерства освіти і науки щодо протидії торгівлі людьми на період до 2020 року» від 08.04.2016 № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0405729-16>

11. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Проблеми правового захисту прав осіб з інвалідністю

Тарасенко О.О., студентка магістратури

Науковий керівник:

Самойленко Г.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Статтею 1 Загальної Декларації прав людини закріплено, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах. Вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства.

В свою чергу, ст. 21 Конституції України закріпила, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

З означеного слідує, що в означених актах застосовано позитивний підхід визнання рівності всіх людей у їх гідності та правах.

Тим не менше, в них застосовані різні підходи щодо гарантій забезпечення цього. Так, якщо в конституції України не йдеться про дискримінацію взагалі, то в ст. Загальної Декларації прав людини закріплено, що всі люди рівні перед законом і мають право, без будь-якої різниці, на рівний їх захист законом. Усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації.

В подальшому цей підхід було розвинено, в результаті чого вже в ст.14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. закріплено заборону дискримінації. В статті йдеться, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою.

Формально, вади анатомічні, фізіологічні, функціональні, та навіть психічні не повинні бути підставою для дискримінації, оскільки вона заборонена за будь-якою ознакою.

В практиці Європейського Суду з прав людини визначено, що під дискримінацією слід розуміти застосування без об'єктивного та розумного обґрунтування різного поводження щодо осіб, які перебувають в однаковій ситуації, чи іншими словами, незаконну відмінність у поводженні з особами, які перебувають в одній ситуації. У справі «Thlimmenos v. Greece» від 06.04.2000 р. Суд визначив, що тлумачення дискримінації «не вичерпує змісту заборони будь-якої дискримінації. Право на здійснення прав, гарантованих Конвенцією, на недискримінаційній основі також порушується, якщо держави не застосовують без об'єктивного та обґрунтованого пояснення різного поводження щодо осіб, які перебувають у суттєво відмінному становищі» [1, с. 300].

Звичайно, аналіз цього підходу дозволяє зробити висновок, що забезпечення прав осіб з інвалідністю не вичерпується заборонаю дискримінації і покладанням на державу обов'язку поводитися однаково до осіб, які перебувають в різному становищі.

В цьому контексті більш «прихильною» до осіб з інвалідністю є Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, прийнята 13.12.2006 р. [2]. Її ст. 3 закріпила принципи, які мають застосовуватися до осіб з інвалідністю Серед них: а) повага до притаманного людині достоїнства, її особистої самостійності, зокрема свободи робити власний вибір, і незалежності; б) недискримінація; с) повне й ефективне залучення та включення до суспільства; d) повага до особливостей осіб з інвалідністю і прийняття їх як компонента людської різноманітності й частини людства; е) рівність можливостей; f) доступність; g) рівність чоловіків і жінок; h) повага до здібностей дітей з інвалідністю, що розвиваються, і повага до права дітей з інвалідністю зберігати свою індивідуальність.

Більшість з них реалізуються в Україні почасти чи така реалізація є далекою від ідеальної.

Як засвідчує Українська Гельсінська спілка з прав людини, станом на початок 2017 р. загальна чисельність осіб з інвалідністю в Україні становила 2 млн 600 тис. осіб: понад 240 тис. осіб з інвалідністю I групи, понад 900 тис. осіб – II групи і понад 1,3 млн осіб – III групи; дітей з інвалідністю практично понад 156 тис. Окрім цього, у порівнянні з попереднім 2016 – 2017 навчальним роком на 53% збільшилася кількість учнів в інклюзивних класах – з 2700 осіб до 4100 осіб. Також на 7% збільшилася кількість учнів з особливими потребами, для яких навчально-виховний процес організовано у спеціальних класах загальноосвітніх шкіл за місцем проживання [3, 4].

Сприяти забезпеченню умов здійснення прав цими особами мав сприяти Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», який було прийнято ще 21.03.1991 р. [5].

Та попри прийняття нормативно-правових актів і проведення роботи зі створення умов для забезпечення здійснення своїх прав особами з інвалідністю, ця робота не є системною та фундаментальною. Як правило, вона зумовлена активністю у вирішенні окремих проблемних питань, внаслідок чого відбуваються певні зміни. Так, скажімо, у ситуації вимоги від особи з інвалідністю в цирку м. Києва залишити візок в гардеробі, питання доступу осіб зазначеної категорії до культурних цінностей і т.п. було вирішене лише після втручання Уповноваженого ВРУ, внаслідок чого в цьому цирку з'явився спеціальний підйомник. Але ж питання є відкритим в інших циркух, театрах, будинках культури і т.п. Вирішення цього питання має бути на нормативному рівні, яким має бути приділена увага організаційним та матеріальним питанням.

Інше, – це доступ дітей з вадами зору чи слуху до складання ЗНО. В 2017 р. лише в окремих обласних центрах було надано послуги сурдоперекладачів, а про застосування шрифту Брайля взагалі не йшлося. Проте, вже в 2018-19 роках його застосування набуло поширення.

Стосовно праці осіб з інвалідністю, ч. 2 ст. 17 Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» було закріплено, що оснащення та пристосування робочих місць здійснюється «з урахуванням обмежених можливостей осіб з інвалідністю». Проте, складається враження, що таке «пристосування» здійснюється «по можливості». Іншими словами, йдеться про необхідність «врахування обмежених можливостей», але не йдеться про те, яким має бути результат такого «пристосування».

Щодо сприяння особам з вадами руху у пересуванні годі вже й говорити. Це питання, на жаль, не вирішується ні в нових будівельних нормах, ні в Правилах перевезень пасажирів. Використання собак-поводирів в метро взагалі унеможливлене через заборону перевезення тварин.

Це не виключний перелік проблемних питань у різних сферах людського буття. Ефективність захисту прав осіб з інвалідністю залежить від ефективності нормативного закріплення цих прав та регламентації їх здійснення.

Література

1. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. Київ : Алерта, 2013. 368 с.

2. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (Конвенція про права інвалідів) від 13.12.2006 р. в редакції від 06.07.2016 р. : веб-сайт. URL : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71/page (дата звернення: 27.03.2019).
3. В Україні кількість людей з інвалідністю зросла до 2,6 млн і становить 6% населення // День [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/news/281117-v-ukrayini-kilkist-lyudey-z-invalidnistyu-zroslo-do-26-mln-i- stanovyt-6-naselennya>
4. Права людини в Україні – 2017. Доповідь правозахисних організацій / за ред.: О.М. Павліченко, О.А. Мартиненка / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2018. 92 с.
5. Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні від 21.03.1991 р. (в редакції Закону № 2249 від 19.12.2017 р. «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні»). *Відомості Верховної Ради УРСР (БВР)*. 1991. № 21. Ст. 252.

Аналоги сімейних лікарів: зарубіжний досвід

Федотова В.П., студентка

Науковий керівник

Колпаков В.К., д.ю.н., професор

Запорізький національний університет

Відповідно до статті 3 Конституції України життя та здоров'я особи є найвищою соціальною цінністю. Стаття 49 Конституції проголошує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Основною метою охорони здоров'я населення є забезпечення його ефективними заходами з профілактики захворювань та надання своєчасної й ефективної медичної допомоги в разі виникнення захворювання з метою профілактики стійкого розладу здоров'я, інвалідності та передчасної смерті. В організації первинної ланки охорони здоров'я чільне місце відводиться поступовому розширенню принципів діяльності лікаря загальної практики (сімейного лікаря).

На сьогодні в Україні відбувається реформування всієї системи охорони здоров'я, однак, щоб все відбулося на найвищому рівні і щоб досягнути поставлених цілей, варто дослідити і проаналізувати досвід інших країн світу з метою подальшої реалізації кращих прикладів у вітчизняній практиці. Тому аналіз особливостей побудови первинної ланки системи охорони здоров'я та діяльності сімейних лікарів в зарубіжних країнах є одним з актуальних завдань.

Головна мета системи охорони здоров'я будь-якої країни полягає в безпечній, ефективній, своєчасній та адекватній медичній допомозі населенню, для досягнення якої необхідно посилити першу медичну допомогу – ланку першого контакту більшості пацієнтів із системою охорони здоров'я. Україна як активний учасник глобалізаційних світових процесів формує доктрину у новому цивілізаційному вимірі. Все це свідчить про актуальність дослідження розвитку та становлення первинної ланки системи охорони здоров'я в зарубіжних країнах, які відповідають усім вимогам ефективного захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Таке запозичення ідеальної моделі, безумовно, позитивно вплине на процес побудови первинної ланки системи охорони здоров'я в Україні.

Отже, щодо побудови якісної первинної медико-санітарної допомоги в Україні, особливу увагу привертає досвід організації медицини Канади, як держави, близької до України в геополітичному плані, а також у правовому відношенні.

Для запозичення міжнародного досвіду на вагому увагу заслуговує досвід Канади, країни, де функціонує доступна, безплатна та якісна медицина, на яку виділяється щороку 2500 доларів на 1 особу. Канадська медицина розвивається за системою “Medicare” стартувала в 1962-му році. Щоб стати сімейним лікарем, необхідно здобути знання в Коледжі та підтвердити їх сертифікатом. Усі канадські медичні школи (бездипломне навчання – 4 роки) мають відділення сімейної медицини і програми стажування. Програма

стажування під керівництвом навчального відділення з сімейної медицини КСЛК (2 роки) складається з 8- місячного курсу з сімейної медицини, 12-місячних стаціонарних циклів за різноманітними спеціальностями і 4- місячних факультативів.

В Канаді сімейний лікар не може оглянути за тиждень більше, ніж 182 особи. Його вибирають, зазвичай, ближче до місця проживання. Сімейний лікар приймає пацієнтів або в приватному кабінеті, або ж в лікарні за умови попереднього запису. Однак, його можна викликати й додому. Вартість одного такого прийому 80-150 канадських доларів, яку оплачує держава, адже в Канаді діє обов'язкове медичне страхування. Без попереднього огляду в сімейного лікаря, потрапити до вузькоспеціалізованого лікаря не можна.

До повноважень сімейного лікаря входить вранішній обхід у шпиталі (передбачено 60-80 ліжок на 6 ставок сімейних лікарів), а також амбулаторний прийом (25-40 пацієнтів) у другій половині дня [2].

В Туреччині подібна ситуація з сімейною медициною до України, адже впродовж останніх років і до сьогодні проводиться реформа охорони здоров'я. Зараз розглядається питання про впровадження Інституту сімейної медицини. В Хорватії створені центри здоров'я, в яких працюють як сімейні лікарі, так і інші вузькоспеціалізовані спеціалісти. Крім того, при потребі можна викликати додому патронажну сімейну медсестру. Реформа в країні проводиться з метою забезпечити якість життя, доступну медицину і збільшити рівень життя населення.

Стрімкий розвиток сімейної медицини в Албанії відбувся через прийняття в 2004 році стратегічної програми розвитку системи охорони здоров'я. Для надання первинної медичної допомоги створені спеціальні бригади. Медичні установи первинного рівня підпорядковуються місцевому керівництву, а албанці мають можливість самостійно обрати сімейного лікаря.

Позитивний досвід показує сімейна медицина Великобританії, де в 1990 році створено Раду лікарів загальної практики сімейної медицини і Департамент первинної ланки Національної системи охорони здоров'я, які здійснюють управління зазначеною сферою медичного обслуговування. Сімейний лікар може вільно запрошувати медичну сестру для догляду за своїми пацієнтами. Багато уваги приділяється емоційному стану хворих, лікар займається як прийомом пацієнтів, так і активним відвідуванням їх за місцем проживання. Приблизно 90 % сімейних лікарів самостійно вирішують проблеми пацієнтів і лише 10 % звертаються за допомогою вузьких спеціалістів на рівні вторинної або третинної медико-соціальної допомоги. Переважають групові об'єднання лікарів по наданню допомоги (від 3-4 до 6 і більше лікарів). Координує цю систему Державний Секретар з питань охорони здоров'я. У країні працює спрощена система вільного вибору пацієнтами лікувального закладу і лікаря. Значно збільшилася кількість медичного персоналу, який спрямовує свою діяльність на індивідуальний догляд за пацієнтами, модернізацію лікувальних закладів, забезпеченням сучасним оснащенням та вдосконаленням медичних послуг. Сімейні лікарі надають 90 % усієї медичної допомоги. Один лікар обслуговує 1700-2000 осіб. Значну увагу приділяють спілкуванню з хворими, їх психологічному стану. На прийом одного пацієнта відводиться 8 хвилин. Однак, на нашу думку 8 хвилин на огляд – надто мало для ефективного і повноцінного лікування пацієнтів [3, с. 22].

А згідно з реформою охорони здоров'я Польщі, кожен застрахований пацієнт обирає собі певного сімейного лікаря. Якщо пацієнт не обрав сімейного лікаря, він автоматично приписується до практикуючого лікаря за даною місцевістю. Тобто сімейний лікар та пацієнт пов'язані між собою на досить тривалий час. Також пацієнти у Польщі мають право та можливість за допомогою системи Безпеки Первинної Охорони Здоров'я на спеціальному сайті анонімно обмінюватися інформацією про певні цікаві випадки або казуси при відвіданні їх сімейним лікарем. Сімейний лікар надає медичну допомогу пацієнтам, що задекларовані у так названому «Активному списку», який нараховує не більше 2750 пацієнтів, але в певних випадках деклараційний список може бути збільшений. За кожного свого пацієнта в «Активному списку» сімейний лікар в Польщі, отримує так звану ставку

капітаційну (податкову або податок) – 8 злотих щомісяця. Капітація – це новий метод фінансування медичних послуг первинної медичної допомоги, що надається лікарем загальної практики. Вона полягає в переказі сталої суми (квоти) за кожного пацієнта, що отримує фіксований пакет медичних послуг.

Досить вдало сімейна медицина розвивається в країнах колишнього Радянського Союзу. Так, в Казахстані сімейна медицина почала розвиватися ще в 1989 році. Один лікар із двома медсестрами обслуговує 1001-1200 осіб. На медсестер, як і на лікарів, покладені не менш важливі функції: відвідування та надання допомоги хворим вдома, організація прийому пацієнтів і проведення санітарно-освітньої роботи. Оплата праці здійснюється залежно від складності роботи. В Киргизстані реалізовано страхову медицину. Держава всіма методами намагається підтримати та розвинути медичну сферу, забезпечуючи безкоштовну освіту сімейним лікарям. Сімейні лікарі працюють разом із медсестрами, які обслуговують дільниці та надають допомогу пацієнтам. В Туркменістані сімейний лікар обслуговує біля 820 осіб. Огляд пацієнтів триває 3 години. Сімейний лікар працює разом із сімейною медсестрою. Вони проводять 100% всіх профілактичних оглядів та близько 55% всіх відвідувань.

Таким чином, однією із найбільш дієвих гарантій конституційного права на охорону здоров'я та медичну допомогу є розвиток сімейної медицини в Україні.

Однак існує непослідовність державної політики, недосконалість нормативно-правової бази, несистемний підхід до її організації, недостатній рівень підготовки медичного персоналу, невизначеність обсягів медичної допомоги та розробленого маршруту чи порядку звернення пацієнта до сімейного лікаря, а також ряд інших чинників, через що сімейна медицина так і не реалізована повністю. Тому особливої актуальності набувають теоретичні та прикладні розробки щодо запровадження в Україні сімейної медицини європейського зразка, оскільки більшість європейських держав забезпечили достатній рівень доступності та організації роботи сімейних лікарів і достатньо високий ступінь задоволення пацієнтів первинною ланкою медичної допомоги.

Література

1. Конституція України : офіц. текст. Київ : 1996.
2. Яремчук О.В. Кращі зарубіжні практики в сімейній медицині: досвід для України. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток»*. 2018. № 11. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1337>.
3. Антонова О.Є., Шарлович З.П. Професійно-педагогічна компетентність медичних сестер сімейної медицини: сутність, структура, технологія формування: монографія. Житомир: Вид-во Полісся, 2016. 258 с.

Зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги

Цибеленко А.М., студентка

Науковий керівник:

Алімов К.О., к.ю.н., ст. викладач

Запорізький національний університет

Актуальність даної теми полягає у тому, що особи, які надають публічні або приватні послуги постійно зловживають своїми повноваженнями. На сьогоднішній день, кількість таких осіб тільки зростає.

Від зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК) цей злочин відрізняється передусім тим, що: він учиняється через зловживання тільки повноваженнями (а не владою); його може скоїти тільки спеціальний суб'єкт – особа, яка надає публічні послуги (а не службова особа, про яку йдеться у примітці до ст. 364 КК України). Крім того, деякі відмінності має законодавче формулювання мети злочину в цих статтях: у ст. 364 КК України йдеться про "мету одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи

іншої фізичної або юридичної особи", а у ст. 365-2 КК України – про "мету отримання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб" [1].

Зловживання повноваженнями – це вчинене всупереч інтересам фізичних та юридичних осіб будь-яке використання особою наданих їй повноважень у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності з надання публічних послуг. Зловживанням визнається не будь-яке діяння, а лише таке, що стосується: а) професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг; б) наданих особі повноважень [1].

Дослідниками, які зробили значний внесок у розвиток даної теми, були С.В. Гізимчук, Ю.В. Городецький, К.П. Задоя, М.О. Захаренко, О.Г. Кальман, К.І. Киливник, О.В. Кришевич, В.М. Куц, А.В. Савченко, В.І. Тютюгін, В.І. Шакуна, Н.М. Ярмиш та ін.

При вчиненні цього злочину дії чи бездіяльність суб'єкта посягання суперечать як загальним принципам, меті та завданням функціонування відповідної установи (аудиторської фірми чи компанії, нотаріальної контори, трудового арбітражу), так і загальній меті та змісту надання публічних послуг, для забезпечення якого така особа мала відповідні права та була наділена відповідними повноваженнями. Компетенція особи, котра здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, визначається, зокрема, законами, постановами, наказами, положеннями, інструкціями, актами індивідуальної дії та договорами (щодо незалежного посередника) [1].

До публічних послуг за умови, що вони безпосередньо тягнуть за собою правові наслідки, можна відносити такі їх види: адміністративні, соціальні, з надання правової допомоги, житлово-комунальні, інформаційні, медичні послуги та послуги з оздоровлення й відпочинку, освітні послуги, послуги з протипожежного захисту та рятування, транспортні послуги і послуги зв'язку, послуги з фізичної культури і спорту тощо [2].

Переліки платних послуг, які не є адміністративними і які надають органи державної виконавчої влади, державні та комунальні підприємства, установи, організації, затверджує Кабінет Міністрів України. З його постанов видно, що надання таких послуг можуть здійснювати працівники: державних та комунальних закладів охорони здоров'я, вищих медичних навчальних закладів та науково-дослідних установ; закладів культури і мистецтв, заснованих на державній та комунальній формі власності; архівних установ, що утримуються за рахунок бюджетних коштів; установ і організацій телебачення і радіомовлення, заснованих на державній формі власності; науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції; державної пожежної охорони; аварійно-рятувальних служб; бюджетних установ природно-заповідного фонду; відділів державної реєстрації актів цивільного стану та ін. [2].

Службовими особами також визнаються посадові особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), а також іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів [3].

На практиці важливо розрізняти між собою два злочини: зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України) і привласнення, розтрату або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України). Незважаючи на те, що ці два посягання вчиняються службовою особою, для них характерні різні об'єктивні та суб'єктивні ознаки, а також обставини, що впливають на їх кваліфікацію [1].

Зокрема, Кальман О.Г., Ярмиш Н.М. звертають увагу, що перевищення влади або службових повноважень цілком можливо розглядати як спеціальну норму щодо зловживання владою або службовим становищем. Не викликає сумнівів, що тільки службова особа,

використовуючи саме своє службове становище, зловживаючи ним, має реальну можливість виконати дії, які можна розглядати як перевищення. Навряд чи „людина з вулиці” здатна, наприклад, вчинити дії, які є компетенцією іншої службової особи, чи вчинити одноособово дії, які могли бути вчинені лише колегіально. З цього випливає, що навіть якщо законодавець скасує статтю 365, службові особи, що вчинили відповідні дії, однаково будуть притягнуті до кримінальної відповідальності, а саме, за ст. 364.

З урахуванням опрацьованого матеріалу, потрібно зробити певний висновок, що на сьогоднішній день, на жаль, дуже багато злочинів, які вчиняються особами, які надають публічні послуги. Зі зміною законодавства України, відповідальності за даний вид злочину кожен раз посилюється, але особи, які надають публічні або приватні послуги, постійно розраховують на безвідповідальність за свої діяння. Запобігання такому виду злочину потрібно покладати не тільки на правоохоронні органи, але й на суспільство, оскільки, все починається з самої людини.

Література

1. Савченко А.В. Корупційні злочини (кримінально-правова характеристика) : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2016. 168 с.
2. Кальман О.Г., Ярмиш Н.М., Куц В.М., Триньова Я.О., Гладун О.З., Плотнікова В.П., Ставінський В.А. Уклад : навч. посіб. . Київ : ПІК Національної академії прокуратури України, 2012. 163 с.
3. Кримінальний кодекс України : Закону України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Питання психологічного забезпечення оперативно-розшукової діяльності в органах внутрішніх справ

Чернов В.Д., студент магістратури

Науковий керівник:

Мельковський О.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Необхідність дослідження даної проблеми зумовлена, насамперед, потребою практики. В останні роки в Україні відбуваються інтенсивні зміни змісту і умов правоохоронної діяльності. Змінилася і мотивація. Нерідко співробітники рухомі одночасно і потребою пристосовуватися до швидкозмінного середовища (соціального, економічного, кримінального), і необхідністю задоволення базових потреб (в їжі, в одязі, в оселі, в безпеці), і прагненням скоротити кількість службових завдань, і старанням рости професійно, навчаючись або досягати більш високого службового становища і майстерності на робочому місці. Така різноспрямована активність серйозно впливає на результативність оперативно-розшукової діяльності. З цієї причини значно зростає роль особистісного та мотиваційного фактора в забезпеченні ефективності професійної діяльності співробітників оперативних підрозділів органів внутрішніх справ.

І якщо в правовому, організаційному і тактичному аспектах дана проблема знаходить відображення в теорії оперативно-розшукової діяльності, то психологічні проблеми її висвітлені поки недостатньо. Цікавим видається вислів доктора психологічних наук Л.П.Гримака про те, що «наш час динамічний і суперечливий, характеризується прогресуючою зміною умов життя суспільства і навколишнього середовища, зростанням інтенсивності нервово-психічної діяльності людини. Вже сьогодні від нього вимагається небувало високого рівня психічної пластичності та адаптивності» [1, с. 18]. Дане твердження повністю можна застосувати і до діяльності оперативних співробітників. Навколишні умови, в яких знаходиться оперативний співробітник, формують стан підвищеної психічної напруженості, тривожності. Підвищене значення психологічні чинники мають в оперативно-розшукової діяльності, в якій її суб'єкти повинні найбільш повно, адекватно відображати,

пізнавати об'єкт, приймати в різних умовах правильні рішення і доводити їх до виконання. Іншими словами, помилок в цьому виді діяльності бути не повинно. Знання ж основ психічного відображення в сфері оперативно-розшукової діяльності дозволить в значній мірі уникнути помилок в роботі і домогтися більшої ефективності.

ОРД – виявлення і забезпечення професійної спрямованості та позитивної мотивації оперативних співробітників. Виявлення професійної спрямованості співробітників є необхідним етапом при визначенні професійної придатності для служби в ОРД, тому що дозволяє дізнатися силу і обґрунтованість прагнення працювати в правоохоронній сфері, а також оцінити бажання співробітника працювати в МВС України з конкретної спеціальності.

При цьому поліція зобов'язана здійснювати оперативно-розшукову діяльність на основі дотримання та поваги прав і свобод людини і громадянина «... з метою припинення правопорушення та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави» [2, ст. 1].

В оперативно-розшуковій діяльності, де найбільш яскраво проявляються закономірності протидії суб'єктів діяльності та об'єкта пізнання, неможливо працювати без великих вольових зусиль. Добросовісний оперативний співробітник ОРД, вольовий співробітник завжди в таких ситуаціях керується не особистісними, а соціально значущими мотивами і вимогами діяльності. У практиці оперативно-розшукової діяльності враховується динаміка психічних станів. Звертають на себе увагу т.з. поворотні пункти, критичні точки, в яких з неминучістю настає зміна психічних станів. Такими пунктами, наприклад, є:

- факт затримання або арешту,
- зміна умов утримання в камері,
- дефіцит інформації,
- непрогнозованість перспективи і ін.

У всіх випадках спостерігається підвищена нервозність, активізація орієнтовною діяльності, туга, нудьга, а також підвищена тривожність і т.д. У певних випадках можна формувати відповідні психічні стани і у всіх випадках використовувати вже сформовані. Підвищене емоційне напруження виникає в процесі оперативно-розшукової діяльності при зіткненні з найбільш небезпечними для життя і здоров'я ситуаціями. Емоційна стійкість у підготовлених людей в переважній більшості значно вище. Специфіка оперативно-розшукової діяльності формує готовність до зустрічі зі складними ситуаціями, адаптує психіку співробітника до впливу незвичайних умов, виробляє вміння рішучості дій. Особливості оперативно-розшукової діяльності регламентують жорсткі вимоги до розподілу уваги. Необхідно не тільки швидко реагувати на зовнішній подразник, сприймати, розуміти і оцінювати його природу, а й вміти негайно переключити увагу на навколишні умови: людей, їх дії, технічні засоби, характерні деталі, події.

При спілкуванні з громадянами необхідно навчитися долати різні психологічні бар'єри в спілкуванні, які можуть виникати через взаємонепопорозуміння, ворожість, небажання спілкуватися з працівником правоохоронних органів і т.д. І цілком природньо, це неминуче призводить до загострення взаємин, конфліктів. У зв'язку з цим, дуже важливо, щоб оперативний співробітник не тільки навчився правильно розбиратися в природі цих бар'єрів у спілкуванні, але і навчився їх обходити, а коли треба, ефективно з цим працювати.

Література

1. Гримак Л. П. Резервы человеческой психики. Введение в психологию активности. М.: Политиздат, 1987. 286 с.
2. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 22.05.2019 р. № 2135-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>
3. Кримінальний кодекс України : Закону України від 05.04.2001 р. № 2341-ІІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

Нормативно-правовий аналіз проходження діючими суддями кваліфікаційного оцінювання в Україні

Чеченко К.О., студентка магістратури

Науковий керівник:

Сінельнік Р.В., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Судова реформа в Україні розпочалася ще у 2014 році, основною метою якої стало відновлення довіри до судової влади. Так державою було розпочато перший етап перезавантаження судової системи, переатестації суддівського корпусу використовуючи європейські стандарти у сфері судочинства.

Недовіра до судової системи обумовлюється багатьма проблемами, серед них: корупція, політичний тиск на суддів з боку політиків та олігархів, втручання у діяльність судів, затягування сторонами судового процесу розгляду справ, вплив на суд з боку прокуратури та Служби безпеки України, некомпетентність та некваліфікованість як працівників правоохоронних та і працівників судових органів. Ці та безліч інших проблем підривають незалежність судової влади та нівелюють відправлення правосуддя на засадах прозорості та справедливості.

23 лютого 2014 року Верховна Рада України (далі ВРУ) ухвалила Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань судоустрою та статусу суддів», так на ВРУ і комітет з питань верховенства права і правосуддя було надано повноваження щодо вирішення кадрових питань у судовій системі.

8 квітня 2014 року ВРУ прийнято Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні». Завданнями цього закону стало проведення спеціальної перевірки суддів судів загальної юрисдикції як тимчасового посиленого заходу з використанням існуючих процедур розгляду питань про притягнення суддів судів загальної юрисдикції до дисциплінарної відповідальності і звільнення з посади у зв'язку з порушенням присяги з метою підвищення авторитету судової влади України та довіри громадян до судової гілки влади, відновлення законності і справедливості [1].

Після цього розпочалося проведення очищення влади (люстрації) для захисту та утвердження демократичних цінностей, верховенства права та прав людини в Україні, підставою для якого стало прийняття 16.09.2014 року Закону України «Про очищення влади» [2].

Отже, під час проведення реформи судової гілки влади в Україні відбулася комплексна зміна законодавства щодо судоустрою та статусу суддів, яка супроводжувалася чисельними змінами до процесуальних законів, внесенням змін до Конституції України.

У грудні 2014 року було оновлено Вищу кваліфікаційну комісію суддів України (далі ВККСУ), у червні 2015 року почала роботу Вища рада юстиції (далі ВРЮ). Під час реформування даних органів призначення (обрання) на посаду судді, притягнення до дисциплінарної відповідальності, звільнення з посади судді стало неможливим.

Восени 2014 року почала функціонувати Рада з питань судової реформи. Як результат її роботи 12.02.2015 році було прийнято Закон України «Про забезпечення права на справедливий суд», також указом Президента України була затверджена Стратегія реформування судоустрою, судочинства і суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр.

Завдання Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» містили наступні новації: 1) запровадження конкурсного порядку добору суддів на всі посади; 2) збільшення часу спеціальної підготовки майбутніх суддів до одного року; 3) започаткування конкурсного порядку формування Вищої ради юстиції і Вищої кваліфікаційної комісії суддів; 4) забезпечення прямого оскарження рішень вищих судів до Верховного Суду і розширення підстав для такого оскарження; 5) урахування в кар'єрі судді його попередньої діяльності, різнопланова інформація про яку акумулюється в суддівському досьє; 6) запровадження системи регулярної оцінки суддів різними суб'єктами, у тому числі підготовленими представниками громадських об'єднань за результатами моніторингу

судових процесів; 7) посилення змагальності дисциплінарної процедури і запровадження шести дисциплінарних стягнень замість двох; 8) запровадження простішої системи органів суддівського самоврядування; 9) надання можливості вести відеозапис засідань без спеціального дозволу суду; 10) включення до реєстру судових рішень текстів усіх судових рішень і окремих думок суддів [3].

Найголовнішою ознакою цього Закону стало запровадження заходів, спрямованих на оновлення судового корпусу шляхом проведення первинного кваліфікаційного оцінювання шляхом складання усіма суддями (починаючи з Верховного і вищих судів) разового іспиту та проведення з ними співбесіди за наслідками розгляду суддівських досьє [3].

11 грудня 2015 року Рада суддів України погодила затверджений Комісією Порядок та методологію кваліфікаційного оцінювання судді, а також Положення про порядок складання іспиту під час кваліфікаційного оцінювання та методичку його оцінювання. Це дало змогу ВККСУ розпочати кваліфікаційне оцінювання суддів.

У 2016 році на підставі прийняття ВРУ 21.12.2016 року Закону України «Про Вищу раду правосуддя» було реорганізовано ВРЮ та створено новий орган Вищу раду правосуддя (далі ВРП).

Первинне кваліфікаційне оцінювання українських суддів розпочалося із ліквідації Верховного Суду України (далі ВСУ). Найвищою судовою інстанцією у системі судоустрою України став новий Верховний Суд (далі ВС), який було утворено у 2016 році після прийняття Верховною Радою України змін до Конституції та нового Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Таким чином, у процесі ліквідації ВСУ було оголошено конкурс у новостворений ВС.

Майже одночасно започатковано подання та перевірку декларації родинних зв'язків, декларації доброчесності суддями вищих та апеляційних судів. У 2017 році ВС розпочав свою діяльність. Після цього розпочалася процедура подання та перевірки декларацій родинних зв'язків, декларацій доброчесності і для суддів місцевих судів.

З початку 2016 року за результатами роботи ВККСУ станом на квітня 2019 року проведено кваліфікаційне оцінювання відносно 2409 суддів, з них 2253 успішно пройшли та підтвердили відповідність займаній посаді (з них 2151 чинних суддів на момент проходження оцінювання; з них 1627 склали кваліфікаційне оцінювання у межах оцінювання на відповідність займаній посаді (за Законом «Про судоустрій і статус суддів» 2016 року), 288 суддів – у межах первинного кваліфікаційного оцінювання (за Законом «Про забезпечення права на справедливий суд» 2015 року), 236 суддів – під час першого конкурсу до Верховного Суду. Не підтвердили відповідність займаній посаді за наслідками кваліфікаційного оцінювання 172 судді. З них 28 – у межах первинного кваліфікаційного оцінювання (6 суддів не з'явилися на іспит або співбесіду), 144 – у межах кваліфікаційного оцінювання на відповідність займаній посаді. З 22 суддів, направлених на навчання, 9 – пройшли процедуру кваліфікаційного оцінювання повторно: 4 – визнані такими, що підтвердили здатність здійснювати правосуддя, а щодо 5 – внесено подання про їх звільнення з посади – 4. Згідно з даними сайту Вищої ради правосуддя, станом на початок 2019 року Рада звільнила 3-ох з цих 5 суддів [4].

Станом на 1 січня 2019 року кваліфікаційне оцінювання закінчено щодо 1 771 судді. З них 92% або 1 627 суддів підтвердили відповідність займаній посаді, 8% або 144 судді визнано такими, що не відповідають займаній посаді (дані на підставі відповіді ВККС на запит щодо результатів оцінювання станом на 30 листопада 2018 р. та підрахунків на сайті ВККС за грудень 2018 р.) [4].

Стосовно початку проведення ВККСУ процедури співбесіди із суддями, які на даний час знаходяться без повноважень після закінчення 5-ти річного терміну ситуація продовжує залишатися не зрозумілою. З цих причин чимало суддів подали заяви про відставку.

Після прийняття Верховною Радою України Закону України від 16 жовтня 2019 року № 193-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та деяких законів України щодо діяльності органів суддівського врядування» нинішній склад ВККСУ

припинив свої повноваження.

Голова ВС Данішевська В.І. наголошує проблемі у судовій системі, за її словами «руйнація судових органів зазвичай призводить до паузи. Попередня реформа теж розпочиналася з перезавантаження судових органів. Вища кваліфікаційна комісія при цьому не працювала 9 місяців. Вища рада правосуддя не працювала рік. За цей час практично нічого не відбувалося у судовій системі. Так само суди втратили майже третину суддівського корпусу. Зараз у судах не вистачає дві тис. суддів, деє 15 судів закриті взагалі, більшість судів мають наповнення на третину – повинно бути 70 суддів, а працює 20. Отже, судова система і сьогодні ще хворіє на нестачу кадрів. А руйнація органів і зменшення суддівського корпусу призведе до того, що люди ще довше чекатимуть судових рішень» [5].

Таким чином на даний час у суддівському корпусі виник брак кадрів, у тому числі, через затягування процедури проведення кваліфікаційного оцінювання тривалістю майже в 5 років. Наразі в багатьох судах України рівень навантаження на суддів з кожним днем зростає, що призводить до неспроможності своєчасно розглядати судові справи.

У підсумку викладеного аналізу тривалого реформування української судової системи слід наголосити, що затягування цього процесу не спроможне підвищити рівень довіри громадян до суду та забезпечити врівноваженість не лише самих суддів, які втомилися від безлічі «переатестацій», а й інших юристів-практиків, які, у свою чергу, постійно намагаються адаптуватися до законодавчих новел. Попри усі труднощі на шляху вдосконалення державотворчих процесів, українські правники вірять, що реформи врешті решт принесуть судовій гілці влади довгоочікувану незалежність та баланс із іншими гілками в системі поділу державної влади в Україні.

Література

1. Про відновлення довіри до судової влади в Україні: Закон України від 08.04.2014 № 1188-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1188-18>
2. Про очищення влади: Закон України від 16.09.2014 № 1682-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1682-18>
3. Про забезпечення права на справедливий суд: Закон України від 12.02.2015 № 192-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/192-19>
4. Кваліфікаційне оцінювання суддів 2016-2018: проміжні результати. Аналітичний звіт. Квітень 2019. Центр політико-правових реформ, Фондація DEJURE, ВГО “Автомайдан”. URL: https://drive.google.com/file/d/0B6uL2q_P82_8OUI1Nko1MmFHM2FVU19vV0I2RzhjMFZrSDJV/view
5. Данішевська В. Голова Верховного суду: залякувати суддів перезавантаженням – не реформа. Радіосвобода. 16 жовтня 2019. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/30220044.html>

Публічна фінансова діяльність крізь призму правових позицій Конституційного Суду України

Чудновська Д.І., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Важливу роль на сьогоднішній день у економічних інтересах України відіграє бюджет, адже він виступає основою бюджетного устрою держави й опосередковує зв'язок бюджетної та податкової систем.

Питання, пов'язані із застосуванням правових позицій Конституційного суду України у сфері бюджетного та податкового регулювання досліджували Д.П. Дорошенко, О.О. Дмитрик, Ю.В. Оніщик та інші.

Правові позиції Конституційного суду України (далі – КСУ) дають змогу зробити висновки щодо практики застосування фінансового законодавства. І саме тому у рішеннях

Конституційного суду України містяться принципові позиції стосовно певних аспектів публічної фінансової діяльності. Рішення Конституційного суду України мають вищу юридичну силу, аніж закони, адже згідно зі ст.152 Конституції України (далі – КУ) [1] та ст.91 Закону України (далі – ЗУ) “Про Конституційний суд України” [2], у випадку визнання законів або їх окремих положень неконституційними, вони втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним судом України рішення про їх неконституційність.

Д.П. Дорошенко також зазначає, що ефективність фінансово-правового регулювання відносин у сфері публічної фінансової діяльності багато в чому залежить від єдності та несуперечності системи фінансового законодавства. І тому для ефективного регулювання фінансових правовідносин великого значення набувають акти Конституційного Суду України [3, с. 191].

Зовсім нещодавно була прийнята нова редакція Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. Раніше КСУ не зовсім цікавився податковою сферою, а що стосується бюджетних питань, то всього налічується 5 рішень КСУ, які стосуються виборів та бюджету.

Бюджетні й податкові відносини перебувають у тісному взаємозв'язку. Це зумовлено тим, що податкові відносини виступають своєрідною передумовою бюджетних правовідносин. Як приклад можна привести Рішення КСУ від 22.05.2008 р. № 10–рп/2008 [4], де КСУ висвітлив аспекти щодо упорядкування бюджетних відносин та питання, пов'язані зі здійсненням податково-правового регулювання. У цьому рішенні КСУ наділяє увагу предмету та змісту Закону України «Про Державний бюджет України», та зазначає, що утверджувати бюджет країни має право виключно Верховна Рада України (далі – ВРУ). Також у рішенні зазначається, що цей закон є основним фінансовим документом держави й має спеціальне призначення і він не повинен регулювати відносини в інших сферах суспільного життя. А КУ в свою чергу не надає Закону України «Про Державний бюджет України» вищої юридичної сили стосовно інших законів. Цим рішенням суд зазначив, що цим законом не можна вносити зміни до інших законів, зупиняти їх дію чи скасовувати їх, оскільки з об'єктивних причин це створить суперечність у законодавстві, а також скасування та обмеження прав і свобод людини та громадянина. А з іншого боку, суд фактично визнав можливість урегулювання відносин при справлянні податків Законом України «Про Державний бюджет України».

Аналіз правових позицій у сфері оподаткування, можна зробити на прикладі деяких рішень. У рішенні КСУ у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 24 березня 2005 року № 2-рп/2005 [5] зазначається, що встановлення системи оподаткування, податків і зборів, їх розмірів та порядку сплати є виключно прерогативою закону. При унормуванні цих суспільних відносин держава має право визначати механізми, які забезпечують платником належну сплату податків і зборів. Одним із способів такого забезпечення є введений Законом інститут податкової застави. На думку Конституційного Суду України, розмір податкової застави виходячи із загальних принципів права повинен відповідати сумі податкового зобов'язання, що забезпечувало б конституційну вимогу справедливості та розмірності. Розмірність як елемент принципу справедливості передбачає встановлення публічно-правового обмеження розпорядження активами платника податків за несплату чи несвоєчасну сплату податкового зобов'язання та диференціювання такого обмеження залежно від розміру несплати платником податкового боргу. Згідно із рішенням КСУ у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Митний тариф України“, абзацу восьмої частини другої статті 9 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність“ (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита) від 23 червня 2009 року № 15-рп/2009 [6], встановлюється, що загальновизнаними

елементами правового механізму регулювання податків і зборів (обов'язкових платежів) є суб'єкт або платник податку, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, податковий період, строки та порядок сплати податку, податкова квота, податкові пільги.

27.02.2018 року КСУ виніс перше своє рішення стосовно оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання у справі № 1-р/2018 [7]. Своїм рішенням КСУ визнав таким, що не відповідає Конституції, положення Податкового кодексу стосовно того, що до загального місячного (річного) оподатковуваного доходу платника податку включаються суми пенсій, отримуваних платником податку з Пенсійного фонду України, якщо їх розмір перевищує десять розмірів прожиткового мінімуму для осіб, які втратили працездатність (у розрахунку на місяць), встановленого на 1 січня звітного податкового року.

Безумовно винесення рішення КСУ у 2018 році стосовно податкового питання є позитивним кроком у судовій практиці.

На мою думку, основними проблемами податкового регулювання є нестабільне, нечітке і непередбачуване податкове законодавство; – відсутність дієвих механізмів скасування неякісних законів; – буквальне тлумачення неякісних законів контролюючими органами (без урахування їх суті); – неефективна система позасудового оскарження податкових нарахунків; – велика кількість судових спорів з питань податків; – тягар доказування на платників податків в рамках судового спору (всупереч особливому завданню адміністративного судочинства). Зв'язок бюджетного та податкового регулювання проявляється у тому, що первинним елементом бюджетної системи виступає бюджет, при цьому одним з елементів класифікації дохідної частини бюджетів є податкові надходження. Однак підсумовуючи все вищевикладене, треба зазначити, що правові позиції Конституційного суду України, які стосуються вирішення питань, пов'язаних з податковим регулюванням, є більш обґрунтованими і логічними, ніж правові позиції стосовно упорядкування бюджетних відносин.

Література

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Про Конституційний Суд України: Закон України від 13.07.2017 р. № 2136-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>
3. Дорошенко Д.П. Основні засади фінансового законодавства: проблеми визначення. Форум права. 2013. Вип. 3. С. 191–196. URL: <http://www.pravnik.info/fomum-pr/1882-osnovni-zasadi-finansovogo-zakonodavstva-problemi-viznachennya.html>
4. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційними поданнями Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 65 розділу I, пунктів 61, 62, 63,66 розділу II, пункту 3 розділу III Закону України “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” і 101 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 67 розділу I, пунктів 1–4, 6-22, 24- 100 розділу II Закону України “Про Державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України” (справа щодо предмета та змісту закону про Державний бюджет України): Рішення від 22.05.2008 р. № 10-рп/2008. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-08>
5. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним поданням 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень пункту 1.17 статті 1, статті 8 Закону України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”: Рішення від 24.03.2005 р. № 2-рп/2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/v002p710-05>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпунктів 3.5, 3.6 пункту 3 статті 3 „Прикінцеві положення“ Закону України „Про Митний тариф

України“, абзацу восьмого частини другої статті 9 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність“ (справа про тимчасову надбавку до діючих ставок ввізного мита): Рішення від 23.06.2009 р. № 15-рп/2009. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-09>

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 48 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень абзаців тринадцятого, чотирнадцятого пункту 32 розділу I Закону України "Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи" та Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення абзацу першого підпункту 164.2.19 пункту 164.2 статті 164 Податкового кодексу України (справа про оподаткування пенсій і щомісячного довічного грошового утримання): Рішення від 27.02.2018 р. № 1-п/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-18>

Щодо повноважень об'єднаних територіальних громад у галузі земельних відносин

Шевер І.О., студент магістратури

Науковий керівник:

Луц Д.М., к.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. земля визначається матеріальною основою місцевого самоврядування [1].

Стаття 80 Земельного Кодексу України визначає територіальні громади самостійними суб'єктами права власності на землю, підкреслюючи, що вони реалізують це право безпосередньо або через органи місцевого самоврядування [2]. Реалізація права власності пов'язується із здійсненням власником належних йому правомочностей (володіння, користування і розпорядження об'єктом власності). Отже, існує необхідність у дослідженні повноважень об'єднаних територіальних громад у сфері земельних відносин. Посилює актуальність піднятої проблематики проведення в Україні реформи децентралізації.

Перш за все вважаємо за необхідне розкрити зміст поняття «територіальна громада». Відповідно до ст. 1 Закону України «Про місцеве самоврядування» територіальна громада визначається як жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища, міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр [3].

У науковій праці Н. М. Альошиної зазначається, що територіальну громаду можна розглянути з двох позицій. «Перша з них полягає в тому, що громада виступає як сукупність фізичних осіб. Ця теза, перш за все, ґрунтується на легальному визначенні територіальної громади, як сукупності мешканців, що постійно проживають в межах певної адміністративно-територіальної одиниці. За іншою позицією територіальна громада не є сукупністю інших суб'єктів, виступає одиничним суб'єктом, а саме учасником правовідносин, природа якого полягає в територіальному об'єднанні» [4, 9]. Отже, можемо стверджувати, що територіальна громада є об'єднанням жителів, які проживають на певній території та наділені правами щодо вирішення питань функціонування громади. Одним із механізмів реалізації цього права є місцеві референдуми, які, відповідно до ст. 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», є формою вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого волевиявлення. Можемо стверджувати, що предметом місцевого референдуму можуть бути і земельні питання, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 7 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»

предметом місцевого референдуму може бути будь-яке питання, віднесене Конституцією України, цим та іншими законами до відання місцевого самоврядування [3].

Проте, в силу законодавчих прогалин (відсутності закону), громадяни позбавлені прав впливати на формування земельної політики на території громади шляхом проведення місцевого референдуму. Вважаємо, що ця прогалина має бути усунена шляхом прийняття відповідного законодавчого акту. До моменту прийняття відповідного закону мешканці територіальної громади мають можливість проводити загальні збори громадян, які надають право безпосередньої участі у вирішенні питань місцевого значення в цілому та земельних питань зокрема. Рішення прийняті на зборах мають враховуватися органами місцевого самоврядування в їх діяльності.

Важливим правом територіальних громад є право місцевої ініціативи відповідно до якого члени територіальної громади мають право ініціювати розгляд у раді (в порядку місцевої ініціативи) будь-якого питання, віднесеного до відання місцевого самоврядування. Порядок внесення місцевої ініціативи на розгляд ради визначається представницьким органом місцевого самоврядування або статутом територіальної громади з урахуванням вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності». Варто зазначити, що таке право дає можливість виносити проекти рішень, які стосуються земельних питань на розгляд відповідних рад.

Проте, мусимо констатувати, що в реаліях сьогодення, єдиним дієвим механізмом реалізації повноважень об'єднаних громад в сфері земельних відносин є реалізація представницьких повноважень жителів громади органами місцевого самоврядування, які представлені місцевими радами. Відповідно до ст. 12 Земельного Кодексу України до повноважень сільських, селищних, міських рад у галузі земельних відносин на території сіл, селищ, міст належить: розпорядження землями територіальних громад; передача земельних ділянок комунальної власності у власність громадян та юридичних осіб відповідно до Земельного кодексу; надання земельних ділянок у користування із земель комунальної власності; вилучення земельних ділянок із земель комунальної власності; викуп земельних ділянок для суспільних потреб відповідних територіальних громад сіл, селищ, міст; організація землеустрою; координація діяльності місцевих органів земельних ресурсів; здійснення контролю за використанням та охороною земель комунальної власності, дотриманням земельного та екологічного законодавства; обмеження, тимчасова заборона (зупинення) використання земель громадянами і юридичними особами у разі порушення ними вимог земельного законодавства; підготовка висновків щодо вилучення (викупу) та надання земельних ділянок; встановлення та зміна меж районів у містах з районним поділом; інформування населення щодо вилучення (викупу), надання земельних ділянок; внесення пропозицій до районної ради щодо встановлення і зміни меж сіл, селищ, міст; вирішення земельних спорів; вирішення інших питань у галузі земельних відносин відповідно до закону.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що об'єднані територіальні громади наділені повноваженнями в сфері земельних відносин як шляхом безпосередньої участі громадян (розробка проектів рішень рад та винесення їх на розгляд в якості місцевої ініціативи, збори громадян, тощо) так і шляхом реалізації місцевими радами делегованих громадянами повноважень.

Література

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p> (дата звернення: 10.10.2019).
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III. Офіційний вісник України. 2001. № 46. Ст. 2038.
3. Про місцеве самоврядування : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-vr> (дата звернення: 10.10.2019).

4. Альошина Н. М. Територіальна громада як суб'єкт права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к-та юр. наук : 12.00.01. Харків, 2014. 23 с.

Інститут громадянства ЄС: історія становлення та правова природа

Шеховцова Т.О., студентка

Науковий керівник:

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кор. НАПрН України

Запорізький національний університет

Інститут громадянства Європейського союзу (далі – ЄС) виступає одним з основних структурних елементів інтеграції в рамках відповідної регіональної міжнародної організації. Разом з тим, економічна та фінансова криза в Євросоюзі висвітлила фундаментальні проблеми у розвитку інтеграції, значне місце серед яких займають політичні аспекти. Зростання дефіциту демократичної легітимності, який проявляється у недовірі громадян до наднаціональних структур та механізмів Союзу, призвело до посилення євроскептицизму та критики європейського проекту у цілому. Ці процеси торкнулись і концепції європейського громадянства, яке традиційно розглядалось в якості об'єднуючого начала націй Євросоюзу та практичного втілення концепції європейської ідентичності.

Проблеми становлення та розвитку громадянства ЄС, визначення його правової природи та дослідження впливу на процес політичної інтеграції Євросоюзу досліджували такі вчені, як Є.К. Захарова, С.А. Янковський, Н.І. Шаповалов, Є.В. Шигонцева, А.В. Кулабухова та інші. Разом з тим, на сьогоднішній день дослідження цих питань є недостатніми.

Метою роботи є дослідження становлення інституту громадянства ЄС та його правової природи.

Інститут громадянства ЄС є новацією у міжнародному праві. Жодна з регіональних організацій, існуючих у світі, не має громадянства на практиці та не визнає його юридично. Як відзначає Є.К. Захарова, введення громадянства ЄС стало серйозним кроком, однією з передумов трансформації Євросоюзу з регіональної міжнародної організації, наділеної окремими рисами державного утворення, в утворення нового типу, яке за суттю буде федерацією або конфедерацією [1, с. 19].

Юридичне закріплення інституту громадянства ЄС міститься у Маастрихтському договорі 1992 р., в Преамбулі якого висловлено намір держав заснувати громадянство, загальне для громадян держав-учасниць. Це положення конкретизується у ст.9, де зазначено, що громадянином Союзу є кожна особа, яка має громадянство держави-члена [2].

Незважаючи на те, що Маастрихтський договір постійно звертається до поняття «громадянство ЄС», його легальне визначення в установчих договорах відсутнє. В теорії під європейським громадянством розуміють стійкий правовий зв'язок між громадянами держав-членів (національними громадянами) та Союзом у цілому [1, с. 20]. Проаналізувавши це визначення, можна зробити висновок, що дослідники визначають зміст терміну «громадянство ЄС» за аналогією з поняттям «громадянство», що нерідко піддається критиці на практиці.

Так, на думку уряду Данії, визначення громадянства ЄС, його політичне та юридичне значення корінним чином відрізняється від визначення поняття громадянства, наведеного Конституцією Королівства Данії і датською юридичною системою. Це виражається в тому, що громадянство Союзу само по собі не дає громадянину іншої держави-члена право отримати датське громадянство [3, с. 127]. Таким чином, очевидно, що параметри загальноєвропейського громадянства далеко не завжди підпадають під традиційне розуміння громадянства.

Досліджуючи генезу інституту громадянства ЄС, А.В. Кулабухова виокремлює чотири основні етапи його становлення: I етап (від Нового часу до 1952 р.) – зародження ідеї

європейської єдності громадян як умови їх мирного співіснування та історичної, культурної і релігійної спільності народів Європи і основи їх об'єднання; II етап (1952–1993 рр.) – запровадження окремих соціально-економічних, а згодом політичних прав на рівні Співтовариств; III етап (1993–2009 рр.) – юридичне закріплення інституту громадянства ЄС та його розвиток у праві ЄС; IV етап (від 2009 р. до нашого часу) – модернізація інституту європейського громадянства в умовах подолання проблеми «дефіциту демократії» [4, с. 8].

Окремі елементи концепції європейського громадянства містяться в установчих договорах європейських співтовариств. Так, в Паризький договір про заснування Європейського об'єднання вугілля та сталі 1951 р., за вимогою представників Італії було включено положення про вільний рух робочої сили всередині об'єднання. У подальшому ця свобода була закріплена в якості індивідуального права в 1957 р. в Римському договорі, де воно розглядалось виключно в соціально-економічному аспекті. Одночасно в зазначеному договорі міститься важливе положення про заборону дискримінації за ознакою державної приналежності, яке заклало правові основи для формування європейського громадянства [5, с. 8].

Важливою віхою в розробці концепції європейського громадянства стала Копенгагенська декларація 1973 р. про європейську ідентичність. На Паризькому саміті (1974 р.) спеціально створена робоча група досліджувала за яких умов і впродовж якого строку громадяни окремих держав могли отримати особливі права як громадяни Співтовариства. Розроблена за результатами цього дослідження доповідь «Європа для громадян» містила інформацію про політичні права громадян, а загальноєвропейські вибори до Європарламенту 1979 р. закріпили ці досягнення [5, с. 8].

У 1984 р. Європейська Рада на зустрічі у Фонтенбло акцентувала увагу на важливість розвитку європейських конструкцій на базі визнання європейської ідентичності. У 1985 р. резолюцією Європарламенту були визначені права, які належать всім громадянам держав-членів ЄС, в т.ч. право вільного пересування, вибору місця проживання [5, с. 8]. У подальшому зазначені напрацювання знайшли своє відображення у тексті Маастрихтського договору 1992 р., який остаточно конституював створення не тільки валютно-економічного, а й політичного союзу, однією з характерних рис якого стало впровадження союзного громадянства.

Нині серед вчених немає єдності в поглядах щодо правової природи громадянства ЄС. На сьогодні склалося три основні підходи до вирішення цього питання: європейське громадянство є додатковим до національного та існує у безпосередньому зв'язку з ним; громадянство ЄС є окремим випадком біпатризму; громадянство ЄС – синтетичне поняття, яке не має жодного практичного значення.

Згідно першої точки зору, зіставлення громадянства Союзу та національного громадянства дає змогу стверджувати, що між ними існує ієрархія, де громадянство держави-члена є основним, а громадянство інтеграційного утворення – додатковим. На думку С.А. Янковського, у такому випадку не можна говорити про біпатризм осіб – оскільки подвійне громадянство наявне лише при «рівності» та незалежності один від одного громадянств двох чи більше держав, в той час як громадянство ЄС саме по собі існувати не може [6, с. 30].

Протилежної думки дотримується Г. Костакі, який стверджує, що громадянство ЄС за своєю суттю є окремим випадком подвійного громадянства в рамках міжнародної організації. В такій ситуації у громадян поряд з громадянством держав виникає додаткове громадянство відповідної міжнародної організації, членом якої є держава їх громадянства. Такий вид подвійного громадянства схожий на громадянство складних держав, проте має при цьому свою специфіку [5, с. 8].

На думку Н.І. Шаповалова, правова природа громадянства ЄС залишається неясною, оскільки його зміст є формальним і знаходиться в стані правових категорій, а регулювання інституту громадянства віднесене до національного законодавства. Підтвердженням цієї думки є рішення уряду Італії 31 жовтня 2007 р., яке надає префектам право депортувати громадян ЄС в державу походження. Цим рішенням Італія підтвердила, що розглядає статус

громадянина лише як зв'язок фізичної особи з конкретною державою, яка поширює свій суверенітет на нього [3, с. 134].

Отже, інститут громадянства ЄС є новелою у міжнародному праві. Закріплення єдиного громадянства сприяло політичній інтеграції європейських держав, яка була однією з основних цілей створення Європейського союзу. Проте відсутність належного правового регулювання робить концепцію європейського громадянства досить умовною, позбавленою конкретного змісту. Зростання «дефіциту демократії» сприяє подальшому поглибленню політичної кризи в ЄС, яка може призвести до руйнування концепту європейської ідентичності та остаточного перетворення громадянства ЄС в абстрактну категорію.

Література

1. Захарова Е.К. Гражданство Европейского союза в праве Европейского союза. *Электронное приложение к Российскому юридическому журналу*. 2014. № 4. С.19-26.
2. Договір про Європейський Союз: договір від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення: 20.10.2019).
3. Шаповалов Н.И. Гражданство Европейского союза, социально-правовые проблемы его становления. *Вестник РУДН*. 2012. № 2. С.125-135.
4. Кулабухова А.В. Інститут громадянства Європейського союзу (загальнотеоретичне дослідження): автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.01. Харків, 2016. 21 с.
5. Костаки Г., Деляну Р. Інститут європейського громадянства: еволюція і содержание. *Закон и жизнь*. 2012. № 2. С.7-11.
6. Янковський С.А. Правова сутність інституту громадянства ЄС. *Право і безпека*. 2011. № 4. С. 28-32.

Проблемні аспекти правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини та їх вирішення в Україні із запозиченням зарубіжного досвіду

Шилова В.А., студентка

Науковий керівник

Коломоєць Т.О., д.ю.н., професор, член-кор. НАПрН України

Запорізький національний університет

На сьогодні однією з галузей медицини що найбільш прогресивно розвивається є трансплантологія, яка, в свою чергу, давно вийшла зі стадії медичного експерименту і стала традиційною в медичній практиці. Особливий характер правової регламентації трансплантації зумовлює той факт, що операція стосується одночасно двох людей: донора і реципієнта, що відрізняє даний метод лікування від інших, та звична схема лікувального процесу «лікар-пацієнт» в галузі трансплантології представляється як «донор-лікар-реципієнт». Це обумовлює існування точки зору про те, що трансплантологія найбільш наближена до юридичної науки серед усіх медичних дисциплін, тому, відповідно, найбільше потребує чіткої юридичної регламентації. Однак, незважаючи на все це, ряд правових проблем в цій області досі не врегульований, що й обумовлює актуальність у цьому напрямі.

Трансплантація органів є дискусійним питанням не лише в Україні, а й в усьому світі, адже трансплантація є одним із чинників, за яким відслідковується рівень розвитку медицини в кожній країні. Питання трансплантації органів розглядається в площині правового регулювання, розвитку медичної науки, етичної точки зору та має свої невирішені проблеми у законодавствах окремих країн та у світовій системі загалом [1, с. 1].

Слід зауважити, що із прийняттям нового Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17 травня 2018 року започатковано новий етап вітчизняної трансплантології, що, безумовно, стає суттєвим кроком на шляху до розвитку медицини в цілому та розвитку науки і використання новітніх технологій в різних сферах суспільного життя.

Важливою новелою нового Закону є вдосконалення термінологічного апарату, у тому числі шляхом введення нових термінів (аутотрансплантація, гемопоетичні стовбурові клітини, донор-труп, живий донор, імплантація тощо); – поява «перехресного донорства» (ч. 9 ст. 13), коли неможливо провести трансплантацію від живого донора-родича чи члена сім'ї, оскільки він не підходить, наприклад, за групою крові, тоді консиліум може вирішити застосувати перехресне донорство; трансплантологія не може існувати без єдиної інформаційної бази даних, тому новим законом запроваджується Єдина державна інформаційна система трансплантації; внесення відмітки про надання згоди або незгоди на посмертне донорство та про зміну цього волевиявлення до паспорта громадянина України та/або посвідчення водія України на право керування транспортними засобами тощо.

В цілому, запроваджено чимало позитивних нововведень в напрямку реформування правового регулювання трансплантології в Україні. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення. Все це свідчить про актуальність дослідження правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини в зарубіжних країнах, які відповідають усім вимогам ефективного захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Таке запозичення ідеальної моделі, безумовно, позитивно вплине на процес вдосконалення українського законодавства в області трансплантації.

На сьогодні світовим лідером у галузі трансплантації є Іспанія. Показники цієї країни такі: 14 трансплантацій щодня, 46,9 донорів на мільйон населення, за останні три роки кількість донорів збільшилася на 30%. Останній показник є удвічі більше ніж загалом в ЄС (21,5) і значно вище таких країн як США (30,8), Франція (28,7) та Великобританія (21,6). За 2017 рік в Іспанії було проведено 5261 трансплантацію, що вперше перевищило цифру 5000 трансплантатів. При цьому, прикметно, що більше половини донорів мають вік більше 60 років і майже третина – понад 70 років. Вік рекорду донорів становив 94 роки при трансплантації печінки. Середній вік донорів узгоджується з пацієнтами, які отримують ці органи.

Серед умов успішної рецепції досвіду Іспанської моделі називають наступні: Універсальне охоплення, тобто повне запозичення іспанської моделі вимагає в якості важливої вимоги наявності Національної системи охорони здоров'я з загальним охопленням. Застосування цієї моделі в фрагментованій системі охорони здоров'я можливе, але проблематичне. Економічні ресурси, призначені для охорони здоров'я, зазвичай вимірюються у відсотках від ВВП, призначені для здоров'я, або більш графічно в євро / на жителя / на рік. Так само важливе і співвідношення державного / приватного відсотків. При цьому трансплантація не є розкішною медициною, обмеженою багатими країнами. Адекватне фінансування, безсумнівно, необхідне, існує мінімальний рівень, нижче якого неможливо розробити структуровану систему, але найбільш важливим економічним аспектом є адекватне відшкодування лікарням за операції з трансплантації. Кількість доступних лікарів та медсестер. Так, Іспанія – країна з відносно великим числом лікарів на тисячу жителів, що дозволяє віддано виконувати координаційні завдання. Навпаки, нестача лікарів в деяких країнах ускладнює реалізацію аналогічної моделі. Наявність розвинутих технічних можливостей медичної механічної вентиляції. Відмінності у віковій піраміді населення. Відмінності у відсотках населення старше 60 років, епідеміологія населення з точки зору причин судинної, травматичної смерті тощо можуть мати важливий вплив на характеристики донорів [2, с. 46].

Правові, морально-етичні і загальні медичні аспекти трансплантації вимагають подальшого вивчення з наступними пропозиціями по удосконаленню законодавства України в галузі пересадки органів та інших анатомічних матеріалів людині. Серед міжнародних стандартів, на які варто орієнтуватися при розробці законодавства в сфері трансплантології, окрім наведених нами вище, варто також відзначити: Директиву № 2010/45/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС про стандарти якості та безпеки людських органів, призначених для трансплантації, Страсбург, 07. 07. 2010 р., а також Рекомендацію Rec (2003)

10 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам “Про ксенотрансплантацію” від 19. 06. 2003 р. [3, с. 222].

Отже, прийняття Закону України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині» від 17 травня 2018 року є значним здобутком в напрямку розвитку медицини. Однак існують певні недоліки та неточності, які потребують свого вирішення та вдосконалення. Звідси особливої актуальності набувають теоретичні та прикладні розробки щодо запровадження в Україні системи трансплантології європейського зразка. Особливу увагу привертає досвід організації трансплантології Іспанії, система правового регулювання якої у цій сфері є розвинутою, тобто її організаційна побудова, функціональне призначення трансплантології відповідають вимогам та потребам захисту прав, свобод і законних інтересів громадян.

Література

1. Клименко О. В., Шоха Г. Р. Історія розвитку правового регулювання у сфері трансплантації органів у Великій Британії, США та країнах Європи. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія : Юридичні науки*. 2019. № 1. С. 1-6.
2. Кисельова О. І. Адміністративно-правове регулювання трансплантації органів і (або) тканин людини в Україні і зарубіжних країнах. *Правові горизонти*. 2018. № 9 (22). С. 46-51.
3. Совгиря О. В., Янчук А. О. Право на життя: сучасний медичний та правовий контекст. *Світ медицини та біології*. 2018. № 1. С. 216-223.

Забезпечення принципу непорушності прав людини при функціонуванні Єдиного державного реєстру осіб, як вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення

Шуляр Д.С., студентка

Науковий керівник:

Пирожкова Ю.В., д.ю.н., доцент

Запорізький національний університет

Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (Реєстр), є джерелом відомостей про фізичних осіб, яких було притягнуто до кримінальної, адміністративної, дисциплінарної або цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень; юридичних осіб, до яких були застосовані заходи кримінально-правового характеру, пов'язані з вчиненням корупційних правопорушень [1].

Створення Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, як і будь-якого іншого Реєстру в Україні, що включає відомості про окремих фізичних і юридичних осіб, ґрунтувалося на дотриманні принципу непорушності прав людини і громадянина.

Хоча існує велика кількість науковців, які займаються вивченням корупції як негативного суспільного явища (М.І. Матузов, О.Ф. Скакун, О.М. Костенко, Л.В. Білінська та інші), Єдиний державний реєстр осіб, що вчинили корупційні та пов'язані з корупцією правопорушення, досліджений фрагментарно (Р.З. Гусейнова).

Так як Реєстр – це джерело відомостей, один зі спектрів його функціонування направлений на захист персональних даних. Законом України «Про захист персональних даних» регулюється право особи на інформацію щодо джерел збирання та місцезнаходження її персональних даних, мету занесення їх до джерела, умови доступу до них суб'єкта цих персональних даних та третіх осіб, яким вони передаються [2].

Забезпечення цього права реалізується в тому, що Реєстратор зобов'язаний повідомити особу, інформація щодо якої потрапила до Реєстру з Державної судової адміністрації або кадрової служби державного органу; органу місцевого самоврядування;

підприємства, установи, організації, про це. Термін повідомлення – протягом тридцяти днів з дня внесення до Реєстру відомостей.

У разі неповноти та недостовірності інформації про фізичну або юридичну особу, що вчинила корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, посадові особи Реєстратора несуть відповідальність [1].

Наступним підтвердженням забезпечення принципу непорушності прав людини при функціонуванні Реєстру є обмежений перелік осіб і органів, що мають доступ до нього:

а) державні органи, органи влади Автономної Республіки Крим, органи місцевого самоврядування; мета подання запиту – проведення спеціальної перевірки осіб, що претендують на зайняття з виконанням функцій місцевого самоврядування або держави;

б) правоохоронні органи; мета подання запиту – отримання відомостей в рамках кримінального або адміністративного провадження;

в) фізична особа (уповноважена нею особа); уповноважений представник юридичної особи; мета запиту – отримання відомостей про себе; про юридичну особу, яку представляє її уповноважений представник [3].

Принцип непорушності прав людини при функціонуванні Єдиного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, повинен бути дотриманий і в положенні про виключення осіб з Реєстру.

Як зазначено у Рішенні Національного агентства з питань запобігання корупції «Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення» (п.2.8): «Підставами для вилучення з Реєстру відомостей про особу, яка вчинила корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, є ухвала суду про скасування вироку, винесення виправдувального вироку, відновлення пропущеного строку на апеляційне оскарження, скасування постанови про накладення адміністративного стягнення за корупційне або пов'язане з корупцією правопорушення, розпорядчого документа або судового рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення». Перелік підстав вилучення з Реєстру є вичерпним [1].

Але саме з порядком вилучення з Реєстру на практиці існують проблеми.

По-перше, оскільки перелік підстав вилучення з Реєстру є вичерпним, то відбування покарання і погашення судимості не позбавляє її від перебування у ньому, і вона позбавляється права посідати певні посади.

По-друге, якщо особа вважається померлою, вона також не вилучається з Реєстру, з тієї ж причини, що зазначена вище.

По-третє, існують випадки, коли особа має ухвалу суду про скасування вироку або судового рішення про скасування розпорядчого документа про накладення дисциплінарного стягнення, а відомості про неї, як про особу, що вчинила корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, з Реєстру не були вилучені в зазначений законом термін, наприклад «Рішення № 76983449, 03.10.2018, Лебединський районний суд Сумської області» [4].

Таким чином, принцип непорушності прав людини при функціонуванні Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, забезпечується неповною мірою, здебільшого це стосується порядку вилучення з нього, і, як наслідок, ця проблема потребує негайного вирішення.

Література

1. Про затвердження Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення: Рішення НАЗК №166 від 09.02.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0345-18>
2. Про захист персональних даних: Закон України від 1.06.2010 №2297-VI (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
4. Рішення № 76983449: Лебединський районний суд Сумської області, 03.10.2018. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/76983449/>

*Наукове видання
(українською мовою)*

**„ПРАВОВА ОСВІТА ТА ПРАВОВА НАУКА
В УМОВАХ СУЧАСНИХ
ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ”**

Матеріали
Всеукраїнської
науково-практичної конференції
м. Запоріжжя, 20 листопада 2019 р.

Відповідальний за випуск: Коломєць Т.О.
Відповідальний редактор: Верлос Н.В.
Технічний редактор: Шиванова М.Г.
Комп'ютерна верстка: Шиванова М.Г.